ALISPÁNI JELENTÉS

HUNYADVÁRMEGYE

KÖZIGAZGATÁSI ÁLLAPOTÁRÓL

AZ 1911. ÉVBEN.

KÖZLI:
CSULAY LAJOS
H. ALISPÁN.

DÉVA
NYOMATOTT LAUFER VILMOS KÖNYVNYOMDÁJÁBAN
1912.

ALISPÁNI JELENTÉS

HUNYADVÁRMEGYE KÖZIGAZGATÁSI ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1911. ÉVBEN.

Méltóságos Főispán Ur!

Tekintetes Törvényhatósági Bizottság!

Az 1886. évi XXI. t.-c. 68. szakaszának rendelkezése kötelességemmé teszi, hogy jelentést tegyek a törvényhatóság mult évi állapotáról.

Azon meleg érdeklődés, mely a mult évi alispáni jelentés iránt a szokottnál nagyobb mérvben nyilatkozott meg, arra ösztönöz, hogy ezen kötelességemnek oly terjedelemben tegyek eleget, hogy a törvényhatósági bizottság minden egyes tagja közintézményeinkről, továbbá vármegyei közigazgatásunk állapotáról, — legalább nagyjában — áttekintést nyerhessen.

Felsorolom önkormányzatunk életében előfordult fontosabb eseményeket és mozzanatokat, de feltárom hiven a hiányokat és ezek megszüntetését czélzó javaslataimat is.

Midőn mult év julius havában a törvényhatósági bizottság megtisztelő bizalmából ideiglenes állásomat valóban nehéz viszonyok és körülmények között elfoglalni szerencsés voltam, kifejezést adtam kétségemnek és aggodalma-

imnak és nagyon sokat tépelődtem afelett, vajjon képes leszek-e a várakozásnak megfelelni, a reám bizott feladatokat — átmenetileg is — közmegelégedésre és közmegnyugvásra teljesiteni.

És ha ennek ellenére a megtisztelő megbizás előtt meghajoltam, tettem ezt azon tudatban, hogy vármegyénk főispáni székét a közigazgatás minden ágában jártas oly kiváló férfiú foglalja el, ki sokszor tapasztalt jóindulatát a jövőben sem fogja tőlem megvonni.

Biztatott továbbá a remény, hogy kötelességtudó tisztviselőtársaim a nehéz munkában segitőtársaim lesznek.

Végül számitottam a törvényhatósági bizottság jóakaratu támogatására.

Feltevésemben nem csalódtam!

Mara László, vármegyénk méltóságos főispánja, meleg érdeklődéssel kisérte törekvéseimet és minden közérdekü ügyben lelkes támogatóm volt.

Hálásan gondolok vissza, hogy úgy a törvényhatósági bizottság, mint összes albizottságai előterjesztéseimet mindenkor jóakaratú elintézésben részesitették.

Ép ezért indittatva érzem magam a szives utbaigazitásért és szeretetteljes támogatásáért vármegyénk méltóságos főispánjának és a tek. Törvényhatósági Bizottságnak e helyen is köszönetet tolmácsolni.

De elismeréssel teszek tanuságot arról, hogy tisztviselőtársaim a közjó előmozditására irányuló tevékenységemben készséggel rendelkezésemre állottak, sőt egyesek a rendes hivatali órákat meghaladó időn tul páratlan szorgalommal és önfeláldozó ügybuzgalommal teljesitették hivatali állásukkal járó nehéz kötelességeiket.

A tisztikar szivében jelentkező ezen nemes törekvés,

kötelességérzet és munkaszeretet legyen állandó és tartós! Hassa át ezek példája a tisztikar minden egyes tagját, hogy egyesült erővel munkálkodhassunk drága hazánk és szeretett vármegyénk jóléte és fejlődéseért.

Működésem egész ideje alatt igyekeztem a közérdeket szolgálni, főleg törekedtem, hogy a vármegyét duló ellentétek elsimuljanak és iparkodtam minden illetékes tényezőt kulturális, közgazdasági és sociális tevékenység és együttműködésre megnyerni.

Ép ezért ugy a törvényhatósági, mint a közigazgatási bizottság ülésein többször vetettem fel ilyen természetű kérdéseket és ha számitásaim nem csalnak, azok a közel jövőben a megvalósulás stádiumába jutnak.

Nagy sulyt helyeztem különösen arra, hogy mindenki igazságát megkapja és ha ennek daczára a vármegye valamelyik lakosát méltánytalanság érte, az bizonyára nem rosszakaratból, hanem emberi gyarlóságból származó gyengeségből történhetett.

Részvéttel emlékezem meg szeretett tiszttársaink, Krasznay Olivér brádi és Höhn Károly vajdahunyadi főszolgabirák, továbbá Péterfi István vármegyei központi irnok és Wagner János törvh. utbiztos oly korai és váratlanul bekövetkezett gyászos elhunytáról.

Emlékűket kegyelettel őrizzük meg!

Midőn kérem a tek. Törvényhatósági Bizottság minden egyes tagját, hogy az 1911. év január hó 1-től 1911. deczember hó 31-ig terjedő, a törvényhatóságot érdeklő jelentésemet, okulásom czéljából szigoru, de jóakaratu elbirálásban részesiteni sziveskedjék, a történtekről főbb mozzanatokban következőkben számolok be:

A) Belügyi igazgatás.

I. Törvényhatósági bizottság.

1. Szervezete.

Hunyadvármegye törvényhatósági bizottsága összesen 516 tagból áll, melynek fele részét a törvényhatóság területén legtöbb egyenes államadót fizető állampolgárok, hasonfele részét pedig a választók választottjai alkotják.

Elnöke: a főispán, akadályoztatás esetén alispán, főjegyző, árvaszéki elnök.

A vármegye legtöbb egyenes államadót fizető törvényhatósági bizottsági tagjainak 1912. névjegyzéke.

F. sz.	NÉV	Lakás	Adó K	Adó f
1	Br. Jósika Samu	Kolozsvár	9917	66
2	Kendeffy Gábor	Ö.-A.-Boldogf.	9147	34
3	Dr. Csernovits Mihály*	Zám	5517	08
4	Dr. Vlád Aurél*	Szászváros	5418	60
5	Gr. Thoroczkay Miklós	Kernyesd	4754	58
6	Schulleri Frigyes	Szászváros	4616	12
7	Török Géza*	Déva	4001	84
8	Vulku János	Szászváros	3513	58
9	Fáy Viktor	Naláczvád	3418	95
10	Dr. Ulain Ferencz*	Déva	3351	90
11	Schulleri Károly	Szászváros	3225	60
12	Dr. Mihu János	Felkenyér	3170	25
13	Dr. Schulhof Zsigmond*	Déva	3070	—
14	Fáy Béla	Dédács	2817	04
15	Dr. Muntean Aurél*	Szászváros	2733	—
16	Vlád Miklós*	„	2694	86
17	Dr. Barcsay Andor*	Nagybarcsa	2776	—
18	Maderspach Viktor*	A.-B.-Iszkrony	2689	26

A csillaggal jelöltek a 26. §. szerint.

F. sz.	NÉV	Lakás	Adó K	Adó f
19	Pogány Károly	Poklisa	2523	43
20	Buczek József*	Vajdahunyad	2484	—
21	Dr. Apáthy Árpád*	Déva	2426	—
22	Peccol Jenő	Ö.-A.-Boldogf.	2358	87
23	Br. Zeyk József	Zejkfalva	2325	45
24	Mara László	Déva	2303	38
25	Br. Kemény József*	Marosnémeti	2260	—
26	Dr. Schul Zsigmond*	Szászváros	2251	14
27	Binder Vilmos*	„	2239	30
28	Lázár Lajos*	Budapest	2200	14
29	Kriskó Bohus*	Lupény	2033	—
30	Bergh Tivadar*	Kudzsir	2006	78
31	Gr. Lónyai Menyhért	Alsófarkadin	1942	32
32	Steiner Ferencz	Déva	1928	—
33	Dr. Motz Miklós*	„	1880	—
34	Dr. Antoni Ede*	Szászváros	1793	70
35	Szereday Aladár	Lesnyek	1774	—
36	Balázs József	Borvátviz	1717	18
37	Sámuel Adolf	Petrilla	1675	52
38	Róth Flóris*	Petrozsény	1628	—
39	Dr. Rosenberg Ignácz*	„	1624	90
40	Salamon Andor	Algyógy	1606	04
41	Stefaneszk Juonuc	Petrosz	1545	81
42	Sternberg Bertalan	Petrozsény	1519	82
43	Klobusicky Andor	Guraszáda	1519	42
44	Fried Eskeles	Algyógy	1560	04
45	Blum Zsigmond	Déva	1482	—
46	Lányi Róbert*	Vajdahunyad	1473	38
47	Cs. Lázár László	Lapusnyak	1470	15
48	Dr. Papiu Enea*	Szászváros	1442	34
49	Barcsay Tamás	Alpestes	1428	—
50	Hajduczky József*.	Déva	1420	—
51	Dr. Markovinovich Viktor*	Szászváros	1393	88
52	Sárói Szabó Péter*	„	1375	94
53	Kenderessy Ferencz	F.-Szálláspatak	1335	65
54	Bernád Béla	Hátszeg	1325	84
55	Dr. Moldován Silvius*	Szászváros	1295	64
56	Fehér Áron	Brád	1253	01
57	Hirsch Ignácz	Hátszeg	1252	95

P. sz.	NÉV	Lakás	Adó K	Adó f
58	Szentiványi Gábor*	M.-Solymos	1234	—
59	Dr. Kölgyesy Adrián*	Hátszeg	1204	90
60	Olár Szilárd	Kudzsir	1186	13
61	Buchwald Ödön	Lunka	1186	—
62	Szente Béla	M.-Brettye	1175	34
63	Wilhelm Ede*	Vajdahnnyad	1155	60
64	Sándor János*	Szászváros	1142	72
65	Dr. Boca Romulus*	„	1128	—
66	Berkovics Izidor	Alvácza	1112	89
67	Hirsch Adolf	Déva	1104	—
68	Klein József	Petrozsény	1097	86
69	Weil Lajos	Hátszeg	1093	62
70	Kohn Lázár	Petrozsény	1063	91
71	Wagner Frigyes	Szászváros	1041	66
72	Pogány Béla	Déva	1033	88
73	Nussbaum Herman	„	1013	—
74	Zsakó István*	Kolozsvár	1011	08
75	Fehér Ignácz	Petrozsény	1007	34
76	Mohilla Antal	Piskitelep	1001	—
77	Baicu Konstantin*	Szászváros	999	82
78	Körmendy Gyula*	Brád	995	68
79	Marek Mór	Petrozsény	986	89
80	Dr. Ábrahám József*	„	976	52
81	Lobstein Henrik	Vulkán	972	01
82	Kugel Károly	Brád	969	77
83	Simén Béla	Tustya	946	68
84	Sorbán István	Petrilla	939	91
85	Dr. Dávid Cornél*	Szászváros	931	48
86	Dr. Szegő Henrik*	Algyógy	926	16
87	Dr. Ajtay Aladár*	Hátszeg	952	86
88	Kompolthy Aladár	M.-Solymos	924	—
89	Motza János	Szászváros	917	—
90	Indres József	Bokaj	908	48
91	Grausám Károly	Petrozsény	907	32
92	Beke Ferenc*	Déva	906	—
93	Dr. Deák Lajos*	Hátszeg	892	86
94	Dr. Pap Domokos*	Déva	884	—
95	Dr. Sándor Sándor*	„	884	—
96	Lefkovits Ármin	Szászváros	883	60

F. sz.	NÉV	Lakás	Adó K	Adó f
97	Melicska János	Szászváros	881	08
98	Dr. Dubles György*	Vajdahunyad	880	18
99	Brády Albert	Brád	877	38
100	Bogsch Aladár*	Vajdahunyad	876	46
101	Barcsi János	Szászváros	875	93
102	Cseh László	P.-Kalán	867	96
103	Issekutz Pál*	Déva	854	—
104	Dr. Deák Ágoston*	Szászváros	848	94
105	Simon Ferenc*	„	848	76
106	Pénzes Benő*	Govasdia	845	10
107	Krausz Henrik	M.-Solymos	844	—
108	Seiden József	Alpestes	835	—
109	Kohn Ferenc	Déva	832	97
110	Dániel János	„	828	—
111	Dr. Farkas Béla*	„	820	—
112	Dr. Dobó Romulus*	Szászváros	814	42
113	Br. Nopcsa Elek	Szacsal	813	77
114	Báts János	Hátszeg	810	77
115	Kohn Lajos	Déva	809	38
116	Doboi Tódor ricsu	Hátszeg	799	64
117	Pap Adolf	Déva	798	—
118	Németh János*	Szászváros	792	84
119	Spitz József	Zám	790	36
120	Kohn Jónás	Marosillye	788	08
121	Balogh Géza	Déva	786	—
122	Dr. Büchler Mór*	Vajdahunyad	783	54
123	Kaess Rudolf	Szászváros	778	26
124	Dr. Kaczander József*	Lupény	772	—
125	Berger Márton	Tustya	770	40
126	Reisner Imre	Renget	769	73
127	Bordeaux Pál	Déva	763	—
128	Dr. Suciu Gábor*	Hátszeg	762	82
129	Salamon Ignácz	Vulkán	758	67
130	Amlacher Gusztáv	Szászváros	755	62
131	If. Korvin Simon	„	752	69
132	Rafael Ignácz	Algyógy	747	—
133	Acs Sándor*	Marosillye	743	98
134	Hercz Arnold	Petrozsény	743	11
135	Kugel Jakab	Brád	729	01

Sz.	NÉV	Lakás	Adó K	Adó f
136	Petrovics Sándor	Zám	725	61
137	Dr. Rozvány István*	Marosillye	720	64
138	Vajk József*	Vajdahunyad	714	04
139	Grausam József	Lupény	704	—
140	Löwy Hermann	Vulkán	703	59
141	Goró Ede	Marosillye	697	38
142	Petrovics József	Dobra	693	94
143	Eisenburger Gyula	Szászváros	692	21
144	Ferenczy József*	Vajdahunyad	690	58
145	Chirea Simon	„	687	96
146	Schwarcz Zsigmond	Marosillye	687	10
147	Henrik Viktor*	Petrozsény	686	40
148	Kugel Miksa	Brád	685	77
149	Ábrahám Izsák	Szászváros	670	60
150	Bojtor Ferenc	Vajdahunyad	669	10
151	Borostyány Béla*	Déva	660	
152	Altmann Ferenc	Kudzsir	657	21
153	Kutyán János	Brád	656	37
154	Pap Sándor*	Vulkán	655	83
155	Steiner Gáspár	Arany	655	79
156	Dr. László Lázár*	Déva	652	—
157	Berkovits Henrik	Reketyefalva	650	69
158	Mahler Dávid	Algyógy	646	30
159	Andrae József	Szászváros	645	44
160	Nabráczky Gyula*	Kőrösbánya	640	54
161	Schumann Ernő	Déva	639	—
162	Olteán Simon	Kudzsir	638	12
163	Dr. Margita János	Algyógy	637	78
164	Dr. Gerey Gyula*	Déva	636	—
165	Jánó Albert*	Hátszeg	630	08
166	Deutsch Miksa	Déva	630	—
167	Csulay Albert*	„	628	36
168	Szvoboda Péter	Piski	627	—
169	Dr. Pop János	Szászváros	625	62
170	Dr. Szöllösy János*	„	621	48
171	Hirschenhauser József	Vajdahunyad	613	89
172	Blaschek Aladár*	Vulkán	612	80
173	Hosszu Ferenc*	Déva	612	—
174	Dr. Nemes József*	Vajdahunyad	611	30

F. sz.	NÉV	Lakás	Adó K	Adó I
175	Breier Sámuel	Déva	609	—
176	Winkler Jakab	•	605	—
177	Wachter József	Vajdahunyad	604	50
178	Dr. Halász Ákos*	Marosillye	600	—
179	Scharer David	Szászváros	599	62
180	Skuteczky Lajos*	Arad	597	—
181	Váradi Vilmos	Petrozsény	593	18
182	Berkovits Herman	Brád	588	03
183	Sarkadi Viktor	Déva	587	—
184	Dr. Haragos Ádám*	•	586	—
185	Dr. Amlacher Albert*	Szászváros	585	52
186	Sándor Lajos	Déva	584	92
187	Dr. Horváth Kamilló*	•	582	—
188	Abraham Manó	Szászváros	576	80
189	Ábrahám Albert	•	575	62
190	Schäffer Samu	Petrozsény	575	12
191	Rudolf József	•	573	70
192	Szokol Miklós	•	571	27
193	Naláczy Ákos	Nalácvád	570	14
194	Dr. Pop Justin*	Déva	568	—
195	Boneu Vazul*	Brád	565	86
196	Hercsik József	Vulkán	565	48
197	Baum Mihály	Szászváros	565	19
198	Bócz Géza*	•	561	22
199	Buda Lajos	Ó-Brettye	560	—
200	Benkő József	•	558	92
201	Dr. Győrffy Árpád	Brád	553	51
202	Naláczy Géza	Puj	552	59
203	Hirsch Sámuel	Déva	552	17
204	Bezerédy Mihály	Bácsi	547	95
205	Gróf Wass Ármin	Guraszáda	547	53
206	Id. Pietsch Lajos	Fehérviz	542	69
207	Manheim Ármin	Déva	542	—
208	Opinkár Miklós	Szászváros	540	57
209	Dr. Tóth Sándor	Szászváros	540	48
210	Dr. Gidró Jenő*	Vulkán	540	—
211	Pap Jenő*	Déva	540	—
212	Hollaky Attila	Lesnyek	539	—
213	Ulrischofer Pál	Bencenc	538	90

F. sz.	NÉV	Lakás	Adó K	Adó f
214	Dr. Mende Manó*	Déva	534	—
215	Husziencsik István*	Petrozsény	531	—
216	Rafael Sámuel	Algyógy	529	82
217	Schmiedek Adolf	Déva	529	—
218	Dr. Meskó Aladár*	„	528	—
219	Breier Mór	„	526	—
220	Kugel Sándor	Brád	525	70
221	Ábrahám Izidor	Puj	525	37
222	Lázár Géza	Déva	521	—
223	Jár Manaszie*	Ópiski	520	—
224	Preisich Jakab	Szászváros	519	40
225	Schlesinger Adolf	F.-Szálláspatak	511	29
226	László Zsigmond*	Nagybarcsa	509	92
227	Szöts F. Lajos	Déva	508	—
228	Dr. Schulek Jenő*	Petrozsény	507	80
229	Széles Endre*	Algyógy	505	38
230	Barcsay Ákos	Marosillye	500	67
231	Spörl Gusztáv	Vajdahunyad	499	02
232	Dr. Török Arthur*	Kristyor	496	96
233	Brády Lipót	Brád	488	60
234	Deák Gerő*	Szászváros	486	74
235	Schun Guidó	„	486	58
236	Gálfy Gábor	Guraszáda	485	19
237	Nagy Albert	Eszterháza	484	52
238	Karácsonyi Ferenc	Lupény	482	03
239	Balog Gyula	Déva	482	—
240	Dózsa Dénes	Szászváros	479	50
241	Laufer Arnold	Déva	477	—
242	Id. Issekutz Gergely	„	477	—
243	Wallenstein Lajos	Boica	470	40
244	Truka András*	Opiski	468	—
245	Ferber János	Piskitelep	467	—
246	Onea Péter*	Nagyalmás	466	72
247	Obedeu Miklós	Brád	463	59
248	Dr. Déri Jenő	Hátszeg	463	08
249	Lázár Lajos	Lupény	457	—
250	Herman Adolf	Petrozsény	456	95
251	Bogdán Miklós	Déva	456	—
252	Stefani János	Szászváros	452	30

F. sz.	NÉV	Lakás	Adó K	Adó f
253	Dr. Hosszu Sándor*	Déva	452	—
254	Zudor József	Lozsád	451	15
255	Grausam Lőrinc	P.-Kalán	450	22
256	Dr. Reisz Béla*	Vajdahunyad	449	96
257	Gyárfás Bálint	„	445	50
258	Mesztrik István	„	445	23

Névjegyzéke a vármegye törvényhatósági bizottságába az 1913., illetve 1916. év végéig terjedő megbizatással választott tagoknak.

Sorszám	A vál. ker. megnev.	A bizottsági tag neve	A bizottsági tag lakhelye	Azon év, meddig a megbizatás terjed
1	I. Petrozsényi	Róth Flóris	Petrozsény	1913.
2		Bocsáth Mihály	Livazény	„
3		Schreiner József	Petrozsény	„
4		Blásek Aladár	„	„
5		Küllei Elemér	„	„
6		Janza Vazul	„	1916.
7		Prileszky Pál	„	„
8		Varjassy István	„	„
9		Dr. Schulek Jenő	„	„
10		Hacker Márton	„	„
1	II. Puji	Lészay Zoltán	Puj	1913.
2		Géczi István	„	„
3		Bóra János	„	„
4		Vladonya János	Petrosz	„
5		Szilágyi Károly	Ponor	„
6		Ungur Péter	Puj	„
7		Balázs Ferencz	Mezőlivádia	„
8		Dr. Boér Géza	Puj	„
9		Vitán Péter	„	„
10		Puy László	Bajesd	„

Sorszám	A vál. ker. megnev.	A bizottsági tag neve	A bizottsági tag lakhelye	Azon év, meddig a megbizatás terjed
11	II. Puji	Betea György	Hátszeg	1913.
12		Balázs Farkas	Fehérviz	"
13		Balázs Árpád	Borbátviz	1916.
14		Frischolcz Jenő	Déva	"
15		Szállásy Károly	Puj	"
16		Fekete Máté	Fehérviz	"
17		Bercsényi Sándor	Puj	"
18		Czinkora János	Mezőlivádia	"
19		Dénes Károly	Déva	"
20		Puy Aladár	Totesd	"
21		Mailand Oszkár	Déva	"
22		Dr. Pietsch Béla	Fehérviz	"
1	III. Felsőszállásptaki	Bál József	Felsőszállásp.	1913.
2		Mara Samu	"	"
3		Brázovay Ödön	Demsus	"
4		Tyira János a Lászlóé	Felsőszállásp.	"
5		Eperjessy István	Puj	"
6		Székely Mózes	Déva	"
7		Kenderessy Árpád	"	"
8		Brády Lajos	Felsőszállásp.	1916.
9		Brázovay Zoltán	"	"
10		Kenderessy Ferencz	"	"
11		Kenderessy Károly	"	"
12		Dr. Tirea Mihály	Puj	"
1	IV. Nagypestényi	Ifj. Tornya Gyula	Nagypestény	1913.
2		Goró Ferencz	Déva	"
3		Puy Zsigmond	Hátszeg	"
4		Stock Rezső	Felsőfarkadin	"
5		Dr. Bartha Jezső	Hátszeg	"
6		Dr. Cseh Sándor	Pusztakalán	"
7		Baló Béla	Nyiresfalva	"
8		Papp Ernő	Hátszeg	1916.
9		Tornya Samu	Ö.-A.-Boldogf.	"
10		Litsek Gyula	Várhely	"
11		Brázovay Dezső	Brázova	"
12		Susman Péter	Felsőszilvás	"
13		Dr. Radu Jakab	Hátszeg	"

Sorszám	A vál. ker. megnev.	A bizottsági tag neve	A bizottsági tag lakhelye	Azon év, meddig a megbizatás terjed
1	V. Hátszegi	Jánó Albert	Hátszeg	1913.
2		Lenkes József	„	„
3		Dr. Székely Dezső	„	„
4		Lády Gyula	„	„
5		Szakács Emil	„	1916.
6		Takács János	„	„
7		Dr. Popescu Kornél	„	„
8		Jovián Viktor	„	„
1	VI. Rákosdi	Benedikti József	Vajdahunyad	1913.
2		Rimbás Győző	„	„
3		Szabó István	Déva	„
4		Tornya Ödön	Felpestes	„
5		Id. Imre István	Rákosd	„
6		Vadas Gyula	Vajdahunyad	„
7		Buda Jenő	„	1916.
8		Szoboszlay Lajos	Szt.-gy.-vólya	„
9		Barcsay Adorján	Déva	„
10		Istvánffy Endre	Batiz	„
11		Ifj. Finta Albert	„	„
12		Csigi Sándor	Algyógy	„
1	VII. Vajdahunyadi	Sárkány Balázs	Vajdahunyad	1913.
2		Buda Béla	„	„
3		Koncza Kálmán	„	„
4		Kőváry Ernő	„	„
5		Popu János	„	1916.
6		Dr. Büchler Mór	„	„
7		Dr. Strausz Árpád	„	„
8		Schäffer Ödön	„	„
1	VIII. Dévai	Dávid András	Déva	1913.
2		Péntek Elek	„	„
3		Dávid József	„	„
4		Dr. Tolnay Lajos	„	„
5		Dr. Leitner Mihály	„	„
6		Kovács Károly	„	1916.
7		Ráday Ferencz	„	„

Sorszám	A vál. ker. megnev.	A bizottsági tag neve	A bizottsági tag lakhelye	Azon év, meddig a megbizatás terjed
1	IX. Alpestesi	Dr. Motz Miklós	Déva	1913.
2		Bugyul Sándor	Piski	"
3		Dr. Mailand Henrik	Déva	"
4		Meskó János	Piski	"
5		Szörényi Antal	Alpestes	"
6		Makray Aladár	Déva	"
7		Kádár Lajos	Kersetz	"
8		Örs Zoltán	Piski	"
9		Jancsó Ernő	"	1916
10		Barcsay Tibor	Alpestes	"
11		Dr. Pásztor Sándor	Piski	"
12		Balázs Béla	"	"
13		Csulay Lajos	Déva	"
14		Bakcsy Lajos	Alpestes	"
15		Beregszászi Árpád	Déva	"
16		Csősz Gábor	Alpestes	"
1	X. Dobrai	Dr. Petrik Lőrinc	Dobra	1913.
2		Lesnyekán Ádám	"	"
3		Morár József	"	"
4		Hadán Péter	Radulesd	"
5		Ardeleán Nikodin	Szakamás	"
6		Oesdeán János	Dobra	"
7		Dr. Khirilovits István	Marosillye	1916.
8		Sujága Emánuel	Lapusnyak	"
9		Juga Miklós	Magyarbrettye	"
10		Dátka Demeter	Marosillye	"
11		Herbay Miklós	Dobra	"
12		Id. Stagel Jakab	"	"
1	XI. Marosillyei	Frits Ernő	Marosillye	1913.
2		Stojkovits György	Burzsuk	"
3		Magáth Lajos	"	"
4		Dr. Komlós József	Marosillye	"
5		Csató Pál	Branyicska	1916.
6		Kovács Lajos	Déva	"
7		Rignáth Béla	Zám	"
8		Dr. Károlyi József	Marosillye	"

Sorszám	A vál. ker. megnev.	A bizottsági tag neve	A bizottsági tag lakhelye	Azon év, meddig a megbízatás terjed
1	XII. Nagyrápolti	Id. Fekete Károly	Malomviz	1913.
2		Gligor Ámosz	Déva	„
3		Bigner József	„	„
4		Benedek Sándor	Bencenc	„
5		Baló Kálmán	Haró	„
6		Budai István	Berekszó	„
7		Székely Sándor	Algyógy	„
8		Vitán Géza	Felsőcsertés	1916.
9		Sziklai Alfonz	Nagyág	„
10		Pogány Árpád	Algyógy	„
11		Dr. Rafael Miksa	„	„
12		Marton Gyula	Nagyrápolt	„
13		Székely Ákos	Bábolna	„
14		Buda Imre	Petrozsény	„
1	XIII. Romoszi	Dr. Olariu Virgil	Déva	1913.
2		Vajdeán János	Romosz	„
3		Popovics János	Gyalmár	„
4		Vlaik Demeter	Bencenc	„
5		Andrei Miklós	Romosz	„
6		Dr. Major János	Marosillye	1916.
7		Osvada Vazul	Vajdahunyad	„
8		Domsa Vazul	Szászváros	„
9		Baszarába Ádám	Romosz	„
1	XIV. Lozsádi	Dr. Tassi B. László	Déva	1913.
2		Sólyom Ferenc	Lozsád	„
3		Mallász József	Déva	„
4		Görög József	Szászváros	„
5		Botha Sándor	Bácsi	„
6		Fodor Gyula	Szászváros	1916.
7		Zudor József	Lozsád	„
8		Zudor György	„	„
9		Pásztohi Dénes	„	„
10		Győrfi Ádám	„	„

Sorszám	A vál. ker. megnev.	A bizottsági tag neve	A bizottsági tag lakhelye	Azon év, meddig a megbízatás terjed
5	XVII. Boiczai	Pap Miklós	Ormingye	1913.
6		Perián Lázár	Boica	"
7		Joachim Iván	Podele	"
8		Dr. Pop Jusztin	Déva	"
9		Dregán György	Boica	"
10		Fugeta János	Lunka	"
11		Dr. Moldován Kornél	Boica	1916.
12		Román Áron	Felsőlunkoj	"
13		Dr. Pap János	Brád	"
14		Dr. Bontescu Viktor	Hátszeg	"
15		Oláriu János	Boicza	"
16		Perián János	Kristyor	"
17		Kozma Juliusz	Krecsunesd	"
18		Russán Szebasztian	"	"
19		Matei Juon	Pestyere	"
20		Pekurár Niculae	Szelistye	"
1	XVIII. Alvácza	Onk János	Tomesd	1913.
2		Csiki Mihály	Alváca	"
3		Vlád János	Tomesd	"
4		Zsurzs Vazul	Felváca	"
5		Piszeu Miklós	Baszarabásza	"
6		Paraszkay Gyula	Kőrösbánya	"
7		Szakács István	"	"
8		Dr. Baternay Károly	"	"
9		Dr. Bágya Iván	"	"
10		Bulzán János	Felváca	1916.
11		Csutak Lajos	Tomesd	"
12		Buzás Antal	Kőrösbánya	"
13		Stefae János	Ternáva	"
14		Dr. Veress Jenő	Kőrösbánya	"
15		Boér Mihály	"	"
16		Dr. Baumgarten János	"	"
17		Dr. Nemes Viktor	"	"
18		Andersen László	Déva	"

Sorszám	A vál. ker. megnev.	A bizottsági tag neve	A bizottsági tag lakhelye	Azon év, meddig a megbizatás terjed
1	XIX. Kőrösbányai	Veress Gyula	Ribice	1913.
2		Tisz József	Cebe	"
3		Ancsán Viktor	Kőrösbánya	"
4		Dr. Rob Miklós	"	"
5		Kraemmer Bonifác	"	"
6		Indrei János	Cebe	"
7		Pap Károly	Kőrösbánya	"
8		Serbán Konstantin	Cebe	"
9		Kiss József	Kőrösbánya	"
10		Brády Atilla	"	1916.
11		Dr. Oncu Nerva	"	"
12		Major Gyula	"	"
13		Sztanilla Száva	Ribisóra	"
14		Sipos János	Lunka	"
15		Pap Konstantin	Kőrösbánya	"
16		Florea Miklós	"	"
17		Kozma Mihály	Riskulica	"
18		Zsurka János	Cebe	"

2. Működése.

Törvényhatósági bizottságunk a lefolyt 1911. évben összesen 5 közgyülést tartott, 2 rendest és 3 rendkivülit.

Az ezen közgyüléseken hozott határozatok száma összesen 2944. A megelőző évben hozott határozatok (1627) számához viszonyitva 1317-tel több.

Az 1911. évi január hó 4-én és 5-én tartott közgyülésen kihirdettetett az 1910. évi IX. t.-c. Olvastatott belügyminiszter úrnak leirata a vármegyei tisztviselők drágasági pótléka tárgyában. Ezután a kebli ügyek tárgyalása előtt dr. Ajtay Aladár törvényhatósági bizottsági tag intézett

kérdést az alispánhoz a jelen közgyülés tárgysorozatának összeállitása és kibocsátása tárgyában. Az alispánnak erre adott válaszát ugy a közgyülés, mint a felszólaló tudomásul vette.

Majd dr. Barcsay Andor és társai törvényhatósági bizottsági tagoknak az 1910. évi decz. 21.-re összehivott közgyülés meg nem tartása miatt a közig. birósághoz intézendő panasza vétetett tárgyalás alá. A közgyülés többsége dr. Pap Domokos inditványának elfogadásával kimondotta, hogy a panasz jogával élni nem kiván.

Ezután következtek tárgysorozati sorrendben a kebli ügyek. A vármegye gyámpénztárának 1910. évi zárszámadása. A különböző bizottságok megalakitása és pedig: a közig. bizottsági tagsági helyek betöltése, a központi választmány megalakitása, a lótenyésztő bizottság elnökének megválasztása, Szászváros városban a képviselő tagok választásának vezetésére elnök kiküldése, ugyanott az igazoló választmány elnökhelyettesének kiküldése, a lóavató bizottság elnökeinek és alelnökeinek megválasztása, az igazoló választmány-, a kórházi bizottság-, az adófelszólamló bizottság-, a bányafelszólamló bizottság-, a bányaadó kivető bizottság-, az állandó biráló választmány-, az állandó választmány tagjainak és az esküdtszéki bizottságba 12 bizalmiférfiu megválasztása.

A kebli ügyek letárgyalása után a rendezett tanácsu városok és községek ügyei tárgyaltattak és pedig 12 városi, 73 községi ügy. Mint fontosabb ügyet megemlitendőnek tartom azt, hogy ezen a rendkivüli közgyülésen hagyatott jóvá Déva város képviselőtestületének azon végh atározata, mely szerint a város csatorna és vizvezetéki művel látandó el 700000 korona előirányzott költséggel.

Ezen közgyülés tárgysorozatának sorrendjében a városi és községi költségvetések és zárszámadások, majd a kérések és végül a hatósági átiratok tárgyaltattak le.

Az 1911. évi május hó 30-ra összehivott rendes tavaszi közgyülés a legnevezetesebb közgyüléseink közé tartozik, nemcsak a hozott határozatok fontossága miatt, hanem azért is, mert ilyen hosszan tartó közgyülése nem igen volt Hunyadvármegyének, a mennyiben május hó 30, 31 és junius hó 1-én, tehát 3 napon át tartott.

A tárgysorozat sorrendje szerint először az időközben szentesitett törvényczikkek hirdettettek ki. Azután a miniszteri leiratok olvastattak és pedig: a honvédelmi miniszter ur leirata a 6 éven tul szolgáló altisztek polgári szolgálatban való elsőbbségi igényének biztositása, kereskedelmi miniszter ur leirata a törvh. közútak osztályozása, belügyminiszter ur leirata a községi kör- és segédjegyzők nyugdij szabályrendeletének módositása, kereskedelemügyi miniszter ur leirata a törvh. utbiztosok szolgálati viszonyairól szóló szabályrendelet módositása tárgyában, végül belügyminiszter ur gyászjelentése dr. Hieronymi Károly m. kir. kereskedelemügyi miniszter elhunytáról.

E közgyülésen vétetett tárgyalás alá belügyminiszter urnak 52004/911. számu leirata is, melyben a vármegye önkormányzati hatáskörében követett közigazgatási eljárásnak és belső ügyvitelének helyszini megvizsgálásából kifolyólag fegyelmi szempontból szükségessé vált intézkedéseket közli a törvényhatósággal.

Hosszas vita keletkezett e körül, különösen vármegyénk alispánjának felfüggesztése ellen intézendő felirat, fél fizetésének megállapitása, valamint a helyettes alispán megválasztása tárgyában beadott inditványoknál. A közgyülés többsége

az előadói javaslattal kibővitett állandó választmányi javaslatot fogadta el, mely szerint a belügyminiszteri leiratot minden további felirat intézése nélkül tudomásul veszi, a felfüggesztett alispán részére fél fizetést állapit meg, egyben a helyettes alispán megválasztására 35 napi időközzel újabb közgyülés kitüzését határozza el.

E közgyülésen töltettek be az elhalálozás folytán megüresedett brádi és vajdahunyadi járási főszolgabirói állások és pedig a brádi főszolgabirói állásra Gligor Ámosz, a hunyadira dr. Bágya Iván, első osztályú szolgabirákkal. Az igy megüresedett első osztályú szolgabirói állásokra Székely Sándor és Barcsay Ákos másodosztályú szolgabirák választattak meg.

Az üresedésbe jött másodosztályú szolgabirói állások ifj. Pietsch Lajos és Porsch József közigazgatási gyakornokkal lettek szabályszerü választás útján betöltve.

Az új polgári perrendtartás életbeléptetése alkalmából felállitandó új törvényszékek közül az egyiknek Hátszeg r.-t. városban leendő felállitása érdekében a m. kir. igazságügyminiszter úrhoz felirat intézését ugyancsak ezen közgyülés határozta el.

Ez alkalommal tárgyaltattak a következő várm. szabályrendeletek: a községi kör- és segédjegyzők jóváhagyott módositott szabályrendelete, a törvényhatósági útbiztosok szolgálati viszonyairól szóló szabályrendelet, a községi és körjegyzők által végzett magánmunkálatokért szedhető díjakról alkotott szabályrendelet, a községi kör- és segédjegyzők szabadságideje és ezzel kapcsolatos helyettesitések tárgyában alkotott szabályrendelet és a káromkodás, csendháboritás és közszemérem elleni kihágásokról alkotandó szabályrendelet.

A kebli ügyek között tárgyaltattak a vármegye különböző alapjainak zárszámadásai. Ezután a városi és községi ügyek, valamint ezeknek költségvetései és zárszámadásai. És végül a kérések és társhatósági átiratok.

Az 1911. évi julius hó 4-re összehivott rendkivüli közgyülés egyedüli tárgya a helyettes alispán megválasztása, a melyre — négy pályázó közül — általános szótöbbséggel én lettem megválasztva.

Az 1911. évi október hó 27-ik napján tartott közgyülésen az időközben szentesitett törvényczikkek kihirdettetvén, felolvastatott földmivelésügyi miniszter úrnak a vármegyei ebtartási szabályrendelet, kereskedelemügyi miniszter úrnak a vármegyei fogadó, vendéglő, kávéház és kávémérési ipari szabályrendelet, ugyancsak kereskedelemügyi miniszter úrnak a kéményseprési szabályrendelet és végül belügyminiszter urnak a vármegyei gyámpénztári szabályrendelet módositása tárgyában kelt leirata. Majd a kebli ügyek tárgyalása előtt több interpellátió és a hatósági átirat vétetett elő és csak azután tárgyaltattak a kebli ügyek és pedig a vármegyei köztartási alap 1912. évi költségvetése és megválasztattak az igazoló választmány tagjai 1912. évre. Ezen közgyülésen töltetett be a Kiss Ernő lemondásával megüresedett első osztályú aljegyzői állás, melyre Eperjessy István puji első osztályú szolgabiró lett megválasztva.

A megüresedett első osztályú szolgabirói állásra Pap Ernő II-od osztályú szolgabiró választatott meg. Az igy üresedésbe jött II-od osztályú szolgabirói állásra pedig Barcsay Adorján közigazgatási gyakornok.

Felemlitem a törvényhatósági közgyülésnek ezen alkalommal hozott ama nagyfontosságú határozatát, mely szerint

a vármegye tulajdonát képező kőrösbányai közkórháznak 60,000 K előirányzott költséggel való kibővitését mondta ki.

E közgyülés tárgyalta azon nagy horderejü és a vármegye socialis életére messze kihatással biró inditványt, mely szerint a vármegyei szegényügy gyökeres rendezése czéljából mondja ki a közgyülés, hogy Déván szegényházat létesit. Ugyancsak e közgyülés tárgyalta a vármegye közgazdasági és közlekedési ügyére oly fontossággal biró alispáni előterjesztést, mely szerint a Maros folyónak Marosillye és Dobra között való áthidalását tartja szükségesnek.

Elhatároztatott továbbá e közgyülésen egy allevéltárnoki, egy árvaszéki irattárnoki és három járási dijnoki állás rendszeresitése.

Ezen a közgyülésen történt intézkedés a rendelkezési alap biztositása czéljából 1·4% pótadó kivetése, valamint a vármegyei alapok és a gyámpénztár pénzkészletének gyümölcsöző elhelyezése iránt is. A katonai beszállásolási adó mérve is ez alkalommal állapittatott meg 1912. évre. A „Hivatalos Lap“ 1912. és 1913. évi előállitásának biztositásáról is e közgyülésen történt gondoskodás. Alispáni előterjesztés folytán e közgyülés elhatározta, hogy feliratot intéz a belügyminiszterhez Déván létesitendő községi közigazgatási tanfolyam érdekében.

Ezen a helyen kell megemlékeznem arról is, hogy belügyminiszter urnak 4544/911. eln. számu rendeletével a vármegye alispánjához intézett utasitása folytán a közigazgatási továbbképző tanfolyamon Szentiványi Lajos és dr. Gerbert Ottó vrm. aljegyzők vettek részt. A kebli ügyek letárgyalása után következtek a községi ügyek, felebbezések és kérések és végül a hatósági átiratok. Megemlitem, hogy e közgyülés tárgysorozata 1183 pontból állott.

Az 1911. évi deczember hó 19-én tartott közgyülésen következő fontosabb ügyek tárgyaltattak: a hunyadvármegyei orvosi körök beosztásáról alkotott szabályrendelet, a Dévai Takarékpénztár Részvénytársaság ajánlata a Dévai Hitelbank Részvénytársaságnál elhelyezett megyei pénzek átvétele és teljes mértékben megtéritése tárgyában és a marosillyei járási székház épitési ügye.

Az 1911. év folyamán törvényhatóságunkhoz érkezett több idegen társtörvényhatóság átiratát hason szellemü felirattal támogattuk és pedig Moson és Gömör-Kis-Hont vármegyéknek átiratait a vármegyei tisztviselők fizetésrendezése, Szeged szab. kir. város törvényhatóságának a tüzrendészeti törvény megalkotása, Alsófehérvármegyének az állami tanitóknak fizetési osztályokba való sorozása, Abauj-Torna vármegyének a segédjegyzők anyagi helyzetének javitása, Szepesvármegyének a katonai előfogatok szabályozása, Sopronvármegyének a községek állami segélyezése, Zemplénvármegyének a nem tényleges állományu katonaság nyilvántartásának vezetése, Somogyvármegyének Gróf Apponyi Albertnek amerikai utja alkalmából történendő üdvözlése, Vasvármegyének a dijnokoknak a megyei kezelőszemélyzet tagjai sorába való felvétele, Jász-Nagy-Kun-Szolnok vármegyének a vizi utaink fejlesztése, a maroskerületi róm. kath. egyleinek a róm. kath. tanitók fizetésrendezése, Hevesvármegyének a tisztviselők nyugdijának rendezése, Versecz és Selymecz-Bélabánya törvényhatósági városoknak a parlamenti obstruktió elitélése, Kolozs és Abauj-Tornavármegyéknek a vármegyei számvevőségek visszaállitása és Abauj-Tornavármegyének átiratát a kath. autonomia életbeléptetése tárgyában.

Az elmult év folyamán nyugdijaztattak: Novák Juon,

Szamoileszk Ávrám, Gyila György, Gavrilla János, Denyeszk Moisze, Lupás János törvényhatósági utkaparók és Györbiró Ferencz vármegyei állandó dijnok.

Hosszabb szabadsági időt élveztek a következő tisztviselők: Török Géza központi árvaszéki ülnök, elnökhelyettes, ifj. Lázár Farkas kőrösbányai főszolgabiró, Eperjessy István első osztályu vármegyei aljegyző és ifj. Rettegi Gyárfás közigazgatási gyakornok.

Felemlitésre méltónak találom azt, hogy a lefolyt évben a törvényhatósági bizottság közel 8000 koronát szavazott meg a rendelkezési alapból különféle segélyezésekre és hazafias czélokra. Ezen összeg a hozott határozatoknak szabályszerü kihirdetése és felsőbb jóváhagyása után igényjogosultaknak ki is lett fizetve.

A közgyülések és az azokon előfordult momentumok elősorolása után a vármegye közgazdasági, szocziális és kulturális életére kiható fontosabb határozatokat bővebb részletességgel a következő sorrendben ismertetem:

a) **Marosillye és Dobra közt létesitendő Maroshid.**

A Maros folyó által két részre választott vármegyénk csak Gyalmár és Marossolymosnál lévén közuti közlekedésre alkalmas hiddal ellátva, 1911. *évi október hó 27-én tartott* közgyülésen 1265 közgy., 16634. alisp. sz. alatt hozott határozattal a vármegye közönsége kimondta:

1. Hogy a Maros folyónak Marosillye és Dobra között leendő áthidalását elrendeli és úgy az épitkezés végrehajtásának, valamint az épitési költségek biztositásának előmunkálatával a vármegye alispánját bizza meg.

2. Hogy a végleges jelleggel felépitendő ezen hid megközelitőleg 300.000 koronára tehető épitési költségé-

nek fedezeteként az ottani forgalmi viszonyoknak megfelelően mintegy 100.000 kor. tőkeértéket képviselő vámjövedelem, a melyet az ezen hidon a vármegye közönsége által gyakorlandó vámszedési jog érvényesitése eredményezne, továbbá a kormánytól nyerendő 100.000 kor. államsegély, végül a 400.000 kor. körüli utadóhátralékból felhajtandó rész szolgálna.

3. Hogy alispánját megbizza, illetve utasitja, miszerint Marosillye és a többi érdekelt községek közönségével lépjen érintkezésbe abban az irányban, hogy a kérdéses helyen jelenleg is gyakorolt vámszedési jogot szerezze meg és a létesitendő hid épitési költségeinek fedezésére hozzájárulásként díjtalanul engedje át a törvényhatóságnak, továbbá: hogy lépjen érintkezésbe a bevonható összes érdekeltekkel, ipartelepekkel és vállalatokkal ezek lehető hozzájárulásának biztositása érdekében, végül *hogy az utadó hátralékokat minden rendelkezésre álló törvényes eszközzel a legerélyesebben hajtsa fel,* esetleg a be nem hajtható követelések leirása végett soronkivül intézkedjék, hogy az előirányzott összeg az épités czéljaira rendelkezésre álljon

4. Hogy az előirányzott államsegély elnyerése czéljából felkéri főispánját, hogy a vármegye országgyülési képviselőinek bevonásával a törvényhatósági bizottság tagjaibó alakitandó küldöttséget vezessen a kormány elé, azzal hogy a törvényhatóságok utadóalapjának segélyezésére szolgáló alapból a megfelelő segélyt ezen czélra adományozza

Ezen határozat alapján részben annak jóváhagyása részben a szükséges államsegély engedélyezése végett a vármegye országgyülési képviselőinek bevonásával Mar László főispán úr őméltósága vezetése alatt f. évi februá hó 19. napján mintegy harmincztagu küldöttség tisztel

gett kereskedelemügyi m. kir. miniszter úrnál, ki is már azon alkalommal ez ügyben a legmesszebb menő jóindulatáról biztositotta a küldöttség utján a vármegye közönségét.

Bár az ügy további fejleménye nem tartozik szorosan véve az 1911. évi jelentésem keretébe, minthogy azonban annak kiinduló pontja oda vezet vissza, szükségesnek tartom az e tárgyban röviddel a küldöttség tisztelgése után leérkezett kereskedelemügyi miniszteri határozatot közölni.

A kereskedelemügyi m. kir. miniszter úr leiratában különösen kifejezésre juttatja, hogy a törvényhatósági bizottsági határozattal elrendelt áthidalás létesitésének szükségességét, illetve elodázhatatlan voltát — „a határozatban felhozott meggyőző indokok behatása alatt" — a maga részéről is belátván, — az annak lehetővé tétele érdekében a szóban levő határozatban tervbe vett eljárás tényleges foganatositását illetőleg az emlitett hid költségeinek a határozatban megállapitott módozatok szerint leendő előteremtését tőle telhetőleg elősegiteni kivánja.

Kijelenti, hogy az ezen rendelkezés foganatosithatása érdekében a vármegye közönsége által a létesitendő hidon gyakorolni óhajtott vámszedési jog engedélyezésével szemben, feltéve természetesen, hogy ezt megelőzőleg a létesitendő hid helyén jelenleg fennálló kompon gyakorolt vámszedési jog tulajdonosa ezen jogáról önként lemond, vagy pedig azt a törvényhatóságra a törvényes formák *betartásával átruházza*, nehézséget támasztani nem fog, önként értetődvén, hogy a kompra nézve jelenleg fennálló vámszedési jogról való önkéntes lemondás esetén egészen uj vámszedési jogról lévén szó, a létesitendő hidon vámszedési jog gyakorolhatásának engedélyezését, a komp vámszedési jognak a törvényhatóságra leendő átruházása ese-

tén pedig ezen jognak a létesitendő hidon való gyakorolhatását az 1890. évi I. t.-cz. 82. §-ában előirt kellékekkel biró folyamodványban a törvényhatósági bizottsági *közgyülésnek kell kérelmeznie.*

. A szóban levő áthidalás foganatosithatásának lehetővé tétele érdekében hajlandónak nyilatkozott a maga részéről is anyagi áldozatokat hozni és pedig olyan mértékben, a milyen mértékben azt a közönség kérelmezi, vagyis 100.000 korona erejéig. Ezt az összeget azonban legfeljebb 4 éven át, egyenlő évi részletekben bocsáthatná a közönség rendelkezésére, mert a törvényhozás által a törvényhatóságok útügyeinek segélyezésére az 1890. évi I. t.-cz. 23. §-a alapján évenkint rendelkezésére bocsáttatni szokott államköltségvetési hitel korlátolt volta miatt ezen összegnél nagyobb évi államsegélyt — más törvényhatóságok jogos igényei kielégithetésének veszélyeztetése nélkül — nem áll módjában a közönségnek nyujtani.

A nyujtandó államsegély pontos mérve természetesen csak akkor lesz véglegesen megállapitható, amikor már a szóban levő hid épitési költségei teljes pontossággal ismeretesek lesznek, illetve amikor már az ezen hidra vonatkozólag elkészitett s előzetesen felülvizsgált szabályszerű és részletes műszaki müvelet alapján megtartott közigazgatási bejárás eredményének ismerete után a hid épitési munkálatai nyilvános versenytárgyalás alapján biztosittattak és az a kérdés is tisztáztatott, hogy a szóban levő hid épitési költségeire az engedélyezendő vámszedési jog érvényesitéséből eredő jövedelemnek amortisatiós kölcsön utján realisálandó tőke értéke, valamint a vármegye és az érdekelteknek a költségekhez szolgáltatandó hozzájárulása milyen összeg erejéig nyujtanak

fedezetet. Mindazonáltal már ezuttal hangsulyozta, hogy a közönség a szóban levő hid épitési költségeihez szolgáltatandó államsegély czimén 100.000 K-nál nagyobb összegre semmi körülmények között sem számithat — a mi természetesen nem jelenti azt, hogy az állami támogatás mérve ezen összegnél kisebb nem lehet.

Miután ezek szerint a vármegye közönsége *feltétlen bizonyossággal* számithat arra, hogy a szóban levő hid épitési költségei egy részének fedezhetése végett 100.000 K-ig terjedhető államsegélyben fog részesittetni s ezenkivül *is alapos kilátása* van arra is, hogy a létesitendő hidon vámszedési jogot fog gyakorolhatni s ebben az esetben az ezen jog érvényesitéséből eredő jövedelmet — annak egy hosszu lejáratu törlesztéses kölcsön anuitásának fedezésére való lekötése mellett tőkésitheti s az igy nyert tőkét szintén a többször emlitett hid épitési költségeinek részbeni fedezésére fordithatja — a szóban levő hid létesithetése most már csak attól függ, vajjon a még hiányzó épitési költséget tényleg képes-e előteremteni.

Erre való tekintettel mielőtt még a szóban levő hid létesitése érdekében szükséges előmunkálatok végrehajtatnának, amennyiben a közönség komolyan óhajtja a szóban levő áthidalás mielőbbi létesitését, minden tőle telhetőt el kell követnie, hogy az előzetes kérdések mielőbb tisztába hozassanak, rendeznie kell tehát mindenekelőtt a már többször szóvá tett vámszedési jog kérdését.

Az érdekelt községektől és magánosoktól, a mennyiben azok a hid épitési költségeihez hozzájárulni hajlandók, ilyen értelmü kijelentést tartalmazó jogerős határozatot, illetve nyilatkozatot kell beszereznie, végül igyekeznie kell arra, hogy a hátralékos utadó behajtásának eredményét

feltüntető positiv adatok mentől előbb rendelkezésére álljanak, aminek megtörténte után a hid épitési költségeiből a közuti alap terhére elvállalandó összeg mérvét már akadály nélkül meghatározhatja.

Ezek szerint most már csupán a leiratban megszabott feltételeknek kell eleget tennem, hogy a hid épitése megkezdhető legyen. Ennek mielőbbi elérhetése céljából a szükséges tárgyalásokat már megkezdtem s mondhatom, hogy az eddig már elért eredmények e tekintetben a legkedvezőbb kilátásokkal kecsegtetnek.

Azt hiszem, hogy a tek. törvényhatósági közgyülés minden egyes tagjának helyeslésével találkozom, a midőn a hathatós támogatás és tapasztalt jóindulatért a m. kir. kereskedelemügyi miniszter ur ő exelencziájának, továbbá főispán ur ő méltóságának, országgyülési képviselőinknek s a küldöttség minden egyes tagjának meleg érdeklődésükért hálás köszönetemet nyilvánitom.

b) Szegényház épitési ügye.

Közismert tény, hogy a szegényügyi ellátás, illetőleg a keresetképtelen, valamint kereset hiányából ellátásra szorulóknak segélyezése a községek háztartását terheli, amely teher a lakósság szaporodásával fokozatosan nagyobb és nagyobb mértékben veszi igénybe a községeknek amúgy is megterhelt háztartását.

A vármegyebeli egyes községek háztartásuk keretén belül gondoskodtak ugyan a szegények ellátásáról és részint adományokból, részint pedig erre a czélra szolgáló jövedelmekből alapokat is létesitettek, de sem a segélyezés módja és mérve, sem pedig ezen alapok kezelése nem

volt megfelelő, s igy a szegények legnagyobb többsége koldulásból él s veszélyezteti a közbiztonságot.

Ezen indokok hatása alatt mult év október hó 27-én határozta el a vármegye törvényhatósági bizottsága, hogy szegényházat létesit és egyben kimondotta, hogy miután a községek az 1886. évi XXII. t.-cz. 145. §-ában irt rendelkezéseknek a kellő módon nem tehetnek eleget, illetőleg a közsegélyre szoruló szegények ellátásáról gondoskodni nem képesek, a vármegyei szegény-ügy gyökeres rendezése czéljából központilag és egyesitve kezelt s jelenleg 214·968 kor. 18 fillért kitevő szegényalap részbeni felhasználásával, Déva székhellyel a közsegélyre szoruló és eltartásra köteles és képes hozzátartozóikkal nem biró, kórházi vagy gyógyintézeti ápolásban nem részesülő, vagy arra nem minősitett, a kórházakból elbocsátott gyógyithatatlan betegek és gyógyithatatlanoknak nyilvánitott, de nem közveszélyes, oltalmatlan és közsegélyre szoruló hülyék, siketnémák, vakok, nyomorékok és elaggott szegények ellátása és gondozása végett egy központi szegényházat létesit. E czélból utasitja a vármegye alispánját, hogy a telekvásárlásra, épitkezésre s az épület berendezésére nézve a fenálló viszonyok figyelembe vételével 100.000 koronáig, azaz egyszázezer koronáig terjedhetőleg készitsen, illetőleg készittessen terveket, költségvetéseket s azokat a szegényház létesitése tárgyában alkotandó szabályrendeletre vonatkozó előterjesztésével együtt a bizottsághoz terjeszsze be.

Utasitja továbbá a bizottság a vármegye alispánját, hogy a dévai leányárvaház igazgatóságával lépjen érintkezésbe s a 368/94 kgy. sz. törvényhatósági bizottsági határozat figyelembe vételével az árvaháznak nyujtandó segélyt egy évi összegben állapitsa meg.

Felhivja végül a bizottság a vármegye alispánját, hogy a szegény-alap gyarapitása, illetőleg a szegényház felépithetése céljából inditson társadalmi uton gyűjtést s intézkedjék az iránt, *hogy a kihágási pénzbüntetések a járási főszolgabirák útján szigorúan és erélyesen hajtassanak fel.* Addig is, mig a részletkérdések teljesen tisztázva lennének, a bizottság megállapitja azt, hogy a felépitendő szegényház évi szükségletének és dologi kiadásainak fedezésére forditandók: a szegényház-alap fel nem használt tőkéjének, tehát a 114,968 korona 18 fillérnek kamat jövedelme, a kihágási pénzbüntetésekből átlagosan befolyó évi 10000 korona s a rendelkezési alapból segélyképen kapandó évi 8000 korona. Minthogy pedig ezen összegeket az 50 szegénynek évi eltartása, valamint a leányárvaháznak adandó évi segély előreláthatólag nem fogja teljesen felemészteni, a fennmaradó összeg a szegényalap gyarapitására forditandó.

A határozat kellő kihirdetés után belügyminiszter urhoz felterjesztetvén, jóváhagyás alatt áll. Minthogy azonban a rendelkezési alap biztositása tárgyában hozott véghatározatot, mely szerint évi 8000 korona a szegényház czéljára lesz felhasználandó, már jóváhagyta, remélni lehet, hogy ettől a határozattól sem fogja a jóváhagyást megtagadni, s igy a szegényügy legalább részben a tervezett emberbaráti intézmény létesitése által megoldást fog nyerni.

c) A marosillyei járási székház épitési ügye.

A marosillyei főszolgabiró kezdeményezésére a járáshoz tartozó községek képviselőtestületei a járási székház felépitésére 1%-os pótadót szavaztak meg s a vonatkozó határozatok beterjesztése mellett kérték a törvényhatóságot,

hogy a megszavazott pótadó és a főszolgabiró lakbérének és irodabérének felhasználása mellett a járási székházat épitse fel.

A törvényhatósági bizottság 1909. évi október 29-én tartott közgyülésén 15687/909. alisp. sz. a. hozott határozatában a községek áldozatkészségét tudomásul vette, de egyszersmind kimondotta azt is, hogy miután a járási székházak felépitése a törvényhatóság kötelessége s igy azoknak tulajdonjoga is csak a törvényhatóságot illetheti meg, a felajánlott 1%-os pótadót csak akkor fogadhatja el a jelzett czélra, ha a községek a felépitendő székház tulajdonjogáról egyszer s mindenkorra lemondanak.

E határozat alapján a községek a felépitendő székház tulajdonjogáról lemondottak, miből kifolyólag a törvényhatósági bizottság 1911. évi junius 1-én tartott közgyülésén 8248/911. sz. a. hozott határozatában a székház felépitését a községek által felajánlott segély igénybevételével elhatározta s tekintettel arra, hogy ez az összeg, valamint a főszolgabiró évi lakbére és irodabére a tervezett épület költségeit nem fedezte, a belügyminiszter úrhoz államsegélyért folyamodott.

Belügyminiszter úr 93094/911. sz. leiratában a kérésnek helyet adva, a székház felépitésére 38000 kor. államsegélyt engedélyezett s igy az épitkezés most már nem ütközött akadályokba, miért is a törvényhatósági bizottság 1911. évi december 19-én tartott közgyülésén 20768/911. sz. a. hozott határozatában intézkedett az iránt, hogy a szükséges 41918 kor. 24 fill. kölcsön a Magyar Jelzálog Hitelbanktól vétessék föl s a székház felépitésére szükséges intézkedések tétessenek meg.

E határozat alapján a dévai áll. ép. hivatallal a ver-

senytárgyalási hirdetményt elkészittettem s már csaknem ki is adtam, amikor Marosillyéről küldöttség jött be és kérte, hogy a székház ne a tervezett helyen, hanem egy más: t. i. a Progressul Marosillyei Takarékpénztár által cserébe felajánlott helyen épittessék föl. Ugyanaznap egy másik küldöttség is megjelent s az épités sürgősségét vázolva, kérte, hogy az épület a tervezett s a megye által már megvett ingatlanra épittessék. Ugyanakkor mind a két küldöttség irásbeli kérvényt is adott be a székház elhelyezése érdekében.

Tekintettel arra, hogy e kérések egymással ellentétesek voltak és időközben más ajánlatok is érkeztek be, az azokban foglalt indokokat csak a helyszinen tartottam elbirálhatóknak. Ezért f. évi március 14-én a főügyész, az áll. ép. hiv. főnöke, az ügy központi előadója s több érdeklődő törvényhatósági bizottsági tag kiséretében a helyszinére kiszállottam, a megye által megvett s az időközben egyesek által felajánlott ingatlanokat megtekintettem s a kérelmezőknek és az ajánlattevőknek kifogásait és indokait meghallgattam. E tárgyalás azonban eredményre nem vezetett, miért is az épitkezés iránt tett intézkedéseimet felfüggesztettem s a székház elhelyezése tárgyában beadott ajánlatokat és kéréseket, minthogy azoknak elbirálására a törvényhatósági bizottság illetékes, az elé terjesztem.

Az épitkezés ezeknél fogva a törvényhatósági bizottság határozatáig függőben marad, remélhetőleg azonban már junius vagy julius hóban az ügy teljesen tisztázva lesz s akkor az épitkezés is megkezdhető.

A megye igy egy diszes, mintegy 90,000 kor. értéket képviselő székház birtokába jut teljesen díjtalanul, a községek áldozatkészsége s a belügyminiszter úr jóvolta folytán.

Ez arra ösztönöz, *hogy a többi járás is megfelelő székházzal láttassék el, amire különben is égető szükség van, mert a főszolgabirói hivatalok csaknem mindenütt a hivatali tekintélynek meg nem felelő bérházakban vannak ezidőszerint elhelyezve.*

d) A kőrösbányai kórház épitési ügye.

Ezen kórházépitési ügy a „Közegészségügy" czim alatt tett jelentésem keretében van részletesen ismertetve.

e) A rendelkezési alap biztositása.

A rendelkezési alap biztositására 1907—1911. évekre megszavazott 0·5 %-os pótadó kivetésére engedélyezett határidő az 1911. év végével lejárván, gondoskodnom kellett, hogy a törvényhatósági bizottság annak biztositására újból szavazza meg a pótadót.

Tekintettel arra, hogy az eddigi tapasztalatok szerint a 0·5 % kevésnek bizonyult és a rendelkezési alap terhére nagyobb kiadások lettek előirányozva, szükségesnek tartottam, hogy a százalék 1·4-ben állapittassék meg.

Indokaim figyelembe vételével a törvényhatósági bizottság 1911. évi őszi rendes közgyülésen 16965/911. alisp. szám alatt hozott határozatában a rendelkezési alap további biztositására 5 évre, vagyis 1912—1916. évekre 1·4 %-os pótadót szavazott meg. Kimondotta egyszersmind azt is, hogy abból évenként 8000 koronát az épitendő szegényház fentartási költségekre, 2000 koronát pedig mezőgazdasági célok előmozditására szolgáló állatdíjazásokra kell forditani.

A határozatot belügyminiszter úr pénzügyminiszter úrral egyetértőleg 35345/912. számú leiratával már jóvá-

hagyta s igy most csupán a pótadó kivetése, behajtása s a meghatározott czélra leendő forditása iránt kell intézkednem.

f) A Dévai Hitelbankban elhelyezett köz- és árvapénzek biztositása.

A Dévai Hitelbank Részvénytársaság válsága vármegyénket érzékenyen érintette, mert eltekintve azon veszteségtől, mely a részvényeseket, hitelezőket és betevőket érte, a köz- és árvapénzek szintén veszélyeztetve voltak.

A kormány által nyujtott mentőakczió révén sikerült azonban a Dévai Takarékpénztárnak oly előnyös és kedvező ajánlatot tenni, hogy a vármegye károsodást ne szenvedjen.

A takarékpénztár ugyanis azon ajánlatot tette, hogy:

a) a Dévai Hitelbankban lévő betétkönyvek teljes összegéről egy Dévai Takarékpénztári betétkönyvet állit ki, oly fentartással, hogy a tőke sem részben, sem egészben 1922. évi január hó 1-ig fel nem mondható.

b) Kamatot térit, évenként 4 %-ot és az adót, tehát 4·4 %-ot félévi részletekben.

c) Amennyiben a betét, dacára a fentartásnak, mégis kivenni szándékoltatnék, ez által az intézetre háramlandó kár részben való visszatéritéséül jogot nyer 10 %-ig terjedhető stornora, mely percentuáliter apad, a már elmult évek arányában.

A törvényhatósági bizottság ezen kedvező ajánlatot elfogadta és egyben elhatározta, hogy a Dévai Hitelbanknál elhelyezve volt és a Dévai Takarékpénztár Részvénytársaság által ily módon átvállalt közpénzek egyelőre a Dévai Takarékpénztár Részvénytársaságnál gyümölcsözés

végett meghagyassanak és tekintettel arra, hogy nevezett pénzintézet a mult közgyűlés óta alaptőkéjét 700000 koronával felemelte, elhatározza azt is a közgyűlés, hogy a Dévai Takarékpénztár Részvénytársaságnál az 1287—911. számú közgyűlési véghatározatban megállapitott összegen kivül kizárólag a gyámpénztári pénzek gyümölcsöztetése czéljából még 100000 koronát helyez el.

Ezen véghatározat kellő kihirdetés után vonatkozó összes iratokkal belügyminiszter úrhoz felterjesztetvén, jóváhagyás alatt áll.

g) **Jog és államtudományi továbbképző tanfolyam.**

A vallás és közoktatásügyi miniszter úr az érdekelt többi miniszterekkel egyetértőleg elhatározta, hogy a közigazgatási és igazságügyi tisztviselők továbbképzésének ügyét, mely a külföldön már régebben élénk érdeklődés tárgya, hazánkban is hatékonyabban fogja előmozditani.

E czél megvalósitására legalkalmasabbnak látszott, ha egyes közigazgatási tisztviselők, birák és ügyészek részére évenként egy-egy rövid ideig tartó továbbképző tanfolyam nyittatik.

Az első ilyen tanfolyam az 1911. év őszén lett megtartva és pedig október hó 4-étől október hó 13-ig.

A belügyminiszter úr a tanfolyamra vonatkozó 4544/911. eln. sz. körrendeletében felhivta a törvényhatóságokat, hogy jelöljenek ki egy tisztviselőt, ki alkalmasnak látszik arra, hogy a tanfolyamot végighallgatván, annak eredményéről otthon beszámoljon. Egyidejüleg, tekintve a tanfolyam közérdekü voltát, jelezte, miszerint kivánatos volna, ha a tanfolyamra felküldött hallgatót a törvényhatóság saját házipénztárából megfelelőleg segélyezné.

Hunyadvármegyéből a tanfolyamra fel lett küldve Szentiványi Lajos vm. II. aljegyző, önköltségen pedig jelentkezett dr. Gerbert Ottó vm. aljegyző is, kik ketten vettek részt az előadásokon. Szentiványi Lajos 200 koronával lett segélyezve, dr. Gerbert Ottót pedig a közgyülés a nemes ügy iránti érdeklődése miatt 100 kor. segélyben részesitette.

Nevezett aljegyzők a tanfolyam lefolyásáról jelentést terjesztettek be hozzám.

Ezen sok tekintetben tanulságos beszámolót a tanfolyamra vonatkozó belügyminiszteri rendelet szelleméből is kifolyólag egész terjedelmében az alábbiakban közlöm:

A vallás és közokt. miniszterium agilis államtitkárjának, dr. Balogh Jenőnek kezdeményezésére tartatott meg a külföldi államokban már évtizedes multra visszatekintő hasonló tanfolyamok mintájára, Budapesten 1911. október 4—14-ig az első jog- és államtudományi jog és továbbképző tanfolyam. A tanfolyamon, mint Hunyadvármegye kiküldöttei alulirottak vettünk részt. Nagy figyelemmel, élénk érdeklődéssel kisértük a rendkivül változatos, érdekes programmot és a szerzett észleletek és tapasztalatokról alábbiakban számolunk be:

A tanfolyam czélját a megnyitó értekezleten a tanfolyam megteremtője, dr. Balogh Jenő államtitkár ismertette. Czélja az, hogy a gyakorlati tisztviselők, egyetemi tanulmányaik elvégzése után állandóan képezhessék magukat, gyarapithassák gyakorlati érzéküket és ismereteiket. Nem egyes szakokat óhajt a tanfolyam specziálisan kiképezni, hanem meg akarja mutatni az újabb kor modern vivmányait, fel akarja kelteni a hallgatók érdeklődését egyes modern problémák iránt, hogy azok termékeny talajra találván, a gyakorlati emberek által tovább fejleszthetők legyenek. A programm változatossága is éppen ebben leli magyarázatát, nem akar különbséget tenni biróság és közigazgatás között, hanem az

újkori vivmányokat, az igazságszolgáltatás és közigazgatás terén, mindkét szakmabeli tisztviselőkkel ismertetni akarja részben azért, hogy egyik is megismerje a másik munkakörét, érdeklődjék a másik intézménye iránt, mert a gyakorlati életben úgy is gyakran kerül a kettő egymással szoros kapcsolatba.

Bevezetője akar lenni a tanfolyam a már oly régen hangoztatott elméleti képesités egységesitésének. Ezt a czélt hangoztatta a belügyminiszteriumi államtitkár, dr. Némethy Károly, ki folyó év október havában Pesten megtartott országos jogászgyülésen is, mint előadó, tervezetében határozottan az egységes képesités mellett foglalt állás. És az idők jele, hogy a szakosztály, melyben a legkiválóbb közigazgatási gyakorlati emberek vettek részt, egyhangulag elfogadta az államtitkár javaslatát. Alapos lehet tehát a reményünk, hogy a közigazgatási tisztviselők régen hangoztatott elméleti minősitése végre nemcsak papiroson, hanem tényleg is arra az alapra fog helyeztetni, amelyen tekintve nagyfontosságú feladatkörét, állania kell.

A tanfolyam czélját kettős úton igyekezett elérni. Elméletileg: előadásokkal, gyakorlatilag: bemutatásokkal. Beszámolónkban a nem szorosan közig. természetű előadásokat csupán emliteni kivánjuk, részletesen csak azt fogjuk ismertetni, mi bennünket szorosan vett közigazgatási tisztviselőket érdekel, s amely intézmények ismerete ránk, a gyakorlat embereire, nemcsak fontos, de azok egyike, másika, ha kisebb keretben, de meg is valósitható a mi vármegyénk területén is.

Az előadások sorozatát dr. Plósz Sándor egyetemi tanár nyitotta meg, ki mint az új polgári perrendtartás tulajdonképpeni szerkesztője, a tényállás megállapitását ismertette a polgári perben, ismertette a peres, perenkivüli eljárást és azon felállitott tételét „hogy a tényállás a jog létezésének, vagy nem létezésének bizonyitása" magyarázta. A tényállás megállapitásának két módját adta: 1. közvetlen észlelet, 2. felek általi megállapitás. Ennek magyarázatát a

polgári perrendtartás megfelelő szakaszainak ismertetésével tette érthetővé.

A modern kriminológiáról dr. Friedmann Ernő tartott előadást, párhuzamot vont a régi büntetőjog iránya: megtorlás és az új között, melynek jelszava: a megelőzés. Egyik elve büntet „quia peccatum," másiké „ne peccetur." Ezen új iránynak eredménye, a mai, általunk a rendőri büntető biráskodásban is használt Bn., melynek alkotója dr. Balogh Jenő államtitkár, volt egyetemi tanár.

A két előadás, valamint az ezzel kapcsolatos elme és idegkortani intézet megtekintése inkább a birósági tagokra tartozó ismereteket tartalmazott, de megismertetése igy is helyénvaló és általános érdekű volt. Különösen érdekes volt a dr. Morávcsik Emil egyetemi tanár vezetése alatt álló elme és idegkórtani intézet megtekintése, kapcsolatban betegbemutatással és előadással. Megtanultuk megismerni az úgynevezett közveszélyes, de beteg büntetteseket, kiknek elkülönitése a társadalomtól a mai modern jogszolgáltatás alapelve. Őrizet alá helyezi ezeket a társadalom, de nem bünteti. Megismertük a korlátolt beszámitású egyéneket, kiket szintén elkülöniteni a czél, igy lévén helyes védekezés ellenük. Bemutatott a tudós professor különböző olyan egyéneket, kik ébren normális gondolkozású emberek, kik cselekedetekről számot tudnak adni, hipnotizálva pedig hipnotizálójuk parancsára minden bűntettre képesek, anélkül, hogy erről felébresztésük után tudnának. Láttuk, hogy a tanuvallomások tulajdonképen milyen kétes értékűek. Milyen óriási befolyása van a tanuvallomásnak a szuggestiónak, optikai csalódásnak, befolyásolhatóságnak, esetleg éppen a tárgyaló biró részéről. Láttuk érdekes példáit a konok perlekedőnek, olyan alaknak, kivel a közigazgatási praxisban is gyakran találkozunk. Kimutatta a magyarázó tanár, hogy ez a konok perlekedés tulajdonképen egy neme a tébolynak. Ismertetett ő egy perlekedőt, ki tömérdek beadvánnyal zaklatta a hatóságokat és a hatóságnak minden határozatát megfelebbezte. Ezzel a konok perlekedővel történt meg, hogy panaszával

közvetlen az alispánhoz fordult, ki ismerve természetét, előre megkérdezte tőle, hogy milyen határozatot akar panaszára és ezt a határozatot igérte neki kiadni. A perlekedő megnyugodva távozott, de még ki sem adta az alispán az igért határozatot, máris beadta a felebbezést az ellen a határozat ellen, mit épen ő kért kiadni.

Érdekes és a gyakorlati életben minduntalan tapasztalt jelenségek tudományos megfejtése volt ez a megtekintés.

Inkább bennünket, közigazgatásiakat érdekelt a másnapi előadás, dr. Harrer Ferencz előadása „A modern városigazgatás problémáiról", kapcsolatban a főváros lakásviszonyok ismertetésével, a kispesti állami munkástelep, a fővárosi népház és népszálló megtekintése és czéljának ismertetése.

A modern városigazgatás problémáival foglalkozni igazán aktuális ma, mikor az ország népességének mintegy 20 %-a él városokban. A városi népességnek a falusi népesség rovására való hatalmas növekedésének közismert indokai: természeti tényezők (éghajlat, talaj, folyók iránya), politikai tényezők (igazgatási vagy katonai központ,) mindezek mellett az ipar és kereskedelem és ezek főereje, a gép. Ez adta meg az iparnak és kereskedelemnek eddig nem képzelt hatalmas fejlődését és vált okozójává a nagyobb ipari gócoknak, a városoknak, nagyközségeknek. Előadó érdekes csoportositása szerint a mai városi feladatok három nagyobb csoportba oszthatók: 1. A lakosság pozitiv szükségleteinek kielégitése, mihez a városépités, lakáskérdés, csatornázás, vizellátás, közvilágitás és közlekedés ügye tartozik. 2. A munkából való megélhetés lehetőségének biztositása, különösen a közélelmezés, valamint az iskolán kivüli oktatás is. 3. A magasabbrendű kulturális élet előfeltételeinek megteremtése. A feladatok megoldását egyenként veszi tárgyalás alá.

A városigazgatásnak legalapvetőbb feladata a város szabályozási tervének és beépitési módjának megállapitása. A szabályozási tervnek nemcsak a közelebbi, hanem a távo-

labbi fejlődés irányait is szem előtt kell tartani, meg kell állapitani első sorban a városi terület egyes részeinek hivatását, nevezetesen az üzletek, a tömör együtt-lakás, kertes-lakás és a gyárak városrészeit, mindenütt terjedelmes szabad területekről, különösen parkokról kell gondoskodni.

A városfejlesztés keresztülvitelére szükséges azoknak a jogi eszközöknek megtalálása, amelyek a szabályozási terv és beépités megállapitott módjának keresztülvitelére szükségesek. Ezek a jogi eszközök: a tulajdonjog korlátozása és a kisajátitás. A tulajdonjog korlátozásával két irányban élnek a városok, egyfelől az épitési övezeteknek és egyes telkek beépitési feltételeinek megállapitásával, másfelől az útterületek ingyenes átengedésének követelésével.

A modern városigazgatási problémák a kisajátitási jog kiterjesztését kivánják a helyes beépitésre nem alkalmas telkekre, a megszabott övezet követelményeinek meg nem felelő ingatlanokra, jelesen épületekre, általában mindazon városrendezési célokra, miket a közegészség és városszépités megkövetel. A városrendezés egy fontos feladatát van hivatva megoldani, a tulajdonjogi korlátozás és kisajátitás között álló úgynevezett tagositás, mi a legkifejlettebb alakjában a Majna melletti Frankfurtban van meg és hirneves polgármestere után „lex Adickes" néven ismert. Lényege az, hogy ha valamely telektömb telkei beépitésre nem alkalmasak, a tulajdonosok fele, ha a terület fele is övék, valamint a hatóság a telkeknek egyesitését és újra felosztását kivánhatják. A felosztás után minden tulajdonos, az útterületek levonása után aránylag ugyanannyi és lehetőleg ugyanolyan fekvésű szabályos telket kap, mint amennyivel azelőtt birt. Az útterületek, a telkek térfogatának 30 %-a, ingyen engedendő át.

A városrendezés további feladatai az útépités, csatornázás, vizellátás, közvilágitás és közlekedés. Közvilágitás terén a villany és gáz versenyez egymással. Fejlettebb városban mindkettő alkalmazást nyerhet, kevésbé nagy városban az, melynek bevezetésére a viszonyok legmegfelelőbbek

Mindezen városrendezési feladatok természetesen óriási terheket rónak a városra, gondoskodni kell a terhek fedezéséről. Ez a gondoskodás intézményeknél, melyek állandó dijszedésre alkalmasak, (vizvezeték, közvilágitás stb.) a létesitmények költségei, dijak után térittetnek meg. Van azonban még más kihasználható jövedelemforrás is egy modernül fejlődő városnál. Ezek között elsősorban emlitendő az értékemelkedési illeték, az angol—amerikai eredetü betterment-tax, mely lényegileg abban áll, hogy a tulajdonosok, kiknek ingatlanai, valamely város létesitménye által értékükben emelkedtek, kötelesek ezen értékemelkedésnek összegét, részben vagy egészen a városnak megfizetni. Ezen adónemet nálunk Nagyvárad városa vezeti be. A másik a telek értékemelkedési adó, hol az adó tárgya az az értéktöbblet, mely bizonyos idő alatt pusztán a város fejlődése folytán jött létre. Az adó progressiv és növekedik az értékemelkedés arányával. Adóalap: az adott és megelőző birtokváltozásnál fizetett eladási ár közt való különbözet, levonva az időközben történt befektetéseket. A minimális adótétel 3—10%, a legmagasabb 15—30 % között van.

A köztisztaság terén is haladás mutatkozik a szemételtávolitás és megsemmisités konkrét alakjában: a szemétégetésben. A kérdést napirendre hozzák egyrészt azok a nehézségek, melylyel különösen mezőgazdasági müvelés alatt álló területektől távol fekvő városok küzdenek, másfelől az a haszon, melylyel a szemétégetés, energia fejlesztés, égési termékek stb. által kecsegtet.

A lakásokra egészségi követelmény, hogy azok megfelelően épüljenek, másfelől a használat feleljen meg a követeléseknek. A lakáskérdést a lakásszükséglet fdézi elő, ez pedig okozza a lakásdrágaságot, ezzel kapcsolatban a túlzsúfoltságot. Ezek orvoslása: épitési telkek rendelkezésrebocsátása, épitési hitel nyujtása és az épitési munkák zavartalan biztositását czélzó munkásviszonyok teremtése. A lakásszükséglet számára való telekbiztositás a városigazgatásnak új ágát fakasztotta: a telekpolitikát. Mig eddig a telekeladás

volt az irányzat a városokban, most a jelszó telekállomány nagyobbitása. Nagy telekállomány birtokában ugyanis a városok dominálják a telekpiacot és szabályozhatják a telek árát, szolgálhatnak épitési telkeket, akár tulajdonul, akár örökbérletül.

A lakásszükséglet végső eszköze a hatósági vagy állami lakásépités. Mindkettőre gyönyörű példát láttunk részben a főváros által épitett bérlakásokban, részben a kispesti állami munkástelepen. Budapesten ugyanis a lakásinség oly arányokat vett, hogy mig más városokban átlag 9 % a lakásoknak üres, addig Budapesten ez a szám 1 %-ot sem tesz ki és ez is nagyobbrészt lakásul nem szolgáló boltok, pinczehelyiségekből áll. Ennek orvoslására létesültek a fővárosi bérpaloták és a kispesti állami munkástelep. A lakástipusok a fővárosi bérházakban: 1, 2 és 3 szobásak olcsó munkáslakások ára (áll szoba, konyha kamarából) 200 korona évente. Modern 1 szobás, konyha, fürdőszobás lakás évi bére 300 K, 2 szobásé 500, 3 szobásé 900 korona. A bérek önköltségűek. A telek árának 4 %-a, az épitési tőke 6 %-a kamatoztatható csak bér alakjában. A lakások száma mintegy 2000. A lakások mintaszerűek és az összes hallgatók osztatlan tetszését nyerték ki praktikus berendezésükkel.

Nagyobb szabásu lakásaktió a kispesti állami munkástelep, melynek felállitása az 1908. 29. törvényczikk értelmében történt. A törvény munkáslakások épitésére hitelmüvelet utján fedezendő összesen 12 milliót bocsát a pénzügyminiszter rendelkezésére. A telepek közül elsőnek a kispesti állami telep épült. A telepház tipusai: földszintes lakóház 4 kétszobás lakással, földszintes lakóház 2 kétszobás lakással, földszintes lakóház 2 háromszobás lakással. Emeletes lakóház 6 hétszobás, 8 kétszobás és 12 kétszobás lakással. A tervezet szerint az egész telepen 920 munkásház épült. Ebben 4140 lakás nyer elhelyezést, ebből 3700 kétszobás, 440 háromszobás. A telep lakóházai 48 különféle tipus szerint épültek, külső épitészeti kiképzésükben a legnagyobb, egyuttal kellemes változatosságot tüntetik fel. A házak ter-

vezeténél alapelvül szolgált, hogy a lakók egymástól elkülönittessenek és igy a lakások bejáratai külön-külön és az épület különböző részein létesittettek. A házak homoktéglából készültek, a szükséges homok a telep szabályozása czéljából lehordott dombok homokanyagából kerül ki. A gyártás magán a telepen az e czélra készült, kifogástalanul működő gyárban történik. Ilyen gazdaságos épitkezés mellett érthető, hogy egy kétszobás lakás épitési költsége 3800 korona, egy háromszobás lakásé 5000 korona. A munkásházakban elsősorban m. kir. állami gépgyár, máv. főműhelyek munkásai, pósta és távirdai altisztek és szolgák nyernek megfelelő elhelyezést, a még fennmaradó üres lakások egyes magánüzemeknél alkalmazott munkásoknak engedtetnek át. A telepen magán vannak iskolák, óvodák, kórház, foglalkoztató műhely, munkás kaszinó, népkönyvtár, népfürdő, szóval mindaz, ami a lakosság közmüvelődési, közegészségügyi és kulturális érdekeinek kielégitésére szükséges. A lakások évi bére: kétszobásé (beleértve mellékhelyiségeket, udvar, kertet, vizhasználati dijat) 220 korona, 3 szobásé 330 korona. A bér évente állapittatik meg és a törvény indokolásában is kifejtett intencziókoak megfelelőleg, legfeljebb az épitési tőke 4 %-a lehet.

Egy fontosabb problémája még a modern városnak az élelmezési kérdés és különösen három fő élelmiczikk, a hus, a kenyér és a tej beszerzése. A husszükséglet biztositásának eszköze a hatósági vágatás és huskimérés, mi Budapesten a lóhusra, birkahus és felvágottakra van eddig eredményesen bevezetve. A tejszükséglet biztositására, tekintettel az emelkedő tejárakra és a gyakori hamisitásokra (a tanfolyam alkalmával meglátogatott székesfővárosi vegyészeti és élelmiszervizsgáló intézet adatai szerint a lefoglalt tej 41 %-a, a tejfel 30 %-a és a vaj 25 %-a bizonyult meghamisitottnak), felvetették helyesen a városi tejkereskedelem monopolizálásának eszméjét és keresik átmenetileg a hatósági befolyás alatt álló szövetkezeti megoldását a tejkereskedelemnek.

A kenyér állandó drágulása volt előidézője a mintaszerű fővárosi kenyérgyárnak, mely feladatát az árszabályozás terén sikerrel tölti be. Ezen a téren különben megyénk is produkál hasonlót, a petrozsényi kenyérgyárat, melyet a salgótarjáni r.-t. állitott fel és ezzel nemcsak munkásainak, de egész Petrozsénynek olcsó és izletes kenyeret és sütemény t biztositott.

A modern városok, tekintettel arra, hogy a különleges egyenes adóktól nem sokat várhatnak, mert a kisebb jelentőségűek bevezetése alig fizeti ki magát, jelentősebbeket pedig amugy is az állam veszi igénybe, mindinkább megbarátkoznak azzal a gondolattal, hogy uj jövedelmi forrásul csak egy kínálkozik és ez: a *közszolgáltatási üzemek* községesitése, az ebből eredő, eddig magánvállalatok által élvezett haszonnak a köz javára való lefoglalása. Támogatja ezt a mozgalmat, hogy a közszolgáltatási üzemeknek nemcsak az a feladata, hogy a *maximális* haszonra dolgozzanak, hanem az is, hogy a szükségletet legjobban kielégitsék. Nagy nehézséggel kellett megküzdeni ennek a mozgalomnak, de ma már győzelmesnek mondható pozicióján áll. Nehézségek voltak, elsősorban a beváltás terhe, tekintettel arra, hogy az üzemek rendesen már meglévő magánüzemek voltak. Ezen nehézségek áthidalására igen alkalmas közvetitőként kínálkozik az ujabban gyakorolt vegyesüzemek rendszere, még pedig olykép, hogy a város vegye át a részvények többségét, mivel eléri azt, hogy egyrészt kevesebb pénzt kell lekötnie, másrészt az üzem vezetésére a közszükséglet érdekében mégis döntő befolyást gyakorolhat. A vegyes üzemnek egy sajátos, ugyszólván magyar alakja a villamosság terén észlelt üzembérleti rendszer, hol a magánvállalkozó megépiti a városnak a villamostelepet, de egyszersmind annak üzemét egy bizonyos időre bérbe is veszi, ezzel garancziát nyujtván a városnak, hogy a telep jövedelmező lesz.

A fővárosi modern lakáspolitika, egyik érdekes alkotása a népszálló, mely az ugynevezett „ágyrajáró" intézmény

megszüntetését célozza. Áll 12 nagy teremből, melyek összesen 450 hálófülkére vannak osztva. A fülkék nőtlen férfiak részére adatnak ki s egy nagyobb fülke hetibére 4 K 20 fill., kisebb fülkéé 3 kor., napi árak 80, illetőleg 60 fillér. Minden 14 éven felüli férfi igénybe veheti a népszállót, csupán a 2000 koronán felüli jövedelemmel birók vannak a használatból kizárva. A népszállónak saját vendéglője van városi kezelésben, van a szállóban mindenféle iparos, van külön dohányzó, külön könyvtár, izléses ebédlő. Sört, bort mérsékelt mennyiségben mérnek ki, égetett szeszesitalt egyáltalán nem. A mértékletesség csökkentésére szolgál az az eléggé nem dicsérhető rendelkezés, hogy a vendéglő kezelője fogyasztási jutalékot csupán a nem szeszesitalok után kap. A népszállóban modern fürdő áll a lakók rendelkezésére, hol a fürdőt 20 fillérért bármikor igénybe vehetik.

A fővárosi intézmények megtekintésénél különösen felkeltette érdeklődésünket az V. ker. népház, másként szegényház. Részletesen tanulmányoztuk berendezését, hogy egy-más gyakorlati ismeretet a vármegye jelenlegi h. alispánja által tervezett és a törvényhatóság által immár megszavazott dévai szegényház létesitésénél is felhasználhassunk.

A szegényház eredeti, önálló alkotása Budapestnek, a kerületi szegénygyet egyesiti és közjótékonysági, mint népjólét intézményeket foglal magában. Három, illetőleg négy emeletes. Legfontosabb része a foglalkoztató műhely, mely a munkanélküliség kérdését van hivatva megoldani. A műhely ugyanis azokon a munkabiró egyéneken óhajt segiteni, kik részint a hatóság, részint a társadalom támogatására szorulnak és a közsegélyt kifejezetten kérik. Ezek vagy önhibájukon kivül, vagy öreges beteg természetüknél fogva munkát nem kaphatnak s igy közsegély nélkül ugy maguk, mint családjuk az elpusztulás veszélyének van kitéve. A segélyt a hatóság és társadalom megadja nekik munka alakjában, ezzel egyfelől mentesiti a szükölködőt az önérzetét megölő alamizsnától, másrészt erkölcsnemesitő hatással kiván lenni, le akarja szoktatni a munkabiró szegényt a koldulástól és

meg akarja szerettétni vele a jól végzett munka örömeit. A munka egyrésze mindenki által könnyen, előtanulmányok nélkül végezhető el, másik kisebbik része szakmabeli foglalkozás. Előtanulmányok nélküli foglalkozás: diótörés, faapritás, zacskókészités, kőzúzás. Szakmabeli: ócska holmi kijavitása, eladása, a német városokban alkalmazott ugynevezett Brockensammlung. A műhelyben mossák a népház fehérnemű szükségletét és esetleg a hivatalok törülközőit stb. is. A foglalkoztató műhelyben, mig hely van, bárki kaphat munkát, ha nincs elég munkás, az üres ágyakat 20 fillérért más is használhatja.

Minden munkás bizonyos előre meghatározott munkát köteles elvégezni, a melyért természetben szolgáltatott élelmezés, illetőleg ellátás jár, többletmunkát külön dijazzák, ezt a munkás esetleges kilépésekor adják át.

A népházban van három étterem, hol részben a munkások, részben azok a munkaképtelen szegények kapnak ellátást, kiknek az előljáróság vagy egyes emberbarátok étkezésre szóló utalványt adnak. Van a népháznak nyilvános étterme, hol bárki olcsón étlap szerint étkezhetik. Ingyen itt semmit sem kap senki. Az árak minimális, önköltségiek, egy leves 6 fillér, egy főzelék 8, hussal 28, egy tészta 16 fillér. A konyhában és étkezőkben a tennivalókat fizetett személyzet végzi, a felügyeletet azonban a társadalom hölgytagjai felváltva gyakorolják.

A népház a gyermekvédelem szolgálatában is áll, amenynyiben gyermekotthonában oly 14 éven aluli gyermekekről gondoskodik, akiknek szülői napközben munkában vannak és gyermekeikre kellőleg nem vigyázhatnak. A gyermekotthon reggel 6 órától este 7 óráig van nyitva és három részből áll. Elsőben a 3 éven aluli gyermekeket ápolják, másodikban a 3—6 év közötti óvodaköteleseket, harmadikban pedig az iskolaköteleseket napközi otthonszerűen foglalkoztatják. A gyermek élelmezéséről szintén gondoskodnak, napi élelmezésükért 28 fillért fizet a szülő. Van a népháznak külön fürdője, nyilvános társalgója, sőt nyilvános tanácsadó

hivatala is. Az étkezők az esti órákban előadási termekké alakulnak át, hol az analfabétákat irni-olvasni tanitják. Az egyesület kiadásai évente, ilyen nagyszabásu berendezés mellett 80.000 koronát tesznek ki. Ennek a legnagyobb részét fedezi a népházban lévő üzemek bevétele, a hiányzó részt a társadalom adja össze, részben alapitványok, tagsági dijak, részben adományok útján. A főváros 10.000 koronával segélyezi évente. Maga a palota 500000 koronába kerül.

A berendezés praktikus a legapróbb részletekig. A népház célja a szegényebb osztály anyagi és szellemi nyomorának enyhitése és eszközéül azt az emberszeretetet választja, mely nem közjóradományokat osztogat céltalanul, hanem a segités módját egyenenként választja meg.

A megtekintések sorából kiemelendőnek tartjuk a fővárosi rendőrségi intézmények megtekintését. Láttuk a sokat ócsárolt fővárosi rendőrséget, kezdve a legénység kiképzésétől minden fázisában. Magyarázó előadást Budapest h. főkapitánya, dr. Pekáry Ferencz tartott. Az ő előadásából tudtuk meg, hogy a fővárosi rendőrség hatásköre összesen 24 ezer hektárra terjed ki s igy London után második legnagyobb kerület. A szolgálatot végzi 284 tisztviselő és 2348 rendőr.

A rendőrök 6 hónapi kiképzésen esnek át. Megtekintettük az iskolát, meghallgattuk a próbarendőrök feleleteit és mondhatjuk az értelmes, mindenre (közjog, magánjog, büntetőjog) kiterjedő tudásuk általános és érthető meglepetést okozott. Itt láttuk azt a nagy külömbséget, mi egy kötelességtudó fővárosi rendőr és a mi elhagyott vidéki rendőrségünk között van. Önként felvetődött az eszme, nem-e lehetne addig is, mig a rendőrség rég várt államositása bekövetkezik, minden vármegyében, egy legalább pár hétre kiterjedő rendőrlegénységi kiképző iskolát felállitani, hogy itt a rendőrök és esetleg még a nagyobb községekben szervezett kézbesitők és körkézbesitők a legelemibb ismeretekre kioktathatók legyenek, jogaikkal és kötelességeikkel megismertessenek. A mai igazán ázsiai állapotnak, mi ezen a

téren minden város és nagyközségben észlelhető, legalább részben véget vethetnénk.

Ajánljuk ezen eszmét vármegyénk tetterős, h. alispánjának szives figyelmébe!

Sok figyelemre méltót hallottunk a h. főkapitány előadásából. Igy felvetette előadó annak eszméjét, hogy francia mintára minálunk is létesitendő lenne egy központi nyomozó hatóság, mely a vidéki nyomozó hatóságok munkáját komplikáltabb bünügyekben megkönnyitené és a nyomozást vezetné, irányitaná. Nagyobbszabásu büncselekményeknél, különösen hol ismeretlen tettesről van szó, vagy tettes külföldön való üldözéséről, ez a központi vezetés egyenesen elsőrendü állami érdek lenne. Az eszmét az összes jelen volt gyakorlati jogászközönség osztatlan helyeslésssel fogadta.

Figyelemreméltó intézkedésnek tartjuk, hogy a székesfővárosban az összes kéjnők hatósági orvos által vizsgáltatnak, hetenként kétszer, még pedig teljesen dijtalanul. Az orvosnak a vizsgálatért dijazást elfogadni tilos. Ami vármegyei szabályrendeletünk ilyen intézkedést nem tartalmaz, módositandónak véljük, hogy ezzel elkerültessék az, hogy a hivatásos kéjnők, éppen a vizsgálat drágasága miatt magukat a vizsgálat alól el ne vonják.. A venerás betegségek amugy is nagymérvü elterjedésének alkalmas gátlója lenne ez az intézkedés is.

A budapesti rendőrség nagy készültségének illusztrálására megemlitendőnek tartjuk, hogy egy riadóra, összesen egy percz alatt, 120 gyalogos és 2 percz mulva 60 lovasrendőr teljes készenlétben vonult fel. Hogy a riadóról a legénységnek előzetes tudomása nem volt, arról maga a hallgatóság győződött meg, mert előzőleg megszemlélvén a rendőrségi szobákat, ott a rendőrlegénységet napi foglalkozásánál találta, az istállóban álló lovak pedig egytől-egyig nyergeletlenek voltak. Mindenesetre elismerés illeti a vezetőséget a nagyfontosságu szerv ily alapos kiképzéséért.

Az előadás során részletesen megismerkedtünk a dactyloscopia, ujjnyomat rendszer czéljával és gyakorlati alkal-

mazásával. Szükségesnek tartjuk ennek rövid ismertetését annál is inkább, mert Bn. a rendőri büntető biróságnak is kötelességévé teszi egyes meghatározott kihágási esetekben ujjnyomat vételét és ennek szükségessége bűnügyi nyomozatoknál is felmerülhet, ha a nyomok között esetleg ujjnyomat találtatik.

Magának a dactyloscopiának bevezetése Magyarországon dr. Pekáry érdeme, ki ezt 1902-ben hozta magával Londonból. Alaptétele, hogy széles e világon nincs két ember, akinek ujjnyomata egyforma lenne. A tévedés kizárt, igazolják ezt a gyakorlat eredményei és az ezirányu tudományos vizsgálatok. Megmagyarázza ezt a következő mathematikai müvelet is: minden egyes nyomatnak van átlag 100 alkatrészi sajátsága, igy két nyomat megegyezésének lehetősége 1 : 10,000-hez, de az egyenlőséghez nem elég, hogy az összehasonlitott ujjnyomatok birják egymás sajátságait, szükséges, hogy az alkotó részek nemcsak számban és nemben legyenek jelen, de hogy hajszálnyi pontossággal ugyanazon a helyen is legyenek elhelyezve. A valószinüségi mutató igy lesz: 1 a 100 millióhoz. Még növelhető ez a szám, ha nem egy, de mind a 10 ujjnak nyomatát vesszük, mikor egy végtelen számhoz jutunk. Természetesen az ujjnyomatok osztályozásához külön előtanulmány szükséges, ezt az osztályozást végzi az országos nyilvántartó hivatal, hová naponta 150—200 ujjnyomat érkezik és nyer osztályozás után, sajátos rendszerü szekrény-fiókokban elhelyezést.

Érdekes példáját láttuk az ujjnyomat rendszer alapján való igazolásnak: egyik törvényszéknél elitéltek egy Rostás Károly nevü czigányt lopás miatt. Itélet után felvették ujjnyomatát és beküldték az országos bűnügyi nyilvántartásnak. Itt elhelyezték a gyüjteménybe. Az elhelyezésnél a lap helyén egy teljesen azonos ujjnyomatot találtak, mely Orbán Károly névre szólott. A nyomatok egyenlősége kétségtelenné tette, hogy itt álnév használatáról van szó. Az ujjnyomat alapján megállapitották azt, hogy a czigány rovott multu, Sopronban már 2 évi fegyházbüntetést szenvedett el és a kérdéses a bün-

pad és a bőrfodrok nyomát megfesti, láthatóvá teszi. Az ilyen nyom erősen világítva lefényképezhető és érdekes adat a nyomozáshoz.

A mi már most a talált nyomok gyakorlati felhasználását illeti, erre okvetlen szükséges szakember, ki az egész rendszert ismeri és módjában áll az ujjnyomat gyűjteményben szükséges utánkeresést végezni. E czélból a nyomozó hatóság az illető szakembert vagy sürgősen a helyszinére hívja, gondoskodva addig is az ujjnyom megőrzéséről, vagy az ujjnyomatot magán viselő tárgyat vigyázva becsomagolja, hogy az ujjnyomat a sérüléstől megóva legyen és beküldi az országos nyilvántartó hivatalnak, vagy főkapitányságnak, hol megfelelő szakértő van. Természetesen nem kell annyira túllőni a czélon a nyomok keresésénél, mint azt egy vidéki rendőrkapitány tette, ki az államrendőrséghez ujjnyomat felvételre többi között elhasznált gyujtókat és félig elégetett gyufaskatulyákat küldött be. Maga az ujjnyomatfelvétel részletesen ismertetve van az idevonatkozó belügy, illetve igazságügyi miniszteri rendeletben. Gyakorlati kivitele igen egyszerű, bármely hatóságnál keresztülvihető. Szükséges erre egy lemez, mely esetenként festékkel bevonandó. Akiről ujjnyomat veendő fel, gondosan megmosott ujjait egyenként a rendeletben ismertetett módon a festékkel lenyomtatjuk és erre szolgáló papiroson az ujjnyomatot felvesszük.

Látható ebből, mily óriási perspektivát nyujt az ujjnyomat rendszer. Mily könnyen lesz pl. megakadályozható az a mostani gyakran előforduló visszaélés, hogy valaki más cseléd-, munkakönyvét, útlevelét stb. használja. Egyszerűen az okmány birtokosának jobb mutatóujját az okmány egy pontjára nyomtatjuk. Később egyszerű összehasonlitással, akár évek mulva megállapithatjuk, hogy az okmány felmutatója tényleg a tulajdonos-e, mert ha a két nyomat egymással legapróbb részletekben nem egyezik, bátran megtehetjük az intézkedést a bemutató, mint jogtalan birtokos ellen.

Tisztán közig. természetű előadás volt dr. Viczián „közig.

eljárás alapvonalai" czimű előadása. A közigazgatási egyszerűsitést ismertette és kapcsolatban a hatályban lévő tételes szabályok összeállitásával, részint törvénymagyarázat, részint a közigazgatási jog általános elveiből vonható következtetések segitségével igyekezett a magyar közig. eljárás rendszerét megkonstruálni. Szabályos meghatározását adta a hatáskörnek, illetékességnek, valamint a jogorvoslatoknak. Érdekes útbaigazitást nyujtott a közigazgatási eljárás minden szakára, kezdve az eljárás meginditásától a határozatok végrehajtásáig. Tartalmas előadása kiterjed az érdekeltség, a kizárás, hatóságküldés, területen kivüliség, a kézbesitést pótló intézkedések, a reformátió in peius, a közigazgatási végrehajtás, eljárási költségekre és rávilágit nehány olyan területre, melyen tételes jogszabályozás teljesen hiányzik. Maga a törvény különben a gyakorlati embereknek úgyszólván mindennapi kenyere, de ezért mégis sok érdekest nyujt közigazgatási tisztviselőknek is. Az előadás könyv alakban is megjelent, így kivánatos lenne, ha az előadás a központi és járási szakkönyvtárak részére is megszereztetnék. Megszerzését különben a 182.237/1911. belügyminiszteri rendelet is ajánlja úgy a törvényhatóságoknak, mint a községeknek.

Mint a közigazgatással szoros összeköttetésben állót fel kell emlitenünk dr. Ruffy Pál előadását a gyermekvédelemről. Az előadásban megczáfolva láttuk a gyermekmenhelyek ellen felhozott azon kifogást, mintha ezek az erkölcstelenség előmozditói lennének, mert a gyermekmenhelyekben felállitásuk óta átlag 9·2 % törvénytelen gyermek van csak. Most azonban védik a gyermeket, míg ezelőtt elpusztitották. A gyermekvédelem tételét előadó szerint az képezi: „hogy az állam kizsákmányolja a jelent, hogy biztositsa a jövőt".

Az elhagyott gyermek 3 kategoriát állitja fel: anyagi elhagyatottság, erkölcsi, szerencsétlen elhagyott, kit veszedelmes környezettől kell megszabaditani. Széll Kálmán gyermekvédelmi törvényével az 1901. 8. törvényczikkel első helyre emelte Magyarországot ezen a téren. Örömmel látjuk

ezt mindenben igazolva, különösen a mintaszerü gyermekmenhelyek megtekintése után. Összesen 17 gyermekmenhelyünk van, ezek szálai a budapesti központi gyermekmenhelyen futnak össze. A gyermekmenhelyek csupán a beteg gyermekeket tartják a menhelyen, az egészséges gyermekeket kihelyezik vidékre, igy mintegy kapcsolatot létesitenek a középosztály és földmives osztály között. A menhely nem lelenczház, mert míg a lelenczház elszakítja a gyermeket a családtól, a menhely a gyermek jogának biztositására törekszik.

A tanfolyam szocziális kérdésekkel foglalkoztató anyagának fontos előadása volt: dr. Nagy Ferencz előadása, a társulati intézményekről, különösen a részvénytársaság és szövetkezetekről, részletezve azokat a visszaéléseket, melyeket a hatósági felügyelet nélkül álló ugynevezett korona szövetkezetek a gazdasági életben okoznak. Szocziális előadások keretébe sorozható Ipolyi Keller Gyula előadása a munkásjólét intézményekről, hatósági munkásközvetités ügyéről, mezőgazdasági munkások téli keresetét biztositó házi ipari tanfolyamokról, továbbá dr. Szladits Károly előadása a gyakorlatban is ismert munkásbiztositási kérdésről.

Dr. Schwarz Gusztáv egyetemi tanár „A törvényhozás technikájáról" tartott előadásában rámutatott azokra a gyakorlati életben is észlelhető bajokra, melyek a törvények hibásan, vagy homályosan szerkesztett szakaszainak végrehajtása alkalmával felmerülnek.

Dr. Hennyei Vilmos főigazgató, a közigazgatással szoros összefüggésben álló magy. kir. pósta jogviszonyairól tartott előadást, különösen azokat a feladatokat ismertetve, melyeket a póstai szolgálat ellátása terén a községeknek kell teljesiteniök.

Ha még megemlitjük, hogy dr. Mally Ferencz műszaki főtanácsos a fegyver, gép és motorgyártásról tartott előadást és ezzel kapcsolatban a magyar fegyver és gépgyárt tekintettük meg, továbbá tudomást szereztünk az ugynevezett közműhelyekről, hol kisiparosok összeálliva együtt bérelnek

helyiséget, gépeket és anyagot és igy mintegy átmenetét láttuk a kisipar és gyáriparnak, hogy az inkább biróságiakat érdeklő kőbányai gyűjtőfogházat és az ezzel kapcsolatos országos megfigyelő intézetet is megtekintettük, láttuk a Bn. értelmében fiatalkoruak részére külön elrendelt foglalkoztató műhelyeket, az elitéltek részére létesitett iskolákat, hol 30 éves koráig minden elitélt tanköteles és hogy megtekintettük a Hangya telepeit, úgy beszámoltunk vázlatosan bár, a látottak és hallottakról.

Az anyag ismertetése, úgy hisszük meggyőzött mindenkit arról, hogy számos oly kérdés áll rendelkezésre, melyek tanulmányozása, továbbfejlesztése közigazgatásunk erős javulásával járna és ebből a czélból a tanfolyamok állandósitása örvendetes és mindnyájunkra kivánatos. A tanfolyamok teljes sikerének biztositására szükségesnek tartjuk, hogy jövőben a tanfolyamok ideje hosszabb időben állapittassék meg és ezzel a hallgatók túlterhelése, mi jelen alkalommal teljes mértékben megvolt, a napi munkák túlságosan hosszú megállapitásában, elkerültessék.

Kivánatosnak tartjuk, hogy az előadások könyv alakban is kiadassanak, továbbá, hogy a közig. tisztviselők részére speciális előadások tartassanak. Ily irányú észrevételeinket különben a tanfolyam vezetőségéhez, a látottak és tapasztaltak alapján részletesen kifejtve, megküldöttük.

Kérjük kartársainkat, méltóztassanak jóakarattal elbirálni előadásunkat, illetőleg beszámolónkat, melynek megszerkesztésénél nagyrészt az előadások alkalmával készült jegyzeteinkre voltunk utalva. Ha rövid beszámolónk keretében felvetett bárminő kérdés megragadta tisztelt kartárs és tisztviselőtársaink figyelmét, készséggel kijelentjük, hogy e tárgyra vonatkozó részletesebb feljegyzéseink minden érdeklődőnek rendelkezésére állanak.

Igy fogjuk együttesen sikerrel szolgálni azt a célt, mely a tanfolyamok rendezésénél főelv volt: a felvetett eszmék gyakorlati továbbfejlesztését.

h) Községi közigazgatási tanfolyam létesítése.

Hunyadvármegye községi és körjegyzői egyletének kezdeményezése a törvényhatósági bizottság *1911. évi október hó 27-én és 28-án tartott őszi rendes közgyűlésében* határozatilag kimondotta, hogy feltétlenül szükséges és elodázhatatlannak tartja azt, hogy Déva székhelylyel egy községi közigazgatási tanfolyam létesittessék s minhogy tudomása van arról, hogy belügyi m. kir. miniszter ur épen most foglalkozik azzal a tervvel, hogy a már meglevő, de kevésnek bizonyult községi közigazgatási tanfolyamok számát szaporitsa, elhatározta, hogy ezen alkalmat felhasználva, a Déván létesitendő tanfolyam érdekében feliratot intéz, egyidejüleg annak megszerkesztésével és felterjesztésével a vármegye alispánját bizta meg.

E megbizás folytán kötelességemnek eleget téve, a következő feliratot intéztem:

Nagyméltóságu Belügyminiszter Ur!

Hunyadvármegye törvényhatósági bizottsága 1911. évi október hó 27 és 28-án tartott őszi rendes közgyülésén, belátva azt, hogy a vármegyébe a Déva székhelylyel egy közigazgatási tanfolyam létesitése, illetőleg felállitása elodázhatatlanul szükséges, elhatározta, hogy a szervezés érdekében Nagyméltóságodhoz feliratot intéz s a felirat megszerkesztésével és felterjesztésével engem bizott meg.

E megbizás folytán a fent jelzett ügy érdekében a vármegye törvényhatósági bizottságának nevében a következő indokolt kérést vagyok bátor előadni:

A jó közigazgatásnak egyik alap és legfőbb feltéle az, hogy azok, akik azt irányitják és vezetik, a vezetésükre bizott terület népességének nyelvét, életviszonyait, szokásait, erkölcseit és hibáit ismerjék. A községi és körjegyzők tehát, akik a közigazgatásnak közvetlen vezetői és irányitói, csak ugy felelhetnek meg hivatásuknak s csak ugy vezethetik jól

a bányagazdaságot a szükséges csak egy volt hasznosnak és áldásosnak mondhatnók, ha ismerik a népet, értik annak gondolkozásmódját s ismerik azokat az eszközöket, amelyekkel befolyásolni s tökéletesíteni lehet annak életét.

Különösen ebben Hunyadmegyében van erre nagy szükség, mert itt a lakosságnak legnagyobb része az állatokon szórakozásnak s kenyérforrás kézen áll s így a vezetése és nevelése fölötte rá szorul.

Nyilvánvaló tehát, hogy a bányagazdaságnak helyes és jó ismertetése első sorban a magyar emberek a legjobban illetőnek, vagyis azok, akik itt a magyarban nőttek fel, ismerik annak lakosságát, gondolkozás és vagyoni viszonyait s illőleg ismerik a lakosságot s annak életviszonyait.

Mindezt a bánsági bányagazdasági tanfolyamok szervezőinek, tehát ahhoz, amikor a bánsági és bányagyűrűk a képesítésüket az magyar szakhelyen szerezhették meg, a legtöbb vonatkozásban biztosítják biztosítani azt, amennyiben a magyarbeli ifjuságnak minden hátrány és áldozat nélkül megvan az alkalma arra, hogy e pályára kiképezhessék magát s így tökéletesen a magyar földrajzi és néprajzi viszonyait ismerő, szerető tanerőkké válhassanak meg a jegyzői és bányagyűrűi állásokra.

A bánsági bányagazdasági tanfolyamok felállításával a helyzet megváltozott. A magyarbeli tanuló ifjuság ugyanis a szükséges távol levő tanfolyamot a saját anyagi erő hiányában nem látogathatja s így e pályára nem is képezheti fel magát. Azok a l., akiknek magyar a vagyoni képesítésük arra, hogy tanfolyamokat a magyar távol folytathassák, nem a tanfolyamokra, hanem a sokszor szokásba, egyszerűsítve vannak.

Ennek okát eddig magyarázatát annak a szabálytalan tényének, hogy — nem lévén a vármegyében levő számu oktatott jegyző — a magyarországi jegyzői, bányagyűrűi és segédjegyzői állásokra állásra pályázói nem kapnak s hogy különösen a segédjegyzői állásra pályázók tanfolyamban szükséges helyen be szerezniük tőlve; s ha véletlenül akad

a pályázó az többnyire más megyéből jön vár s így nem ismerheti a helyi viszonyokat, mindőtőtt nem marad ki az idegen kirendeltségeinek hagyatékát.

[illegible] úgy volnának megszüntethetők és [illegible] szakhelyiyet egy bizonyos bizonyosságban [illegible]

[illegible] a tent emlitett helyi érdekben [illegible] az is, hogy ezáltal a szemszédos [illegible] hamarabb kapná a tanfolyamot s nem [illegible] de menne a szükséges tanári vá[illegible]

[illegible] tekintetbe vesszük azt a körülményt, hogy [illegible] vármegyéiben egyáltalában nincsen tan[illegible] az állami érdek szempontjából is szükséges[illegible] e vármegyék tanuló és jegyzői pályára hi[illegible] ifjuságának a módot és alkalmat megadni arra, hogy tanulmányait könnyebben és gyorsabban megtöltheté helyen folytathassa.

A tanfolyam felállításának szükségessége legjobb ehhez dombornyát ki, ha tekintetbe vesszük azt, hogy az itt egy csoportban egymás közvetlen közelében lévő és tanfolyamnak nem rendelkező hat megyében. (Alsófehér, [illegible] Krassószörény, Temes, Szeben) mintegy [illegible] és segédjegyzői állás van. Ezen [illegible] a tehát mintegy 110 állás évenként megszü[illegible] [illegible] az emlitett hat megyének évenként [illegible] legalább uj jegyzőre van szüksége. [illegible] tehát hogy az volna az ideális állapot, ha [illegible] jegyzők az otthonuk közelében szerezhetnék [illegible] szükséges qualifikációt.

Mindenesetre pedig e jegyzői tanfolyamokkal nem csak vármegyéknek, nevezetesen Alsófehér, Szeben, Arad, Hunyad, Temes, Krassószörény megyéknek már földrajzilag is Déva a központja, e megyék érdeke is kívánja azt az által, ha a tanfolyam Devén létesittetnék.

Nemcsak a földrajzi fekvés szempontjából volna szük-

séges a tanfolyamot Dévára helyezni, hanem más okok is indokolttá teszik azt. Az emlitett megyéknek a viszonyai u. i. nagyobbára azonosok Hunyadvármegye viszonyaival s igy az itt, t. i. Déván az ország délkeleti megyéinek különös viszonyaira való figyelemmel kiképzett jegyzők, minthogy már a tanfolyamon megismerik azokat a nehézségeket, amellyel majdan meg kell küzdeniök, a közigazgtásnak hasznosabb szerveivé válnak.

Ezen valóban fontos indokok előrebocsátása után alázattal kérem, méltóztassék a vármegye törvényhatósági bizottságának kérését magáévá tenni s az előadott indokok alapján annak helyet adva, Déván községi közigazgatási tanfolyamot létesiteni már csak azért is, mert Déva, mint megyei székhely rendelkezik olyan egyénekkel, akik a tanfolyamon az előadói tisztet kiválóan be tudnák tölteni.

A határozat, valamint a felirat jelenleg belügyminiszter úrnál van, döntés még nem történt.

II. Törvh. bizottság albizottságai.

1. Állandó választmány. Elnöke a főispán, akadályoztatása esetén a törvényhatóságokra vonatkozó törvény 48-ik §-a értelmében az alispán, esetleg ennek törvény szerinti helyettese a főjegyző, előadók a megyei jegyzők és a szakkörzégek.

A választmány a közgyülés által saját tagjai köréből felkiáltás által is választható 36 tagból áll.

1911. évben tagjai voltak: Andersen László, dr. Klein Ármin, dr. Antóni Ede, dr. Apáthy Árpád, Pogány Béla, Csulay Lajos, Simon Ferencz, Orendi Gyula, Kenderessy Ferencz, dr. Csernovits Mihály, Dénes Károly, dr. Deák Lajos, Fáy Viktor, Fáy Béla, Maderspach Viktor, br. Kemény József, dr. Radu Jakab, Hajduczky József, Kendeffy Gábor, dr. Balog Pál, dr. Schul Győző, Mahler Ignácz,

dr. Muntean Aurél, Kriskó Bohus, Pietsch Lajos, dr. Nemes József, dr. Rosenberg Ignácz, dr. Suciu Gábor, dr. László Lázár, Borbáth Vilmos, dr. Komlós József, Szentiványi Gábor, dr. Schulhof Zsigmond, dr. Horváth Kamilló, Demián Vazul, Lázár László.

A vármegye állandó választmánya a közgyülési tárgysorozatban szerepelő ügyek közgyülési tárgyalásának előkészítése végett minden törvényhatósági bizottsági közgyülés előtt összeült és ezeken az üléseken az egyes közgyülési ügyek a legbehatóbb tárgyalás alá vétettek.

2. *Számonkérő szék.* Elnöke a főispán. Tagjai az alispán, főjegyző, főügyész és az állandó választmány alelnökei.

A főispán ur 1911. év folyamán kétszer tartott számonkérő széket, ezen az összes tisztviselők tevékenysége megvizsgáltatott, különösebb észrevételek nem merültek fel, a tevékenységi kimutatások, a számonkérő szék jegyzőkönyvei a törvényhatósági közgyülésnek bemutattattak és másolatai kapcsán a belügyminiszter urhoz felterjesztettek.

3. *Igazoló választmány.* Elnöke a vármegye főispánja által neveztetik ki. 8 tagja van, kik közül 5 tagot a törvényhatósági bizottság közgyülése választ, 3 tagot pedig a főispán nevez ki.

Az elmult évben az igazoló választmány elnöke dr. Farkas Béla volt, tagjai pedig

I. választottak: Andersen László, Balázs Árpád, dr. László Lázár, dr. Horváth Kamilló, Issekutz Pál.

II. Főispán ur által kinevezettek: dr. Moldován Szilviusz, Wagner Gusztáv, Henrich Viktor.

Az igazoló választmány az elmult évben összesen 4 ülést tartott, ezeken nyertek elintézést a törvényhatósági

bizottsági tag választások ellen beadott felszólamlások és az adóhivatali kimutatások ellen tett észrevételek, valamint az adó kétszeres beszámitására irányuló kérések figyelembe vételével ezeken lett megállapitva a törvényhatóság legtöbb egyenes állami adót fizető bizottsági tagjainak névjegyzéke.

4. *Az állandó biráló választmány.* Elnöke a főispán, akadályoztatása esetén az alispán.

A választmány a törvényhatósági bizottság által 3 évre választott 5 tagból állt.

Az elmult évben tagjai voltak: dr. Nemes József, Hajduczky József, dr. Ulain Ferenc, Dénes Károly, dr. Deák Ágoston.

Az elmult évben az állandó biráló választmány 3 ülést tartott, melyeken a vármegyei igazoló válaszmány által hozott határozatok ellen beadott felebbezések nyertek elintézést.

5. *Vármegyei tisztviselők nyugdijválasztmánya.* Elnöke az alispán. Az elmult évben tagjai voltak: Andersen László, Hajduczky József, Bratán János, Pietsch Lajos, Csulay Lajos, Borháth Vilmos, dr. Apáthy Árpád, Imets Ignácz.

1911. év folyamán összesen 9 ülést tartott, ezeken tárgyaltatott Krasznay Olivér brádi főszolgabiró, Wagner János dévai utbiztos, Höhn Károly vajdahunyadi főszolgabiró, Beke Károly volt algyógyi főszolgabiró, Csulay Sándor központi irnok özvegyének ellátása és több utkaparó, valamint Győrbiró Ferencz közp. irnok nyugdij ügye.

6. *Központi választmány.* Elnöke: Az alispán, akadályoztatása esetén a főjegyző. Tagjai: Dr. Ajtay Aladár, Brády Albert, báró Kemény József, Andersen László,

Csató Pál, Demián Vazul, Hajduczky József, Danilla György, Graef János, dr. Klein Ármin, dr. Mihu János, id. Pietsch Lajos, Cseh László, Simon Ferencz, Andrae József, dr. Apáthy Árpád, dr. Csernovits Mihály, Misinsky Vilmos, dr. Rosenberg Ignácz, Csulay Lajos, Dénes Károly, cs. Lázár László, Buczek József, dr. Farkas Béla, Kendeffy Gábor, dr. Meskó Aladár, Orendi Gyula, Roth Flóris, dr. Nemes József, dr. Veress Jenő.

Hunyadvármegye központi választmányának 1910. évi május hó 3-án tartott ülésében megállapitott névjegyzék szerint az 1911. évben a választók száma:

		1912. évben:
a kőrösbányai járási kerületben:	4151	4132
a hátszegiben	3413	4002
a szászvárosiban	1419	1492
a dobraiban	821	845
a dévaiban	1961	1972
a vajdahunyadiban	1386	1500

A központi választmány 1911. évben összesen négy ülést tartott.

7. *Közkórházi bizottság.* Elnök: alispán. Tagjai: Andersen László, dr. Mailand Henrik, Hajduczky József, dr. Komlós József, Mahler Ignácz, dr. Ulain Ferencz, Balog Gyula, dr. László Lázár, dr. Balogh Pál, dr. Motz Miklós, dr. Weszter Henrik, előadó és jegyző Eperjesy István vármegyei első aljegyző.

A kórházi bizottság az év folyamán a kórháznak a bizottság elé utalt ügyeit 5 ülésben tárgyalta, mely üléseken 28 ügyben hozott határozatot. — A bizottság a kórház gazdasági beléletén kivüli emlitésre méltó ügyekkel kellő alap hiányában az év folyamán nem foglalkozott, gazdasági beléletében előforduló s hatáskörébe utalt

ügyeket azonban, a kellő körültekintéssel s minden esetben kielégitő eredménnyel volt képes elintézni.

E téren megemlitendőnek tartom a gyógyszerszállitások tárgyában, valamint a vizhuzásra és favágásra szolgáló villanymotor beállitása s a kórháznak villannyal való világitása tárgyában hozott bizottsági határozatokat, melyek az eddigi tapasztalatok szerint a kórházra nézve lényeges megtakaritásokat jelentenek.

III. A közigazgatási bizottság.

1. Szervezet és működése.

Elnöke a főispán, akadályoztatása esetén alispán.

Hivatalból tagjai: 1. Alispán. 2. Főjegyző. 3. Tiszti főügyész. 4. Árvaszéki elnök. 5. Tiszti főorvos. 6. Andersen László kir. pénzügyigazgató. 7. Dénes Károly kir. tanfelügyelő. 8. Mahler Ignácz kir. főmérnök. 9. Bigner József kir. ügyész. 10. Pietsch Lajos közgazdasági előadó.

Választott tagjai voltak: 1. Dr. Ajtay Aladár. 2. Magáth Lajos. 3. Zudor József. 4. Binder Vilmos. 5. Br. Kemény József. 6. Kendeffy Gábor. 7. Pogány Károly. 8. Róth Flóris. 9. Demián Vazul. 10. Dr. Nemes József.

Megjegyezni kivánom, hogy az 1—5. alatt megnevezett választott bizottsági tagok helyébe, kiknek megbizatása 1911. év végével lejárt, a törvényhatósági bizottság 1911. évi október hóban tartott közgyülésében 1912—1913. terjedő megbizatással: 1. Hajduczky József. 2. Kriskó Bohus. 3. Dr. Farkas Béla. 4. Kenderessy Ferencz. 5. Orendi Gyula törvényhatósági bizottsági tagokat választotta meg. A 6—10. a. felsorolt bizottsági tagok megbizatása 1912. év végén jár le.

A közigazgatási bizottság az elmult évben összesen 12 rendes és 1 rendkivüli ülést tartott.

A mult év január 10-iki ülésen megalakittattak a közigazgatási bizottság albizottságai, ezeknek tagjai az illető bizottságoknál vannak felsorolva.

A május 20-iki rendkivüli ülés egybehivását szükségessé tette a vármegye önkormányzati hatáskörében követett közigazgatási eljárásnak és belső ügyvitelének helyszini megvizsgálásából kifolyólag a közigazgatási bizottsághoz kiadott 52004/911. sz. belügyminiszteri rendelet, melyből kifolyólag a fegyelmi szempontból szükséges intézkedések megtétettek.

A közigazgatási bizottság működése a hatáskörébe utalt ügyek elintézésében állott, a vármegye közigazgatási állapotáról minden ülésen részletes jelentést tettem.

2. Albizottságai.

a) Gyámügyi felebbviteli küldöttség. Az 1877. évi XX. t.-cz. 216. §-a alapján megalakitott gyámügyi felebbviteli küldöttség áll a főispán elnöklete alatt, az árvaszéki elnökön és tiszti ügyészen kivül az alispán, (elnökhelyettes) főjegyző és a közig. bizottságnak a törvényhatósági bizottság által választott négy tagjából, kik közül kettőt egy póttaggal a közig. bizottság választ, kettőt pedig szintén egy póttaggal a főispán nevez ki.

Jelenleg a rendes tagok: Roth Flóris, dr. Nemes József, Pogány Károly és Hajduczky József. Póttagok: Orendi Gyula és Demián Vazul.

Ezen küldöttség előadója az árvaszéki elnök, vagy az előadásra nézve általa helyettesitett árvaszéki ülnök. Az előadó és a tiszti ügyész döntő szavazattal nem birnak.

Érvényes határozat hozatalára az elnökön kivül négy szavazattal biró tag jelenléte szükséges.

Az 1911. év folyamán a felebbviteli küldöttséghez beérkezett 135 drb, melyek közül 6 ülésben 35 drb, ülésen kivül 90 darab intéztetett el.

b) Fegyelmi választmány. Elnöke a főispán. Az elmult évben rendes tagjai voltak: Andersen László, Pogány Károly, dr. Nemes József, Mahler Ignácz. Póttagok: Kendeffy Gábor, Dénes Károly.

Tartott összesen 7 ülést, melyeken a fegyelmi ügyek a következő eredménnnyel tárgyaltattak: Megyei tisztviselők ellen 10 esetben, községi tisztviselők ellen 9 esetben, állami és községi felekezeti tanitók ellen 4 esetben.

c) Erdészeti bizottság. Ezen bizottság szervezete és működése az „Erdészet" czim alatt tett jelentésem keretében van részletesen ismertetve.

IV. Belügyminiszteri vizsgálat.

M. kir. belügyminiszter úr 1910. évi december 28-án 188250/910. II/a. sz. a. kelt leiratában arról értesitette a vármegye közönségét, hogy a vármegye önkormányzati hatáskörében követett eljárásának, belső ügyvitelének és pénzkezelésének megvizsgálását elrendelvén, a vizsgálat foganatositásával Ilosvay Bálint miniszteri osztálytanácsost bizta meg, és hogy melléje segédkezésül Szalay Frigyes miniszteri segédtitkárt, dr. Hajdu Imre közegészségügyi segédfelügyelőt, dr. Glosz Ödön miniszteri segédfogalmazót és Törös Andor miniszteri számvizsgálót rendelte ki.

A miniszteri vizsgáló bizottság azzal lett a vármegyébe kiküldve, hogy a megbizás nem csak az összes központi

hivatalok, hanem a vármegyei közkórház, továbbá a szükséghez képest esetleg a járási főszolgabirói hivatalok, valamint a rendezett tanácsu városok, végül — ha a vizsgálatból kifolyólag ennek szüksége merülne fel, — a községek ügy- és pénzkezelésének megvizsgálhatására is kiterjed.

A vizsgálat a vármegye központi ügymenetének és pénzkezelésének megvizsgálásával 1911. január 4-én vette kezdetét és folytatólag megvizsgáltatott a dévai közkórház, a dévai rendőrkapitányi hivatal, a petrozsényi, hátszegi szászvárosi és vajdahunyadi járási főszolgabirói hivatalok, Szászváros, Hátszeg és Vajdahunyad rend. tanácsu városok és ezek rendőrkapitányi hivatala, továbbá Dobra és Kudzsir nagyközségek, végre a bábolnai, marosillyei, tordosi és lupenyi körjegyzőségek ügymenete és pénzkezelése.

Ezen vizsgálat eredményéhez képest a belügyminiszter úr a vármegye alispánja ellen állásától való egyidejü felfüggesztése mellett elrendelte a fegyelmi eljárást megelőző vizsgálatot, úgyszintén fegyelmi eljárást megelőző vizsgálatot rendelt el Misinsky Vilmos tb. vm. főjegyző, Fekete Károly és Fodor Gyula főszolgabiró, dr. Bartha Dezső, Pap Ernő és Imre István szolgabiró, dr. Tolnai Lajos tb. főügyész, Szoukup József és Ginsel Lajos járási irnok ellen.

Miután a petrozsényi járás vizsgálata közben a vármegye főispánja, Janza Vazul járási főszolgabiró, Prileszky Pál és Barna Gábor szolgabirák és Tribusz Aladár közig. gyakornok ellen a fegyelmi eljárást megelőző vizsgálatot, Barna Gábor szolgabirónak és a közig. gyakornoknak állásától való felfüggesztése mellett elrendelte és egyidejüleg a már régebben fegyelmi alatt álló Nicolajevics Plato járási irnokot is állásától felfüggesztette, továbbá ugyancsak vizsgálat

közben elrendelte a fegyelmi eljárást, a felfüggesztés alkalmazását a dévai rendőrkapitány ellen, a belügyminiszter úrnak e részben ujabb intézkedést tennie szükségtelenné vált. Ezen fegyelmi ügyek eredményéről a fegyelmi ügyek kimutatásával kapcsolatosan teszek jelentést.

A vármegye alispáni hivatalának, valamint a dévai közkórház, továbbá a szászvárosi, hátszegi és petrozsényi járási főszolgabirói hivatalok megvizsgálásáról felvett jegyzőkönyveket a hiányok elenyésztetése végett azzal küldötte le a belügyminiszter úr, hogy a rendezett tanácsu városok és a rendőrkapitányi hivatalok, valamint a községi és körjegyzőségek megvizsgálásáról felvett jegyzőkönyveket külön fogja megküldeni az azokra vonatkozó észrevételekkel együtt.

A vármegyei alispáni hivatal vizsgálatáról szóló jegyzőkönyv irógéppel irt 181 ív oldalra terjed. Ezen jegyzőkönyvben részletesen elő vannak sorolva mindazon hiányok, melyeket belügyminiszter úr a vizsgáló bizottság útján megállapitott, ezek közül mint fontosabbakat elősorolom a következőket:

Megállapitást nyert az, hogy az ügykezelés szempontjából a vármegyei ügyviteli szabályrendelet intézkedései nem lettek betartva sem a megyei levéltárban és irattárban, sem pedig a megyei kiadóhivatalban.

Az ügyek érdemi elintézése ugy az alispáni hivatalban, mint a megvizsgált 3 főszolgabirói hivatalban nem felel meg a követelményeknek. A gyorsaság és pontosság nyomai alig találhatók. Megállapitotta a bizottság, hogy az elintézés alá kerülő ügyek túlnyomó részénél a szakszerűség teljesen hiányzik vagy fogyatékos és az intézkedések sokszor a törvényszerűség rovására történnek, minek oko-

zója az, hogy a céltudatos irányitás, ellenőrzés és felügyelet, valamint a szükséges igazságos fegyelem teljesen hiányzik.

A vármegye alispáni hivatalához beérkezett panaszok elintézésében sok felületesség tapasztaltatott és a panaszok akár közérdeket, akár magánérdeket sértettek, megvizsgálva nem lettek.

A fegyelmi ügyek elintézése általában késedelmes volt, az útlevélügyek szabálytalanul kezeltettek.

Ezen észrevételek teljes mértékben fennállottak a járási főszolgabirói hivataloknál.

Megállapittatott, hogy egyes járásokban magánfelek terhére sok olyan esetben is történik, különösen az épitkezéseknél, kiszállás, amikor arra szükség nincs.

A kihágási ügyek érdemi elintézésénél az a jogellenes gyakorlat követtetett, hogy elévült itéletet is tömegesen végrehajtottak.

A vagyon és pénzkezelés körül kifogásoltatott a vármegye vagyoni érdekeinek gondozása és megóvása a háztartási és a többi alapok kezelésében. A megtéritendő előlegek felhajtása iránt intézkedések nem tétettek, úgy, hogy jelentékeny összegek tartattak nyilván.

Az ingatlanok törzskönyve felfektetve nem volt, az ingóságok leltára pedig nem az erre vonatkozó belügyminiszteri rendeletnek megfelelőleg volt felfektetve, vezetve és ellenőrizve.

A járási főszolgabirák kihágási pénzkezelése körül igen súlyos szabálytalanságok, a petrozsényi járásban a hűtlen pénzkezelés ismérvei is kétségtelenül megállapittattak.

Az áldozatokkal létesitett dévai közkórház vagyonáról megbizható vagyonleltár nem volt felfektetve, úgy hogy

meg sem lehetett állapitani, mi vagyonának kell lenni a közkórháznak.

Ezekre a nagyjából felsorolt hiányokra nézve elrendelte a belügyminiszter úr azok sürgős és gyökeres orvoslását, úgyszintén a hiányzó leltárok összeállitását, valamint a kórháznak megfelelő személyzettel való ellátását.

A miniszteri leirat kézhezvétele után nyomban tiszti értekezletet hivtam egybe a hiányok megszüntetése iránt szükséges intézkedések foganatositása végett, és egyben intézkedtem, hogy úgy a járásokban, mint a vármegye alispáni hivatalában a szabálytalanságok megszüntettessenek és a hiányok pótoltassanak, hogy ezen bajok megszüntetése után a belügyminiszter úr rendeletére részletes jelentésemet megtehessem.

V. Egészségügy.

1. Közegészségügyi állapot.

A közegészségügyi állapot Hunyadvármegyében az 1911. év 3 első negyedében kedvezőnek volt jelezhető. Az ez év utolsó negyedében azonban kevésbé volt kedvező, mivel a heveny fertőző betegségek közül kanyaró és vörheny számos községben merült fel, sőt néhány községben járványos jelleget öltvén, nagyobb kiterjedésben jelentkezett.

Vörheny fellépett a vármegye 8 járásában, 23 községében és 3 rendezett tanácsu városában. 66484 lakos közül beteg lett 431 gyermek, ezek közül meggyógyult 327, meghalt 63, maradt 1911. végével gyógykezelés alatt 41 gyermek.

Járványos kiterjedéssel uralkodott a petrozsényi, körös-

bányai és marosillyei járásokban, mig a többi járásokban nagyobbára mint szórványos betegülések jelentkeztek.

Kanyaró előfordult a vármegye 6 járásának 27 községében és 2 rendezett tanácsu városában. 57299 lakós közül beteg lett 1010 gyermek, ezek közül meggyógyult 959, meghalt 41, maradt az év végén ápolás alatt 10 beteg.

Jelentékenyebb kiterjedéssel lépett fel Körösbánya, Marosillye és a petrozsényi járásban, a többi járásokban nagyobbára mint szórványos betegülések mutatkoztak.

Diphteria fölmerült a vármegye 6 járásának 18 községében és 3 rendezett tanácsu városában. 54895 lakos közül beteg lett 164 gyermek, ezek közül meggyógyult 135, meghalt 29. A legtöbb betegülési eset a petrozsényi járásban mutatkozott.

Hasihagymáz előfordult a vármegye 4 járásának 9 községében. 25079 lakos közül beteg lett 111 egyén, ezek közül meggyógyult 88, meghalt 23, maradt az év végével ápolás alatt 3 beteg. A betegülési esetek legnagyobb része a petrozsényi járásból került elő. Számos hurut mutatkozott 1911. év folyamán 4 községben és 4308 lakos közül beteg lett 99 gyermek, ezek közül meggyógyult 91, meghalt 8.

Vérhas fölmerült a vármegye 2 járásának 2 községében és egy rendezett tanácsu városában. 12271 lakos közül beteg lett 22 egyén, ezek közül meggyógyult 18, meghalt 4 beteg.

Ezen heveny fertőző betegségek továbbterjedése ellen az előirt óvintézkedések a lehetőség korlátai között megtétettek, sajnos hogy az óvintézkedések legnevezetesebbike, amellyel a továbbterjedésnek biztos gátot lehetne emelni, a betegeknek az egészségesektől való elkülönitése, a nagyobbára egy szobából álló szegényes kis lakásokban, hol

több esetben 4—6 családtag zsufolva lakik, rendkivül nagy nehézségekbe ütközik.

Ilyen esetekben az elkülönités csak olyképen eszközölhető, hogy a fertőzött ház lesz egészben elkülönitve az idegenektől. A betegszoba, valamint ruha és ágynemüek részint formalinnal és forró luggal való lemosásokkal fertőtlenitve lesznek, sőt nagyobb kiterjedésü és sulyosabb természetü járványnál a jókarban levő gőzfertőtlenitő gépek is igénybe vétetnek. A diphteria gyógyitása és továbbterjedése ellen a gyógyserummal való oltások vannak alkalmazásba véve oly módon, hogy a beteggel egy szobában talált még egészséges gyermekek is beoltatnak, a legtöbb esetben kedvező eredménnyel.

Az év folyamán a fenyegető koleraveszedelemmel szemben a belügyminiszter úr által elrendelt intézkedések az egész vármegyében végre lettek hajtva. Különösen a köztisztaság tekintetében ugy a járási tisztviselők, mint a körjegyzőségek az előirt intézkedések végrehajtásában különös buzgalommal igyekeztek eljárni. A központból pedig julius és augusztus havában a vármegye tiszti főorvosa a vármegye valamennyi járásában és rendezett tanácsu városában a köztisztaságra vonatkozó intézkedések végrehajtását felülvizsgálta. Augusztus folyamán felülvizsgálat és ellenőrzés tekintetéből a vármegyében megjelent egészségügyi felügyelő kiséretemben a vármegye több helyére utazva vizsgálatot és ellenőrzést gyakorolván, az egészségügyi felügyelő részéről valamely hiány, vagy hanyagság miatt kifogás nem tétetett.

2. Védhimlő oltás.

Az 1911. év folyamán a védhimlő oltás a vármegye

valamennyi községében végre lett hajtva, 22 oltó orvos által jó sikerrel beoltatott 8184 gyermek, ujraoltatott 9224 egyén. Összes oltások száma 17408.

3. Gyógyszertárak.

A vármegye területén levő gyógyszertárak az 1910. év folyamán a vármegye tiszti főorvosa által az elsőfoku közigazgatási hatóságok közremüködésével meg lettek vizsgálva. Megvizsgáltatott 23 önálló gyógyszertár, 1 házi és 2 gyógyszertár, melyek felszerelés, gondozás és kezelés tekintetében kifogástalanoknak találtattak.

4. Déval közkórház.

A dévai közkórházban 1911. évben gyógykezelés alatt volt 3288 beteg, ebből 2316 férfi és 972 nő. Gyógyulva eltávozott 1798 egyén, ebbből 1316 férfi és 482 nő, javulva 1070 egyén, még pedig 710 férfi és 360 nő, gyógyulatlan 117 egyén, ebből 63 férfi, 54 nő. Meghalt 131 beteg, ebből 96 férfi, 35 nő. Maradt az év végével ápolás alatt 172 beteg, még pedig 131 férfi, 41 nő, ápolási napok száma 67790.

Ha e számokat az előző 1910. évben megállapitottak számával és az elért betegápolási napok számával összehasonlitjuk, kitünik, hogy ezen időkben a beteglétszám 45 beteggel, az ápolási napok száma pedig 1962 betegápolási nappal apadt, minek oka főleg arra vezethető vissza, hogy ebben az évben nyilt meg a salgótarjáni kőszénbánya részvénytársaság vállalati munkásbiztositó pénztárának egy 40 ágyra berendezett kórháza Petrozsényben és a magyar kir. államvasutak külön betegsegélyző pénztárának 16 ágyra berendezett piskitelepi magánkórháza, minek következtében

a két pénztár tagjai már nem szorultak a megyei közkórház ápolására. Oka másrészt az, hogy sok sebészeti esetet kénytelen volt a kórház visszautasitani, mivel a mütőterem a nyár és ősz folyamán épités alatt állott.

Ha figyelembe vesszük azonban azt, hogy a salgótarjáni és piskitelepi magánkórházakban 1911. évben 12531 betegápolási nappal 603 beteg nyert ápolást, ugy a megyei közkórház beteglétszámának 1962 betegápolási nap mellett 45 beteggel való csökkenése csak látszólagos. A beteglétszám ezen csökkenésével a kórház nem volt annyira tulzsufolva mint előző években, ámbár az őszi és téli hónapokban igen nagy volt a forgalom és ilyenkor a kórház tulzsufoltsága többször napokon keresztül is előfordult, mely tulzsufoltság az emlitett két kórház létesitése nélkül majdnem állandóan fenyegette volna a kórházat.

Éppen ezért, tekintve, hogy két uj kórház létesitése mellett is a megyei közkórház beteglétszám-apadást alig mutatott, jövőben fokozottabb emelkedéstől lehet tartani, miért is a megye központjától távolabb eső vidékeken uj közkórházak létesitése mind égetőbb kérdéssé válik, mivel a népesség szaporodása folytán az egyetlen számot tevő megyei kórház ma-holnap a betegek befogadására nem elégséges. Ezen bekövetkezendő *bajok orvoslására első sorban a vármegye tulajdonát képező kőrösbányai nyilvános jelleggel felruházott magánkórház kibővitése, s egy Hátszegen létesitendő uj kórház épitése van hivatva.* Ezzel el volna kerülhető az oly sokat emlegetett megyei központi kórház kibővitésének szüksége, s közegészségügyi szempontból is lényegesen kedvezőbb állapotok állanának elő. Ez által az egyes vidékek kórházi ápolásra szoruló betegei közelebb kapnának kórházat s igy gyor-

sabb segélyben részesülnek, másrészt meg nem volnának kitéve annak, hogy a központi kórház tulzsufoltsága következtében visszautasittassanak s igy a szükséges kórházi ápolásban egyáltalában ne részesüljenek.

Különösen a téli hónapokban, amikor a kórház amugy is nagyon igénybe van véve, igen sokszor keresik fel azt betegség ürügye alatt munkakerülők, csavargók, vagy munkaképtelen aggok, hajléktalanok és koldusok. Sok esetben a kórház elutasitja ugyan őket, de legtöbbször, különösen nagy hidegben nem térhet ki az elől, hogy néhány napig hajlékot ne adjon nekik. Ezen állapot a kórház tulzsufoltságát az igazán ápolásra szoruló betegek rovására nagyon előmozditja. Ez minden esetben elkerülhető volna és ilyen felvételek nem terhelnék meg az amugy is tulterhelt betegápolási alapot, ha a *szegényház eszméje testet öltene.*

A mult év folyamán gyakori eset volt, hogy a zsilvölgyben levő vállalatok munkásai között tifuszos betegség lépett föl, s nem egyszer állani is alig tudó tifuszos betegeket szállitottak a kórházba kisérők segitségével, mert egymagában nem tudott volna a beteg a kórházig eljutni, mi a betegség igen előre haladott stádiumát jelentette. Ezek majdnem egy helyről, azt lehetne mondani, egy tifuszos fészekből kerültek a kórházba. Bizonyitékképpen felemlitendő, hogy az évben ápolt 25 tifuszos beteg közül 20 került be a zsilvölgyi ipartelepekről. Ez abban leli magyarázatát, hogy a zsilvölgy legtöbb ipari telepén kevés gond fordittatik a munkások tiszta lakására, ruházatára, jól táplálkozására és ivóvizére, a megye köznépének pedig kevés érzéke van a köztisztaság iránt. Szennyes barákok, piszkos istálók szolgálván lakóhelyül, maguknak a munkásoknak e tekintetben semmi igényeik sem lévén, nem

törödnek a szenyből eredő veszélyekkel. Már magában véve azon körülmény, hogy egy ily fertőzött beteg a zsilvölgyből különféle alkalmatosságon Dévára szállittatik, s ez által sok embert tesz ki a fertőzés veszélyeinek: nagymértékben közegészség ellenes cselekményt képez.

Ilyen viszonyok mellett nem lehet csodálkozni, hogy a fertőző betegségek fellépnek és tovább terjednek. A fertőzés tovább terjedésének megakadályozására szolgálna a munkás-telepek tisztasága és az, ha a zsilvölgy egyik *központján járványkórház épittetnék.*

Az ilyen járványkórházak létesitése azonban csak egyoldalu szolgálatot teljesitene, s csupán a járványos betegségeknek fészkükből való kihurczolását gátolná meg. A már emlitett okoknál fogva azonban a fellépett ragályos betegségek maguk szükebb körükben szabadon terjedhetnének mindaddig, amig az illetékes elsőfoku közigazgatási hatóságok hivatásuk magaslatára emelkedve, a ragályos betegségek felléphetésének lehetőségét nem igyekeznek meggátolni. Ez az ipari telepek rendszeres vizsgálatával, a munkaadók részéről tapasztalt közegészségügyi mulasztások szigoru megtorlásával, s főleg az értelmiség alacsonyabb fokán álló munkásosztály kellő kioktatása által elérhető volna. S ami a fő, ezáltal elérhető volna az, hogy a járványkórházak felállitásának szüksége a hatóságok mulasztásaival nem párhuzamosan haladva merülne fel, hanem kizárólag az attól függetlenül fellépő kényszeritő körülményekkel kapcsolatosan.

A zsilvölgyi bánya és ipartelepeken uralkodó ragályos betegségek nagyságáról fogalmat lehet alkotni abból is, hogy a kórházbetegeinek majdnem $^1/_3$ részét képezvén a bujakor és más hasonló ragályos nemi betegségben levő

betegek (29 és fél %.) ez egyharmad részből, a fele rész: (42·5 %) a zsilvölgyből kerül ki, szóval a bánya- és ipartelepek egymagukban majdnem annyi bujakóros beteget szolgáltatnak, mint a vármegye többi része. Az év folyamán ápolt 980 bujakóros betegből 384 a zsilvölgyi bányavidékről való volt.

Ennek magyarázata abban rejlik, hogy a zsilvölgyében a világ minden tájáról összegyülemlett munkástömeg hullámzik állandóan ki és be. Számtalan oly nő csavarog, kiknek keresetforrása cseppet sem kétes és kik buzgó terjesztői a bujakórnak. Ezen bajnak enyhitése csak ugy lehetséges, ha kellő számu és hivatása magaslatán álló rendőrség állana rendelkezésünkre, kik a foglalkozás nélküli, vagy kétes foglalkozásu férfit és nőt egyaránt eltolonczozás végett az arra illetékes hatóság elé állitanák, a bordélyházak intenzivebben vizsgáltatnának, s engedély nélküli bordélyházak, ugynevezett kvártélyos asszonyok és cselédszerzők tanyáival szemben a törvény teljes szigora alkalmaztatnék.

Általánosan észlelt jelenség továbbá, hogy hétfői vagy ünnepnap után a kórházban jelentkező betegek legnagyobb részét az előző napnak korcsmai verekedések sebesültjei képezik. Fejbeütöttek, megszurtak és megcsonkitottak bizony elég nagy számban keresik fel a kórházat, sokszor még támolyogva, de inkább a pálinka gőztől, mint a sebesüléstől.

Ha számba vesszük egyebekben is, hogy — és ez különösen megyénkre áll — a pálinka és általában az alkohol népünk között mily nagy mértékben pusztit, majdnem kizárólag ennek tulajdonithatjuk megyénk emberanyagának elkorcsosulását, ami az elmebajos, gümőkóros,

stb. betegek feltűnő szaporodásából határozottan megállapitható.

Az alkohol élvezetéből kifejlődő betegségek szaporulatából megállapitható az alkoholizmus kára, még ha nem is vesszük számba népünk anyagi romlását. Ha mindazt a pénzt, amit az alkoholra költ el népünk, egészségügyi intézmények létesitésére fordithatnánk, ugy megyénk minden tekintetben az elsők közé küzdhetné fel magát. Ez oly szép kilátás, melyért érdemes alkoholkimérések korlátozását és megszoritását czélzó legszélesebb körű mozgalmat inditani és különösen küzdeni népünk ezirányú értelmetlensége, tudatlansága és közömbössége ellen.

Gazdasági szempontból felemlitendő, hogy a kórház állandóan nagy szegénységgel küzd. Oka ennek abban rejlik, hogy már a kórház alapitása és felszerelése, továbbá későbbi kibővitése is mind kölcsön-pénzzel történt, melyet a kórház még sokáig lesz kénytelen törleszteni. A kórház tisztán az ápolási dijakból kénytelen megélni és minden szükségletét fedezni, tehát abból, amit a beteg után egy napra felszámithat. A napi ápolási dij megfelel ugyan azon átlagnak, amit az ország többi kórházai is felszámitanak, de hogy ez a mi kórházunkra meg is kevesebbet jelent, onnan van, hogy az újabban a belügyminiszter úr által engedélyezett 1 korona 88 fillérből 22 fillér elesik a tartozások és kamatok fedezésére. A kórház jelenlegi tartozása ugyanis 215933 kor. 83 fillér s ezután évente törlesztés és kamatban 15391 koronát fizet.

Amint ebből látható a napi ápolási dijnak nem 1 kor. 88 fillérnek, hanem sokkal nagyobbnak kellene lenni, hogy a kórház valami megtakaritást tudjon elérni s a megtakaritásból a kórház fejlesztését fedezni lehessen.

Amde a napi ápolási díj emelkedése nehezen megy, daczára annak, hogy az általánosnak mondható drágaság ép úgy érinti a kórházat, mint a magánosokat, mert hiszen 1908. évben 1 kor. 58 fillér volt az ápolási díj s azóta, beleszámítva a gazdasági épület kibővitésére felvett 23700 korona kölcsön törlesztését és kamatait is, alig tudtuk 1 kor. 88 fillérre azt felemelni. A kórházi költségvetésekre tett belügyminiszteri észrevételekből azt a felfogást lehet látni lépten-nyomon, hogy az elkerülhetetlenül szükséges beruházásokat is megtakarítás útján kell fedezni, nem pedig az ápolási díj emelésével.

Az esetleg elért megtakarításoknak az volna a rendeltetésük, hogy azokból a kórház fejlesztessék. Ilyen megtakarításból lett berendezve a kórház Röntgen-készüléke. Szükséges volna még a laboratorium felszerelése, de ez eddig azért késett, mert pénzt megtakaritani a legnagyobb takarékosság mellett sem volt éppen a fentebb felhozottaknál fogva lehetséges.

Az ez évi deczember havi rendkivüli közgyülés elé a kórház pótköltségvetést terjesztett be az ápolási díjaknak 1 kor. 88 fillérre való felemelése végett, s bár ez a belügyminiszter úr által is elfogadtatott, a kórház helyzetén az mit sem javít, mivel a megdrágult élelmezés ezen többletet felemészti.

Amint ebből látható, a tulon-tul igénybe vett országos betegápolási alapra támaszkodni a kórház fejlesztése tekintetében nem lehet. Hunyadvármegye törvényhatóságának és magánosoknak is kellene valami áldozatot hozniok, hogy a kórház fejlesztése érdekében elérhessünk valamit. Tudvalevően igen csekély az az összeg, amit a vármegye az ebadó fele részéből a kórháznak juttatott,

magánosok pedig e téren soha semmit sem adakoznak. Ezzel szemben szinte irigykedve lehet nézni a nagyobb kórházak évi jelentéseit, hol egész sereg adományt, alapitványt sorolnak fel minden évben.

A kórház nyomoruságos viszonyaira vonatkozólag még csak azt kivánom megemliteni, hogy a hatóságok igen lanyhán végzik a gyógydijak felhajtását és általában véve a gyógydijak felhajtására vonatkozó megkeresések elintézését. Nem egy gyógydijnál megtörtént az, hogy a hatóság addig húzta halasztotta a felhajtást, mig a fél teljesen elszegényedett s igy az országos betegápolási alap terhére kellett azt elszámolni, holott az alapnak ezt a károsodását a hatóság elkerülhette volna. A kórház gyakori sürgetéseit szinte zaklatásnak veszi némely hatóság, mert talán sejtelmük sincs róla, hogy a kórházi alap sokszor teljesen üres. Néha élelmezők és más szállitók számlái 2—3 hétig kifizettetlenül állanak az adóhivatalban, mig végre pénz kerül azok kiegyenlitésére.

A gyógydijak késedelmes befolyása, mely a kórház fizetőképességét gátolja, nemcsak a mi kórházunkat sujtja, hanem érezhető ez minden kórháznál. Ezen általános állapot oka csak az lehet, hogy a végrehajtásra illetékes közegek munkával túl vannak terhelve s igy e téren nem tudnak oly tevékenységet kifejteni, mint a milyenre hivatottak. Természetesen ezen tételt általánosságban felállitani nem lehet s igy kötelességemnek érzem az itt panaszolt állapot megszüntetésére mindent elkövetni, a hatóságoknak a kellőképpen nem igazolható mulasztásait a jövőben, ha szükséges, fegyelmi uton megtorolni, melynek természetszerü következménye az lesz, hogy az esetleges észlelhető hanyagságokból keletkezett károsodásokért a mulasztó

közegek vagyonilag is felelősek lesznek. Fent hivatkozott állapot mikénti megszüntethetésére vonatkozólag a kórházak vezetői országos értekezleteket is tartottak, többféle javaslatot megvitattak, de eredmény nélkül.

5. Kőrösbányai kórház.

A kőrösbányai nyilvános jellegü kórházban 1911. évben gyógykezelés alatt volt 423 beteg, még pedig 256 férfi és 169 nő.

Gyógyulva elbocsáttatott 279 egyén, még pedig 164 férfi és 115 nő, javulva 92 egyén, ebből 58 férfi és 34 nő, gyógyulatlanul 25 egyén, még pedig 14 férfi és 11 nő. Meghalt 11 beteg, még pedig 8 férfi és 3 nő. Maradt az év végével ápolás alatt 16 beteg, ebből 10 férfi és 6 nő. Ápolási napok száma 7813.

A kőrösbányai kórház eltekintve attól, hogy a dévai központi kórháznál felsorolt bajok talán itt is kivétel nélkül mutatkoznak, ezeken felül még oly hiányokkal is küzd, amelyek kórházi minőségével sehogy sem egyeztethetők össze.

Az épület meglehetősen rossz állapotban van, a belső berendezés és felszerelés hiányos. Megfelelő ivóvizzel, jégveremmel nem rendelkezik. Lakosztály hiányában ugy az orvos, mint gondnok a kórháztól távol lakik, mi különösen a betegek felvétele körüli eljárást nagyon megnehezíti.

A kellő felügyelet gyakorlásáról ilyen körülmények között természetesen alig lehet beszélni.

A kórház viszonyaira, de különösen nyomoruságos anyagi helyzetére nézve jellemző azon körülmény, hogy állandó fizetési zavarokkal küzd, mivel a belügyminiszter úr által engedélyezett napi ápolási díjak mellett alig képes

magát fentartani. Hogy a kórház az ápolási dijakból valamit megtakarithasson, arról szó sem lehet s igy az esetleges megtakaritásokból magát nem fejlesztheti. Szegénysége miatt alkalmazottait sem tudja oly mértékben fizetni, mint a mily fizetésre azok felelősségteljes, komoly munkát igénylő kötelezettségük mellett igényt tarthatnak. E tekintetben leginkább kiemelendő a kórházi orvos, aki évi 400 korona fizetést kap, s ennek ellenében a nap minden időszakában a kórház rendelkezésére kell állania, tulajdonképeni megélhetési forrásának, privát gyakorlatának rovására.

A vázolt nyomoruságos anyagi helyzete, minthogy vármegyénk területén a kórházak a nagyközönségtől az eddigi tapasztalatok szerint mitsem várhatnak s igy magánvagyon hiányában a kőrösbányai kórház is kizárólag az ápolási dijak emelésével s az ezáltal elért megtakaritásokkal javithatna helyzetén. Ennek lehetőségét azonban kizárja a m. kir. belügyminiszter úr merev álláspontja, amelyen minden ily irányu próbálkozás megtörik.

Ilyen körülmények között azonban a kőrösbányai kórház is kénytelen a közegészségügy rovására annyival beérni, amennyi éppen csak arra elég, hogy kórházi czimét fentarthassa, azt azonban szolgálni, amire mint kórház hivatva van, alig képes.

Az októberi törvényhatósági közgyülés a kórház nivójának emelése érdekében — belátva jelenlegi helyzete tarthatatlanságát — annak ügyét különösen közegészségügyi szempontból egy nagyfontosságu határozattal előbbre vitte. Elhatározta ugyanis a kórház kibővitését s a kor igényeinek megfelelő átalakitását.

Az átalakitásra, valamint kibővitésre szükséges épitkezési költségeket, beleértve az épitkezésen kivül álló, de

ide vonatkozó egyéb költségeket is, 60000 koronában irányitotta elő oly képen, hogy ezen összegből 40000 kor. a törvényhatóság által felveendő s 25 év alatt visszafizetendő olcsó kölcsön utján biztosittatnék, amennyiben a brádi és kőrösbányai járások községei a 40000 koronás kölcsönkamat- és törlesztési összegek fedezéséről egy legfeljebb 2% pótadó megszavazásával, mint a törlesztési idő tartamra szóló állandó járulékról gondoskodnának.

Ezen esetre a törvényhatósági bizottság a vármegyei szegény alapból a 40.000 koronán felül szükséges összeg fedezésére 20.000 koronát szavazott meg a kórház épitési czéljaira.

Amennyiben előirányzott összegből megtakaritás mutatkoznék, az a kórházi alapvagyon czéljaira lenne forditandó, nemkülönben a községek által e czélra megszavazott pótadókból mutatkozó feleslegek is. Ilyen megtakaritás, illetve feleslegek mutatkozása esetén van remény arra, hogy a törvényhatóság határozatával a kórház anyagi helyzetét is egy lépéssel előbbre vitte.

A kórház kibővitésének és átalakitásának ily irányu megoldását főkép az tette szükségessé, hogy a vármegye jelenleg nincs abban a helyzetben, hogy az összes költségeket fedezni tudja. Eltekintve attól, hogy az egyes felhasználható alapok már amugy is nagyon meg vannak terhelve, a törvényhatóság előtt annyi nagyjelentőségü czél megvalósitása áll, hogy anyagi erejét egyes czélok megvalósitására nem concentrálhatja anélkül, hogy azzal a hasonló s a megvalósitás küszöbén álló czéloknak ártalmára ne legyen.

De mindettől eltekintve, a kérdés ilyen megoldása a lehető legméltányosabb volt. A kőrösbányai kórházat ki-

szárólag a brádi és kőrösbányai járások veszik igénybe, ott vármegyénk területéről más járásból — elszigetelt voltanál fogva — gyógykezelést senki sem keres, viszont a két járás közönsége teljesen a kőrösbányai kórházra van utalva, s így a dolog természetéből következőleg a két járás saját érdekében nagyobb áldozatot kell, hogy hozzon azon járások közönségénél, melyeknek tulajdonképen saját szempontjukból teljesen közömbös, hogy a kőrösbányai kórház fennáll vagy sem.

A kőrösbányai kórház átalakitása, illetve a bővítése tárgyában hozott határozat ezidő szerint jóváhagyás alatt áll s így ezen nagy jelentőségű kérdésről, mint olyan már végleges megoldással elintéztetett, nem számoltatok be. E tárgyban azonban — habár a vonatkozó törvényhatósági határozat még nem jogerős — egy nagyon fontos és örvendetes körülményt jelenthetek a vármegye közönségének s ez az, hogy a kőrösbányai járás községe az épitkezéshez szükséges 2 százalékos pótadót kivetel nélkül, a határozat sorsának eldöltte előtt már megszavazták.

Ezek után majdnem biztosra vehető, hogy a törvényhatóság álláspontjával a m. kir. belügyminiszter azonositani fogja magát.

6. Salgótarjáni kőszénbánya r. t. magánkórháza.

A salgótarjáni kőszénbánya részvénytársaság magánkórházában 1911. évben ápolás alatt volt 535 beteg, 374 férfi, 161 nő, ezek közül gyógyulva elbocsáttatott 373 egyén, 277 férfi, 100 nő, javulva 65, 39 férfi, 26 nő, gyógyulatlan 8, 3 férfi, 5 nő, meghalt 46 beteg, 29 férfi, 17 nő. Maradt az év végével ápolás alatt 39 beteg, 27 férfi és 15 nő. Az ápolási napok száma 11754.

7. Lupényi bányatársaság magánkórháza.

A *lupényi bányatársaság magánkórházában* gyógykezelés alatt állott 1911 évben 428 beteg. Ezek közül gyógyulva eltávozott 253, 238 férfi és 15 nő, javulva 128, 119 férfi és 9 nő, gyógyulatlan 19 férfi, meghalt 11 beteg, 10 férfi, 1 nő. Maradt az év végével ápolás alatt 22 férfi. Ápolási napok száma 6668.

8. Vulkáni salgótarjáni kőszénbánya magánkórháza.

A *vulkáni salgótarjáni kőszénbánya társaság magánkórházában* 1911 évben gyógykezelés alatt volt 664 beteg, 514 férfi, 130 nő. Ezek közül gyógyulva elbocsáttatott 303 egyén, 240 férfi, 63 nő, javulva 294 egyén, 245 férfi, 49 nő, gyógyulatlan 3 egyén, 1 férfi, 2 nő, meghalt 29 beteg, 22 férfi, 7 nő. Maradt az év végével ápolás alatt 25 beteg, 17 férfi, 8 nő. Ápolási napok száma 10526.

9. Déval kir. törvényszéki fogház kórháza.

A *dévai kir. törvényszéki fogház kórházában* 1911. évben ápolás alatt állott 237 beteg. Ezek közül felgyógyult 205, javult 22, gyógyulatlan hazavitetett 7 beteg. Meghalt 3 beteg. Ápolási napok száma 3050.

10. Piskitelepi magánkórház.

A *piskitelepi magánkórházban* gyógykezeltetett 1911. évben 68 beteg. Ezek közül gyógyulva eltávozott 32, javulva 24, az év végével ápolás alatt maradt 12 beteg. Ápolási napok száma 777.

11. Egészségügyi személyzet.

A vármegye területén ez idő szerint 50 orvostudor és 3 sebész működik. Az orvostudorok közül törvényhatósági szolgálatban van 11, körorvos 15, városi orvos 3, kórházi orvos 3, bányaorvos 9, gyári orvos 3, magánorvos 4 és 1 nyugalmazott katonaorvos.

12. Okleveles szülésznő.

Okleveles szülésznő van 127, másodrendü bába tanfolyamot végzett 97, főorvos által képesittetett 78, összesen tehát 224.

Ezen kimutatásokból első sorban megállapitható az, hogy — tekintettel vármegyénk nagyságára — közegészségügyi szempontból a körorvosok száma feltünően csekély.

Ennek tudatában a törvényhatósági bizottság által az 1908. évi XXXVIII. t.-cz. rendelkezéséhez képest a vármegye területe 33 egészségügyi körbe lett beosztva, mely beosztást azonban a m. kir. belügyminiszter ur nemcsak hogy nem hagyta jóvá, hanem az eredetileg meglevő 18 egészségügyi kört is 17-re apasztotta, illetve leirt a vármegye közönségének, hogy a törvényhatóság területét 17 körre ossza be.

A belügyminiszteri leirat szerint ugyanis a puji egészségügyi kör, minthogy az még betölthető nem volt, mint életképtelen megszüntetendő s igy az a szomszédos körökbe osztandó be. Ez azonban közegészségügyi szempontból kivihetetlen, administratió szempontjából pedig lehetetlen állapotokat szült volna. Ettől eltekintve azonban, az 1908. évi XXXVIII. t.-cz. a körorvosok helyzetén lényegesen javitott s igy most már ezen kör is valószinüleg rövid időn belül betölthető lenne.

A felhozottakra való tekintettel a deczember havi rendkivüli törvényhatósági bizottsági ülésen a vármegye közönsége a belügyminiszter ur álláspontját nem tette magáévá s az egészségügyi körök uj beosztása tárgyában alkotott szabályrendeletével a vármegye területén levő községeket a régi állapotnak megfelelően ujból 18 körbe osztotta be, kérve a belügyminiszter urat, hogy a megállapitott 18 kört továbbra is hagyja meg.

Sajnálattal kell itt megemlitenem azt is, hogy az 1908. évi XXXVIII. t.-cz.-nek a körorvosokra vonatkozó azon része, mely szabályrendeletileg rendezendő, még mindig csak a megvalósitás stádiumában van. A már erre vonatkozólag egyszer megalkotott szabályrendeletet a belügyminiszter ur szintén nem hagyta jóvá s igy most már mindaddig, amig az egészségügyi körök beosztására vonatkozólag hozott szabályrendelet jogerőre nem emelkedhetik s ennek megtörténte után a körorvosi lakpénzek a törvényhatósági bizottság által végérvényesen nem állapithatók meg, uj és helyes szabályrendelet alkotása nem lehetséges.

Ugyancsak megállapitható ezen kimutatásból az is, hogy a községi bába-ügy sem mondható vármegyénk területén kedvezőnek, mivel a vármegye területén levő községek fele sincsen megfelelő képzettséggel biró bábákkal ellátva.

Ennek oka arra vezethető vissza, hogy az 1908. évi XXXVIII. t.-cz. megalkotásáig a községi bábai állások szervezésére sulyt alig fektettek s ahol az szervezve is lett, a szervezés oly csekély fizetés megállapitásával történt, amely sehogysem állott arányban a kiképzéssel járó költségekkel és fáradsággal.

Az 1908. évi XXXVIII. t.-cz. megalkotásával azonban a községi bába-ügy általánosságban némileg javult s minthogy ezen törvényczikk megalkotásával a községek ellentállása megtörhető s a községi bábáknak megfelelő évi fizetés biztosítható, joggal remélhető, hogy közegészségügyi szempontból ezen meglehetős fontos ügy egy pár év alatt részben rendezhető lesz. Arra azonban, hogy vármegyénk valamennyi községe belátható időn belül községi bábával ellátható legyen, a kiképzésre alkalmas anyag hiányában számítani egyáltalában nem lehet. Amennyiben alkalmas jelentkezők akadnának is, tekintve, hogy a községek $^4/_5$ része másodrendű bába tartására kötelezett s eddig még csak 97 másodrendű tanfolyamon végzett bábánk van, az észlelhető hiány pedig 229, ha ezen hiány pótlhatására jelentkezők volnának is, az a bába-ügy gyors rendezésén alig mozditana valamit elő, mivel a rendelkezésre álló temesvári bábaképezde évente vármegyénk területéről 12 jelöltnél többet nem tud felvenni.

Az elsőrendű bába tartására kötelezett községeknél a helyzet kedvezőbb, mivel ezidő szerint az ily bábát tartani kötelezett községek közül alig van egynehány, amely okleveles bábával ne rendelkeznék. Ezt mutatja azon körülmény is, hogy — a rendezett tanácsu városokat is beleértve — 127 okleveles bába működik a vármegye területén.

Megjegyzem, hogy a községi bába-ügy rendezése állandóan folyamatban van s az 1911. év folyamán a törvényhatósági bizottság e tárgyban 237 községi képviselőtestületi határozat felett döntött, s az első és másodrendű képezdékben 20 jelölt nyert kiképzést.

E helyen rá kell mutatnom az 1908. évi XXXVIII.

t.-czikknek a községi bábákra vonatkozó rendelkezéseknél egy nagy hiányra. Ugyanis amig ezen törvény a községi bábák évi fizetésének megállapithatását a községek ellentállására is biztositja, nem gondoskodik arról, hogy a szülési esetekben nyujtandó segélyezési díjazásoknál is hasonló módon — amennyiben erről a községek nem gondoskodnának — a törvényhatósági bizottság által legyen megállapitható a segélynyujtási díjazás mérve. Ez pedig feltétlenül kivánatos volna, mivel, amint már az eddigi tapasztalatokból is megállapithattam, egyes községek ez irányban megfelelő határozatot nem hoztak, ami a bába-ügy teljes rendezhetésének rovására tudható be. E tekintetben a m. kir. belügyminiszter urhoz előterjesztéssel éltem.

A szülésznők kiképeztetésére hátrányos állapotot idézett elő azon körülmény, hogy a dévai közkórház mellett szervezett bábaképezde miniszter ur által pár évvel ezelőtt beszüntettetett. Ennek visszaállitása felsőbb helyen kieszközlendő volna.

VI. A gyámsági és gondnoksági ügyek.

Központi árvaszékhez 1911. évben beérkezett 21912 ügydarab. Ebből 3 ülnök és egy aljegyző elintézett 20907 ügydarabot. Az év végén 1005 ügydarab volt elintézetlen. Ülés 116 tartatott.

1. A gyámoltak (kiskoruak) létszáma.

a) Az 1910. év végén gyámság alatt állott	29438	kiskoru
b) „ 1911. év folyamán gyámság alá került	1891	„
Összesen	31329	„

Ezekből az 1911. év folyamán a gyámhatóság gyakorlata alól felszabadult, még pedig

a) teljes kiskoruság kérése következtében .	1950	kiskoru
b) nagykorusitás következtében	8	„
c) férjhezmenetel „	33	„
d) elhalálozás „	22	„
e) a gyámhatóság átruházása	8	„
Összesen: .	2021	kiskoru
Következőleg az 1911. év végén gyámság alatt maradt	29208	kiskoru

2. Gondnokoltak létszáma.

a) Az 1910. év végén gondnokság alatt maradt	1441	egyén
b) Az 1911. év folyamán gondnokság alá helyeztetett	83	„
Összesen: .	1524	egyén
Ezekből az 1911. év folyamán felszabadult		
a) gondnokság megszüntetése folytán . .	2	egyén
b) elhalálozás folytán	—	„
Összesen: .	2	egyén
Következőleg az 1911. év végén gondnokság alatt maradt	1522	egyén

Végeredményében, a kiskoruak és gondnokoltak összes létszáma az 1911. év végén 30730 volt. A kiskoruak közül 44 lett elhagyottá nyilvánitva. Ezek száma 178.

A gyámgondnokság alól felszabadult egyének közül 32-nek volt gyámpénztárilag kezelt öröksége, kiknek 9588 kor. 27 fillémyi követelése a törvényes időben ki lett utalványozva.

Az irattárban felszaporodott hátralék feldolgoztatott.

Mult 1911. év folyamán a kiskoruak és gondnokoltak

vagyoni forgalmát illetőleg jóváhagyott szerződések alapján eladást 827542 korona, vételt pedig 223028 korona értékben engedélyezett árvaszékünk.

Tehát az eladás több volt 604.514 koronával.

Az árvaszék elnöke mult év folyamán a 280000—902. B. M. rendelet 4. §-a alapján 26. körjegyzőségben tartott vizsgálatott.

Az 1877. évi XX. t.-cz. alapján, midőn árvaszékünk szervezteteit 3 ülnökkel, az ügyforgalom száma mintegy 7—8 ezeret tett ki évente, amely szám évről-évre emelkedvén, jelenleg az 1911. évi forgalmat véve alapul, 21900 számra emelkedett s valószinű, hogy a jövőben is emelkedőben lesz.

Az ügyek akkora tömegét a legnagyobb szorgalom daczára, lelkiismeretesen elvégezni a 3 ülnök, egy-egy referensre 7000-en felüli szám esvén, képtelen s igy az ügyek csak késedelmesen szolgálják a jogkereső közönség igényeit.

Eltekintve az ügyiratok nagy számától, figyelembe veendő azok mineműsége is.

Az 1894. évi XXXI. t.-cz. az árvaszékhez utalja a gyermek és ideiglenes gyermektartási kereseteket. Ezek tárgyalása hosszas és bonyolult s néha a tanukihallgatások és a körülmények kiderítése egy-egy ügyben napokat vesz igénybe, miáltal szintén igazolva van a munka pontos elvégzésének lehetetlensége.

A feleknek adott felvilágositások, melyeket az előadók kell hogy megtegyenek, órákat vesznek igénybe; e nagy vármegyében az ügyek elintézésére a jelenlegi ülnöki kar teljesen elégtelen.

Ezek folytán nem kétlem, hogy a törvényhatósági

közgyülés az ülnöki állások szervezése iránti előterjesztést határozatilag ki fogja mondani.

VII. Tiszti főügyész tevékenysége.

Az I. közigazgatási ügykönyvbe beérkezett összesen 95 drb, a melyekből elintézést nyert az 1911. év folyamán 90 drb, hátralékban maradt 5.

A II. gyámhatósági ügykönyvbe bevezettetett 19 drb, ezekből végleg elintézve 12 drb, hátrálékban maradt 7.

A III. kincstári könyvbe bevezetetett 27 ügydarab. Végleg befejeztetett 6 drb, befejezve nincsen 21 ügy.

A felemlitett ügyek mindegyike folyamatban van, csak *végleg* befejezve nincsenek. Különösen az alispáni (közigazgatási) és kincstári ügyek természete olyan, hogy némelyike két-három éven keresztül is folyamatban van, mint pl. a községi perek, kincstári adóvégrehajtások stb.

Az 1911. év folyamán 21 községi per volt folyamatban, amelyekből végleg befejeztetett 8 drb, befejezetlen 13.

Kincstári árverés 51 ügyben volt az elmult évben kitüzve, amelyekből megtartatott 15. Az elért vételár 3700 koronát tett ki.

Véleményezés végett rövid uton — összesen 293 alispáni ügydarab lett kiosztva, amelyekből véleményeztetett 280 drb, hátralék az 1911. év végén 13.

Kiosztó könyv mellett 313 drbot kapott elintézésre, ezekből elintéztetett 313, hátralék semmi.

Közigazgatási bizottsági ügyekből 15 drbot kapott véleményezésre. Elintéztetett 15 drb, hátralék semmi.

Kiosztó könyv mellett kapott 86 drbot, amelyekből elintézést nyert 71 drb, hátralékban maradt 15.

Árvaszéki ügyekben összesen 100 esetben adott ügyé-

szi véleményt. Hatrálékban egyetlen egy darab sem maradt. Árvaszéki ülésen az 1911. év folyamán 28-szor vett részt.

VIII. Közbiztonság.

A vármegye közbiztonsága felett 1911. év folyamán Záray Ödön százados parancsnoksága alatt a dévai, hátszegi és brádi szakaszban levő 52 őrsön 4 tiszt és 280 főnyi legénység őrködött. A létszám az előző évi létszámmal szemben 10 fővel emelkedett. Az algyógyi járásban levő Bokajalfalu községben az ottani megzavart közbiztonsági viszonyok miatt felállitva volt különitmény őrssé átszervezletett és jelenleg mint állandó őrs működik.

Ezenkivül arra való tekintettel, hogy a roskányi erdőben, valamint Dobrán 1909. és 1910. évben előfordult rablógyilkosságokat batrinai tettesek követték el, valamint, hogy azok nyomozása közben a rendőrség kideritett még 10 lopás és rablási esetet, nagyobbrészt olyanokat, melyekről a csendőrségnek tudomása sem volt s melyek a lakosság előtt eltitkoltattak s igy ez alkalommal azon körülmény jött felszinre, hogy emlitett község lakossága a bűncselekmények elkövetésében annyira vakmerő és azoknál a törvénytisztelet hiánya oly nagy, miszerint a lakosok a tettesektől való félelmükben a kárukra elkövetett büntetéseket is eltitkolták, — Batrina községben egy 5 főből álló uj őrs állittatott fel, amely mult év december 29-én működését megkezdette. Ezen 2 őrs felállitása következtében a szárny legénységi létszáma 280 főről 290 főre emeltetett.

Ezenfelül a Zsilvölgyében az ipar és kereskedelem rohamos fellendülése következtében oda özönlött külömböző nemzetiségü munkás elem által gyakran megzavart közbiztonság helyreállitása és zavartalan fenntartása érde-

kében az ottani őrsök létszámának felemelését szükségessé teszik, miért is kilátásba helyeztetett, hogy a petrozsényi őrs jelenlegi 10 főnyi létszáma 17-re, a lupényi és vulkáni őrs jelenlegi 5—5 főnyi létszáma 7—7 főre felemeltetik, mihelyt arra költségvetésileg megállapitott fedezet lesz. Addig ezen őrsök a szükséghez képest a szárny állományából erősittetnek meg.

A megye területén a lopások és emberélet elleni bűntettek és vétségek, valamint testisértések igen gyakoriak s ezeknek meggátlása igen sok megelőző szolgálat vezényelését és éber felügyeletet igényel, ezek, valamint a gyenge kulturális viszonyokból eredő igen számos és gyakori karhatalmi szolgálat a megye területén a csendőrséget nagyon igénybe veszi, miért is ezek a csendőrőrsök szaporitását még mindig szükségessé teszik. Uj őrsöknek még a következő helyeken leendő felállitása érdekében már előző évekről ismételt felterjesztés tétetett:

1. Branyicska.
2. Blezsény.
3. Romoszhely, esetleg Ósebeshely községekbe a mozgalmas közbiztonsági állapotok miatt és végül,
4. a nagy kiterjedésű körlettel biró kudzsiri őrskörletben levő havason az erdő és nyári legeltetés védelmére, állatlopások és határátlépések meggátlása végett a „Lipcsi" havason és alsóvárosvizi őrskörletben a „Magura" községrészben nyári őrsöt illetőleg — és végül az uncsukfalvi őrskerületben a „Guraápilori" munkástelepeken.

Ezen uj őrsök felállitása késik, bár a közbiztonsági és megelőző szolgálat érdekében való felállitásuk kivánatos volna.

Elhelyezés hiányában Puj községből az őrs mult évi

október hó 1-én Bajesd községbe áthelyeztetett. Minthogy ezt a járás székhelyére nézve hátrányos állapotnak tartom, annak visszahelyezése iránt belügyminiszter urhoz feliratot intéztem.

A mult évben vármegyeszerte sulyosabb bünesetek és komolyabb zavarok nem fordultak elő. Kudzsir községben mult év augusztus hó folyamán az ottani román lakosok a postahivatal épületét, az állami iskolát és Mészáros József vasgyári főmérnök lakását majdnem minden nap kövekkel és a postahivatal épületét tüzcsóvákkal dobálták meg.

Ezen állapot megszüntetése czéljából az őrs megerősittetett akkép, hogy egy ideig 18 fő teljesitett szolgálatot.

Ezen ügyből kifolyólag idős Lupu Juon kudzsiri lakos a szászvárosi kir. járásbirósághoz feljelentetett, két fia pedig Lupu György és ifj. Lupu Juon kudzsiri lakosok elfogva, szintén fentirt kir. járásbirósághoz átadattak.

A csendőrség működését az 1911. év folyamán a közbiztonság rovására előfordult bűntettek és vétségek kinyomozásában siker koronázta. Amenynyiben csak a fontosabbakat emlitve, az előfordult 68 hatóság és hatósági közegek ellen elkövetett erőszakból kideritette mind a 68-at; az előfordult 18 pénzhamisitásból kideritett 17-et, az előfordult 116 emberélet elleni bűntettel szemben kideritett 118-at, (ezek közül 2 megelőző évekről maradt kideritetlenül), az előfordult 1345 lopásból 1250-et; az előfordult 80 rablásból kideritett 77-et; az előfordult 228 gyujtogatásból kideritett 195-öt.

A mult év folyamán a vármegye területén egyébként összesen 3797 bűntett és vétség fordult elő, melyből 3636 deritteteett ki. Ezeknek kapcsán a biróságoknak elfogva át-

adatott 237 egyén, mint tettes és bűntárs és feljelentetett 5347 egyén.

Kinyomoztatott és feljelentetett végül a kir. járásbiróság hatáskörébe tartozó egyéb 509 és közigazgatási hatóságok elé utalt 2850 kihágási esetet.

A bűnügyi szolgálat összeredménye százalékban kifejezve 97%.

Bár a csendőrség eredményes működése meghaladja a megelőző évek eredményeit, mindazonáltal a közbizionsági állapotok rosszabbodtak, mert előfordult esetek száma sokkal több, mint 1910. évben (3688) volt, mely körülmény már maga is a kért új őrsök felállításának szükségességét indokolja.

IX. Megyei háztartás.

A vármegyei „Háztartási alap", melynek fedezetlen hiányait a belügyi tárcza fedezi, az 1911. évben:

399.807 K 62 fillér bevétellel,
392,572 „ 59 „ kiadással,
és 7235 K 03 fillér pénzmaradvánnyal záratott le.

Vagyon állapota:

Cselekvő vagyon	23447 K	30 fillér.
Szenvedő „	8413 „	12 „
Tiszta vagyon	15034 K	18 fillér.

A vármegyei „Háztartási alap" I. a. rovatánál (tisztviselők fizetése és lakpénze) tényleg elért 11779 K 05 fill. megtakaritásból 5886 K 81 fillér összeg belügyminiszteri jóváhagyással egyrészt ugy a vármegyei központban, valamint a szolgabirói járásokban megtorlódott kezelési munkálatok feldolgozására felfogadott ideiglenes munkaerők

napidíjaira, másrészt ugyancsak a belügyminiszter ur által a vármegyei központi szolgáknak engedélyezett drágasági pótlék fedezetére használtatott fel, illetve fizettetett ki.

A várm. „Háztartási alap" egyes rovatánál belügyminiszter ur által az 1911. évre szerkesztett költségvetés során engedélyezett hitel elégtelensége miatt hiteltullépések álltak elő, melyeknek elenyésztetése czéljából a számvevőség az alispáni hivatalhoz a hitelátruházás engedélyezése iránt előterjesztést tett.

Tekintettel arra, hogy a hitelátruházás sürgős lévén, a hitelátruházás eszközlése iránt a th. közgyülés utólagos jóváhagyása reményében belügyminiszter urnak 122000/902. B. M. sz., valamint pénzügyminiszter urnak 3600/902. P. M. sz. körrendelettel kiadott utasitás 31. §-a értelmében intézkedtem.

A vármegyei „Háztartási alap" következő rovatainál történtek hiteltullépések:

1. VII. b. 1. rovatnál (uti átalánnyal el nem látott tisztv. uti költségei) .	478 K	32 fillér.
2. VII. b. 2. rovatnál (átköltözködési költségek)	918 K	51 fillér.
3. IX. 2. rovatnál (előre nem látott költségek)	1287 K	87 fillér.
4. XI. rovatnál (hivatalos lap kiadásai)	450 „	— „
5. V. 2. „ (papir s irodai szerek)	— „	99 „
6. V. 3. „ (könyvkötőmunkálatok)	67 „	46 „
7. V. 4. „ (nyomtatványok) . .	310 „	94 „
Összesen	3514 K	09 fillér.

A 3514 K 09 fillér hiteltullépés hitelátruházás utján oly módon lett elenyésztetve, hogy a VII. b. 1., VII. b. 2., IX. 2. és XI. rovatoknál összesen fennállott 3134 K 70 fillér

hiteltullépés az I. a. (tisztviselők fizetése és lakpénze) rovatnál elért megtakarításból, az V. 2., V. 3., V. 4. rovatoknál összesen fennállott 379 K 39 fillér hiteltullépés a IV. 2. (sorozási helyiség bérek) rovatánál elért megtakarításból nyert fedezetet.

X. Vármegyei pótadó.

Az 1911. évre a következő vármegyei pótadók rovattak ki % (százalék) szerint az egyenes állami adók után:

1. Vármegyei tiszti nyugdíj pótadó 2 %
2. „ székházi „ 1·6%
3. „ rendelkezési „ 0·5%
4. „ katona beszáll. pótadó:
   a) házbér és házosztály adó után 0·5%
   b) a többi állami egyenes adók után . . . . . 0·1%

Vármegyei pótadókban az 1911. évben a következő összegek rovattak ki:

1.	Vármegyei tiszti nyugdíj pótadóban	36,347 K	37 fill.
2.	„ székházi „	28,923 „	17 „
3.	„ rendelkezési „	9071 „	57 „
4.	„ katona beszáll. „	2796 „	69 „
	Összesen	77,138 K	80 fill.

XI. Anyakönyvi és népforgalmi ügyek.

Hunyadvármegye népforgalmi statisztikáját az 1911. évi anyakönyvi bejegyzések alapján az alábbiakban mutatom be:

F. sz.	Az anyakönyvi kerület neve	Születési	Házassági	Halotti
1	Algyógy	90	28	57
2	Alkenyér	37	11	27
3	Alpestes	80	30	60
4	Alsócsertés	138	55	123
5	Alsókajanel	102	29	61
6	Alsólapugy	48	18	54
7	Alsólunkoj	120	24	87
8	Alsónyiresfalva	176	31	144
9	Alsószilvás	67	28	54
10	Alsótelek	55	21	43
11	Alsóvárosviz	112	44	88
12	Alvácza	169	54	117
13	Balomir (szászvárosi járás)	35	9	26
14	Balsa	134	42	76
15	Batiz	73	29	48
16	Bábolna	58	30	66
17	Bácsi	79	29	70
18	Benczencz	52	23	33
19	Berény	27	5	34
20	Birtin	90	23	77
21	Boicza (brádi járás)	238	80	164
22	Bokaj	103	28	49
23	Borbátviz	69	22	54
24	Bózes	98	22	64
25	Branyicska	91	44	50
26	Brád	264	63	214
27	Bucsesd	140	51	113
28	Bukova	119	45	95
29	Bunyila	52	14	31
30	Burjánfalva	103	35	68
31	Burzsuk	108	65	120
32	Cebe	74	34	56
33	Cserbel	37	22	31
34	Demsus	60	18	43
35	Déva	232	79	303
36	Dobra	49	17	35
37	Fehérviz	70	26	57
38	Felkenyér	86	27	53

F. sz.	Az anyakönyvi kerület neve	Születési	Házassági	Halotti
39	Felpestes	59	26	43
40	Felsőcsertés	168	49	122
41	Felsőfarkadin	61	20	46
42	Felsőszálláspatak	106	29	86
43	Furksora	95	29	64
44	Govásdia	56	27	54
45	Guradobra	87	44	68
46	Guraszáda	115	49	101
47	Gyalár	93	27	48
48	Haró	115	44	112
49	Hátszeg	86	29	56
50	Hobiczaurikány	53	22	38
51	Homoród	78	30	38
52	Hosdát	56	31	76
53	Kasztó	76	15	62
54	Kersecz	56	23	30
55	Királybányatoplicza	82	25	87
56	Kitid	93	41	96
57	Klopotiva	37	12	40
58	Kőrösbánya	26	5	26
59	Kristyor	238	67	184
60	Kudzsir	188	53	94
61	Lapusnyak	94	51	73
62	Livazény	208	48	126
63	Lozsád	48	20	43
64	Lupény	391	94	167
65	Malomviz	76	33	54
66	Marosillye	74	30	72
67	Marossolymos	100	42	65
68	Mezőlivádia	107	39	59
69	Mihelenу	148	61	139
70	Nagyalmás	89	36	79
71	Nagydenk	80	37	44
72	Nagypestény	55	24	62
73	Nagyrápolt	69	20	72
74	Oláhbrettye	50	16	35
75	Óraljaboldogfalva	98	25	62
76	Petrilla	535	98	310

F. sz.	Az anyakönyvi kerület neve	Szülési	Házassági	Halotti
77	Petrozsény	528	127	325
78	Piskitelep	185	36	87
79	Pojána	108	29	65
80	Puj	129	43	93
81	Rákosd	75	26	58
82	Reketyefalva	136	41	72
83	Ribicze	102	35	119
84	Riskulicza	148	42	177
85	Romosz	38	13	36
86	Romoszhely	39	17	27
87	Roskány	103	37	73
88	Russ	44	28	38
89	Szászváros	197	84	181
90	Szántóhalma	54	26	45
91	Szirb	137	46	79
92	Sztrigyszentgyörgy	69	18	47
93	Tomesd	138	28	107
94	Tordos	45	14	41
95	Totesd	53	27	51
96	Vajdahunyad	113	40	79
97	Vajdej (szászvárosi járás)	57	21	30
98	Valisora	96	42	53
99	Várhely	74	27	58
100	Veczel	88	32	59
101	Vulkán	310	107	249
102	Zajkány (lásd Bukova)	—	—	—
103	Zám	94	76	91
	Összesen	11131	3586	8818

Tiszta szaporodás (születés és halálozás egybevetéséből) 2313 lélek. Az idei szaporulat több a tavalyinál 294-gyel. A születési esetek számszerűleg nagyobbak a tavalyiaknál. A házassági esetekre nézve az idei eredmény szintén kedvezőbb a tavalyinál. A halálesetekre nézve

kedvezőtlenebb volt az idei eredmény a tavalyinál, amennyiben több halálozás történt 377-tel, mint tavaly.

Legtöbb születési eset: 535 a petrillai és legtöbb haláleset: 325 a petrozsényi anyakönyvi kerületben volt. Legkeveseb haláleset: 26 a balomiri és kőrösbányai anyakönyvi kerületben fordult elő. A születési esetek száma legkevesebb: 26 Kőrösbányán, a házassági esetek száma legkevesebb: 5 Berényben volt. A legnagyobb szaporodást Petrilla mutatja. A születési esetek kisebbek voltak a halálozási eseteknél Bábolnán, Berényen, Burzsukon, Déván, Királybányatopliczán, Kitiden, Nagypestényen, Nagyrápolton, Ribiczén és Riskuliczán. Ezen utóbbi községben visszaesés mutatkozik, mert 29 esettel több a halálozások száma, mint a születési. Déván 71-gyel multa felül a halálozási esetek száma a születéseket, ez azonban abban leli magyarázatát, hogy a kórházban sok idegen halt el.

XII. Útlevél és kivándorlás.

Beérkezett az 1911. év folyamán 1020 útlevél iránti kérés. Szembe állitva ezt az 1910. év folyamán beérkezett kérések számával, a többlet 74 drbot tesz ki. Ezen 1020 kérésből megtagadtatott, illetve visszavonatott 53. Tárgyalás alá került 967. Kiállittatott 194 útlevél a tengerentúli államokba és pedig különösen az Északamerikai Egyesült államokba, a többi Európai államokba, még pedig túlnyomólag Romániába szólott. Terület szerint legtöbben a kőrösbányai járás községeiből, igy: Bucsesd, Tomnatek, Grohot községbeliek kértek útlevelet, ezek után a brádi és szászvárosi járások községeiből.

Az 1909. II. t.-cz. 2. §. 81. pontja alapján letett óvadékokról vezetett nyilvántartás szerint, az 1911. év folya-

mán 8 egyén tett le 100—100 K óvadékot, mely mindezideig nyilvántartatik ama körülménynél fogva, hogy az ez alapon kiadott útlevelek érvénye csak ez év folyamán jár le. Ellenben az 1910. év folyamán letelt s 1911. évben esedékessé vált óvadékokból 13 óvadék vonatott be s utaltatott a „Kivándorlási alap" javára, összesen 1300 K értékben. Ezen levonás szükségessé vált azért, mert az azt betevő kivándorlók, útlevelők érvényének lejártával haza nem tértek. Egy 100 K-ás óvadék a betevőnek visszautaltatott; 4 egyén 100--100 K-ás óvadékának esedékességi ideje, belügyminiszteri engedély alapján meghosszabbitást nyert.

Ami általában a kivándorlási mozgalmat illeti, határozottan megállapitható tény az, hogy az Amerikába kivándorolt egyének igen nagy része valóban csak egy-két évig tartó munkára távozik s elég tekintélyes összegek összegyüjtése után visszatér, hogy azzal idehaza kicsiny gazdaságát föllenditse, gyarapitsa. Nézetem szerint tehát az Amerikába irányuló mozgalom nem tekinthető valóságos kivándorlásnak; az az állam népességének szempontjából végleges veszteséget nem jelent.

Kevésbé állitható ez a Romániába való kivándorlásról. Jelentékeny része a Romániába távozóknak a magyar államra nézve véglegesen elveszett, vagy csak munkaerejének fogytával, öreg napjaira tér hazájába. Okát keresve ennek, megállapitható, hogy a Romániába kivándorlottak elenyésző kivétellel cselédnek, szolgának állanak be, más részök mint önálló iparosok telepednek le, mely körülmény többé-kevésbbé a végleges kinmaradást eredményezi.

Szocziális szempontból tekintve az egész kivándorlási mozgalmat, tény az, hogy általa a népesség látóköre bő-

vül, szellemi szinvonala emelkedik, különösképpen az Amerikát megjárta egyéneknek.

XIII. Honositás és elbocsátás.

A magyar állam kötelékébe felvétetett, illetve a honpolgári esküt 1911. év folyamán nyolcz önrendelkezési joggal biró egyén tette le.

A magyar állam kötelékéből 1911. év folyamán csak egy egyén bocsáttatott el.

XIV. Könyöradomány gyűjtések.

Könyöradomány gyűjtési engedélyek elnyerésért folyamodók száma 1911. év folyamán 119-et tett ki.

Összehasonlitva az előző években kiadott könyöradomány gyűjtési engedélyek számához, konstatálható volt, hogy czeknek száma 1911. év folyamán, főleg pedig ugyanezen év második felében nagyon leapadt, mely körülmény abban leli magyarázatát, hogy tekintettel arra, miszerint épen az előző években nagyon sok egyén részére szolgáltattak ki a könyöradomány gyűjtési engedélyek, a fenti ügyben 1882. évben 18613. belügyminiszteri szám alatt kiadott rendeletben foglaltak szem előtt tartásával, intézkedés tétetett az iránt, hogy könyöradomány gyűjtési engedélyek csakis olyan egyének, illetve kérelmezők részére véleményeztessenek az arra illetékes hatóságok által, akik önhibájukon kivül nagyobb mérvben károsodtak.

A fent hivatkozott belügyminiszteri rendelet végrehajtása tárgyában tett intézkedésnek az illetékes hatóságok által történt tudomásvétele után tapasztalható volt, hogy a könyöradomány gyűjtési engedélyek elnyeréséért folyamodók száma — épen fent hivatkozott rendelkezés folytán napról-napra mindinkább kevesbedett.

XV. Fegyvertartási igazolványok.

A lefolyt 1911. évben 926-an folyamodtak fegyvertartási igazolványért, ebből 220 folyamodó utasittatott el és 706 folyamodó részére állittatott ki a fegyvertartási igazolvány.

XVI. Sajtó-ügy.

Az 1911. évben a vármegye területén meginditott lapok közgazdasági czélokat szolgálnak. Ilyenek az „Uj Gazdaság" czimü mezőgazdasági szaklap és a „Kultura" czim alatt megjelenő társadalmi havi folyóirat. Mindkettő Piskitelepen jelenik meg. Azonkivül a Déván megjelenő „Ipartársulati Értesitő" és a „Marosvidéki Közgazdasági Lapok" czimü folyóiratok.

Czimét az 1911. év folyamán egy lap sem változtatta meg.

A vármegye területére utcai elárusitási engedélyt nyertek; „Friss Ujság", „A Nap", „Az Est", „A Polgár", „Budapest", „Kis Ujság", „Ejnye be jó", „Népszava", „Ujlap" és „Tribün" czimü fővárosi napi, illetve hetilapok.

XVII. Nyomdák.

Folyó sz.	A nyomdatulajdonos neve, esetleg a nyomda elnevezése	A nyomdatulajdonos lakhelye
1	Róth Györgyné sz. Farkas Anna	Brád
2	Mester János	Hátszeg
3	Nagy Bálint (Pannonia)	Marosillye
4	Wachter József	Vajdahunyad
5	Szászvárosi Könyvnyomda R. t.	Szászváros

Folyó sz.	A nyomdatulajdonos neve, esetleg a nyomda elnevezése	A nyomdatulajdonos lakhelye
6	Motia János (Uj nyomda)	Szászváros
7	Hirsch Adolf	Déva
8	Kroll Gyula	„
9	Laufer Vilmos	„
10	„Industria" bank r. t. (Szt János)	„
11	Muntyán Tivadar	Petrozsény
12	Elges Gyula	„
13	Steiner R.	„
14	Schön Gyula	Lupény

XVIII. Egyletek és társulatok.

Hunyadvármegye területén van összesen 213 egylet és társulat, ezek közül az 1911. év folyamán a következők lettek engedélyezve:

Folyó sz.	Az egylet vagy kör s intézet czime	Székhelye	Keletkezésének ideje	A hatósági engedély kelte és száma
1	Dévai Iparbank rt.	Déva	1911. jan. 15.	Dévai kir. törvényszék máj. 9., 948/911. sz. a.
2	Vulkáni Takarékpénztár rt.	Vulkán	1911. jan. 1.	B. M. R. 911. jan. 21. 725/911. sz. a.
3	Petrozsényi Tornaegyesület	Petrozsény	1911. márc. 9.	B. M. R. 911. dec. 15. 173309/911. sz. a.

Folyó sz.	Az egylet vagy kör s intézet czime	Székhelye	Keletkezésének ideje	A hatósági engedély kelte és száma
4	Marossolymosi polg. olvasókör	M.-Solymos	1911. jan. 22.	B. M. R. 911. dec. 15. 173325/911. sz. a.
5	Brádi sportegyesület	Brád	1911. márc. 30.	B. M. R. 911. 21243/911. sz. a.
6	Zarándvidéki gazdák szövetkezete	"	1911. jul. 31.	B. M. R. 1911. év 55976/911. sz. a.
7	Industria ipari segélyszövetkezet	"	1911. aug. 29.	Kir. törvényszék 911. év 11824/911.
8	Hátszegi legényegyesület	Hátszeg	1911. jul. 15.	B. M. R. 1911. év 15952/912. sz. a.
9	Petrozsényi bányaaltiszti olvasókör	Petrozsény	1911. aug. 27.	B. M. R. 17392/912.
10	Vajdahunyadi vasgyári dalkör	V.-Hunyad	1911. okt. 11.	B. M. R. 16562/912. V-a.
11	Lónyatelepi bányaaltiszti olvasókör	Lónyatelep	1911. jan. 8.	B. M. R. 29054/912.

XIX. Törvényhatósági levéltár. Selejtezés.

„A jelen, a mult folytatása és következménye s azért ennek ismerete nélkül épen oly kevéssé érthető meg, valamint a már régen tartó betegség diagnozisát is bajosan fogja az orvos megállapithatni, aki az előzményekről semmi

hiteles értesülést nem birt szerezni. S csak a történelem segélyével ismerhetjük valóban meg a nemzetet és azon állandó tulajdonságait, amelyeket, ha a jelen irányitásánál nem akarunk folyton csalódni, számitásba kell vennünk."

Ezeket az örök igazságu szavakat mondotta Andrássy Gyula gróf a „Magyarország Czimeres Könyve" előszavában.

Vármegyénk viszontagságos és dicsőséges multjának hirdetői a poros és rendezetlen akták s ezeknek az utókor számára. való megőrzése nemcsak hivatalnoki, de honfiui kötelességünk is.

Sajnos, levéltárunk rossz elhelyezése következtében a vármegyénk közéletére és a családok történetére nagy értékkel és fontossággal biró régi okmányaink, jegyzőkönyveink stb. elkallódásnak, pusztulásnak vannak kitéve.

Az iratok rendezetlenül, összekötözetlen állapotban hevernek, legnagyobbrészt állványok nélkül a vármegye székházának erre a célra be nem rendezett pinczehelyiségeiben és a közgyűlési diszterem karzatán.

A vármegyei közigazgatás megvizsgálására kiküldött miniszteri szakközegek levéltárunk ezen sajnálatos állapotát megállapitván, belügyminiszter úr a vizsgálati jegyzőkönyvek leküldése alkalmával elrendelte, hogy ezen mulasztást gyökeresen orvosoljuk.

E végből mulhatatlanul szükséges a levéltár rendszeres jó és szakszerü elhelyezése czéljából a pinczehelyiségeket nedvesség-mentes asphalt burkolattal és kellő iratállványokkal ellátni. Erre nézve a törvényhatósági közgyüléshez egyidejüleg ily irányu előterjesztésemet meg is tettem.

Nem mulaszthatom el felemliteni a régi levéltár rendezési és selejtezési ügyét.

Sajnálattal kell ugyanis tapasztalnom, hogy a rendezés és selejtezés, daczára annak, hogy immár 12 éve folyik, leszámitva a 3 utolsó évet, amióta a jelenlegi főlevéltárnok vezeti a selejtezést, vajmi kevés eredmény mutatkozik.

Kellő helyiségek hiányában csak sisiphusi munkát végeztek a rendezők.

Amit a pinczében összerendeztek és állvány hiánya miatt a földre helyeztek el, 3—4 év alatt az alsó sor irat már elrothat, amit a karzaton összerendeztek, ugyancsak állvány hiánya miatt, különösen a közgyűlések alkalmával a karzatra bocsátott közönség széttaposott és igy mondhatni, mindig elölről kellett kezdeni a munkát és végeredményt soha el nem értek.

Bizom azonban abban, hogy mostani főlevéltárosunk, ha alkalmas és kellőleg felszerelt helyiségek lesznek rendelkezésére bocsátva, szakszerü tudásával törvényhatósági levéltárunkat 4—5 év alatt mintalevéltárrá fogja átszervezni.

XX. Közigazgatási szakkönyvtár.

A közigazgatás javitásával lépést kell tartani a közigazgatási tisztviselő képzettségének is, szóval tudását folyton fejlesztenie kell.

Sajnos, a tisztviselők javadalmazása nem olyan, hogy abból könyvekre is jusson. Ezen a bajon segitendő, a belügyminiszterium elhatározta már egy pár évvel ezelőtt, hogy a vármegyei törvényhatóságoknak lehetővé teszi a közigazgatási szakkönyvtárak létesitését.

E czélból legelőször is kiegészitette törvénytárunkat 1867-től a legújabb időkig. Azután kaptunk körülbelül 250 drb könyvet, részben törvény és rendelet magyarázatok, részben pedig önálló közigazgatási szakművek.

Levéltári őrzeményben is van legalább 300 kötetre menő közigazgatási szakkönyv és történelmi munka. A belügyminiszteriumtól pedig folyton kapunk ilyen könyveket a könyvtár gyarapitására.

Rendeletemre a főlevéltáros mindezen műveket leltárba foglalta.

Minthogy feltétlenül szükséges, hogy a vármegyei előadói kar részére minél tökéletesebb és minél áttekinthetőbb szakkönyvtár álljon rendelkezésére, azért nem tartom elegendőnek ezen műveknek csak egyszerü leltározását, hanem azoknak szakszerü csoportositásáról és registrálásáról is intézkedni fogok, hogy igy egy teljes szakönyvtár álljon rendelkezésünkre.

Hogy ezen czél elérése sikeresebben biztosittassék, utat és módot kell nyujtanom a főlevéltárosnak arra nézve, hogy az országban egy pár vármegyei és városi törvényhatóságnál már meglevő ily szakkönyvtárakat megtekinthessen, azok szak- és czélszerü berendezéseit áttanulmányozva, alapos és szaktudással állithassa be a mi szakkönyvtárunkat is.

Figyelemmel kisérem a járási főszolgabirák szakkönyvtárait is.

Különös gond forditandó a szükséges törvénykönyvek és szakmüvek rendszeres kezelésére és megőrzésére.

XXI. Fegyelmi ügyek.

Megyei központi és járási tisztviselők ellen.

1910. évről folyamatban maradt 5 fegyelmi ügy, 1911. évben megindittatott a fegyelmit megelőző vizsgálat 18 tisztviselő ellen, befejeztetett 18 ellen, folyamatban van még 5 ellen. Felmentetett egy, állásáról lemondott 4, a

többi 13 ellen dorgálás, illetve kisebb-nagyobb birság alkalmaztatott, miután pedig az 1886. évi XXIII. t.-cz. 12. §-a alapján a befejezett fegyelmi ügyek esetről-esetre a törvényhatósági bizottságnak bejelentendők és igy módjában lesz a bizottságnak az egyes fegyelmi ügyekkel bővebben megismerkedni, e helyütt a további részletezést mellőzendőnek tartottam.

Községi tisztviselők ellen.

1911. év folyamán 93 községi tisztviselő ellen tétetett fegyelmi eljárás folyamatba. Befejezést nyert 42 tisztviselő ellen, dorgálás vagy birság alkalmaztatott 33 esetben, felmentéssel végződött 3 esetben, beszüntettetett 6 esetben, az eljárás még folyamatban van 51 tisztviselő ellen.

A kirótt fegyelmi és rendbirságok összege.

1. A megyei tiszti nyugdij alap javára kirovatott:
   a) fegyelmi birság összesen 2450 korona.
   b) rendbirság „ 40 „
2. A jegyzői nyugdij alap javára kirovatott a főszolgabiráktól beérkezett kimutatások szerint:
   a) fegyelmi birság összesen 595 korona.
   b) rendbirság „ 28 „

XXII. Községi háztartás.

A vármegye rendezett tanácsu városai, valamint az összes községek törvényhatóságilag jóváhagyott költségvetéssel birtak.

A községek évi zárszámadásainak a törvényhatóság által történt tárgyalására vonatkozólag az alábbiakat jelentem:

1. Az *algyógyi* járásban valamennyi község 1910. évi zárszámadása letárgyaltatott.

2. A *brádi* járásban a boiczai és bucsesdi körjegyzőséghez tartozó községek 1910. évi, a többi körjegyzőséghez tartozó községek 1909. évi, ezenkivül Brád és Kristyor község 1908. évi zárszámadása is letárgyaltatott.

3. A *dévai* járásban a piskitelepi és szántóhalmai körjegyzőséghez tartozó községek 1905., 1906. és 1907. évi, az alpestesi és kerseczi körjegyzőséghez tartozó községek 1907. évi, a harói és veczeli körjegyzőséghez tartozó községek 1908. évi, a burjánfalvai körjegyzőséghez tartozó községek 1908—1909. évi, a valisorai körjegyzőséghez tartozó községek 1909. évi zárszámadásai tárgyaltattak le.

4. A *hátszegi* járásban a sztrigyszentgyörgyi körjegyzőséghez tartozó községek kivételével az összes körjegyzőségekhez tartozó községek 1910. évi zárszámadásai letárgyaltattak.

5. A *kőrösbányai* járásban Kőrösbánya nagyközség, továbbá a czebei és ribiczei körjegyzőséghez tartozó községek 1910. évi, a tomesdi körjegyzőseghez tartozó községek 1909—1910. évi, az alváczai és riskuliczai körjegyzőséghez tartozó községek 1909. évi zárszámadásai tárgyaltattak le.

6. *A marosillyei járásban* az alsócsertési, alsólapugyi, guraszádai, lapusnyaki, marosillyei, roskányi és szirbi körjegyzőséghez tartozó községek, Guraszáda és Kozsa kivételével, továbbá Dobra nagyközség 1910. évi, a zámi körjegyzőséghez tartozó községek 1909—1910. évi, a branyicskai, burzsuki, furksorai és guradobrai körjegyzőséghez tartozó községek, valamint Kózsa község 1909. évi zárszámadásai tárgyaltattak le.

7. *A petrozsényi járásban* a livazényi körjegyzőséghez tartozó községek 1910. évi zárszámadásai tárgyaltattak le.

8. A puji járásban a fehérvizi és mezőlivádiai körjegyzőséghez tartozó községek 1910. évi, a felsőszállás-pataki körjegyzőséghez tartozó községek 1908—1909. évi zárszámadásai tárgyaltattak.

9. A szászvárosi járásban Magurény közs. 1907—909. évi, Vajdej nagyközség és a benczenczi körjegyzőséghez tartozó községek 1905—1910. évi, Balomir nagyközség és a tordosi körjegyzőséghez tartozó községek 1906—1910. évi, Magurény kivételével a kasztói körjegyzőséghez tartozó községek 1907—1910. évi, Romosz nagyközség és a nagydenki körjegyzőséghez tartozó községek 1908—1910. évi, Felkenyér nagyközség az alsóvárosvizi és berényi körjegyzőségekhez tartozó községek 1909—1910. évi, Alkenyér nagyközség 1910. évi, Romoszhely nagyközség 1909. évi zárszámadása tárgyaltatott le.

10. A vajdahunyadi járásban a hosdáti és királybányatopliczai körjegyzőséghez tartozó községek kivételével az összes körjegyzőségekhez tartozó községek 1910. évi zárszámadásai tárgyaltattak le.

A városok zárszámadásai közül a törvényhatóság letárgyalta Déva és Szászváros 1909. évi, Hátszeg és Vajdahunyad 1910. évi zárszámadásait.

A rendezett tanácsu városok 1911. évi költségvetéseiben mutatkozó hiány fedezetére a következő pótadó százalék állapittatott meg. 1. Déván 45 %, Hátszegen 50·4 %, Szászváros on 0 % és Vajdahunyadon 70 %.

A törvényhatóság területén fekvő községek költségvetéseiben, a hiány fedezetére megállapitott községi pótadó százalék, járásonként a következő volt:

1. Az algyógyi járásban:

Algyógyfalu	41%
Algyógyfelfalu	20 „
Arany	40 „
Bábolna	38·5 „
Bakonya	111 „
Balsa	91·5 „
Boj	109 „
Bokajalfalu	53 „
Bokajfelfalu	77 „
Bózes	58 „
Bulbuk	150 „
Cseb	78 „
Csigmó	57·5 „
Erdőfalva	122 „
Feredőgyógy	20·5 „
Folt	39·5 „
Glod	103 „
Ógyertyános	60 „
Homoród	67·5 „
Kisalmás	136 „
Kisrápolt	55 „
Középalmás	166 „
Kurpeny	150 „
Máda	91·5 „
Nádasdia	113·5 „
Nagyalmás	84 „
Nagyrápolt	30 „
Nyirmező	128 „
Pojána	97 „
Porkura	125 „
Renget	79 „
Tekerő	98 „
Valeajepi	116 „
Valemare	119 „
Voja	106 „

2. A brádi járásban:

Alsólunkoj	64%
Blezsény	123 „
Boicza	19·5 „
Brád	40 „
Bucsesd	142 „
Bukuresd	126 „
Czereczel	42 „
Dupapiatra	148 „
Felsőkajanel	42 „
Felsőlunkoj	80 „
Herczegány	66 „
Krecsunyesd	77 „
Kristyor	50 „
Kurety	166 „
Mihaleny	156 „
Ormingye	66 „
Pestyere	109 „
Podele	122 „
Pottingány	146 „
Rovina	131 „
Ruda	31 „
Seszur	132 „
Szelistye	46 „
Szkrófa	109 „
Sztanizsa	188 „
Tresztia	115 „
Váka	100 „
Vályabrád	146 „
Zdrápcz	94·5 „

3. A dával járásban:

Alpestes	41%
Alsókajanel	86 „
Árki	62 „
Bácsi	42 „
Bánpatak	39·5%
Bárbura	178 „
Berekszó	71·5 „
Bezsán	87 „
Boholt	130 „
Dojabirz	85 „
Brettyelin	255 „
Burjánfalva	127 „
Csernakeresztur	42 „
Dédács	21 „
Felsőcsertés	44 „
Formádia	90 „
Füzesd	119 „
Grujelács	159 „
Gyalumáre	164 „
Haró	0 „
Herepe	110 „
Hondol	72·5 „
Kaum	154 „
Kecskedága	117 „
Kéménd	43 „
Kerges	152 „
Kersetz	103 „
Kisbarcsa	64·5 „
Kozolya	28 „
Lesnyek	46 „
Magura	110 „
Marosnémeti	44 „
Marossolymos	46 „
Merisor	129 „
Nagyág	90 „
Nagybarcsa	48·5 „
Nagytóti	43 „
Nozság	70 „
Nyavalyásfalva	91 „
Ópiski	21·5 „

Petrény	32 „
Piskitelep	2 „
Popesd	90·5 „
Sásfalva	51 „
Szántóhalma	50 „
Szárazalmás	120 „
Szelistyora	130 „
Szentandrás	49·5 „
Sztojenásza	130 „
Szuliget	116 „
Tompa	42·5 „
Toplicza	77 „
Valisora	100 „
Veczel	39 „
Vormága	43 „
Vulcsesd	72 „

4. A hátszegi járásban:

Alsóbauczár	63%
Alsófarkadin	57 „
Alsónyiresfalva	77 „
Alsószilvás	50 „
Baczalár	73 „
Balomir	131 „
Baresd	72 „
Boicza	80 „
Bosorod	88 „
Brázova	67 „
Bukova	45 „
Csopea	85 „
Demsus	58 „
Felsőbauczár	79 „
Felsőfarkadin	74 „
Felsőnyiresfalva	64 „
Felsőszilvás	60 „
Gauricsa	84 „
Gonczága	50 „
Hazasel	102 „
H.-Várhely	120 „
Jovalcsel	60 „
Kékesfalva	240 „
Kernyesd	53 „
Kiscsula	95 „
Kispestény	76 „
Kitid	57 „
Klopotiva	50 „
Kovrágy	66 „
Krágui s	96 „
Kurpény	258 „
Lindzsina	87 „
Lunkány	60 „
Mácsó	78 „
Magyarbrettye	48 „
Malomviz	34 „
Nagycsula	83 „
Nagykisosztró	39 „
Nagypestény	70 „
Naláczvád	60 „
Ohábasibisel	54 „
Oláhbrettye	56 „
Őboldofalva	31·5 „
Paucsinesd	80 „
Pojény	70 „
Poklisa	55 „
Pokolvalcsel	76 „
Rea	60 „
Rekelyefalva	70 „
Russ	50 „
Stejvaspatak	117 „
Szacsal	77 „
Szentpéterfalva	52 „
Sztrigyohába	90 „
Sztrigyplop	70%
Sztrigyszacsal	60 „
Sz.-szentgyörgy	60 „
Totesd	80 „
Tustya	56 „
Uncsukfalva	56 „
Valiora	87 „
Vályadilsi	60 „
Vszentgyörgy	57 „
Váralja	55 „
Várhely	62 „
Zajkány	50 „
Zejkfalva	42 „

5. A kőrösbányai járásban:

Alvácza	94 „
Báldovin	171 „
Baszarabásza	145·5 „
Birtin	87·3 „
Brotuna	176·5 „
Bulzesd	169 „
Csungány	169·5 „
Czebe	9 „
Dobrocz	162 „
Felvácza	135·5 „
Grohot	194 „
Karács	86 „
Kasztó	74·1 „
Kazanesd	140·5 „
Kőrösbánya	36 „
Lunka	78·1 „
Lyaucz	170 „
Mesztákon	42 „
Obersia	179 „
Prevalény	154 „
Prihodesi	116·5 „

Ribicsora	85 .
Ribicze	54 .
Riska	0 .
Riskulicza	135 .
Steja	119 .
Strimba	216 .
Tataresd	120 .
Ternáva	104 .
Tomesd	132 .
Tomnatek	179 .
Tyiulesd	150 .
Ujbaresd	84 .
Valeamare	350 .
Zsunk	94 .

6. A marosillyei járásban:

Abucsa	68·5%
Almasel	69·5 .
Almásszelistye	71 .
Alsóboj	131 .
Alsócsertés	97 .
Alsólapugy	90 .
Bácsfalva	86 .
Baresd	182 .
Bástya	159 .
Batrina	111 .
Bóz	66 .
Bradacel	90 .
Branyicska	84 .
Brassó	98·5 .
Briznik	80 .
Burzsuk	84 .
Cserbia	119·5 .
Danulesd	142 .
Dobra	43 .
Dumbravicza	115 .
Dumesd	55 .
Fazacsel	118 .
Felsőboj	106·5 .
Felsőlapugy	82·5 .
Fintóág	61·5 .
Furksora	168 .
Füzesbogara	102·5 .
Gerend	98·5 .
Glodgilesd	103·5 .
Godinesd	100 .
Gothátya	59·5 .
Guradobra	43·5 .
Guraszáda	58·5 .
Gyalakuta	181·5 .
Holgya	120 .
Kabesd	202 .
Karmazinesd	102·5 .
K.-szurduk	84 .
Kimpur	99 .
Kismuncsel	138 .
Kozesd	121 .
Kozsa	110 .
Kulyes	92 .
Lapusnyak	73·5 .
Laszó	67 .
Lunksora	196 .
Marosbretye	63 .
Marosillye	58·5 .
Mihalesd	83 .
Mikanesd	60·5 .
N.-muncsel	84 .
Ohába	104 .
Pánk	106 .
Pánkszelistye	111 .
Petresd	145 .
Poganesd	78·5 .
Radulesd	72·5%
Roskány	78·5 .
Runksora	111 .
Szakamás	88·5 .
Szirb	94 .
Sz.-ohába	92 .
Sztregonya	107·5 .
Sztrettye	86·5 .
Tamasesd	100 .
Tataresd	40 .
Tirnova	83 .
Tirnavicza	73 .
Tisza	84 .
Tyej	82 .
Ulyes	101 .
Valealunga	94 .
Vika	119 .
Viszka	101 .
Vorcza	100 .
Zám	45 .

7. A petrozsényi járásban.

Ab.-iszkrony	38%
Banicza	55 .
F.-barbatyén	45 .
H.-urikány	72·5 .
K.-pulujnyág	77·5 .
Krivádia	120 .
Livazény	29·5 .
Lupény	49·9 .
Merisor	80 .
Petrilla	56·5 .
Petrozsény	59 .
Zsilkorojesd	103 .
Zsv.-vulkán	92·5 .

8. A puji járásban:

F.-Sz.-Patak	52%
Bajesd	76 „
Borbátviz	62 „
Farkaspatak	91 „
Fegyer	56 „
Fehérviz	67 „
F.-Sz.-Patak	52 „
Füzesd	55 „
Galacz	54 „
Hegylivádia	111 „
Hobicza	125 „
Kisbár	117 „
Korojesd	65 „
Kőaljaohába	91 „
Maczesd	65 „
Malajesd	49 „
Mezölivádia	95 „
Nagybár	66 „
Nuksora	56 „
Ohábaponor	89 „
Párospestere	54 „
Petrosz	62 „
Ponor	54 „
Puj	19 „
Rusor	66 „
Serél	80 „
Urik	79 „
Vajdej	84 „

9. A szászvárosi járásban:

Alkenyér	0 „
Alsóvárosviz	49 „
Balomir	0 „
Benczencz	17·2 „
Berény	0 „
Bucsum	64 „
Felkenyér	0 „
Felsővárosviz	54 „
Gredistye	1872·5 „
Grid	60 „
Gyalmár	23·5 „
Kasztó	0 „
Kisdenk	32 „
Kisoklós	85 „
Kosztesd	70 „
Kudzsir	[illegible] „
Lozsád	[illegible] „
Ludesd	79 „
Magura	47 „
Magurány	101 „
Mártinesd	50 „
Nagydenk	24·3 „
Ősebeshely	0 „
Paád	35 „
Perkász	0 „
Piskincz	21·5 „
Répás	55 „
Romosz	0 „
Romoszhely	0 „
Szereka	0 „
Tamáspatak	24·5 „
Tordos	0 „
Tormás	55 „
Vajdej	0 „

10. A vajdahunyadi járásban:

Alsónádasd	109%
Alsótelek	60·4 „
Alun	427·5 „
Aranyos	270 „
Batiz	50·2 „
Boos	111%
Bujtur	83·5 „
Bunyilla	519 „
Cserbel	191·5 „
Cserisor	86 „
Cserna	103·5 „
Cs.-floresza	360·5 „
Csolnakos	127 „
Doboka	101 „
Erdőhát	103·5 „
Erdőhátrunk	148 „
Felsőnadasd	95 „
Felpestes	101 „
Felsőtelek	196·6 „
Gölies	200 „
Govásdia	64 „
Grós	0 „
Gyalár	84 „
Hosdát	71·5 „
Hosdo	88 „
K.-almás	51 „
Kb.-toplicza	145 „
Kiskalán	67·1 „
Kőboldogfalva	72.2 „
Lelesz	71 „
Magyarosd	116 „
Nagyoklós	95 „
Nagyrunk	81 „
Nándor	120 „
Nándorválya	127 „
Párosza	287 „
Plop	154 „
Pojánarekilczeli és Feresd	144·5 „
Pojaniczatomi	214 „

Pojaniczavojni		Szentkirály	97·5 „	Valár	245 „
és Buzdulár	708 „	Szocset	195 „	Zalasd-Gros	111·5 „
Pusztakalán	31·6 „	Szohodol	99 „	Zsoszány	129 „
Rákosd	73 „	Ulm	291 „	Vádudobri	710 „
Ruda	183·5 „				

A törvényhatóság összes községeinek költségvetéseiben mutatkozó hiány fedezésére engedélyezett községi pótadók, az összes állami egyenes adókhoz viszonyitva, annak 95.6 %-át teszik ki.

A községek, mint jogi személyek tulajdonát képező ingatlanok, mint például kaszálók, szántók, tertek a közs. törvény értelmében haszonbéresités utján, a legelők pedig az eddigi szokás szerint, kellő hatósági ellenőrzés mellett saját használat által jövedelmeztettek.

XXIII. A vármegyei alapok forgalma, anuitásos kölcsönök és pénzfölöslegek elhelyezése.

A multban is követett gyakorlat alapján, a vármegyei alapok forgalmáról, az anuitásos kölcsönök, továbbá az alapok pénzfölöslegeinek elhelyezéséről szóló adatokról kiállitott kimutatásokat az alábbiakban mutatom be:

Kimutatás

Hunyadvármegye alapjainak 1911. évi forgalmáról.

Sorszám	Az alapok megnevezése	1910. évi maradvány				1911. évi bevétel				1911. évi összes bevétel				1911. évi kiadás				Maradvány 1911. év végén				Tulkiadás			
		készpénz		kötvény		készpénz		kötvény		készpénz		kötvény		készpénz		kötvény		készpénz		kötvény		1910. évi áthozat készpénz		1911. év végén készpénz	
		K	f	K	f	K	f	K		K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f
1	Vármegyei háztartási alap	19[illegible]	[illegible]	[illegible]	—	380413	22	—		[illegible]807	62	—	—	392572	59	—	—	7235	03	—	—	—	—	—	—
2	Törvényhatósági utadó „	688[illegible]	[illegible]	512849	75	414863	55	33293		[illegible]672	84	546143	30	364695	80	15000	—	118977	04	531143	30	—	—	—	—
3	Dévai közkórház „	1077[illegible]	[illegible]	[illegible]3979	45	139653	34	150		[illegible]27	69	4130	18	147172	02		—	3255	67	4130	18	—	—	—	—
4	Vármegyei nyugdíj „	1469[illegible]	[illegible]	228524	18	82664	18	12069		[illegible]356	41	240593	18	66481	55	17834	46	30874	86	222758	72	—	—	—	—
5	Erdőőrzési „	2[illegible]	[illegible]	[illegible]	—	61758	87	16000		[illegible]2015	17	16000	—	57139	20	16000	—	4875	97	—	—	—	—	—	—
6	Vármegyei székház „	1568[illegible]	[illegible]	[illegible]	—	29456	75	5000	—	[illegible]5139	16	5000	—	36030	36		—	9108	80	5000	—	—	—	—	—
7	Községi szegény „	2393		196829	09	55040	26	43488		[illegible]7435	79	239317	95	52027	48	20848	33	5408	31	218469	62	—	—	—	—
8	Mezőgazdasági „			1235	05	73	90	231	[illegible]	73	90	1466	66	16	37	237	83	57	53	1228	83	—	—	—	—
9	Rendelkezési „	42[illegible]	[illegible]	19454	89	34950	75	4962	53	39232	82	24417	40	29125	94	18271	58	10106	88	6145	82	—	—	—	—
10	Körösbányai kórház „	—		4800	—	10283	08		—	10283	08	4800	—	10033	56	—	—	249	52	4800	—	113	56	—	—
11	Jegyzői nyugdíj „	3405	[illegible]	146312	99	103971	77	63929	68	107377	08	210242	67	100293	82	42378	65	7083	26	167864	02	—	—	—	—
12	Orvosi „	8511	[illegible]	5220	60	46597	56	14264	25	55108	86	19484	85	52612	11	—	—	2496	75	19484	85	—	—	—	—
13	Állategészségügyi és ebadó „	4100	71	14029	72	11946	16	9055	80	16046	90	23085	52	4973	90	5228	32	11073	—	17857	20	—	—	—	—
14	Reáliskolai ösztöndíj „	—	—	641	28	35	04	693	60	35	04	1334	88	35	04	658	56	—	—	676	32	—	—	—	—
15	Közs. kör- és s.-jegyzői fiz. pótl. és lakpénz „	16349	32	—	—	356118	68	60000	—	372468	—	60000	—	367167	62	60000	—	5300	38	—	—	—	—	—	—
16	Betegápolási „	—	—	117	23	287	83	94	86	287	83	212	09	62	31	117	23	225	52	94	86	11	84	—	—
17	Fertőtlenitő gép „	32	60	997	41	137	46	640	33	170	06	1637	74	47	35	592	98	122	71	1044	76	—	—	—	—
18	Gróf Horváth-Toldy „	—	—	1004	52	—	—	—	16	—	—	1004	68	—	—	—	—	—	—	1004	68	—	—	—	—
19	Katona beszállásolási „	800	38	2929	66	4579	38	2301	51	5379	76	5231	20	4301	54	1156	10	1078	22	4075	10	—	—	—	—
20	Megyei monografia „	—		5733	39	109	60	774	24	109	60	1507	63	—	—	733	39	109	60	774	24	—	—	—	—
21	Millenium „	39	52	1247	38	93	70	142	—	133	22	1389	38	69	40	72	60	63	82	1316	78	—	—	—	—
22	Székely huszár családok nevelései „	357	15	3000	—	142	86	5008	84	500	01	8008	84	—	—	—	—	500	01	8008	84	—	—	—	—
23	Tüzi fecskendő „	64	58	123	47	106	06	128	97	170	64	252	44	4	42	124	55	166	22	127	89	—	—	—	—
24	Vizhasználati jogositvány „	29	—	64	72	45	50	69	94	74	50	134	66	20	50	66	44	54	—	68	22	—	—	—	—
25	Gyámpénztári „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	Gyámpénztári letét „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	Közigazgatási letét „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28	Anyakönyvi tiszteletdíjak „	2828	83	1000	—	3619	36	1027	—	6448	19	2027	—	6059	66	1000	—	388	53	1027	—	—	—	—	—
29	Marosillyei járási székház „	—	—	—	—	1260	31	—	—	1260	31	—	—	—	—	—	—	1260	31	—	—	—	—	—	—
30	Vármegyei ipar „	—	—	960	26	1094	—	74	54	1094	—	1034	80	1094	—	—	—	—	—	1034	80	—	—	—	—

A gyámpénztári adatok — tekintettel az 1909. évi julius hó 4-én 54566. VIII. a. B. M. sz. körrendeletre — csak későbben teljesztetnek be.

XXIV. Körjegyzői nyugdíjintézet.

A körjegyzői nyugdíjintézet tevékenységéről jelentésemet az alábbiakban teszem meg:

Az intézet ügyeit vezették:

a) a közgyülés, melynek tagja minden állandóan megválasztott községi-, kör- és segédjegyző. Hatásköre: az alapszabályok módositására vonatkozó tervezet elkészitése s a törvényhatósági közgyülésnek elfogadás végett bemutatása, az igazgató választmányba az intézeti elnök, 7 rendes és 3 póttag választása három évi megbizatással (1910—1912.);

b) az igazgató választmány, mely áll:

1. a megyei alispán, vagy törvényes helyettesének elnöklete alatt

2. a vármegyei törvényhatósági közgyülés által 3 évre választott 3 tagból, névszerint Andersen László, Dénes Károly és Borbáth Vilmos;

3. a vármegyei tiszti főügyész, főorvos, valamint Bugyul Sándor nyugdíjintézeti elnök, Fekete Máté jegyzői egyleti elnök;

4. Marton Gyula nagyrápolti, Sorbán István petrillai, Farkas Béla sztrigyszentgyörgyi, Rignáth Béla zámi, Pogány Béla balsai, Herbay Ágoston veczeli, Brázovay Zoltán felsőszálláspataki körjegyző *rendes* és Székely Ákos bábolnai, Istvánffy Endre batizi, Varga Árpád nagydenki körjegyző *póttagokból.*

Az előadó: a nyugdíjintézeti elnök; jegyzője: Lehrmann Gyula vármegyei tisztviselő, aki az irodai teendőket végezte.

A választmány hatásköre:

1. névszerinti szavazás utján határoz minden nyugdíjazási és segélyezési ügyben;

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

vényezés utján hatályra segiteni, a községi közigazgatás javitására törekedni, a községi éskörjegyzők érdekeit egyletileg képviselni.

Az egylet tagjai a vármegyebeli összes községi és körjegyzők és okleveles segédjegyzők. Lehetnek ezen kivül az egyletnek tiszteletbeli és pártoló tagjai, kik a szavazati jogtól eltekintve a rendes tagokéval azonos jogokat élveznek.

Az egylet ügyeit intézi:

1. a közgyülés, mely évenként rendszerint egyszer tartandó. Helyét esetenkint a közgyülés tüzi ki;

2. a tisztviselői és 10 tagból álló választmány;

3. tisztviselői kar: elnök, alelnök, pénztáros, jegyző, aljegyző.

A választmányt és tisztikart a közgyülés 3 évenkint választja.

Az egyletnek ez idő szerint 12 községi, 88 körjegyző és 53 segédjegyző tagja van.

A választmányt és tisztikart a Dévén 1911. augusztus 15-én tartott közgyülés alakitotta meg ujabbi 3 évre.

A választmány tagjai: Brázovay Zoltán felsőszállás-pataki, Vitán Géza felsőcsertési, Baló Béla reketyefalvai, Sztojkovics György burzsuki, Sorbán István petrillai, Varga Árpád nagydenki, Tornya Ákos rákosdi, Szabó Lajos brádi, Marton Gyula nagyrápolti körjegyzők, Martina Lajos piskii segédjegyző. Tisztviselők: elnök: Fekete Máté fehérvizi, alelnök: Herbay Ágoston veczeli, pénztáros: Szállásy Károly puji, jegyző: Hollósy András marosillyei körjegyzők, aljegyző: Nagy Gábor reketyefalvai segédjegyző.

Az egylet 1911. évben 3 választmányi ülést, 1 rendes közgyülést, 1 jubiláris diszközgyülést tartott.

Az országos jegyzői egylet 1911. évi közgyülésén az egylet kiküldöttjeiként jelen voltak: Fekete Máté fehérvizi, Szállasy Károly puji, Hollósy András marosillyei, Vitán Géza felsőcsertési körjegyzők, Varjassy István petrozsényi községi főjegyző, István Tibor cserbeli segédjegyző.

Az egylet életében 1911. évben nevezetesebb események.

Elhaltak: Bercsán Laureán vajdeji, Filipás Lukács bácsii és Szida Dénes boicai körjegyzők. Az egylet mindhárom kartárs temetésén testületileg vett részt és koszorut helyezett le.

A Déván 1910. augusztus hó 15-én megtartott rendes közgyülésen az elnöki jelentésen kivül tárgyalták a körjegyzők nyugdij kérdését.

Majd a községi közigazgatást érdekló kérdés tárgyalására kitüzött pályamüvek birálatát hallgatták meg: A kitüzött 100 K-ás jutalmat Szathmáry István russi körjegyzőnek „a községi jegyzők szociális tevékenységét" tárgyaló műve nyerte el.

1911. deczember hó 20-án Déván a vármegyeház disztermében tartott diszközgyülésen ünnepelte meg az egylet 25 éves fennállásának emlékét. A szép és érzelmi mozzanatokban gazdag ünnepség fényes elismerése az egylet multjának, mely alapját kell képezze a jövő fejlődésének, működésének.

Ugy a diszgyülésen, mint a diszebéden részt vett Mara László főispán, az állami testületek képviselői, vezetésem alatt a vármegye tiszti kara.

A vármegye minden részéből összesereglett jegyzőkar az együttérzés, a megbecsültetés érzésével, hivatásának helyes tudatával, ujult munkakedvvel tért haza.

A diszgyülésen az ünnepi diszbeszédet Rignáth Béla zánii körjegyző tartotta.

Herbay Ágoston olvasta fel az egylet 25 évi történetét.

A községi és körjegyzők országos Erzsébet árvaháza és segitő egyesülete javára az egylet 2500 K.-nás alapitványt helyezett el.

A vármegyei tisztviselői kar pedig, Mara László főispán 200 K.-ás adományával, összesen 2000 K. összegü alapitványt tett közigazgatási szakba vágó irodalmi pályamunka jutalmazására.

XXVI. Tevékenységi kimutatás 1911. évi január hó 1-től 1911. evi deczember hó végéig.

A vármegye központi hivatalában	1911. évben		
	beérkezett	elintéztetett	függőben maradt
Alispáni beadványi jegyzőkönyvben	22787	22597	190
Központi választmányi „	314	314	—
Kihágási „	1343	1343	—
Tiszti ügyészi „	141	138	3
Utlevél „	1020	1020	—
Központi árvaszéki „	19672	18667	1005
Közigazg. bizottsági „	5787	5662	125
Összesen	51064	49741	1323

Járások	Beérkezett abban az időszakban, melyről a kimutatás szól		Összesen		A 2. rovatban foglaltakból elintézetlen		Összesen		Hátralék a kimutatás időszakából	
	közig.	kih.	közig.	kih.	közig.	kih.	közig.	kih.	közig.	kih.
Algyógy	3495	2436	3495	2436	3485	2428	3485	2428	10	8
Brád	4153	2254	4153	2254	4153	2254	4153	2254	--	—
Déva	5771	2426	5771	2426	5731	1419	5731	1419	40	1007
Hátszeg	5731	4078	5731	4078	5731	4078	5731	4078	—	—
Körösbánya	3019	1637	3019	1637	3019	1637	3019	1637	—	—
Marosillye	8342	4223	8342	4223	8262	4223	8262	4223	80	—
Petrozsény	8024	1754	8024	1754	7912	1701	7912	1701	112	56
Puj	3597	881	3597	881	3597	765	3597	765	—	116
Szászváros	6172	—	6172	—	5888	—	5888	—	284	—
Vajdahunyad	4910	3433	4910	3733	4721	2993	4721	2993	189	740
Városok:										
Déva	13386	712	13386	712	12850	698	12850	698	536	14
Hátszeg	10521	—	10521	—	10502	—	10502	—	19	—
Szászváros	8702	—	8702	--	8094	—	8094	—	608	—
Vajdahunyad	4476	—	4476	—	4274	—	4274	—	202	—

XXVII. Hunyadvármegye tiszti-, segéd- és kezelőszemélyzetének névsora.

Székhely: Déva. Terület 1352·517 kat. hold. Népesség: 4 rend. tanácsu város és 426 községben: 340·132.

Főispán: felsőszálláspataki Mara László.

Titkár: dr. sepsziszentkirályi Szentkirályi Andor.

[illegible]

[illegible] Pigany Pál (alkapitány) [illegible]

[illegible] Lapos (h. alkapitány)

[illegible] Apostly Árpád

[illegible] Ajkay Aladár

[illegible] Thurzó Kázmér

[illegible] Zsigmond

[illegible] Pál

[illegible] Sándor, dr. Szentkiry Dezső és dr. Kövesi Imre

[illegible] Mészáros Vilmos [illegible]

[illegible] György István [illegible]

[illegible] Szerdahelyi Lajos

[illegible] dr. Csertusi Géza

[illegible] Ihrig János

Königsgrabenrath [illegible] Ilsemann Sándor [illegible]

Königsgrabenrath dr. [illegible] Dyrda

" " Sirmay Andor [illegible]

" " [illegible] Rózsa Zsigmond

Fürstenfeldrath Bruckner János

Arnsrath

Ehrath [illegible] Rudolf Vilmos

Ehrath Pennert Tóth Oszkár [illegible]

" Szabóky Lajos

" Kandrics Vidor

Alpgrafrath [illegible] Csaky Andor [illegible]

Königsrath Lehrmann J. Gyula

II. Segéd- és kezelőszemélyzet.

1. A közigazgatásnál.

Irodaigazgató: nagysolymosi Kontz Aladár.
Iktató: seréli Kenderessy Gábor.
Irattáros: Szabó Károly.
Irnok: Mihalovics Antal.
„ Nikula János, a t. főügyészhez beosztva.
Body Miklós.
„ Maskaricz Árpád.
„ Zára Károly.
„ Bragyán György.
„ Rácz Sándor.
Díjnok: Nastics Mladen.
„ Réhmann Ferenc, a főispán urhoz beosztva.
„ Szarvady Gyula.
„ Lup Miklós.
„ Kocsis Antal.

2. Az árvaszéknél.

Iktató: Jánossy György.
Irnok: Farkas Lajos tb. kiadó.
Kiadó: Hoffinger Domokos.
Díjnok: Schuster Endre.
„ Vitán István.
„ Varga Ferenc.
„ Irimie Emil.
Kisegitő: Tornya Lipót.

III. Kórházi személyzet.

1. A dévai közkórháznál.

Igazgató főorvos: dr. Mótz Miklós.

II-od orvos: dr. Mende Manó tb. főorvos.
Segéd orvos: felsőkubini Meskó Aladár dr. tb. főorvos.
H. gondnok: Balló Rezső.
Ellenőr: Huszár Albert.
Irnok: Patay Tibor.

2. A kőrösbányai magánkórháznál.

Igazgató orvos: dr. Lendvay Márk.
Gondnok: Bartha Árpád.

IV. Járások és küllisztviselők.

1. Algyógyi járás.

35 község 24,291 lakossal. Székhelye: Algyógy.
Főszolgabiró: nagyklopotivai Pogány Árpád.
Szolgabiró: nagybarcsai Barcsay Adorján.
Járásorvos: dr. Karácsonyi Miklós.
Járási számvevő: Medgyesi Dezső.
Állatorvos: Koványi Mór.
Ügyészi megbizott: Dezső Sándor kir. jbirósági jegyző.
Irnok: Mircse Dénes.
Útmunka felügyelő: Lugossy Árpád.
Díjnok: Szabó Árpád.

2. Brádi járás.

29 község 32711 lakossal. Székhely: Brád.
Főszolgabiró: Gligor Ámosz.
Szolgabiró: Kardos Árpád.
Közig. gyakornok: Kirinyi Iván h. szolgabiró.
Járásorvos: Körmendy Gyula.
Tb. járásorvos: dr. Török Arthur.
" " dr. Böhm Vilmos.

Járási számvevő: Kelecsényi György.
Állatorvos: Málkusz Jenő.
Ügyészi megbizott: Dr. Kugel Dezső ügyvéd.
Irnok: Hesz Irme.
Díjnok: Schrodt Izabella.

3. Dévai járás.

56 község 34,255 lakossal. Székhely: Déva.
Főszolgabiró: nagyberivoi Boér Gábor.
Szolgabiró: ákosfalvi Székely Sándor.
Járásorvos: Mailand Henrik tb. főorvos.
Tb. járásorvos: Dr. Hankó Vilmos.
Járási számvevő: Mallász József.
Állatorvos: Hoffer Nándor.
Ügyészi megbizott: Dr. Gerey Gyula ügyvéd.
Irnok: Martinek Nándor.
Díjnok: Zsurzs Győző.
Kisegitő: Beregszászi Árpád.

4. Hátszegi járás.

67 község 43,939 lakossal. Székhely: Hátszeg.
Főszolgabiró: ifj. lozsádi Fekete Károly.
Szolgabiró: dr. Bartha Dezső.
„ nagypestényi Pap Ernő.
Járásorvos: karatnai dr. Köntzei Gerő.
Járási számvevő: bajesdi Vitán Gábor.
Állatorvos: Antal Zsigmond.
Ügyészi megbizott: dr. Deák Lajos városi t. ügyész.
Irnok: (nincs betöltve.)
Díjnok: Wolf Béla.
Díjnok: Mohár Géza.
Kisegitő díjnok: Malesovitz Róza.

5. *Kőrösbányai járás.*

35 község 22,502 lakossal. Székhelye: Kőrösbánya.
Főszolgabiró: csiktaplóczai ifj. Lázár Farkas.
Szolgabiró: Buzás Antal.
Közig. gyakornok: tordai Igaz György tb. szolgabiró.
Járásorvos: dr. Lendvay Márk.
Járási számvevő: nagyberivoi Boér Mihály.
Állatorvos: Zsigmond Gyula.
Ügyészi megbizott: dr. Baumgarten János várm. tb. főügyész.
Irnok: Buftya József.
Díjnok: Komsa Aurél.

6. *Marosillyei járás.*

76 község 39,877 lakossal. Székhely: Marosillye.
Főszolgabiró: zabolai Finna János.
Szolgabiró: nagybarcsai Barcsay Ákos.
" dr. Porsch József.
Járásorvos: dr. Schillinger Károly.
Járási számvevő: Balázs Sándor.
Számgyakornok: Kroll Albert.
Állatorvos: Révész Adolf.
Ügyészi megbizott: Rappaport Lipót ügyvédjelölt.
Irnok: Ráduly József.
Díjnok: Schillinger József.
Kisegitő díjnok: Popovics Hillárion.

7. *Petrozsényi járás.*

14 község 50,235 lakossal. Székhely: Petrozsény.
Főszolgabiró: Janza Vazul.
Szolgabiró: prileszi Prileszky Pál.

Szolgabiró: Bercsényi Sándor.
„ Nincs betöltve.
Járásorvos: dr. Schulek Jenő tb. főorvos
Járási számvevő: Gyila Szávér.
Állatorvos: Erdős László.
Ügyészi megbizott: dr. Ábrahám József ügyvéd.
Irnok: Szoukup József.
Útmunka felügyelő Barcsay István.
Díjnok: Opra Béla.
„ Fogarassy Oszkár.

8. Puji járás.

28 község 16228 lakossal. Székhely: Puj.
Főszolgabiró: ponori Török Árpád.
Szolgabiró: ifj. Pietsch Lajos.
Járásorvos: dr. Jäger Ferencz.
Járási számvevő: ifj. brázovai Brázovay Elek.
Állatorvos: Forgács Vilmos.
Ügyészi megbizott: dr. Szilágyi Károly ügyvéd.
Irnok: Szenkovits Géza.
Díjnok: Gábor Péter.

9. Szászvárosi járás.

34 község 28873 lakossal. Székhely: Szászváros.
Főszolgabiró: szőkefalvi Fodor Gyula.
Szolgabiró: Nincs betöltve.
Közig. gyakornok: dr. Goika Lajos tb. szolgabiró.
Járásorvos: szamosközi dr. Tóth Sándor tb. főorvos.
Járási számvevő: Kelemen Pál.
Állatorvos: Halmos Gyula.
Ügyészi megbizott: dr. Szőllősy János ügyvéd.

Irnok: Ginsel Lajos.
Díjnok: Gyárfás Bálint.
„ Fuhrmann Károly.

10. Vajdahunyadi járás.

52 község 23,108 lakossal. Székhely: Vajdahunyad.
Főszolgabiró: fejérvizi dr. Bágya Iván.
Szolgabiró: Rimbás Győző.
Járásorvos: dr. Dragits Ágost.
Járási számvevő: Buday Péter.
Állatorvos: Fürst Ede.
Ügyészi megbizott: dr. Strausz Árpád városi t. ügyész.
Irnok: Csoflika János.
Díjnok: Nagy Emma.

V. Rendezett tanácsu városok.

I. Déva: 8501 lakossal. Polgármester: nagysolymosi Kontz Domokos.

II. Hátszeg: 3112 lakossal. Polgármester: Muzsnay Béla.

III. Szászváros: 6940 lakossal. Polgármester: Andrae József.

IV. Vajdahunyad: 4517 lakossal. Polgármester: Imre István.

XXVIII. Ügybeosztás 1912. évre.

I.	Állampolgári ügyek. Illetőségi ügyek. Honositás. Elbocsátás. Egyletek. Társulatok alapszabályai. Gyűjtési engedélyek.	Batternay Sándor közig. gyakornok
II.	Hadügy (minden a honvédséget, csendőrséget, népfölkelést, közös hadseregel és tengerészetet érintő ügy.	Szentiványi Lajos aljegyző
III.	Bünügyi, sajtó. Esküdtszéki ügyek. Tolonczozás. Tolonczszámadások. Fegyvertartás	Bágya Zsig. közig. gyak.

	Járványok kimutatása. Közegészségügyi intézkedések. Himlőoltás. Gyógyszertárak. Gyógydíjak. Három hónapon túl ápoltak ügye, amennyiben kizárólag közegészségügyi intézkedést igényelnek s a mennyiben a törvény szerint nem inditványozási vagy véleményezési jogkör áll fent.	Dr. Balog Pál várm. tiszti főorvos
IV.	Kórházak költségvetése, számadása, épitése, átalakitása. Járásorvosok. Körorvosok. Kórházi tisztviselők személyi és fegyelmi ügyei. Bába ügyek. A fenti alrovatban feltüntetett ügyek, amennyiben azok nem kizárólag közegészségügyi intézkedést igényelnek s amennyiben a vm. főorvos inditványozási vagy véleményezési jog illeti meg. Összes kórházi ügyek. Kórházi tisztviselők személyi és fegyelmi ügyei. Járási és körorvosok személyi és fegyelmi ügyei. Összes bába ügyek, beleértve azok személyi és fegyelmi ügyeit.	Eperjessy István I-ső aljegyző
	Lelenczek és elhagyottak ügye.	Batternay
V.	Állategészségi ügyek	Ziegler Gyula th. állatorvos
	Megyei tisztviselők személyi és fegyelmi ügyei, kivéve a járásorvosokat	Misinszki Vilmos tb. főjegyző
	Megyéket érdeklő közgyűlési ügyek, kérések. Szabályrendeletek	Misinszki Vilmos tb. főjegyző
VI.	Számvitel	Számvevőség
	Megyei pót- és utadók, megyei közp. és jár. tisztviselők utinaplói	Strausz Andor
	Megyei háztartás. Háztartási alapot és székház alapot érdeklő számlák. Kebli ügyek	Deésy János vm. aljegyző

	Vármegyei és árvaszéki peres ügyek	Dr. Apáthy Árpád t. fő-ügyész
	Összes kihágási ügyek	Dr. Gerbert Ottó vrm. aljegyző
	Útlevél és kivándorlás	Strausz Andor
	Községeket érdekló közgyülési ügyek, községi háztartás és adók	Alábbi kgy. beosztás szerint
	Vadászati haszonbérek szerződései	Batternay
VII.	Községi tisztviselők személyi és fegyelmi ügyei, kivéve a körorvosokat és bábákat	Misinszki Vilmos
	Községi tisztviselők utinaplói	Strausz A.
	Számvitel	Számvevőség
	Községi peres ügyek	Apáthy Á.
	Erdészeti ügyek	Deésy János
VIII.	Ipari munkás és cselédügyek. Kereskedelem. Háztartás. Vásár. Vásárvám. Italmérés.	Dr Gerbert Ottó
IX.	Megyei és községi utak hálózata, fejlesztése kimutatásai, műszaki műveletek vállalati szerződések, hajóhidak, kompok, amennyiben azok műszaki intézkedési igényelnek	Mahler Ignácz kir. főmérnök
	A fentü alrovatokban feltüntetett ügyek jogi része. Kereseti kimutatások, híd és útvámok, útbiztosok, útmunkalelügyelők, útkaparók személyi és fegyelmi ügyei.	Eperjessy István I só aljegyző
X.	Vizjogi és halászati ügyek.	Szentiványi Lajos aljegyző
XI.	Anyakönyvvezetők útinaplói	Strausz A.

XI.	Anyakönyvvezetők és helyettesek személyi és fegyelmi ügyei. Kihirdetés alóli felmentések	Misinszki Vilmos
	Anyakönyvi és levéltári ügyek.	Brután J.
XII.	Vegyes s az I—XI. rovatba be nem osztott ügyek.	Strauss A.
	Szertárkezelés	Kontz Aladár

1. Városokat és községeket érdekló közgyülési ügyek, költségvetések, zárszámadások.

1. Déva, Hátszeg, Szászváros, Vajdahunyad v. algyógyi és brádi járás: Szentiványi Lajos.
2. Puji és hátszegi járás: Eperjessy István.
3. Kőrösbányai és marosillyei járás: Deésy János.
4. Hunyadi és petrozsényi járás: dr. Gerbert Ottó.
5. Dévai és szászvárosi járás: Strausz Andor.

2. Helyettesítések:

Csulay Lajos vm. főjegyzőt helyettesíti: Misinszki Vilmos vm. tb. főjegyző.

Misinszki Vilmos tb. főjegyzőt helyettesíti: Eperjessy István vm. I. aljegyző.

Eperjessy István I. aljegyzőt helyettesíti: Szentiványi Lajos vm. II. aljegyző.

Szentiványi Lajos II. aljegyzőt helyettesíti: dr. Gerbert Ottó vm. II. aljegyző.

Dr. Gerbert Ottó II. vm. aljegyzőt helyettesíti: Deésy János vm. III. aljegyző.

Deésy János III. aljegyzőt helyettesíti: Strausz Andor közig. gyak., tb. aljegyző.

Strausz Andor közig. gyak. helyettesiti: Baternay Sándor közig. gyak. tb. szolgabiró.

Baternay Sándor közig. gyak. helyettesiti: Bágya Zsigmond közig. gyak.

Fólevéltárost helyettesiti a beosztott rangban legidősebb tisztviselő. Irodaigazgatót helyettesiti: a beosztott rangban legidősebb tisztviselő.

3. Bizottságok jegyzői.

1. Közgyülés, 2. Közig. bizottság, 3. Tiszti nyugdij választm., 4. Állandó biráló választm., 5. Fegyelmi választmány: Misinszki Vilmos tb. főjegyző.

6. Állandó választm, 7. Szőlészeti és borászati választm.: dr. Gerbert Ottó.

8. Közp. választm. jegyzője: Misinszki Vilmos tb. fjző. Közp. választm. előadója: Deésy János.

9. Egészség ü. bizottság és kórházi választm.: Eperjessy István.

10. Lótenyésztési bizottság, 11. Igazoló választmány, 12. Számonkérőszék: Szentiványi Lajos.

4. Nyilvántartásokat vezetik:

Főjegyző: Tisztviselők törzskönyve, szabadságok, eskütételek, kiküldetések nyilvántartása.

Misinszki Vilmos: Megyei tisztviselők fegyelmi ügyei, rendbirságok, jegyzői gyakornokok nyilvántartása.

Eperjessy István: Gyalmári Maroshid bérlete után jövő haszonbérek nyilvántartása.

Szentiványi Lajos: Engedélyezett viziművek nyilvántartása.

Tiszti főorvos: Orvosok, gyógyszertárak, bábák nyilvántartása.

Baternay Sándor: Honositás, elbocsátás, egyletek és társulatok, lapok, könyöradományok és nyomdák nyilvántartása.

Strausz Andor: Utlevelek, óvadékot tett kivándorlók, határszéli utigazolványok nyilvántartása.

Kontz Aladár: Munkásigazolvány, cselédkönyv, házalási engedélyek. Rigó-féle telek után járó haszonbérek nyilvántartása, díjnokok törzskönyve.

Főlevéltáros: Szabályrendeletek, vizikönyv nyilvántartása.

Bágya Zsigmond közig. gyak.: Bűnügyi lapok, fegyvertartás nyilvántartása.

5. *Hivatalos órák.*

a) Központban.

Október hó 1-től — április hó 1-ig délelőtt fél 8 órától d. u. fél 2 óráig. — Április hó 1-től — október hó 1-ig délelőtt 7 órától d. u. 1 óráig.

b) A járásokban.

Délelőtt 8 órától 12 óráig, délután 3 órától 5 óráig.

6. *Napos szolgálatot teljesitő tisztviselők és kezelő személyzeti tagok.*

a) Előadói tisztviselők.

Hétfő: Misinszki Vilmos tb. főjegyző.
Kedd: Eperjessy István I. oszt. aljegyző
Szerda: Szentiványi Lajos II. oszt. aljegyző.
Csütörtök: Deésy János III. oszt. aljegyző.
Péntek: Baternay Sándor közig. gyak.
Szombat: Bágya Zsigmond közig. gyak.
Vasárnap: Strausz Andor közig. gyak. tb. aljegyző.

b) II. Levéltár-, iktató- és irattár személyzet:

Hétfő: Bratán János vm. főlevéltáros.
Kedd: Kenderessy Gábor vm. iktató.
Szerda: Szabó Károly vm. irattáros.
Csütörtök: Bódi Miklós vm. irnok.
Péntek: Zára Károly vm. irnok.
Szombat: Szarvady Gyula vm. díjnok.
Vasárnap: Esetről-esetre fenti sorrendben.

c) III. Kiadóhivatali személyzet:

Hétfő: Lupu Miklós vm. díjnok.
Kedd: Mihálovics Antal vm. irnok.
Szerda: Rácz Sándor vm. „
Csütörtök: Bragyán György vm. irnok.
Péntek: Kocsis Antal vm. díjnok.
Szombat: Nasztics Mladen vm. díjnok.
Vasárnap: Maskaricz Árpád vm. irnok.

d) Naposok szolgálati ideje:

Vasárnap délelőtt 9—11 óráig. Hétköznapokon délután 3—5 óráig.

XXIX. Közigazgatási bizottsági előadói munkabeosztás 1912. évre.

Ügyosztály	Ügyosztály anyaga	Előadó
I.	Általános közigazgatási ügyek	Misinszki Vilmos
	Anyakönyvi ügyek	Misinszki Vilmos

Ügyosztály	Ügyosztály anyaga	Előadó
I.	Községi ügyek: a VI. és XI. alattiak kivételével a felebbviteli ügyek	T. főügyész
	Egészségügyi ügyek	Eperjessy
II.	Állami pénzügyek	Pü. igazgató
	Megyei utadó és ebadó ügyek	Strausz A.
III.	Közoktatásügyi ügyek	Tanfelügyelő
IV.	Közgazdasági és ipari ügyek	Közgazd. előadó
V.	Közuti, közmunka, vasuti, pósta és távíroda ügyek	Főmérnök
VI.	Vizépitészeti, vizszabályozási és malomügyek	Szentiványi
IX.	Börtön- és igazságügyek	Kir. ügyész
X.	Kivételes nősülési engedélyek	Szentiványi
XI.	Fegyelmi ügyek	Misinszki
XII.	Gyámhatósági ügyek	Árvaszéki ülnök
XIII.	Erdészeti bizottsági ügyek	Deésy János
XIV.	Vegyes ügyek	Strausz A.

XXX. Hunyadvármegye körjegyzőinek beosztása.

Folyószám	A jegyzőség neve	A körjegyzőséghez tartozó községek	A jegyző neve	A jegyző lakása: közs.	A jegyző lakása: utolsó posta	Szolgabirói járás
1	Alkenyér	Alkenyér	Balomiri Traján	Alkenyér	Alkenyér	Szászváros
2	Alpestes	Alpestes Árki Csernakeresztur Kisbarcsa Nagybarcsa Popesd	Sarudy Elemér	Alpestes	Csernakeresztur	Déva
3	Alvácza	Alvácza Baszarabásza Brotuna Csungány Felvácza Kazanesd Prevaleny	Csiki Mihály	Alvácza	Alvácza	Körösbánya
4	Alsócsertés	Alsócsertés Danulesd Karmazinesd Kózsa Viszka Vorcza	Frits Ernő	Vorcza	Marosillye	Marosillye
5	Alsókajanel	Alsókajanel Bezsán Fornadia Szuliget	Gosztonyi Gyula	Alsókakajanel	Marossolymos	Déva
6	Alsólapugy	Alsólapugy Bástya Felsölapugy Holgya Kosesd Ohába	Petrovics Valér	Alsólapugy	Laszó	Marosillye

Folyószám	A jegyzőség neve	A körjegyzőséghez tartozó községek	A jegyző neve	A jegyző lakása: közs.	A jegyző lakása: utolsó posta	Szolgabiról járás
7	Alsó-nyiresfalva	Alsónyiresfalva Felsőnyiresfalva Kékesfalva	Oprea Miklós	Nyires-falva	Demsus	Hátszeg
8	Algyógy	Algyógyalfalú Algyógyfelfalú Feredőgyógy	Simon Zsigmond	Al-gyógy	Al-gyógy	Algyógy
9	Alsó-szilvás	Alsószilvás Felsőszilvás Kurpeny Lindzsina	Susman Péter	Alsó-szilvás	Hátszeg	Hátszeg
10	Alsólunkoj	Alsólunkoj Felsőlunkoj Podele Ruda Szkrófa	Pietsch József	Alsólunkoj	Brád	Brád
11	Alsóvárosviz	Alsóvárosviz Bucsum Felsővárosviz Gredistye Kosztesd Ludesd	Vitéz József	Felsővárosviz	Szászváros	Szászváros
12	Alsó-telek	Alsótelek Cserna Csolnakos Felsőtelek	Tornya Ödön	Alsó-telek	Vajda-hunyad	Vajdahunyad
13	Balsa	Balsa Kisalmás Máda	Pogány Béla	Balsa	Al-gyógy	Algyógy
14	Batiz	Batiz Kiskalán Kőboldogfalva Pusztakalán	Istvánffy Endre	Batiz	Puszta-kalán	Vajdahunyad

Polyószám	A jegyzőség neve	A körjegyzőséghez tartozó községek	A jegyző neve	A jegyző lakása: közs.	A jegyző lakása: utolsó posta	Szolgabirói járás
15	Bábolna	Bábolna Boj Csigmó Folt	Székely Ákos	Bábolna	Szász-város	Algyógy
16	Brád	Brád Czereczel Váka Valeabrád	Szabó Lajos	Brád	Brád	Brád
17	Balo-mir	Balomir	Herczeg Sándor	Balo-mir	Alke-nyér	Szászváros
18	Bácsi	Bácsi Nagytóti Ópiski Petrény Tompa	Kovaltsik József	Bácsi	Piski	Déva
19	Birtin	Birtin Lunka Karasztó Prihodest Tataresd	Szentiványi Elemér	Birtin	Alvácza	Kőrösbánya
20	Bózes	Bózes Bakonya Erdőfalva Renget	Krisztea Kandin	Bózes	Algyógy	Algyógy
21	Bokaj	Bokajalfalú Bokajfelfalú Bulbuk Kurpeny Valeamare	Horváth Imre	Bokaj	Alkenyér	Algyógy
22	Ben-czencz	Benczencz Gyalmár Piskincz	Juga Gyula	Ben-czencz	Szász-város	Szászváros

Folyószám	A jegyzőség neve	A körjegyzőséghez tartozó községek	A jegyző neve	A jegyző lakása: közs.	A jegyző lakása: utolsó posta	Szolgabiróli járás
23	Berény	Berény Szereka	Demián Péter	Berény	Szászváros	Szászváros
24	Boicza	Boicza Felsőkajanel Herczegány Kreesunesd Ormingya Pestyere Szelistye Tresztia	Oláriu János	Boicza	Boicza	Brád
25	Borbátviz	Borbátviz Farkaspatak Hobicza Serél Urik	Balázs Farkas	Borbátviz	Puj	Puj
26	Bucsesd	Bucsesd Dupapiatra Sztanizsa	Gesztesi Jenő	Bucsesd	Kristyor	Brád
27	Branyicska	Branyicska Boóz Tirnáva Tirnavicza	Skacel József	Branyicska	Branyicska	Marosillye
28	Burzsuk	Burzsuk Bradaczel Godinesd Glodgilesd Petresd Tamasesd Tataresd	Sztojkovics György	Burzsuk	Zám	Marosillye
29	Burjánfalva	Burjánfalva Barbura Füzesd Kecskedága Nyavalyásfalva	Popa Péter	Burjánfalva	Karossolymos	Déva

Folyószám	A jegyzőség neve	A körjegyzőséghez tartozó községek	A jegyző neve	A jegyző lakása: közs.	A jegyző lakása: utolsó posta	Szolgabirói járás
30	Bukova	Alsóbauczár Bukova Felsőbauczár	Frischholcz Béla	Bukova	Bukova	Hátszeg
31	Bunyilla	Alun Bunyilla Csernisorafloresza Poj. Vojni és Buzdulár Vadudobri	Kovács Ernő	Bunyilla	Gyalár	Vajdahunyad
32	Czebe	Czebe Karács Mesztákon Riska	Pap Károly	Czebe	Kőrösbánya	Kőrösbánya
33	Cserbel	Cserbel Aranyos Szocset Poj. Tomi Feresd Poj. Rekiczelli Ulm	Rimbás Péter	Cserbel	Vajdahunyad	Hátszeg
34	Demsus	Demsus Haczasel Pojeny Stejvaspatak	Brázovay Ödön	Demsus	Demsus	Vajdahunyad
35	Dobra	Dobra	Dreschmidt Dom.	Dobra	Dobra	Marosillye
36	Felpestes	Felpestes Zsoszány Nándor Nándorválya Erdőhát Erdőhátrunk Keresztényalmás Bujtur	Csiky Albert	Felpestes	Vajdahunyad	Vajdahunyad

Folyószám	A jegyzőség neve	A körjegyzőséghez tartozó községek	A jegyző neve	A jegyző lakása: közs.	A jegyző lakása: utolsó posta	Szolgabiról járás
37	Fkenyér	Felkenyér	Herlea Sándor	Fkenyér	Fkenyér	Szászváros
38	Fehérviz	Pajesd Fehérviz Rusor Vajdej Korojesd Köaljaohába Maczesd	Fekete Máté	Fehérviz	Fehérviz	Puj
39	Felsőfarkadin	Alsófarkadin Boicza Felsőfarkadin Gauricsa Kraguis Tustya	Stock Rezső	Tustya	Hátszeg	Hátszeg
40	Felsőcsertés	Felsőcsertés Hondol Magura Nagyág Nozság Toplicza	Vitán Géza	Felsőcsertés	Felsőcsertés	Déva
41	Felsőszálláspatak	Alsószálláspatak Felsőszálláspatak Malajesd Nuksóra Párospestere	Brázovay Zoltán	Felsőszálláspatak	Felsőszálláspatak	Puj
42	Furksóra	Furksóra Baresd Gyalakuta Kabesd Lunksora	Boncza Illis	Furksóra	Marosillye	Marosillye
43	Gyalár	Gyalár Ruda	Pára Zsigmond	Gyalár	Vajdahunyad	Vajdahunyad

Folyószám	A jegyzőség neve	A körjegyzőséghez tartozó községek	A jegyző neve	A jegyző lakása: közs.	A jegyző lakása: utolsó posta	Szolgabirói járás
30	Bukova	Alsóbauczár Bukova Felsőbauczár	Frischholcz Béla	Bukova	Bukova	Hátszeg
31	Bunyilla	Alun Bunyilla Csernisorafloresza Poj. Vojni és Buzdulár Vadudobri	Kovács Ernő	Bunyilla	Gyalár	Vajdahunyad
32	Czebe	Czebe Karács Mesztákon Riska	Pap Károly	Czebe	Körösbánya	Körösbánya
33	Cserbel	Cserbel Aranyos Szocset Poj. Tomi Feresd Poj. Rekiczelli Ulm	Rimbás Péter	Cserbel	Vajdahunyad	Hátszeg
34	Demsus	Demsus Haczasel Pojeny Stejvaspatak	Brázovay Ödön	Demsus	Demsus	Vajdahunyad
35	Dobra	Dobra	Dreschmidt Dom.	Dobra	Dobra	Marosillye
36	Felpestes	Felpestes Zsoszány Nándor Nándorválya Erdőhát Erdőhátrunk Keresztényalmás Bujtur	Csiky Albert	Felpestes	Vajdahunyad	Vajdahunyad

Folyószám	A jegyzőség neve	A körjegyzőséghez tartozó községek	A jegyző neve	A jegyző lakása: közs.	A jegyző lakása: utolsó posta	Szolgabiróli járás
37	Fkenyér	Felkenyér	Herlea Sándor	Fkenyér	Fkenyér	Szászváros
38	Fehérviz	Bajesd Fehérviz Rusor Vajdej Korojesd Kőaljaohába Maczesd	Fekete Máté	Fehérviz	Fehérviz	Puj
39	Felsőfarkadin	Alsófarkadin Boicza Felsőfarkadin Gauricsa Kraguis Tustya	Stock Rezső	Tustya	Hátszeg	Hátszeg
40	Felsőcsertés	Felsőcsertés Hondol Magura Nagyág Nozság Toplicza	Vitán Géza	Felsőcsertés	Felsőcsertés	Déva
41	Felsőszálláspatak	Alsószálláspatak Felsőszálláspatak Malajesd Nuksóra Párospestere	Brázovay Zoltán	Felsőszálláspatak	Felsőszálláspatak	Puj
42	Furksóra	Furksóra Baresd Gyalakuta Kabesd Lunksora	Boncza Illis	Furksóra	Marosillye	Marosillye
43	Gyalár	Gyalár Ruda	Pára Zsigmond	Gyalár	Vajdahunyad	Vajdahunyad

Polyószám	A jegyzőség neve	A körjegyzőséghez tartozó községek	A jegyző neve	A jegyző lakása: közs.	A jegyző lakása: utolsó posta	Szolgabiról járás
44	Guradobra	Abucsa Fintóág Gerend Guradobra Laszó Sztrettye Tisza Tyej	Henger Kornél	Guradobra	H.-Dobra	Marosillye
45	Govasdia	Cserisor Govasdia Lelesz Nagyrunk Plop Szohodol	Muntyán Eremiás	Govasdia	V.-Hunyad	Vajdahunyad
46	Guraszáda	Alsóboj Felsőboj Gothátya Guraszáda Kimpur Kinpenyszurduk Runksor Vika	Kiss Árpád	Guraszáda	Guraszáda	Marosillye
47	Haró	Bánpatak Haró Kéménd Vormága	Baló Kálmán	Haró	M.-solymos	Déva
48	Homoród	Homoród Nyirmező	Góla Kálmán	Homoród	Algyógy	Algyógy
49	H.-Urikány	Hobiczaurikány Kimpulujnyág	Klein Jakab	H.-Urikány	Lupeny	Petrozsény

Folyószám	A jegyzőség neve	A körjegyzőséghez tartozó községek	A jegyző neve	A jegyző lakása: közs.	A jegyző lakása: utolsó posta	Szolgabirói járás
50	Hosdát	Alsónádasd Felsőnádasd Hosdát Nagyoklós Szentkirály	Finta Albert	Hosdát	V.-Hunyad	Vajdahunyad
51	Kersetz	Brettyelin Kerges Kersetz Kozolya Szárazalmás	Popovics József	Déva	Déva	Déva
52	K.-bányatoplicza	Doboka Goles Hosdó Királybányatoplicza Parosza Valár	Buday László	K.-bányatoplicza	Vajdahunyad	Vajdahunyad
53	Kitid	Bosoród Kitid Lunkány Szentgyörgyválya	Ajtay Géza	Kitid	Puszta-kalán	Hátszeg
54	Klopotiva	Klopotiva	Tulits Ferencz	Kor-nyesd	Klopotiva	Hátszeg
55	Kasztó	Kasztó Magureny Ósebeshely	Szintion László	Kasztó	Szász-város	Szászváros
56	Kudzsir	Kudzsir	Vitéz József	Kudzsir	Kudzsir	Szászváros
57	Kristyor	Bukuresd Kristyor Kurety Rovina Szeszur Zdrápcz	Kilin Mihály	Kristyor	Kristyor	Brád

Folyószám	A jegyzőség neve	A körjegyzőséghez tartozó községek	A jegyző neve	A jegyző lakása: közs.	A jegyző lakása: utolsó posta	Szolgabirói járás
58	Kőrösbánya	Kőrösbánya	Major Gyula	Kőrösbánya	Kőrösbánya	Kőrösbánya
59	Lapusnyak	Briznik Dumbravicza Kismuncsel Lapusnyak Nagymuncsel Radulesd Szakamás Sztancsesdohába Sztregonya	Illyés Szabin	Lapusnyak	Hunyaddobra	Marosillye
60	Livazeny	Alsóbarbateny-Iszkrony Livazeny	Bocsáth Mihály	Livazeny	Livazeny	Petrozsény
61	Lozsád	Lozsád-Kistóti Magura Martinesd Paad Répás Tormás	Sólyom Ferencz	Lozsád	Lozsád	Szászváros
62	Lupény	Felsőbarbateny Lupény	Erdélyi Ferenc h. jző	Lupény	Lupény	Petrozsény
63	Malomviz	Malomviz Ohábasibisel Szentpéterfalva Uncsukfalva Válya-dilsi	Cseh Béla	Malomviz	Kernyesd	Hátszeg
64	Marossolymos	Boholt Berekszó Marossolymos	Keresztes Kálmán	Marossolymos	Marossolymos	Déva
65	Marosillye	Bácsfalva Kulyes Marosillye Ullyes	Hollósy András	Marosillye	Marosillye	Marosillye

Folyószám	A jegyzőség neve	A körjegyzőséghez tartozó községek	A jegyző neve	A jegyző lakása: közs.	A jegyző lakása: utolsó posta	Szolgabiróli járás
66	M.-Livádia	Hegylivádia Kisbaár Mezőlivádia Nagybaár Petrosz	Czinkóra János	M.-Livádia	Puj	Puj
67	Mihaleny	Blezsény Mihaleny Pottingány	Plastea Paufil	Mihaleny	Kristyor	Brád
68	Nagy-almás	Cseb Glod Nagyalmás Nádasdia	Farkas János	Nagy-almás	Zalathna	Algyógy
69	Nagyrápolt	Arany Gyertyános Kisrápolt Nagyrápolt	Marton Gyula	Nagyrápolt	Nagyrápolt	Algyógy
70	Nagydenk	Grid Kisdenk Kisoklos Nagydenk Tamáspatak	Varga Árpád	Nagydenk	Szászváros	Szászváros
71	Nagy-pestény	Brázova Kispestény Nagypestény Nagykisosztró	Ifj. Tornya Gyula	Nagy-pestény	Ker-nyesd	Hátszeg
72	Oláh-brettye	Gonczága Jovalcsel Kovrágy Oláhbrettye	Albert Elek	Oláh-brettye	Oláh-brettye	Hátszeg
73	Ó.-b.-falva	Balomir Baresd Csopea Óraljaboldogfalva	Tornya Samu	Ó.-b.-falva	Hátszeg	Hátszeg

Polyószám	A jegyzőség neve	A körjegyzőségbez tartozó községek	A jegyző neve	A jegyző lakása: közs.	A jegyző lakása: utolsó posta	Szolgabiróli járás
73	Óraljaboldogfalva	Szacsal Váralja	Tornya Samu	Óraljaboldogfalva	Hátszeg	Hátszeg
74	Petrilla	Banicza Krivádia Merisor Petrilla	Sorbán István	Petrilla	Lónyatelep	Petrozsény
75	Petrozsény	Petrozsény	Varjassy István	Petrozsény	Petrozsény	Petrozsény
76	Puj	Fegyer Fűzesd Galacz Ponor Ohábaponor Puj	Szállási Károly	Puj	Puj	Puj
77	Piskitelep	Piskitelep Dédács	Bugyul Sándor	Piskitelep	Piskitelep	Déva
78	Pojána	Középalmás Pojána Porkura Tekerő Valeajepi Voja	Benedek Sándor	Pojána	Zalathna	Algyógy
79	Rákosd	Boos Magyarosd Rákosd Zalasd	Tornya Ákos	Rákosd	Vajdahunyad	Vajdahunyad
80	Reketyefalva	Kiscsula Nagycsula Reketyefalva Valióra	Baló Béla	Reketyefalva	Hátszeg	Hátszeg
81	Ribicze	Ribicze Ribicsóra Ujbaresd Zsunk	Veress Gyula	Ribicze	Kőrösbánya	Kőrösbánya

Folyószám	A jegyzőség neve	A körjegyzőséghez tartozó községek	A jegyző neve	A jegyző lakása: közs.	A jegyző lakása: utolsó posta	Szolgabiróí járás
82	Riskulicza	Bulzesd Grohot Riskulicza Tomnatek	Kozma Mihály	Riskulicza	Körösbánya	Körösbánya
83	Romosz	Romosz	Gredina Kornél	Romosz	Szászváros	Szászváros
84	Romoszhely	Romoszhely	Trucza Péter	Romoszhely	Szászváros	Szászváros
85	Roskány	Batrina Fazacsel Mihalesd Pánk Pánkszelistye Roskány	Muntyán János	Roskány	H.-Dobra	Marosillye
86	Russ	Mácsó Magyarbrettye Russ Sztrigyplop Zeykfalva	Szatmári István	Russ	Russ	Hátszeg
87	Szántóhalma	Sárfalva Szántóhalma Szentandrás	Buday István	Szentandrás	Piskitelep	Déva
88	Szirb	Dumesd Füzesbogara Marosbrettye Szirb Valealunga	Farkas Zsombor	Szirb	Marosillye	Marosillye
89	Tomesd	Ternáva Steja Sztrimba Tomesd Lyaucz Tyiulesd	Csutak Lajos	Tomesd	Körösbánya	Körösbánya

Folyószám	A jegyzőség neve	A körjegyzőséghez tartozó községek	A jegyző neve	A jegyző lakása: közs.	A jegyző lakása: utolsó posta	Szolgabíró járás
89	Tomesd	Dobrócz Obersia Báldovin Valeamare	Csutak Lajos	Tomesd	Kőrös-bánya	Kőrösbánya
90	Tordos	Perkász Tordos	Rosiu János	Tordos	Szász-város	Szászváros
91	Totesd	Kernyesd Naláczvád Poklisa Rea Totesd	Tordai Bertalan	Totesd	Kernyesd	Hátszeg
92	Vajdej	Vajdej	Danileszk Elek	Vajdej	Szász-város	Szászváros
93	Valisóra	Gyalumare Grujelács Szelistyóra Sztojenyásza Valisóra	Maschalkó István	Valisóra	Boicza	Déva
94	Várhely	Hobiczavárhely Paucsinesd Várhely Zajkány	Litsek Gyula	Várhely	Várhely	Hátszeg
95	Veczel	Bojabirz Herepe Kaun Marosnémeti Merisor Lesnyek Veczel Vulcsesd	Herbay Ágoston	Veczel	Branyicska	Déva
96	Vulkán	Zsilykorojesd Zs.-V.-vulkán Zs.-B.-petrozsény	Krausz Sándor	Vulkán	Vulkán	Petrozsény

Folyószám	A jegyzőség neve	A körjegyzőséghez tartozó községek	A jegyző			Szolgabirói járás
			neve	lakása		
				közs.	utolsó posta	
97	Zám	Almasel Almásszelistye Brassó Cserbia Mikanesd Poganesd Zám	Rignáth Béla	Zám	Zám	Marosillye

B) Igazságügy.

1. Szervezet.

Minthogy a vármegye törvényhatóságát közvetlenül érintik az igazságszolgáltatásnak azon functiói, melyek a közigazgatással kapcsolatosak, nem mulaszthatom el, hogy évi jelentésemben arról is röviden beszámoljak a rendelkezésemre álló adatok alapján.

Az igazságszolgáltatást a vármegye területén az elmult évben a dévai kir. törvényszék és 9 kir. járásbiróság, a vád hatóságot pedig a dévai kir. ügyészség képviselte.

A kir. törvényszék elnöke Dr. Pap Domokos kir. kuriai biró, a törvényszékhez ki volt nevezve összesen 15 biró.

A vármegye területén a következő kir. járásbiróságok működtek:

Folyó szám	A járásbiróság székhelye	Vezetője
1	Algyógy	Szakács István kir. járásbiró
2	Kőrösbánya	Brády Atilla „ „
3	Marosillye	Fehér Róbert „ „
4	Déva	Kovács Károly „ „

Folyó szám	A járásbiróság székhelye	Vezetője
5	Vajdahunyad	Sárkány Balázs kir. járásbiró
6	Puj	Gécsy Imre „ „
7	Petrozsény	Gorove Viktor „ „
8	Hátszeg	Jovián Viktor „ „
9	Szászváros	Balogh József kir. táblabiró

Telekkönyvi hatósággal valamennyi járásbiróság rendelkezik.

A kir. ügyészség vezetője Bigner József kir. ügyész, ki az ügyészséghez beosztott I. ügyész, illetve 2. alügyészszel együtt képviselte a vádhatóságot.

A vármegyei tisztviselők közül kirendelés folytán, mint ügyészi megbizottak működtek:

1. Az algyógyi kir. járásbiróságnál Pogány Árpád főszolgabiró.

2. a hátszegi kir. járásbiróságnál Papp Ernő szolgabiró.

3. a kőrösbányai kir. járásbiróságnál Buzás Antal szolgabiró.

4. a marosillyei kir. járásbiróságnál Barcsay Ákos szolgabiró.

5. a v.-hunyadi kir. járásbiróságnál Rimbás Győző szolgabiró.

6. a szászvárosi kir. járásbiróságnál Fodor Gyula főszolgabiró.

A szervezeti rész ismertetése során meg kell jegyez-

nem azt is, hogy a mult évben a vármegye területén 6 kir. közjegyző és 85 ügyvéd volt; ugy a közjegyzői, mint az ügyvédi kamara székhelye Aradon van.

Minthogy ugy a jogkereső közönség, mint az általános igazgatás érdekében az áll, hogy a hatóságok illetékességi köre a közigazgatási beosztással megegyezzék, nem mulaszthatom el annak a felemlitését, hogy ez a köztudatban is már megerősödött felfogás a járásbiróságok beosztásánál ezideig nem volt keresztülvihető, amennyiben a kőrösbányai kir. járásbiróság még most is két, t. i. a kőrösbányai és brádi közigazgatási járás területére terjed ki.

Ennek a beosztásnak a hátrányait felismerve, ugy a törvényhatósági bizottság, mint a brádi járás községei eddig is minden lehetőt megtettek, hogy a brádi járás Brád székhelylyel külön járásbiróságot kapjon, sőt a brádi járás községei a czél elérése szempontjából anyagi áldozatokra is elhatározták magukat.

A törvényhatósági bizottság mult év október 28-án tartott közgyülésén hozott határozatából kifolyólag azon kéréssel fordult m. kir. igazságügyminiszter urhoz, hogy a tervbe vett járásbiróságok szaporitása esetén a kőrösbányai kir. járásbiróság fentartásával, Brád székhelylyel egy uj járásbiróságot létesitsen.

Tudomására jutott ugyanis, hogy az igazságügyi kormány Brád község kérésére a kőrösbányai kir. járásbiróságot Brádra akarja áthelyezni, ezt azonban Kőrösbánya községre nézve károsnak találta, mert ez által veszélyeztetve volna Kőrösbánya község létérdeke.

A biróságnak Kőrösbányáról való elhelyezése maga után vonná az adóhivatalnak átvitelét, közjegyző, ügyvédek stb. elköltözését, ami teljesen megbontaná Kőrösbánya

társadalmi életét és aláásná a szép virágzásnak indult ipart és kereskedelmet.

Tekintettel azonban arra, hogy a meglevő kőrösbányai kir. járásbiróság a 64 községgel és 52735 lakossal biró brádi és kőrösbányai járásokban felmerülő ügyek elintézését a tapasztalat szerint csak igen nehezen győzi, a törvényhatósági bizottság a kérdést közmegnyugvásra ugy tartja megoldhatónak, ha mind a két járási székhelyen, azaz ugy Kőrösbányán, mint Brádon kir. járásbiróság szerveztetik, miért is a kir. igazságügyi kormánynak ily irányban teendő intézkedését kérte.

Ezen véghatározat szellemében f. év február 20-án az igazságügyminiszter úrhoz feliratot is intéztem, válasz azonban mindezideig nem érkezett.

Hasonló kéréssel fordultak közvetlenül az igazságügyminiszter úrhoz a brádi járás községei, a kérést egy nagyobb küldöttség adta át a miniszter urnak, aki igéretet tett annak jóindulatu tanulmányozására és tekintettel arra, hogy a községek anyagi áldozatok árán is szorgalmazták ezen kérés teljesitését, alapos remény lehet arra, hogy ez a rég óhajtott járásbiróság fel lesz állitva. A magam részéről a törvényhatóság képviseletében ezen ügy jóindulatu kezelését állandóan ébren tartom s ha a czél megvalósul, úgy elérjük, hogy vármegyénkben a járásbiróságok hatásköre a közigazgatási járási beosztással teljesen azonositva lesz.

E helyen teszek említést arról is, hogy Hátszeg r. t. város közönsége a mult évben azon kérését terjesztette elő törvényhatósági bizottságunk közgyülése elé, hogy az új perrendtartás életbeléptetése alkalmával felállittatni szándékolt törvényszékek közül egynek Hátszegen való felállitását határozza el. Törvényhatóságunk ezen előterjesztett

kérelmet méltányolván, az 1911. év május hó 31-én tartott közgyűlésben kimondotta, hogy a törvényszék felállitása érdekében felir az igazságügyminiszter urhoz. A felirat szerkesztésével az alispán bizatván meg, mult év szeptember hó 20-án azt illetékes helyre felterjesztettem, válasz azonban nem érkezett.

2. Közigazgatási tisztviselők közreműködése.

A rendelkezésemre álló adatokból meggyőződtem, hogy a közigazgatási tisztviselők és hatóságok az ügyészségi megbizások, bűnügyi nyomozatok, hagyatéki leltározások és megbizások, esküdtképes egyének összeirása, birósági kézbesitések, kisebb polg. peres ügyekben való hiráskodások stb. által igen jelentékeny részben működnek közre az igazságszolgáltatás érdekében. Mig azonban egyes járásokban ez a közreműködés kielégitő, több helyen még sok kivánni valót hagy fenn.

Jelentékenyebb, orvoslásra váró mulasztások többnyire a kézbesitések körüli késedelem által állanak elő, itt azonban a területi viszonyokon és távolságokon kivül mindenesetre figyelembe veendő azon körülmény is, hogy a legtöbb községben oly egyének végzik a kézbesitést, kik nagyobbára maguk is irástudatlanok s ha irni tudnak is, ezt csak igen csekély mértékben sajátitották el, úgy, hogy a jogkereső közönség nagy hátrányára, a kézbesitendő iratok megmagyarázására képtelenek. A községek vagyoni viszonyai pedig nem engedik meg, hogy képzett kézbesitőket alkalmazzanak.

Nézetem szerint e bajon úgy lehetne és kell is segiteni, ha azon körökben, hol még nem rendszeresittetett, körjegyzőségenként *körkézbesitői* állások szerveztetének

és a körkézbesitő fizetéséhez a körbe csoportositott községek adó arányában járulnának hozzá, mert ily módon remény lehet arra, hogy jobb fizetés mellett — és aránylag a községek nagyobb megterhelése nélküli — kézbesitésre alkalmas egyéneket lehetne ezen állásokra behelyezni.

Szükségesnek tartanám azt is, mire különben a közigazgatási továbbképző tanfolyamon részt vett vármegyei tisztviselők is beszámolójukban rámutattak, hogy ezen körkézbesitők részére a vármegye központjában állittassék fel egy 3—4 hétig tartó tanfolyam, hol egyszersmind a képesitést is elnyernék és a hol a kézbesités mikéntjére és ezzel kapcsolatos egyéb teendőkre nézve a kézbesitők kiképzést nyernének.

Ezen eszmét, anyagi erők hiányában, egyelőre csak mint elvet kivántam felvetni, ha azonban a törvényhatósági bizottság e kérdésben velem egyetért és megbizást ad, igyekezni fogok a gyakorlati kivitelével is foglalkozni és kész javaslattal fogok majd előállani.

A kézbesitések körüli késedelemnek és szabálytalanságnak egy másik faja észlelhető azon birósági határozatok kikézbesitése körül, melyek által a körjegyzők maguk vannak érdekelve, ilyenkor igen gyakran megtörténik, hogy a vétivek elvesznek, vagy pedig hónapok elteltével küldetnek vissza. A magam részéről — addig is, mig ezek a bajok megszüntethetők lesznek — csak helyeselni tudom azt a gyakorlatot, mit a biróságok ilyen esetekben alkalmazni szoktak, hogy t. i. a kézbesités eszközlése végett az illetékes járási főszolgabirákat keresik meg.

Addig is azonban, mig rendes kézbesitői állások szerveztetnének, s mig e bajok gyökeresen kiirthatók lennének, intézkedni fogok, hogy a felmerült panaszok orvosoltassa-

nak s jövőben a rendelkezésre álló szervek teljes igénybe vétele mellett ezen bajok a minimumra redukáltassanak.

Mindenesetre kivánatos volna, hogy a kir. biróságok is figyelemmel legyenek azon körülményre, hogy egyik-másik község a körjegyzőség székhelyétől 20—25 km., sőt még ennél nagyobb távolságra is fekszik, továbbá hogy a községekben az egyes részek roppant elszórt területen vannak felépitve és nem minden időben közelithetők meg. Ha mindezekhez hozzávesszük azt, hogy kevés körjegyzőség székhelyén van postahivatal is, könnyen elképzelhető, hogy a 8 napos kikézbesitések eszközlése nem kis feladatot ró a községi elöljáróságokra.

Mindennek daczára szükségesnek tartom a mindennapi, folytonos postajárat életbeléptetését és azt, hogy a körjegyző minden községbe hetenként legalább kétszer juttassa el a kézbesitvényeket, mert csakis ily módon lehet a jogkereső közönség érdekeit kellőképen szolgálni.

A hagyatéki ügyek leltározása, olykor a haláleset felvételi ivek beterjesztése körül is észlelhető egy-egy esetben a késedelem, ezt azonban a járásbiróságok büntető jogaik gyakorlása által megtorolják és ezen megtorló intézkedéseknek közlése folytán, az igazolatlan mulasztó községi tisztviselő, külön közigazgatási felelősségre vonásban is részesül.

Ezen esetekben is igen gyakran a késedelem és a pótlást eredményező beadványok oka abban rejlik, hogy a körjegyzőséghez tartozó községek nem rendelkeznek megbizható, a telekkönyvi adatokkal összhangzó telekkönyvekkel. Ezt a helyzetet azon körülmény idézte elő, hogy a körjegyzők a telekkönyvi hatóságoknak birtok változást tartalmazó végzéseit nem vezették keresztül a község

őrizetében levő telekkönyveken, úgy hogy ma már a községi telekkönyvek alapján az egyes ingatlanok tulajdonosát megállapitani igen nehéz.

Ezen állapoton változtatni csak ugy lehetne, ha a községek — a körjegyző indokolt előterjesztésére — önkormányzati jogukból kifolyólag elhatároznák, hogy a telekkönyvi hatóságnál levő telekkönyveket, részlet és névlajstromokat lemásoltatják az e tárgyban kibocsátott rendelettel szabályozott módozatok mellett.

Ilyen helyeken természetesen gondoskodva lesz arról is, hogy a változások minden esetben keresztül vitessenek.

Sok helyen azon szabálytalan eljárás észleltetett, hogy az esküdtek névjegyzékéből az intelligensebb elem csaknem merőben kihagyatik s egyes ily egyének a névjegyzékbe soha fel nem vétetnek, minek következménye, hogy az esküdtbirák csak a kevésbé alkalmas egyénekből választhatók ki.

Intézkedni fogok, hogy jövőre hasonló szabálytalanságok elő ne forduljanak

3. Bünügyi nyomozások.

A bünügyi nyomozások foganatositásánál az egyes hatóságok megfelelő arányban működtek közre, — igy a 4 városi rendőrhatóság 393 ügyben, a 10 szolgabiróság 225 ügyben, a községi elöljáróságok 1123 ügyben, s a csendőrség 1471 ügyben végzett nyomozást. A közigazgatási hatóságok által végzett bünügyi nyomozásokra nézve a rendelkezésemre álló adatok alapján jelentem, hogy az 1911. évben e nyomozások az előző évieknél sokkal sikeresebben s gyorsabban végeztettek el, ugy hogy ez évben sokkal kevesebb ügyet kellett visszaadni a nyomozat pótlása

végett, mint előző években, a minek örvendetes jelensége észlelhető amaz eredményben, hogy az előző év végén befejezetlen 241 nyomozattal szemben 1911. év végén csak 65 nyomozat maradt befejezetlen, s mig előző év végén három hónál régibb 32 nyomozat volt, 1911. év végén csak 16, s előző év végén egy hónál régibb nyomozat 138 volt, 1911. év végén ilyen csak 18 maradt.

Itt említést kell tegyek azon nehézségről, mint a községi elöljáróságoknak a nyomozások körüli működésben a 13000/99. b. m. rendelet 59 §-ának végrehajtása okoz. E rendelkezés szerint ugyanis a kellő megidézés daczára meg nem jelent tanuk elővezethetők, azonban a községi elöljáróságnak elővezetésre irányuló felhivása a csendőri utasitás értelmében a csendőrség által nem foganatosittatik, a községi elöljáróságok pedig saját közegeik által az elővezetést nem eszközölhetik a megfelelő hatálylyal, miután ezek nem rendelkeznek azzal a hatalmi tekintéllyel, amely az esetleges ellentállás legyőzésére is alkalmas volna.

Igen örvendetes dolog tehát, hogy e nehézség daczára a bünügyi nyomozatok foganatositásánál észlelhető haladás mutatkozik.

4. Birósági és közigazgatási fogházak.

A vármegye területén létező dévai törvényszéki fogházban elitélt 994, vizsgálati fogoly és előzetes letartóztatásban volt 2471, a 8 kir. birósági fogházban elitélt volt 1875, előzetes letartóztatott volt 54, a törvényszéki s járásbirósági fogházak állapota általában megfelelő, az élelmezés, valamint az egészségügyi viszonyok kielégitők, a fegyelem megnyugtató.

E kérdésnél azonban sajnosan kell konstatálnom, hogy

a közigazgatási fogházak ott, a hol vannak, mert nagyobb részt nincsen, egyáltalában a fenti követelményeknek a legcsekélyebb mértékben sem felelnek meg, ugyannyira, hogy a legprimitivebb igényeknek sem szolgálhatnak kielégitésére. Ezen állapotnál fogva a közigazgatási hatóságok által elitéltek büntetése következésképen nem foganatositható a szabályoknak megfelelően. Az ily elitéltek büntetésének foganatositása pedig a birósági fogházakban, ezeknek magasabb létszáma folytán, nem mindig eszközölhető, ennélfogva tehát a közbiztonság megóvása szempontjából feltétlenül szükségesnek vélem, hogy a közigazgatási fogházak létesitése, s ott a hol van, annak megfelelő karba helyezése s gondozása iránt a szükséges megfelelő intézkedések megtétessenek, miután, a mint tudom, a közigazgatási elitéltek száma jóval nagyobb minden évben a biróságok által elitéltek számánál, s igy tehát e kérdés rendezése e szempontból is felette kivánatos, mert ellenesetben a köztudatban a hatósági intézkedések tekintélye szenved csorbát, ami a közbiztonság megóvása szempontjából legkevésbé türhető el.

C) Közoktatásügy.

I. Népoktatás.

Hunyadvármegye népoktatási szempontból két részre van felosztva, a hunyadvármegyei kir. tanfelügyelőség és a brádi kirendeltség területére.

1. Hunyadvármegyei kir. tanfelügyelőség.

(Székhelye: Déva.)

A hunyadvármegyei kir. tanfelügyelőség területén létező népoktatásügyi állapotokról az alábbiakban teszem meg jelentésemet.

A dévai kir. tanfelügyelői hivatal élén áll *Dénes* Károly kir. tanfelügyelő. A hivatalhoz be van osztva 2 segédtanfelügyelő, 1 kir. tanf. tollnok, 2 berendelt állami tanitó, 1 díjnok. A személyzet száma: 7.

A tankerületben van egy áll. tanitóképezde, 5 polg. leány-, 1 polg. fiuiskola, 238 el. iskola, 23 ovóda, illetve állandó menhely. A legfelsőbb népoktatási tagozattól a legkisebbig, tehát összesen 268 tanintézet áll a népoktatás szolgálatában.

A tankerülethez tartozik 317 község és 4 r. tan. város. Ezek közül 218 községben van 220 elemi iskola, a 4 r. tan. városban 18 elemi iskola.

Jelleg szerint következőképpen oszlanak meg az elemi iskolák:

62	áll. el. iskola van	60	községben
52	községi el. iskola van . . .	52	„
1	róm. kath. el. iskola van .	1	„
2	ev. ref. iskola van . . .	2	„
3	ág. ev. iskola van	3	„
29	gör. kath. iskola van . . .	29	„
67	gör. kath. iskola van . . .	67	„
3	társulati iskola van .	3	„
1	uradalmi iskola van . . .	1	„
Össz. 220	iskola van	218	községben

3	r. tan. városban van . . .	6	áll. el. iskola
1	„ „ „ „	1	közs. el. isk.
4	„ „ „ „	5	r. k. el. isk.
2	„ „ „ „	2	ev. ref. el. isk.
1	„ „ „ „	1	ág. ev. el. isk.
3	„ „ „ „	3	g. kel. el. isk.
Össz. 4	r. tan. városban van . . .	18	iskola

Minthogy azonban 19 községben 2 vagy több elemi iskola is van, azért csupán 199 községben áll fenn elemi iskola. Iskolátlan község van ez idő szerint 118 a tankerületben. Községi iskola szervezése folyamatban van 50 községben, 27 község az iskola felállitását megtagadta. 41 községben a közs. iskola szervezése részint más községekhez való közelsége, részint a tankötelesek csekély száma miatt nem tétetett folyamatba.

Mindezekből megállapitható, hogy bár a tankerület népoktatásügye nagy lendületet vett az utóbbi években, mégis 118 község kénytelen nélkülözni az elemi oktatás

áldásait. A községek, melyek az 1907. évi XXVII. t.-cz. alapján iskolaállitásra köteleztettek, elmentek az anyagi áldozatkészség határáig. Most itt az ideje, hogy azon községek, melyek anyagi romlásuk nélkül képtelenek iskolaállitási kötelezettségüknek eleget tenni, az állam részéről messzebbmenő támogatásban részesüljenek. A kultura ugyanis nem csupán a módosabb, a vagyonosabb lakosság privilégiuma, hanem az közös kincse gazdagoknak, szegényeknek egyaránt. Éppen ezért szükséges, hogy a tankerület népoktatása fokozottabb támogatásban részesittessék s evégből az összes illetékes tényezők bevonásával a hiányok pótlásáról gondoskodni kell.

Ezen szándék megvalósitása annál kevésbé ütközik akadályokba, mert a lakosság maga is érzi kulturátlanságának sulyos következményeit s maga is a legnagyobb szeretettel kivánja, sőt követeli az iskolát. Az iskolák felállitásának legfőbb akadálya: az anyagi eszközök elégtelensége.

Bár az állam az ujonnan szervezett községi iskolákat a legmesszebbmenő támogatásban részesiti, amennyiben a személyi kiadásokat csaknem teljesen maga az állam viseli; azonban a községeket terhelik a tanitó lakbére, az iskola elhelyezésének és felszerelésének, az épületek fenntartásának és takaritásának összes gondjai. Ezek a kiadások egy kis község háztartásában sulyos terhek, amelyeket csak a pótadó nagyarányu emelésével lehet fedezni.

Mindezekből megállapitható a segitésnek a módja is. Ott kell segiteni a községeket, ahol az anyagi erőik kimerülnek. Tehát segitenünk kell őket a telekszerzésben, az iskolai épület felemelésében s a tantermek felszerelésében. A többi kiadásokat általában az összes községek

elbirják. Amelyek pedig ezeket a kiadásokat sem birnák, ott az államnak kell teljes költséggel a népoktatást rendezni.

A népoktatásügy rendezésénél a felekezeti szempontokat figyelmen kivül kellene hagyni. A felekezetek jelenlegi iskola-birtokállománya meghagyható mindenesetre azzal a határozott kivánsággal, hogy az a fennálló törvények szerint rendeztessék s tartassék fenn. A törvényeknek s rendeleteknek megfelelő felekezeti iskolák támogatásának nem áll utjában sem az állam, sem a törvényhatóság. Örvendetesen tapasztalható, hogy az 1907. évi XXVII. t.-cz. e tankerület összes felekezeti iskoláiban végrehajtatik, természetesen a viszonyokhoz képest több-kevesebb eredménnyel. Ebből látható, hogy e tankerületben helyesen fogták fel a törvény intencióit, a melyek korántsem czélozzák a faj vagy vallás elnyomását, hanem ezeknek a figyelembe vétele mellett az állami czélok elérését és megerősitését. Ez a helyes és józan belátás eredményezte azt, hogy a szentandrási eset kivételével az egész tankerületben zavartalanul folyt az iskolai élet. Szentandrás községben a tankötelesek nagy számára való tekintettel az állam egy 1 tantermes áll. iskolát szervezett, amely iskola ellen egyesek tulbuzgóságból ellenszenvet igyekeztek kelteni. Remélni lehet, hogy a községi lakosság be fogja látni, hogy az állami iskola nem ellensége neki, hanem kiegészitője az ő művelődésének s rövid időn belül a két iskola egymást támogatva és kiegészitve fogja a maga kulturális feladatát teljesiteni.

A már létező községi és felekezeti iskolák megfelelő karba hozatala is elsőrendü feladatot képez. Természetes, hogy e tekintetben sokszor nem az egyéni rokon- vagy ellenszenv, hanem maga a törvény az irányadó. Oly mér-

tékben és oly fokig, amint azt a törvények megengedik, magam is készséggel sietek a létező iskolák támogatására.

Nagy nehézségeket és sok gondot okoz a Zsil völgyének népoktatási intézetekkel való ellátása. A népszaporulat e völgyben a bányászat óriási fellendülése folytán nagyarányuvá lett. Evvel lépést tartani sem az érdekelt községek, sem az állam nem tudtak. Elsőrendü feladat tehát a Zsilvölgy népoktatásának rendezése. A kormány figyelme ismételten felhivatott e körülményre s remélhető, hogy rövidesen segitve lesz a bajokon. A nagy népszaporulatra való tekintettel Lupényben egy polgári fiu és leányiskola felállitása is tervbe vétetett s remélhető, hogy az iskola még e folyó év őszén rendeltetésének át lesz adható.

Hátszeg rendezett tanácsu városnak közoktatásügyét a kormány a legnagyobb jóindulattal és áldozatkészséggel támogatja. A folyó tanévben 293.000 koronát engedélyezett az ott épitendő polgári fiu- és leányiskola épitkezésére. Ezzel Hátszeg város közoktatásügyének rendezése nagy lépéssel haladt előre s csupán az elemi oktatás végleges rendezése maradt hátra. Remélhető, hogy a kormány jóakaratu támogatásával ez is hamarosan megvalósul. Hátszeg város kulturális ügyeinek széles alapon való rendezése az összes illetékes tényezőknek érdeme s joggal számot tarthatnak a nagy közönség elismerésére.

Azon szomorú jelenség volt az elmult évek folyamán észlelhető, hogy az ujonnan szervezett állások betöltése a tanitóhiány miatt nagy nehézségekbe ütközött. E tekintetben sem fennálló állami, sem a létező felekezeti tanitóképzők elegendő tanerőt kibocsájtani nem tudnak. Igen sok felekezeti tanitó a fizetések rendezettebb volta miatt

elhagyja állását s menekül állami és községi iskolákhoz. Ezzel jár természetesen nem csupán az, hogy a felekezeti iskolák egy része tanitó nélkül marad, hanem az is, hogy sok felekezeti iskola az örökös tanitóhiány miatt kénytelen beszüntetni működését. A kormány figyelme felhivandó volna tehát ezen körülményre is, annál inkább, mert tanitó személyzet nélkül lehetetlenné válik a népoktatás rendezése.

2. Brádi kir. tanfelügyelőségi kirendeltség.

(Székhelye: Brád.)

A kirendeltség élén Benkő András kir. tanfelügyelő áll. Ide be van osztva még egy kir. s. tanfelügyelő s egy díjnok.

Ezen kerületet 109 község képezi és pedig a brádi és kőrösbányai járások összes községei, az algyógyi és marosillyei járásoknak Brád felé eső felső községei.

Az iskolák száma a következő:

Brádon van egy négy osztályu, latin tanszékkel kiegészitett áll. polg. fiuiskola, egy magán polg. leányisk. Ezen két iskolánál a tanerők száma 10.

Az áll. el. iskolák száma 7, ezek közül a brádi 5 tantermes, a kőrösbányai 3, nagyalmási 3, brotuna-ternávai 1, birtini 1, felváczai 1, vorczai 1 tantermes.

A Czebén szervezett 1 tantermes áll. el. iskolát vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter ur a tulságos nemzetiségi izgatás alapján támasztott nehézségek miatt ideiglenesen beszüntette.

Községi iskolák vannak és működnek: Alváczán, Almaselen, Almásszelistyén, Baresden, Bradaczelen, Brassón, Furksórán, Gyalakután, Godinesden, Herczegányban,

Harasztón, Mikanesd-Poganesden, Ormingyán, Pestyerén, Podelén és Tataresd-Prihodesden. (16)

Előhaladott és befejezett szervezés alatt álló községi iskolák vannak: Dumesden, Tresztián, Szelistyén, Alsó-Felsőbojon, Bakonyán, Lunksórán, Petresden, Porkurán, Runksór-Vikán. Ez utóbbi községekben a tanitói állások többnyire ki vannak hirdetve, egyik-másik községben az elhelyezés ütközik nagy nehézségekbe. (10)

Jogerős határozatok kötelezik községi iskola szervezésére a következő községeket: Balsa, Bulbuk, Erdőfalva, Glód, Kisalmás, Középalmás, Máda, Máda-Sztenini, Nyirmező, Pojána, Tekerő, Valeajepi, Valeamáre, Vója, Alsólunkoj, Bucsesd, Dupapiatra, Felsőlunkoj, Mihaleny, Pottingány, Róvina, Seszur, Szkrófa, Baszarabásza, Bulzesd, Csungány, Dobroc, Grohot, Karács, Lunka, Lyauc, Riska, Riskulicza, Steja, Sztrimba, Tyiulesd, Zsunk, Danulesd, Füzesbogara, Karmazinesd, Kozsa-Alsócsertés, Blezsény. (42)

Működő felekezeti iskolák vannak a következő községekben: róm. kath. Boiczán (3 tantermes), ág. ev. Boiczán (1 tantermes), g. kel. iskolák a következő községekben: Balsa 1, Blezsény 2, Boicza 1, Bózes 1, Brád 4, Bukuresd 1, Bulzesd 1, Cseb 1, Cserbia 1, Czebe 2, Csereczel 1, Dupapiátra 1, Felsőkajanel 1, Herczegány 1, Karasztó 1, Krecsunesd 1, Kristyór 1, Kurety 1, Máda 1, Mesztákony 1, Ormingya 1, Pojána 1, Prevalény 1, Ribicze 1, Ribicsóra 1, Riskulicza 1, Róvina 1, Sztanizsa 1, Tomesd 1, Váka 1, Valeabrád 1, Vika 1, Viszka 1, Zdrapcz 1, Zsunk 1, Ujbaresd (1 termes).

Iskola jelenleg nincs és a tankötelesek teljesen oktatás nélkül nőnek fel ez idő szerint a következő községek-

ben: Alsólunkoj, Bucsesd, Felsőlunkoj, Mihalény, Pottingány, Seszur, Szkrófa, Báldovin, Baszarabásza, Csungány, Dobrócz, Grohot, Karács, Kazanesd, Lunka, Lyaucz, Obersia, Steja, Sztrimba, Tomnatek, Tyiulesd, Valeamáre, Bakonya, Bulbuk, Erdőfalva, Glód, Kisalmás, Középalmás, Nyirmező, Porkura, Tekerő, Valeajepi, Valeamáre, Vója, Alsóboj, Alsócsertés, Damulesd, Felsőboj, Füzesbogara, Karmazinesd, Lunksór, Petresd, Runksór. (43)

Szükséges volna ezen községekben minél előbb iskolákat szervezni. A községekben lakó egyházfelekezetek nem hajlandók, vagy oly alapon mozognak, melyek nem állanak a vonatkozó törvények rendelkezéseinek alapján.

Sok iskolátlan közégben nagy ellenállást fejt ki az egyházi vezetőség államsegélyes községi iskola szervezése ellen, vagy az elhelyezés ütközik nagy akadályokba, mert megfelelő iskolaépület emelése nem találkozik elég jó akarattal a helyi egyházi vezetésnél. Mindazonáltal évről-évre szaporodik azon községek száma, melyekben rendszeres iskolák szerveztetnek.

Legtöbb remény van községi iskolák szervezésével czélt érni, ez el is volna érhető 5 év alatt, ha a községek lakossága saját jól felfogott érdekében nagyobb szeretettel jönne segítségül. Sok függ a helyi vezetéstől, melynél kivéve a politikai hatóságokat, hiányzik a jó akarat a tanügyi állapot rendezéséhez.

Hogy a községekben a helyi ellenállás mily nagy, igazolja, hogy 12 községben a községi iskolaszéket sem lehetett megalakitani. Ezen községekben (Alsólunkoj, Bucsesd, Dupapiatra, Felsőlunkoj, Herczegány, Mihelény, Ormingya, Róvina, Seszur, Szelistye, Szkrófa, Zsunk) gondnokok kinevezése vált szükségessé. Az iskolaszék helyett

alkalmazott gondnok az egész iskolaszék hatáskörét kénytelen gyakorolni.

Az állami iskolák szervezése még nagyobb nehézségekbe ütközik, mert a községek képviselőtestületei azon minimális hozzájárulás megszavazásától is tartózkodnak, melyek nélkül állami iskolát szervezni nem lehet.

A közoktatásügyi kormány évről-évre szervez egy-egy bizonyos számu állami el. iskolát, de ezeket igen természetesen azon vidékek nyerik el, melyek a hozzájárulásukkal legtöbb igazolást adják annak, hogy az oktatás ügyének rendezése legérettebb talajon mozog ott s legtöbb eredménnyel fog működhetni az iskola.

Fontosabb mozzanatot képez e tankerületben, hogy a brádi áll. polg. fiuiskola állandó elhelyezésére 223000 koronás épitési terv készittetett és a vállalat ki is adatott.

3. A dévai áll. tanitóképezde.

Igazgatója Barabás Endre.

Ez intézetre vonatkozólag a következőket jelenthetem:

A dévai m. kir. áll. tanitóképző-intézet 4 osztályába az 1910—11. tanévre 91 tanuló iratkozott be. (I. osztály 30, II. osztály 23, III. osztály 17, IV. osztály 21). A tanulók felekezetük szerinti megoszlása: 45 róm. kath., 26 ref., 6 gör. kel., 5 gör. kath. 9 ág. ev., 1 unit. és 1 izr. Tanitóképesitő vizsgálatra 23 jelölt állott, akik közül képesitést nyert 20, javitó vizsgálatra utasittatott 3. 1—1 jelölt román és német tanitási nyelvü elemi népiskolákra is szerzett képesitést. Kántori képesitést szerzett: 4 róm. kath., 6 ref., 3 ág. ev. és 1 gör. kath. vallásu okl. tanitó. Az ifjusági segitő-egyesület vagyona 2535 kor. 45 fill. volt 1911. év junius havában.

A tanitóképzővel kapcsolatos gyakorlóiskolába összesen 38 népiskolai tanuló (fiu és leány) járt (I. osztály 8, II. osztály 6, III. osztály 7, IV. osztály 8, V. osztály 5, VI. osztály 4); vallás szerint: róm. kath. 15, ref. 8, gör. kel. 3 és izr. 12. A gyakorló-iskolával kapcsolatos gazdasági ismétlő-iskolának 43 növendéke volt (I. o. 33, II. o. 3, III. o. 7). Ugyancsak a gyakorló-iskolával kapcsolatos „Dévai Ifjusági Egyesület"-nek 58 tagja volt (iparos és kereskedő segédek). Az intézet tanártestülete 10 rendes, 1 óraadó és 7 hitoktatóból állott.

Az 1911—12. tanévre beiratkozott a tanitóképző-intézetbe 73 tanuló (I. o. 18, II. o. 20, III. o. 18 és IV. o. 17); a gyakorló-iskolába 35 tanuló, a gazdasági ismétlő-iskolába 35 tanuló és a „Dévai Csángó Ifjusági Egyesület"-be 54 tag.

A tanitóképző-intézeti növendékek jutalmazására öt alapitvány áll rendelkezésre: 1. Pogány György alapitvány 1000 K. 2. Kállay Béni alapitvány 200 K. 3. Koós Ferencz alapitvány 200 K. 4. Thamó Gyula alapitvány 100 K. 5. Boga Károly alapitvány 100 K.

Az állam évente az intézet köztartási költségeire 27240 K., ösztöndíjakra 150 K., tanszerekre 1100 K., kertészeti czélokra 250 K., javitásokra és konyhaszerekre 500 K., irodai szükségletekre 600 K., tisztántartására 1600 K., mosatási költségekre 1200 K., fűtésre, világitásra 9000 K., cselédbérekre 3972 K., épületek fentartására 3600 K., egyéb szükségletekre 908 K., együtt 50220 K.-t áldoz.

Az intézet teljes kiépitésére az 1912. évi állami költségvetésbe az előirányzott 300.000 koronából első részlet gyanánt 150.000 korona állittatott be. A tervek elkészité-

sével és az épitkezés műszaki vezetésével a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium Herczeg Zsigmond fővárosi épitészt bizta meg. Lebontás alá kerül az intézet jelenlegi épületei közül az Eötvös-utcza vonalában levő s a tantermeket magába foglaló épület s ennek helyére kerül az új épület, mely egy udvari szárnyépülettel kapcsolódnék a megmaradó internátusi épülethez.

II. Középiskolák.

Hunyadvármegyében ez idő szerint négy középiskola működik: egy állami főreáliskola Déván, egy állami főgimnázium Petrozsényben, egy református gimnázium (Kún-kollégium) Szászváros on, egy gör. kel. rom. algimnázium Brádon.

1. A dévai állami főreáliskola.

A dévai állami főreáliskolában az 1910—911. tanévben volt 10 osztály (a két első párhuzamos) 318 tanulóval 20 tanár vezetése alatt. Igazgatója: Göllner Károly.

A tanulók egészségi állapota nem volt épen kielégitő, előfordult néhány súlyosabb betegség, haláleset 1. Az internátusban is vörheny lépett fel, mely miatt az internátusi növendékek 10 napig az intézetből izolálva voltak.

A tanulók életkora az illető osztálynak megfelelő.

Anyanyelvre a többség magyar: 318 közül 259 magyar, 47 román, a többi más anyanyelvü.

Vallásra nézve: róm. kath. 103, ref. 85, gör. kel. 48, izraelita 67, egyéb vallásu 15.

Tanulmányi előmenetel tekintetében az intézet közepes.

Jeles tanuló ugyan kevés van, de az átlagos mértéket a többség megüti.

Az ifjúság magaviselete nagyjában megfelel a követelményeknek.

Az intézet az ifjúság látkörének szélesbitésére több ifjúsági kirándulást rendezett, így a tordai hasadékba az V. és III. b) osztálylyal, Kudzsirra a III, IV. o., Gyalárra az I. o., Nagyágra a VI. és végül az önképzőkör rendes tagjai (VII, VIII.) Temesvárra az „Ember tragédiájá"-nak megtekintésére.

A tanári kar az ifjúság testi nevelésére is nagy súlyt helyezett, kiváló figyelemmel kisérte a tanulók szállás viszonyait, megjelenését; a testi erő fejlesztésére, az ifjúság ösztönzésére év végén nagy közönség jelenlétében tartotta meg a minden évben szokásos helyi tornaversenyét.

Különös említést érdemel az a nagyfoku segélyezés, melyben az intézet jó tanulóit részesiti. Az iskolához tartozó alapítványok összege: 91561 K, melynek 3226 K kamatját 45 tanuló élvezte. Ezenkivül külső ösztöndíjat élvezett 12 tanuló 1780 K összegben. Tandíjmentes volt 143 tanuló, az elengedett tandíj összege 4356 K. Ezenkivül 16 tanuló kapott az internátusi tápintézetben olcsó ebédet és 40 ifjú részesült könyvjutalomban. Az intézettel kapcsolatban 22 év óta internátus áll fenn. A bennlakó tanulók száma 33, kik közül 20 élvezett kedvezményes helyet részint saját alapítványaikból, részint államsegélyből. Az internátus modern berendezésével, kitünő ellátásával, fegyelmével Erdély elsőrangu intézete.

Végül nem feledkezhetem meg az intézet érdemes igazgatójáról, Göllner Károlyról és tanári karáról, mely az iskolai nehéz és fáradságos munka mellett részt vesz minden kulturális mozgalomban; többen megyei, illetve városi képviselők, tagjai az összes helybeli, vagy országos köz-

művelődési szakegyleteknek, tudományos társulatoknak. A tanári kar társadalmi és tudományos működésének a legnagyobb tere 1910—1911-ben is a „Szabad Liczeum" volt, melynek 12 előadásán nagy és intelligens közönség vett részt.

2. A petrozsényi áll. főgimnázium.

A petrozsényi áll. főgimnázium, mely több éven át községi jelleggel működött, évről-évre nagyobb intenzitással tölti be hivatását s az egész Zsil völgyére érezteti áldásos kultur-hatását. Az intézet napról-napra izmosodik s központjává válik a zsilvölgyi középfoku oktatásnak. Jelenlegi igazgatója Péterffy Béla, aki ambicióval teljesiti tisztét.

A mult tanévben 189 rendes és 13 magántanulója volt. Sok nehézséget okozott Petrozsényben a tanulók elhelyezése. E tekintetben internátus felállitásával lehetne segíteni. A vallásosság nevelésére Mária-kongregáczió is működött az intézetnél. Egyébként valamennyi felekezet hitoktatója buzgalommal teljesitette a feladatát. A tanulók egészségi állapota általában kedvező volt a lefolyt évben. Iskolai ünnepeket tartottak márczius 15-én, április 20-án és november 19-én. Február hó 11-én nyilvános hangversenyt is rendezett az ifjúság, amely szépen sikerült. A tanári kar tagjai összesen és egyenkint lelkes buzgalommal, odaadó fáradtsággal végezték hazafias és tudományos missiójukat.

A tanulókra vonatkozó adatok: Beiratkozott 206 tanuló, (18-al több, mint az 1910—11. tanévben; a gyarapodás az I. osztályra esik.) Ezek közül magyar anyanyelvű 149 = 72·33%, német 13 = 6·31%, román 38 = 18·44%, olasz 5 = 2·42%, szerb 1 = 0·48%. Vallásra nézve: római

katholikus 99 = 48·05%, gör. kath. 8 = 3·88%, gör. kel. 30 = 14·56%, ref. 20 = 9·7%, ág. h. ev. 10 = 4·85%, unitárius 5 = 2·42%, izraelita 34 = 16·5%.

1911. szeptemberében társadalmi úton alakult és tartatik fenn az intézettel kapcsolatban egy diákasztal, melynél 20—22 szegénysorsu diák kap havi 12—15 koronáért egész napi kosztot.

3. Szászvárosi Kún-kollegium.

A szászvárosi Kún-kollegiumnak igazgatója Csűrös Pál, ki a mult szeptembertől kezdve vezeti a gimnáziumot.

Az intézeti tanárok száma: 19.

Beiratkozott 315 tanuló, időközben kilépett 12, vizsgálatlan maradt 1, meghalt 2, tanév végén volt 300. E 300-ból magyar 248, német 26, román 25, szerb 1; ref. 138, ágost. ev. 40, róm. kath. 66, gör. kath. 7, gör. kel. 23, unit. 1, izraelita 25; szászvárosi 90, más, hunyadmegyei 89, más megyebeli 121. Tanév végén elégtelen osztályzatnak száma az egész létszámnak 14 %.

A tanulók segélyezése a következő összeget tette ki:

a) Alapitványokból (elengedett iskolai és konviktusi díjak)	8867·50 K.
b) Könyvjutalmak és magánszorgalmi díjak	1366.— K.
c) Ösztöndíjak	3300.— K.
d) Másnemü segélyek	751.50 K.
A tanulóknak nyujtott összes évi segély	14285.— K.
Gimnázium évi fentartási szükséglete volt	117384.— K.
Fedezete	117384·— K.

A tanárok közül több hónapi szabadságon volt sulyosabb betegeskedés miatt Simon Ferencz igazgató, kit

az igazgatói teendőkben Csűrös Pál, a tanitásban Nagy Ödön, Roth Ágoston és Mester Mihály tanárok helyettesitettek.

A tanitás a tanév kezdetén az épités be nem fejezettsége miatt, tanév végén a kanyaró járvány miatt zavart szenvedett.

Az uj gimnáziumi épület 1910. október 31-én avattatott fel gróf Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak, mint a magyar kormány képviselőjének és dr. Kenessey Béla ref. püspök urnak jelenlétében.

Tanulók évvégi osztályozása: 1. Mindenből jeles 21, 2. Mindenből legalább jó 50. 3. Mindenből legalább elégséges 184. 4. 1 tárgyból elégtelen 13. 5. 2 tárgyból elégtelen 19. 6. 3 vagy több tárgyból elégtelen 13. Összesen 300. Magaviseletből: 1. Jó osztályzatot nyert 264. 2. Szabályszerü osztályzatot 30. 3. Kevésbé szabályszerü osztályzatot nyert 1. Összesen 295. 5 magántanuló magaviseleti jegyet nem nyert.

Tanulók egészségi állapota: Nem járványos könnyü betegség volt 318, sulyos 18, járványos 5, halállal végződő 2.

4. Brádi gör. kel. algimnázium.

A brádi gör. kel. algimnázium igazgatója Albu István.

Ezen intézet 4 osztályu algimnázium, melyben a folyó tanévben összesen 124 rendes és 5 magántanuló van beirva. Ezek vallásukra nézve 125 gör. kel. és 4 gör. kath. s anyanyelvükre nézve mind románok.

Az intézetben 6 rendes tanár tanit, akik közül 1 igazgató és 1 ének és tornatanító; a körorvos teljesiti az orvosi teendőket. Semmiféle járvány az intézetben nem volt.

Az intézet ujjáépitési munkálatainak tervezete a vall. és közoktatásügyi miniszter urtól várja a helybenhagyást.

D) Pénzügy.

1. Szervezet.

A dévai m. kir. pénzügyigazgatóság vezetője Andersen László pénzügyigazgató, kir. tanácsos, helyettese: Raskó Imre pénzügyi tanácsos.

A pénzügyigazgatóság mellé rendelt számvevőség főnöke: Haragos János pénzügyi tanácsos, helyettese: dr. Veszter Henrik számvizsgáló.

A számvevőséghez beosztott tisztviselők közül nevezetteken kivül vármegyei ügyágazatban működtek még: Knopf Árpád és Sárközy Sándor számvizsgáló, Marczy Alfonz számellenőr, Pakurár Miklós számgyakornok.

A pénzügyigazgatóság területén 6 m. kir. adóhivatal működött és pedig:

1. A dévai m. kir. adóhivatal idősb. Rettegi Gyárfás főtárnok, 2. a kőrösbányai m. kir. adóhivatal Péterfi János adótárnok, 3. a marosillyei m. kir. adóhivatal Szabolovics Lajos adótárnok, 4. a szászvárosi m. kir. adóhivatal Bölcskévy Boldizsár adótárnok, 5. a vajdahunyadi m. kir. adóhivatal Sándor János adótárnok, 6. a hátszegi m. kir. adóhivatal Sipos József adótárnok vezetése alatt.

A kir. adóhivatalok száma az adófizető közönség érdekében feltétlenül emelendő volna és itt is kivánatos

lenne, hogy minden járási székhelyen egyuttal adóhivatal is állittassék fel. A petrozsényi járásra nézve ugyan ez a kérdés rövid időn belül megoldást nyer azáltal, hogy Petrozsény községben valószinüleg még az 1912. év folyamán fel lesz állitva az adóhivatal.

A pénzügyőrség főnöke Truca Károly főbiztos. A vármegye területén 4 pénzügyi biztosi kerület volt felállitva és pedig:

1. A dévai Gaál Domokos biztos, 2. a h.-boiczai Fekete Domokos biztos, 3. a petrozsényi Klinga József biztos, 4. a hátszegi Kőnig Sándor h. biztos vezetése alatt.

A 4 biztosi kerülethez tartozott 19 pénzügyőri szakasz, ezekhez összesen 19 szemlész, 35 fővigyázó és 51 vigyázó volt beosztva.

A pénzügyőri biztosságok területi elhelyezésére nézve igen kivánatos volna, hogy a járási beosztás a pénzügyőrségi szolgálat terén is érvényesittessék s amennyiben a jelenlegi létszám mellett területi aránytalanságok mutatkoznának, a nehéz szolgálati viszonyra való figyelemmel is igen kivánatos volna, hogy ugy a biztosságok, mint a szakaszok száma szaporittassék.

Feltétlenül szükséges volna egy uj biztosi kerületnek Marosillyén és Szászvároson való létesitése. A szászvárosi biztosi kerület felállitására nézve a kezdő lépések már meg vannak téve, s tekintve a kerület kiterjedését, valamint azt, hogy Szászvároson szeszgyár is van, alapos remény lehet arra, hogy ez a biztosi kerület rövid időn belül szervezve is lesz. A marosillyei biztosi kerület kiszakitása pénzügyi nehézségek miatt egyelőre függőben van tartva, kedvezőbb conjucturák mellett azonban ebben az irányban is minden szükséges lépést meg kell tenni.

Igen kivánatos lenne az exponált helyi viszonyokra való tekintettel és az állástekintély érdekében is a hátszegi helyettes biztosi állás beszüntetése mellett, rendes biztosi állás szervezése, illetve az, hogy ezen kerületbe is a biztosi teendőket biztosi rangban levő tisztviselő vezesse.

Kudzsir, Bucsesd és Cserbel székhellyel létesitendő uj pénzügyi szakaszokra nézve intézkedés történt s ezen szakaszok mielőbbi felállitása rövid időn belül remélhető.

Mindaddig azonban, mig a szolgálatban érzett hiányok uj biztosságok és szakaszok felállitása által pótoltatnának, nagyon is szükséges volna a szakaszokban elhelyezett személyzet létszámának a felemelése, mert különösen a havasi községek területi viszonyainak a nehézsége mindnyájunk előtt ismeretes lévén, a pénzügyőri szolgálat is csak ugy válhat intensivebbé, ha a szakaszok megfelelő személyzettel rendelkeznek.

2. Pénzügyigazgatóság működése.

Ami most már a pénzügyi közigazgatás működését és ennek eredményét illeti, erről a rendelkezésemre álló adatok alapján a következőkben számolhatok be:

Befolyt állami egyenes adóban .	2.604060 K 73 f
Hadmentességi díjban	73593 K 24 f
Illetékben	657791 K 74 f
Bor és húsfogy. adóban . . .	203123 K 14 f
Szeszadóban	1.271510 K 82 f
Söradóban	80 K 64 f
Dohány egyedáruságra	2.367262 K 10 f
Összehasonlitva az 1910. évi befizetési eredménnyel, kitünik, hogy:	
állami egyenes adóban	454663 K 13 f

hadmentességi díjban	30726 K 92 f
Illetékben	17140 K 76 f
Bor és hús fogy. adóban . . .	9616 K 72 f
Söradóban	49 K 54 f
Dohány egyedárura	114360 K 83 f
több, míg szeszadóban	268140 K 29 f

kevesebb folyt be az előző évivel szemben.

A pénzügyi administratióban az 1911. év folyamán sem merült fel olyan rendkivüli körülmény, vagy különös jelenség, mely különleges intézkedés megtételét tette volna szükségessé. Az igazgatóság tevékenysége leginkább arra irányult, hogy a fennálló törvények értelmében járó állami egyenes adók, illetékek és fogyasztási adók, a törvények rendelkezéseihez híven és a teherviselési képesség szigorú szem előtt tartása mellett vettessenek ki, kezeltessenek és szedessenek be.

A kivetett állami egyenes adók összege a régi keretekben mozgott, az évi előirás kerek összegben 2.200000 korona, mely az 1910. évben előírt 2.165000 koronával szemben emelkedést alig mutatott.

Általában óvatos gonddal őrködött afelett, hogy a vármegye gazdasági helyzete, valamint szerény kereskedelme és ipara azoknál az adónemeknél, melyeknek fix tételei nincsennek, szem előtt tartassanak és az ipari, illetve kereskedelmi élet elviselhetetlen közterhek kivetésével meg ne akasztassék. Természetesen ezt csak az egyenes adóknál tehette meg, mert az illetékek és fogyasztási adók összegét a jogügyletek, illetve a fogyasztás mértéke, vagyis maga a gazdasági élet szabja meg. Ezeknek a befizetési eredménye rendesen a gazdasági élet fokmérője is szokott lenni és ez alapon az 1911. a kevésbé rosszak közé

tartozik, amennyiben a bor- és húsfogyasztási adók, dohány- és söradó eredménye 5 százalékos emelkedést mutat, míg a szeszadó visszaesett, ami az 1911. évi kedvezőtlen szilvatermésnek a következménye.

Az állami egyenesadók befizetési összege az érintett 2.200000 koronával szemben kereken 2.600000 korona volt. Az első pillanatra szembeötlő eredménynek látszik, de ha figyelembe vesszük, hogy az 1910. évről 2.700000 korona hátralék hozatott át és figyelembe vesszük, hogy az 1910. évben a ragadós száj- és körömfájás, valamint a kedvezőtlen termés miatt az évi előírás sem folyt be és hogy az év végén még 2.200000 koronánál, tehát egy egész évi előírásnál nagyobb összeg maradt hátralékban, úgy sajnálattal kell konstatálni, hogy az adózóknak van még elég fizetni valójuk.

Ennek a valóban nagy mérvű hátraléknak a rendezésére az igazgatóság mindent megtett, erélyes eszközöket is alkalmazott, de minduntalan azt kellett tapasztalni, hogy a közs. közegek nagy része nem felel meg a legelemibb pénzügyi közigazgatási kívánalmaknak sem, e tekintetben fennálló kötelességüket gondatlanul, felületesen, sőt lelkiismeretlenül teljesítik. Ennek a következménye az, hogy az adózók tartozásai szorgalmazás híján felszaporodnak, mert az amúgy is nehéz megélhetési viszonyok között szorgalmazás nélkül alig fizet valaki adót és csak akkor ébred tudatára kötelezettségének, mikor tartozásának befizetésére már anyagi létének veszélyeztetése mellett sem képes, mivel a hátralék ijesztően felszaporodott.

E) Honvédelem.

1. Szervezet.

A vármegye területén 2 helyen van katonaság elhelyezve és pedig Szászváros on a cs. és kir. 64. gyalogezred törzse 2 zászlóaljjal, Déván pedig a m. kir. 23. honvéd gyalogezred 1 zászlóalja.

A hadkiegészitő kerületi parancsnokság székhelye Szászváros on van, a honvéd kiegészitő parancsnokság Nagyszebenben székel.

Az elmult évben, miután a sorozási előmunkálatok befejezést nyertek, az 1911. évi ujoncz megajánlásáról szóló törvényjavaslat országgyülési megszavazása után, a fősorozás 1911. évi április hó 1-én vette kezdetét a Hátszeg városi sorozó járásban és május 23-án fejeződött be az algyógyi sorozó járásban.

Tekintettel a sorozási idő rövidségére és a vármegye nagy kiterjedésére, valamint az állitáskötelesek számára, a vármegyében két mozgó sorozó bizottság működött.

A sorozások eredményét az alábbi kimutatás tünteti fel :

Sorszám	A sorozó járás neve	A felhivott állitás kötelesek száma	A kivetett ujoncz-jutalék	A besorozottak száma	Távolmaradottak száma
1	Algyógyi járás	488	73	126	42
2	Brádi „	585	90	165	50

Sorszám	A sorozó járás neve	A felhívott állitás kötelesek száma	A kivetett ujoncz-jutalék	A besorozottak száma	Távolmaradottak száma
3	Dévai járás	774	135	225	88
4	Kőrösbányai járás	497	48	89	143
5	Marosillyei „	916	117	216	47
6	Szászvárosi „	656	79	152	94
7	Vajdahunyadi „	439	66	114	24
8	Hátszegi „	1007	162	282	36
9	Puji „	370	24	59	13
10	Petrozsényi „	536	76	133	104
11	Déva város	90	18	32	18
12	Szászváros város	90	15	26	18
13	Hátszeg „	39	9	14	3
14	Vajdahunyad város	65	15	26	8
	Összesen:	6552	927	1659	688

A sorozások ideje alatt a járási tisztviselőknél vezetett és a nem tényleges állományu legénységre vonatkozó nyilvántartások mindenütt meg lettek vizsgálva és az észlelt hiányok el lettek enyésztetve.

A mozgósitási előmunkálatok az eddigi szokástól eltérőleg, ezuttal nem lettek a sorozás alkalmával megvizsgálva, hanem a mozgósitási iratok megvizsgálására és a netalán észlelt hiányok pótlására a honvédelmi miniszter országosan mozgósitási szakközegeket küldött ki a sorozó járásokba, kik a járási tisztviselőket a szükséges tanácsokkal és felvilágositásokkal ellátták.

A községi katonai nyilvántartások ugy a rendes iroda-vizsgálatok, mint a fősorozás alkalmával, utóbbi esetben a katonai kiegészitő parancsnokságok közreműködésével megvizsgáltattak, azok általában rendben találtattak, kisebb hiányok azonnal el lettek enyésztetve.

Az előállitott állitáskötelesek közül trachomában egy sem szenvedett.

A fősorozástól távol maradt állitáskötelesek a jelentkezés szerint a Szászvároson működő állandó sorozóbizottság előtt utóállittattak, a távollevő és teljesen ismeretlen állitáskötelesek állandóan nyilvántartattak.

Az utóállitások czéljára a szászvárosi állandó sorozó bizottság az elmult évben 7 napon át működött és tekintettel a távollevő állitáskötelesek nagy számára, továbbá figyelemmel arra, hogy a többnyire bányákban dolgozó állitáskötelesek Szászváros on való megjelenése időveszteséggel és anyagi áldozattal jár, felterjesztésemre a honvédelmi miniszter ur a petrozsényi sorozó járásba junius 30-ra pótsorozást rendelt el.

A felülvizsgálatra utasitott állitáskötelesek és felszólamlók megvizsgálását a Gyulafehérváron működő állandó vegyes felülvizsgáló bizottság foganatositotta egész éven át, minden hónapban a honvédelmi miniszter ur által előre meghatározott és a sorozó járási tisztviselőkkel előzőleg közölt napokon.

A honvédelmi miniszter ur 92156—911. sz. körrendelete értelmében a cs. és kir. közös hadsereg, nemkülönben a m. kir. honvédség nem tényleges állományu legénységnek ellenőrzési szemléje az elmult évben nem tartatott meg.

A tartalékos tiszteknek és tiszt-tisztviselők, valamint hadapród jelöltcknek és hasonló állásuaknak bemutatása

az eddigi módon a mult évben is meg lett tartva az illető katonai parancsnokságok székhelyén.

A vármegye törvényhatósági bizottsága a honvédelmi miniszter urnak a hat éven tul szolgáló altisztek polgári szolgálatban való elsőbbségi igényének biztositása tárgyában a vármegyékhez intézett 4062—910. eln. sz. leiratára azon álláspontra helyezkedett, hogy bár méltányolja a hosszabb ideig szolgáló altiszteknek a polgári állásokban való elhelyezésére irányuló törekvést és a hivatalszolgai állások betöltésénél szivesen látja a hosszabb altiszti szolgálattal biró egyének pályázatait, mindazonáltal az elsőbbségi igény biztositását nem tartotta teljesithetőnek, mert az a mainál is hátrányosabb helyzetet teremtene azokra, kik a megélhetést a polgári közszolgálatban keresik, de különösen sérelmes azokra, kik már tényleges alkalmazásban vannak, mert ezek a jogosan várható előléptetésből ki volnának zárva és a katonai szolgálatra alkalmatlan, azonban a polgári foglalkozás egyes ágaiban kiválóan alkalmas, rátermett egyének alkalmazása csaknem lehetetlenné válna.

A ló- és kocsi összeirások az elmult évben is foganatosittattak, a vonatkozó kimutatásokat a rendes időben a honvédelmi miniszter urhoz felterjesztettem. Jövőre gondoskodni fogok arról is, hogy az ezen összeirásokba foglalt adatokat, közérdekü voltuknál fogva, az évi alispáni jelentésben ismertessem.

E rovat alatt kell bejelentenem, hogy az esetleges mozgósitás alkalmával polgári alkalmaztatásukban meghagyandó törvényhatósági és városi tisztviselőkről szerkesztett kimutatásokat a felmentések kieszközlése czéljából a belügyminiszter urhoz felterjesztettem.

A honvédelmi miniszterium nagyjelentőségü gazdasági érzékéről tesz bizonyságot azon intézkedés. melylyel lehetővé tette, hogy a közös hadseregbeli legénység saját kérésére, aratás és egyéb fontos mezei munkák végzésének idejében három hétre szabadságolható.

Végül e rovatban még azt jelentem, hogy az elmult évben 307 egyén folyamodott kivételes nősülési engedélyért, arról, hogy ezek közül tényleg hányan kaptak engedélyt a nősülésre, nem jelezhetem, mert a honvédelmi miniszter ur az engedélyeket közvetlenül küldi a községi elöljáróságokhoz és az engedély megadásáról a közigazgatási bizottság vagy alispán külön nem lesz értesitve.

2. Fedeztetési állomások biztositása.

A földmivelésügyi kormány rendelete folytán 1910. évi szeptember 22-ére összehivott hármas bizottsági ülés a községek által beadott nyilatkozatokat tárgyalás alá véve, javaslatba hozta, hogy az 1911. évben Déván, Szászváros on és Szacsalon állittassék fel fedeztetési állomás. Az előterjesztés a földmivelésügyi miniszter ur által elfogadtatván, Déván 3, utóbbi két helyen 2—2 ménnel létesittetett fedeztetési állomás, melyek részére a mének február 16-án Homoródon osztattak szét.

Köztenyésztési czélra, engedéllyel ellátott magán mén a vármegye területén nem volt.

Itt kell megemlitenem, hogy a hármas bizottságnak az 1912. évi fedeztetési állomások biztositása tárgyában 1911. évi junius hó 12-én tartott ülésén a lótenyésztési bizottság elnöke, br. Nopcsa Elek azt inditványozta, hogy ugy Petrozsényben, mint a régi zarándi rész valamely alkalmas helyiségében apró, hegyi faju, lehetőleg lipiczai

csődör állomás létesittessék, hogy ezen faj tenyésztése előmozdittassék.

Ezen inditvány üdvös voltáról meggyőződve, az illetékes járási főszolgabirákat ez irányban nyilatkozattételre fel is szólitottam, a brádi és kőrösbányai járásból azon jelentést kaptam, hogy miután ott a lóállomány igen csekély és a fedeztetési állomás elhelyezésére alkalmas helyiség sem áll rendelkezésre, a fedeztetési állomás ezen két járásban nem létesithető.

A petrozsényi járásban azonban a főszolgabiró is egy fedeztetési állomás felállitásának szükségét jelezte, miért a petrozsényi járásban egy fedeztetési állomás felállitása iránt a magam részéről minden szükséges intézkedést meg fogok tenni.

F) Közlekedésügy.

I. Állami közutak.

A vármegye területén átvonuló állami közuták hossza 306·81 km., amiben bennfoglaltatik már a petrozsény—petrilla—reskolavölgyi ujonnan államositott 8·260 km. hosszu szakasza is:

Az 1911. évben a következő lényegesebb épitkezések történtek.

1. A déva—brád—abrudbányai állami közuton a kir. kincstár által Gurabárzától Zalatnáig létesitett teherautomobil járat érdekében ezen közut megfelelő átépitése. 40000 K.

2. Kezdetét vette a Dévától Boiczán, Brádon át Abrudbányáig tervbe vett postaautomobil járat folytán szükségessé vált munkák foganatositása 20000 kor.

3. Ugyanezen közuton kiépült a 137. sz. kristyori „Bukursd" patakhid vasbeton felszerkezettel 26500 kor.

4. Ugyanezen közuton a 3. sz. hid vasbeton felszerkezettel 5000 korona.

5. Ugyanezen közuton a 202. sz. vasbeton felszerkezetü hid 8700 korona.

6. A szeged—temesvár—szászsebesi állami közuton a 24. sz. lasszói vasbeton hid 20114 korona.

7. A piski—hátszeg—vámamargai állami közuton a 110., 57., 60., 62., 18., 24., 51., 100. és 108. sz. műtárgyak 17189 korona.

8. A hátszeg—petrozsény—szurduki állami közuton a 32., 76. sz. műtárgyak ujból épitése 4950 korona.

9. A petrozsényi átkelési szakasz aszfaltburkolása 111699 korona.

10. A puji átkelési szakasz rendezése 8787 korona.

Ezeken kivül engedélyeztetett még:

1. A hátszeg—petrozsény—szurduki állami közuton a 21. sz. hid ujból épitése 20868·45 korona.

2. Ugyanazon közuton a 33. és 53. sz. hidak ujból épitése 22088·68 korona.

3. A piski—hátszeg—vámamargai állami közuton az 57., 60. és 62. sz. hidak ujból épitése 10287·06 korona.

4. Ugyanezen közuton a 41. sz. hid épitése 27088·06 K.

5. Ugyanezen közuton a 18., 24., 51., 100. és 108. sz. műtárgyak ujból épitése 5569·56 korona.

6. A szeged—temesvár—szászsebesi állami közuton levő 31. sz. hid ujból épitése 16221·39 korona.

7. A petrozsény—petrilla—reskolavölgyi állami közut kiépitése 220150·17 korona

8. Kiszállitott kavics értéke 68945·— korona.

II. Törvényhatósági közutak.

A törvényhatósági közutak hálózatának összes hossza 456·98 km., amiből kiépitett 429·28 km. és kiépitetlen 27·70 km.

A törvényhatósági közutak hálózatában 1911. évben változás nem történt.

1. Mint nagyobb jelentőségü épitkezés felemlitendő, hogy a Marosvidéket a zalatnai bányavidékkel összekötő algyógy—nagyalmási törvényhatósági közut Kisalmás—Balsa községek közti eddig téli időben járhatatlan szakaszának

kiépitése befejezést nyert s igy ezen utvonal mindenkori használatra biztositva lett.

Az utépités költsége 90764·71 korona.

2. A burzsuk-marosillyei törvényhatósági közuton levő 23. és 28. sz. műtárgyak átépitése 2257 korona.

3. A sztrigyszentgyörgyi hid helyreállitása 8262·26 K.

A tényleg végrehajtott munkákon kivül engedélyeztettek még az elmult évben a következő munkák:

1. A berekszó—nagyági közuton levő 15. sz. vasbeton hid 12796·24 korona.

2. A kasztó—kosztesdi uton levő 6., 11. és 12. sz. hidak 3875·22 korona.

3. A szántóhalma—vajdahunyadi közuton levő 2., 8., 11. és 15. sz. hidak 11110·52 korona.

4. A bezsán—boicza—valisorai közuton levő 26., 31., 35. és 40. sz. hidak 15996.77 korona.

5. A hátszeg—demsus—steji uton levő 28. sz. demsusi vashid 17217·15 korona.

Ezen épitkezések az 1911. évben egészben végrehajthatók nem voltak, mivel a tervezési és engedélyezési eljárások, valamint a végrehajtás biztositása hosszabb időt vettek igénybe és igy azok csak az 1912. évben fognak elkészittetni, illetve befejeztetni.

A közlekedés zavartalan fentartása mindenütt biztositva volt s a közutakra 58441 kor. 49 fillér értékü kavics lett kiszállitva.

Ezen kivül megtétettek az összes előkészületek arra, — tervezés és engedélyezés — hogy a bezsán—boicza—valisorai törvényhatósági uton levő összes műtárgyak megerősittessenek, illetve átépittessenek, továbbá az uttest kiszélesittessék, a kanyarók kibővittessenek és az emelkedések

mérsékeltessenek oly czélból, hogy a személyszállitásra berendezett póstaautomobilok akadálytalanul közlekedhessenek.

A Marosillyén tervbe vett Maroshid épitését megelőző előmunkálatok szintén foganatositattak és pedig — elkészittettek az előzetes tervek és megközelitő számitások — oly czélból, hogy az épitési költségekről gondoskodni lehessen.

Ezen kérdés most már oly előhaladott stádiumban van, hogy a hid létesitése majdnem biztositottnak vehető.

III. Viczinális közutak

A viczinális közutak hossza 571·72 km., ebből kiépitett 223·19 km., kiépitetlen 348·53 km.

IV. Községi közdülő utak.

A községi közdülő utak hossza 651·06 km., fentartásukról az érdekelt községek saját hatáskörükben gondoskodnak.

V. Vasuti állomásokhoz vezető utak.

Ezen utak hossza 6·151 km., fentartásukról a törvény értelmében megállapitott érdekeltség gondoskodik.

Amint az előadottakból kitünik, az 1911. évben a Hunyadvármegye területén levő állami és törvh. közutakon engedélyezett és részben elvégzett munkák értéke 817737 kor. 24 fillért tett ki.

Ehez számitandó még a viczinális közutak segélyezésére forditott 20000 kor. is.

Bármily nagynak látszik is a fenti összeg, mégis kevésnek kell mondanunk akkor, ha Hunyadvármegye közuti

térképét megtekintjük, ha látjuk azt a nagy terjedelmű közuti hálózatot, melyet fenn kell tartanunk és ha figyelembe vesszük azokat a rendkivül nagy természeti nehézségeket, melyekkel e vármegye utjainak épitése és fentartása jár.

Ha pedig figyelembe vesszük azt, hogy a viczinális és községi közdülő utak a természeti nehézségek és a közönség anyagi erejének mostoha volta miatt csak a legprimitivebb módon tarthatók fenn, feltétlenül gondoskodni kell arról, hogy az utak fentartásához, illetve fejlesztéséhez szükséges anyagi erők rendelkezésre álljanak. E tekintetben két út áll rendelkezésre és pedig:

1. Ezidő szerint rendelkezésre álló anyagi erők czélszerű és gazdaságos kihasználása és különösen a nagy értéket képviselő közmunkaerőnek igénybe vétele.

2. Állami segély engedélyezésének kieszközlése.

Az 1. pont alattiakkal kapcsolatosan első sorban a viczinális közutakon rendelkezésre álló közmunkaerő használandó fel czélirányosan, másodsorban pedig a törvh. és viczinális utak hálózata revideálandó, mert ezidő szerint vannak oly utak is az egyes hálózatokban, amelyek jellegüknél fogva onnan kihagyandók, másfelől pedig vannak olyanok, melyek jobb utak hálózatába lesznek sorozandók. Általában az úthálózatok úgy állapitandók meg, hogy a forgalmi és közgazdasági érdekek és viszonyok szerint osztassanak be az egyes utak a megfelelő hálózatba.

Az állami segélyezések két irányban érhetők el és pedig közvetlen uton ugy, hogy a törvényhatósági utadó alap a kormánytól bizonyos évi segélyt kapjon, amit a vármegye már régen nélkülözött, de minek elérésére most már kedvező kilátás van (marosillyei hídra engedélyezett

100.000 kor. segély) vagy pedig közvetett uton úgy, hogy az egyes utak államositva legyenek.

A soborsin—laszó—dobrai út Hunyadvármegyére eső 11·462 km. hosszú és a petrozsény—petrilla—reskolavölgyi út 8·26 km. hosszú szakaszának államositása folytán ez irányban eredmény el is éretett és a jövőben hasonló eredmények elérésére kell törekednünk.

Az úthálózatok czélszerű megállapitása egyébként az 1890. évi I. t.-cz. reviziójával kapcsolatosan fog történni, aminek tervezete már készen van.

A vármegye területén levő összes közutak műszaki szolgálatát — beleértve a közigazgatás hatáskörébe eső mindennemü egyéb műszaki és ezzel kapcsolatos administrativ szolgálatot — a dévai m. kir. államépitészeti hivatal végzi.

Ezen hivatal áll ezidő szerint Máhler Ignácz főmérnök, a hivatal főnökén kivül négy műszaki tisztviselőből.

Tekintetbe véve ezen vármegye rendkivül nehéz terepviszonyait, melyek a műszaki szolgálatot nagy mérvben nehezitik, tekintetbe véve továbbá, hogy a vármegye területén más műszaki erők nem léteznek, melyek a közszolgálatra az egyes hatóságok által felhasználhatók lennének és végül tekintettel arra, hogy ezen vármegye nagy terjedelmű iparánál fogva igen sok a műszaki és ezzel kapcsolatos teendő, műszaki személyzete szaporitandó lenne.

Ezen szaporitás vagy az államépitészeti hivatal keretében lenne eszközlendő, vagy pedig úgy, hogy a viczinális érdekeltségek terhére lenne egy vagy két mérnöki állás szervezendő, oly módon, hogy az alkalmazandó mérnökök első sorban a viczinális és községi utak műszaki teendőit végezzék, minthogy ezeket most az államépitészeti

hivatal nagymérvű elfoglaltsága miatt kellően ellátni nem képes.

Habár a közuti törvény reviziójával kapcsolatosan ez a kérdés is meg lesz oldva, ez irányban meg is történtek már előleges intézkedések.

A közutak külső felügyelete czéljából a vármegye területén az állami közutakon 6 utmester és 62 utkaparó, a törv. közutakon 5 utbiztos és 76 utkaparó van alkalmazva. Ezeken felül van még két utmunkafelügyelő, kik közül az egyik törvh. utakat is kezel.

Az állami és törvh. közutak kezelésére ezen utiszemélyzet elegendő, de a viczinális és községi utak szakszerű kezelése szempontjából szintén czélszerű és szükséges lenne több utmunkafelügyelő és utkaparó alkalmazása.

Ez azonban csakis a műszaki szolgálat fejlesztésével érhető el akkor, ha a kellő anyagi erő rendelkezésre fog állani.

VI. Vasuthálózat.

A megye területén átvonuló vasuthálózat hossza összesen 248 km. Ebből 174 klm. máv., 74 klm. hév. vonal.

Az üzletvezetőségen kivül ezen vonalak felügyeletét 4 osztálymérnökség (piskii, gyulafehérvári, hátszegi és petrozsényi) végzi, ezeknek belső személyzete 23, a külső 189 alkalmazott.

A napi pályafentartási munkások száma körülbelül 790 ember.

Ezen vonalaknak pályafentartási költsége évenként megközelitőleg 870.000 korona.

Az utolsó 3 évben csaknem az összes állomások kibővitettek 4,999.220 korona költséggel, ebben bentfoglaltatik az ujonnan épült piskii rendező is 820.000 kor.-val.

A megye területén a jövő évben ismét nagyszabásu állomásbővitések fognak eszközöltetni összesen 2,310,000 korona költséggel.

Vármegyénk közönségének minden lehetőt el kell követnie arra nézve, hogy a déva—brádi vasuti összeköttetés mielőbb megvalósuljon.

VII. Posta és távirda.

Vármegyénkben jelenleg 39 postahivatal és 8 ügynökség működik. Ezek közül az utolsó 3 évben 3 postahivatal és 3 postai ügynökség állittatott fel s jelenleg 9 postaügynökség felállitása és 1 postaügynökségnek postahivatallá való átalakitása van tárgyaiás alatt.

A posta, távirda és távbeszélő szolgálatot összesen 176 egyén látja el.

A távirdahálózat vonal hossza 275·930 kilométer, huzal hossza 1322·150 kilométer.

A távbeszélő hálózat vonal hossza 363·100 km., huzal hossza 2740·450 km.

Az utolsó 3 évben létesitett távirda vonal hossza 10·320 km., huzalhossz 154·050 km., távbeszélő vonalhossz 67·460 km., huzalhossz 135 km.

A távbeszélő berendezés a forgalom állandó emelkedésének arányában fejlesztésre szorul s már a folyó évi munkatervezetben Szászváros—Déva között egy új törvényhatósági távbeszélő áramkör létesitése van tervbe véve. A távirda berendezés ellenben a vármegye viszonyainak megfelel.

A járási telefonhálózat csak négy járásban van teljesen kiépitve. A jó és gyors közigazgatás érdekében annak kiépitéséről valamennyi járásban elodázhatatlanul gondoskodni kell.

Tervbe van véve Gyaláron, Lónyatelepen és Kristyoron távbeszélő központok létesitése és az ezen központokhoz jelentkezett előfizetők bekapcsolása.

VIII. Iparügyek.

A vármegye iparügye az elmult évben a kultura fejlődésével párhuzamosan haladott előre. Nem rohamléptekben ugyan, hanem csak csendes és lassu mederben, de azért a szorgos szemlélő a haladást örvendetesen konstatálhatja.

A javulás ugyanis abban áll, hogy az ipari pálya a lakosság között mind kedveltebbé válik, úgy hogy még a konzervativ gondolkozásu földmíves osztály is örömmel nevel fiából iparost, miáltal az iparosok száma folytonosan emelkedik, úgy hogy például az elmult évben a vármegye területén 2447 képesitéshez kötött és 1580 engedélyhez kötött iparos volt, ami az azelőtti év adataival szemben jelentékeny javulást mutat. Ettől eltekintve, a haladásnak örvendetes jele az, hogy a fenálló iparoktatási intézetek hatása folytán az ipari pályán levő ifjak megfelelő szakoktatásban részesülnek s igy az iparosok nemcsak számbelileg, hanem képzettség és művelődés tekintetében is erősbödnek. Ilyen szakoktatási intézet a vármegye területén 7 van, ugymint:

1. a brádi	ipartanoncz	iskola	50	tanulóval,	4	tanitóval,
2. a dévai	„	„	151	„	5	„
3. a hátszegi	„	„	46	„	4	„
4. petrozsényi	„	„	131	„	8	„
5. piskitelepi	„	„	48	„	2	„
6. piskii Máv.	„	„	33	„	5	„
7. szászvárosi	„	„	174	„	11	„

Ezen iskolákat a községek, illetőleg városok tartják fen, kivéve a piskitelepi máv. tanoncziskolát, amelyet amint a neve is mutatja, az állam tart fen. Czélszerű volna ezen iskolákat minél szélesebb alapon és minél sűrűbben szervezni, ezt azonban akadályozza az anyagi fedezet hiánya, az ipartörvény reviziója alkalmával azonban remélhetőleg e hiányok is orvosoltatni fognak.

Itt emlékezem meg a vármegye területén fenálló ipartestületekről is, amelyek az iparosok közötti békés együttélést és összhangot biztositották. Ipartestület van Dévén 222 taggal, Petrozsényben 465 taggal és Szászváros on 320 taggal. Alakulóban van a vajdahunyadi városi és a brádi járási ipartestület.

A vármegye ipara a gyáripar fejletlensége folytán az elmult évben is csak olyan és csak annyi mennyiségű ipari termékeket produkált, amikre itt nyomban szükség van s igy azok kivitele erősen lanyha. Ennek következményeképen a megyében levő iparosok is mind olyan iparágat űznek, amelynek termékei itt értékesithetők. Ezen tényt legjobban bizonyitja az, hogy a fentebb emlitett 2447 képesitéshez kötött iparos a meglevő iparágak közül mind olyan mesterséget űz, amelynek termékei közönséges, mindennapi voltuknál fogva a legkeresettebbek, tehát a legjobban értékesithetők. Igy például van a megyében:

11	ékszerész,	2	kefekötő,
43	bádogos,	2	késes,
164	csizmadia,	276	kovács,
17	czukrász,	12	köteles,
8	fésüs,	1	kutcsináló,
29	kádár,	13	mázoló és fényező
3	kályhakészitő,	27	nyerges és szijgyártó

8 rézmüves,
2 szappanos,
49 timár,
47 fazekas,
8 fogmüves,
209 asztalos,
107 borbély és fodrász,
391 czipész,
4 esztergályos,
278 hentes és mészáros,
17 kalapos,
8 kárpitos,
3 kelmefestő,
4 kosárfonó,
12 könyvkötő,
5 kötőszövő,
34 lakatos,
25 mézeskalácsos,
48 órás,
116 sütő,
178 szabó,
42 szobafestő,
113 szücs,
6 czimfestő,
1 paplanos,
2 szitakészitő,
26 takács,
3 villamosszerelő.

E számadatok keretében tartom szükségesnek felemliteni az iparral szoros összefüggésben levő kereskedelem képviselőinek, vagyis a kereskedőknek minőségét és számát.

Van a vármegyében:

Gabonakereskedő	3	Diszmü és norinbergi áru kereskedő	15
Kertészeti terményekkel foglalkozó kereskedő	5	Könyv és papirkeresk.	4
Borkereskedő	2	Férfi és női divatáru kereskedő	34
Állatkereskedő	7	Füszer és gyarmatáru kereskedő	46
Erdei termékekkel fogl. kereskedő	4	Vegyeskereskedő	1246
Vaskereskedő	2	Összesen:	1368

Ezeket előrebocsátva, áttérek az egyes főbb iparágak kifejtett működésének ismertetésére.

1. *Vasipar.*

A kovácsok, lakatosok és bádogosok stb. mult évi helyzetéről és müködéséről különösebb jelenteni valóm nincsen. Mivel ezek az iparok szoros kapcsolatban vannak az épitő iparral, ennek fellendülése élénkebbé tette ezeknek az üzemét is.

2. *Gépipar.*

A gépipart a vármegye területén csupán a dévai br. Kemény-féle Hungária gépgyár és piskitelepi M. Á. V. vaggongyára képviseli. Az előbbiben, amint a neve is mutatja, különböző gépeket, az utóbbiban vasuti kocsikat készitenek. A Hungária gépgyár üzemének kiterjesztése czéljából a mult év végén részvénytársasággá alakult.

3. *Kő-, föld- és agyagipar.*

Közönséges, vagyis épitő kő fejtésével a vármegye majdnem minden vidékén foglalkoznak. A kifejtett kőnek ipari feldolgozásával azonban, tekintve azt, hogy a vármegye különféle és ipari feldolgozásra nagyon alkalmas kőhegységekkel rendelkezik, elenyésző csekély számban foglalkoznak. Igy például a nyerskőnek kifaragásával a vármegyében egyedül Gerstenbrein Tamás dévai iparvállalata foglalkozik.

Kivételt képez a mészkő ipari feldolgozása, illetőleg égetése, amely a gyakori épitkezések következtében kielégitőnek mondható. Rendszeres mészégető kemenczék a vármegyében Alváczán, Branyicskán és H.-dobrán vannak.

Itt emlitem meg a vármegye területén levő két márványbányát, a bukovait és branyicskait, amelyek a márványkövek ipari feldolgozásával foglalkoznak. Mindkettőnek,

de különösen az előbbinek nyersanyaga és készitménye egyaránt első minőségü.

Gipszkő gyártásával főképen Szászváros on és Kőrösbánya vidékén foglalkoznak.

A földiparról és agyagiparról ugyanazt jegyezhetem meg, mint a kőiparról. Különös fejlettségnek egyik sem örvend. E czim alatt csupán a téglagyártást és a fazekasipart emlithetem meg. A téglagyártással mindenütt foglalkoznak ugyan, de csak a helyi szükségletek kielégitésére és nem modern gyárakban, hanem csak kezdetleges kemenczékben. A téglának iparszerű gyártásával csupán a baniczai téglagyárban foglalkoznak. A fazekasipar tulajdonképen a háziipar fogalma alá esik s így erről a háziipar ismertetésénél fogok megemlékezni.

4. *Faipar.*

A faipar legnagyobb részben nyers anyag előállitásával, nevezetesen fűrész-áruk gyártásával foglalkozott. Virágzó fűrésztelepek vannak Hunyaddobrán, Petrillán, (csimpa) A.-B.-Iszkronyban, Szászváros on, Őraljaboldogfalván és Kernyesden. A faiparral foglalkozó iparosok, nevezetesen az asztalosok, esztergályosok, kádárok stb. helyzetében valami fontosabb változás nem állott be. Az asztalosok mult évi forgalma az épitkezések föllendülése folytán kedvezőbb volt, ellenben a kádároké, tekintettel a silány szilvatermésre, hanyatlott. A faipar ismertetése keretében külön ki kell emelnem, hogy az 1909. év végén alakult Blum-féle dévai botgyár a mult évben is virágzott.

5. *Bőripar.*

A bőripar a mult évben az előző évihez hasonló eredménnyel működött. E téren különösebb és megemlitésre

méltó újítás, avagy változás nem történt, s amint azt az előjelek is mutatják, nem is fog történni, mert ettől az iparágtól mindenki nagyon idegenkedik.

6. *Fonó- és szövőipar.*

Ezzel az iparággal a vármegye területén seholsem foglalkoznak s azt a legtöbb helyen csak mint háziipart űzik, miért is erről a háziipar ismertetésénél fogok megemlékezni.

7. *Ruházatiipar.*

Az e téren működő iparosok, nevezetesen a szabók, szűcsök, czipészek, csizmadiák, kalaposok, fehérnemü készítők stb. üzleti eredménye változatlan maradt. Különösebb javulás, avagy változás nem állott be.

8. *Élelmezési iparok.*

E czím alá tartozó iparágak u. m. a malom, sütő, czukrász, mészáros és hentesiparok a lefolyt évben semmi különösebb változáson nem mentek keresztül. Az általános drágaság az élelmiczikkek árát is feltünő módon befolyásolta, aminek az volt aztán a következménye, hogy az iparosok a nyersanyagot csak magas árakon tudták beszerezni s igy a feldolgozott anyagot is drágán adhatták el.

Élelmiszereket a megye területén csak a kisiparosok gyártottak. Az egyetlen gyár e téren a megyében a dévai konzerv-gyár, amely üzemét évről-évre szélesbiti s habár az alakulás kezdetén sok nehézséggel is küzdött, most virágzásnak örvend s gyártmányai nemcsak az országban, hanem a külföldön is nagyon keresettek.

9. *Épitőipar.*

Hosszu évekig tartó pangás után az utolsó két év meghozta az épitési iparosokvárt fellendülését. Dacára annak, hogy az épitőanyagok ára rohamosan felemelkedett, az épitési kedv mégis fokozódott s ennek tulajdonitható az, hogy az elmult évben a megye területén mintegy 1500 uj ház épült. Különösen a Zsil völgyében voltak nagy épitkezések, ahol a bányatársulatok és az állam egész munkástelepeket létesitettek. Nagy épitkezések voltak még Déván, Sztrigyszentgyörgyön és Csernakereszturon a csángótelepitések következtében.

10. *Sokszorositó ipar.*

A nyomda és fényképész ipar különösebb változáson nem ment keresztül. Örvendetes tényként kell megemlitenem, hogy a nyomdák száma a megye területén folytonosan szaporodik, ugy hogy jelenleg azok száma 14.

11. *Háziipar.*

A vármegyében háziiparral igen sokan foglalkoznak, csak az a kár, hogy azoknak értékesitése nincsen mindenütt kellőleg kifejlődve. Csupán Déván van egy vállalat (Monori-féle), amely nagy mértékben foglalkozik háziiparszerűleg előállitott csipkék készitésével és értékesitésével, még pedig nemcsak a belföldön, hanem a külföldön és főleg Amerikában is. Évi termelése kb. 80.000—100.000 korona s mintegy 1000 munkással dolgoztat. E munkások, jobban mondva háziiparosok részben Déván, részben pedig a szomszédos községekben laknak.

Egyébként a vármegyében a következő háziipar ágakkal foglalkoznak: Vászonszövéssel: Algyógyalfalu, Algyógyfelfalu, Alsószálláspatak, Bakonya, Berekszó, Boholt, Bózes,

Brád, Czereczel, Erdőfalva, Felsőszálláspatak, Feredőgyógy, Kisalmás, Kurety, Malajesd, Marossolymos, Nuksora, Pojána, Porkura, Renget, Szászváros, Tekerő, Váka, Valeajepi, Valeabrád, Voja és Zdrápcz községekben.

Külön megemlitést érdemel a Hosszu Ferenczné, özv. dr. Erdélyi Istvánné és Barcsán Tiberia vezetése alatt álló Hunyadmegyei Román Nőegylet e téren kifejtett működése. A 25 év óta fenálló egyletnek Szászváros on egy szövő és varró müterme van, ahol különböző koru, de leginkább fiatal leányokat foglalkoztat. Készitenek asztalfutókat, utazó táskákat, kézi tarsolyokat, függönyöket, ágy és asztalteritőket, szőnyegeket, egyházi misemondó ruhákat, szóval bármiféle kézimunkát, megyei motivumokkal ellátva.

Foglalkoznak továbbá a megyében a háziipar keretében kender és lenfonással: Arany, Bajesd, Brettyelin, Fehérviz, Gyertyámos, Kerges, Kersecz, Kisrápolt, Korojesd, Kőaljaohába, Kozolya, Maczesd, Nagyrápolt, Russor, Szárazalmás és Vajdej községekben. Csipkehorgolással: Dévén. Faiparral: (dézsa, fateknő, fakanál, vályu, faszerszám stb.) majdnem mindenütt, pokróczkészitéssel: Vajdahunyadon, kerékgyártással: Dobroczon és Leauczon, fazékkészitéssel: Obersián.

Ezekben ismertettem kivonatosan és röviden a vármegye iparügyének 1911. évi helyzetét.

Mindezekből látható, hogy habár az iparra általában fejlődést mutat, de azért még mindig körültekintő vezetőkre van szükség, hogy a vármegye ipara virágzó lehessen.

IX. Munkásbiztositó pénztár.

Az iparügyekkel kapcsolatosan szükségesnek tartom az iparügyek szolgálatában álló dévai munkásbiztositó

pénztár szervezetét és mult évi müködését röviden ismertetni :

A pénztár szervezete: a közgyülés, az igazgatóság és a felügyelő bizottság. A közgyülés áll 160 rendes kiküldöttből és 80 póttagból. Az igazgatóság pedig a közgyülés által választott 16 tagból áll, amely viszont hivatott a kezelési teendők elvégzésére a pénztár tisztviselőit megválasztani.

A pénztárnak jelenleg 18 tisztviselője és 26 kezelőorvosa van. Elnöke: Rhémann Zsigmond. Ügyvezető igazgatója: Péntek Elek. A felügyelő bizottság a közgyülés által választott elnökből és három tagból áll s a pénztár ügyvitelének és pénzkezelésének ellenőrzése képezi hatáskörét.

A pénztár Déván saját házában van elhelyezve, hol modern berendezésü rendelőintézetet tart fenn. A rendelőintézetben minden nap két orvos áll a jelentkező betegek rendelkezésére.

A biztositó pénztárnak 1911. évben 12533 tagja volt, akik után mintegy 270000 korona rovatott ki. Ebből a bevételből az alábbi összegeket forditotta törvényszerü segélyezésekre :

táppénz	64293 K.
kórházi ápolás	48803 K.
fürdőkre, szanatoriumokra .	2562 K.
gyógyszerekre	31048 K.
orvosi gyógykezelésre . .	52830 K.
bába és gyermekágyi seg.	1302 K.
temetési segélyre . . .	4870 K.

A fenmaradó 45000 koronányi feleslegből a pénztár

a kórházakból kikerült, de még nem munkabíró tagok elhelyezésére egy üdülőhelyet szándékszik felállítani.

A pénztár területén 1911. évben 570 üzemi baleset történt, amely után mintegy 3000 korona fizettetett ki. A kórházi ápolásra szoruló pénztári tagok részben a dévai közkórházban, részben pedig a kőrösbányai, vulkáni, petrozsényi, szebeni, szászsebesi és aradi kórházakban, továbbá a budapesti és kolozsvári klinikákon helyeztetnek el. Tervbe vette a mult évben egy kórház épitését, a munkásbiztositó hivatal azonban ezen tervhez nem adta meg a hozzájárulást s igy a nemes czél nem valósulhatott meg.

A munkaadók és biztositott tagok nagyrésze felismerve a törvény nemes intencióját s az intézmény üdvös voltát, ma már nem viseltetik oly nagy ellenszenvvel a pénztárral szemben s igy annak zavartalan működését a mult év folyamán semmi sem gátolta.

G) Földmivelésügy.

I. A vármegye közgazdasági állapota.

A lefolyt év sajnálatos eseménye, a „Hunyadmegyei Faipar Részvénytársaság" bukása mindenesetre káros hatást gyakorolt a vármegye közgazdasági állapotára, amennyiben ez nem csupán az emlitett ipari vállalatoknak, hanem a vele szoros kapcsolatban állott Dévai Hitelbanknak a bukását is jelentette.

Mara László érdemes főispánunk közbelépésének köszönhető, hogy egy kedvezményes kamatu államkölcsön kieszközlésével sikerült a betétre ott elhelyezve volt közpénzeket teljes értékükben megmenteni és egy csendes felszámolási eljárást lehetővé tenni.

A ragadós száj- és körömfájás megszünése és a községeknek zárlat alóli feloldása, a beszüntetve volt marhavásároknak ujhóli megnyitását tette lehetővé, mely körülmény — tekintettel arra, hogy a marhavásárok a megyében hosszas ideig szüneteltek, ugy a keresletre, mint az árak emelkedésére csak jó hatást gyakorolt.

Az állattenyésztés emelése érdekében a községek a szükséges tenyészbikákkal állami közvetités utján szokásos kedvezménynyujtás mellett láttattak el.

Általában örvendetesen lehet konstatálnunk, hogy az állattenyésztés fejlődése ugy fajminőség, mint jövedelme-

zőség tekintetében szépen halad; és különösen érdemel megemlitést a tejprodukczió emelésére irányuló törekvés, melynek jövedelmezőségét a gazdaközönség minálunk is kezdi észrevenni.

A mult évi gabonatermési eredmény ha nem is volt kedvezőnek, de viszont rossznak se volt mondható. Általában közepes termés volt, sőt takarmányfélékben teljesen kielégitő.

A gyümölcstermés eredménye már kedvezőtlenebb volt, különösen pedig a szilvatermés, ami annálfogva érdemel itt minálunk figyelmet, mert mint tudvalevő dolog, a Maros és Kőrösvölgy kisgazdáinak lehet mondani, hogy majdnem kizárólag ez képezi legfőbb jövedelmi forrását.

E helyen sajnálattal vagyok kénytelen jelenteni, hogy a vértetűnek vármegyeszerte való fellépése és rohamos terjedése a védekezés és irtás foganatositásának sürgős elrendelését tette részemről is szükségessé.

II. Állattenyésztés.

Az állattenyésztés a vármegye területén az 1911. évi állatszámlálás adatai szerint ugyan emelkedőben van, de még nincs kiheverve az állattenyésztésileg okozott azon nagy kár, melyet az 1910. évben járványszerüleg uralkodott és az 1911. évben is több helyen fellépett száj- és körömfájás betegsége az állatállományban okozott.

Kiosztatott az 1911. évben köztenyésztésre 123 darab bika, amelyeknek bevásárlási ára átlag 546 korona volt. A beszerzett bikák árából nyujtott pénzbeli kedvezmény, amely a kincstárt terheli, 16913 kor. tett ki.

Kiosztatott azonkivül 72 drb sertés kan, az vásároltatott átlag 143 koronáért, ezek árából a községek 30 %-a

engedményt élveztek, amely pénz értékben 2529 koronára rúg.

Tenyészállat díjazások Vajdahunyad, Várhely, Puj és Szászváros on tartattak, tehén és üsző díjakra kifizettetett összesen 1950 korona.

A községek apaállat gondozóinak jutalmazására 500 kor. használtatott fel.

Ezen kivül nemes baromfiak osztattak ki a megye területén a meglevő anyag javitására és pedig:

75 orpington à 1 koronáért, 60 emzeni gunár à 2 koronáért, 50 pekkingi gacsár à 1 koronáért, 25 nemes pulyka à 3 koronáért.

Az állattenyésztés emelésére és pedig: apaállat vételdíjazás, bikagondozók jutalmára, baromfi kiosztás összesen Hunyadmegyében 80000 kor. fordittatott, amelyből mint államsegély 24016 kor. engedtetett el.

III. Állategészségügy.

A vármegyében 1911. évben az állategészségügyi szolgálatot egy törvényhatósági, 11 járási m. kir. és 4 helyhatósági állatorvos látta el, — utóbbiak Déva, Szászváros, Vajdahunyad és Hátszeg r. t. városok alkalmazottjai. Petrozsényben egy magán állatorvos telepedett le.

A vármegye állatállománya az 1911. évi állat összeirás szerint 12848 ló, 146061 szarvasmarha, 58263 sertés, 299664 juh, 33989 kecske, 223 szamár és 11 öszvér. Az 1910. évi állatállománnyal szemben mutatkozó szaporodás 5918 szarvasmarha, 834 ló, 6340 sertés, 28203 juh és 8592 kecske.

Hivatalból jelentendő betegségek közül előfordult a ragadós száj- és körömfájás, lépfene, veszettség, sertésor-

báncz, sertésvész, bivalyvész és rühkór. Nagy veszteséget okoz állandóan a serczegő-üszök.

A ragadós száj- és körömfájás a vármegye területén 1910. évben lépett fel és átterjedt 1911. évre is. 1911. évben 122 községben állapittatott meg 6281 udvarban és 4 legelőn. Megbetegedett: 19463 szarvasmarha, 34068 juh, 271 kecske és 2651 sertés. Ezek közül elhullott 69 szarvasmarha, 10 juh és 115 sertés, — de az elhullott szarvasmarhák és sertések — kevés kivétellel — szopós állatok voltak. A betegség okozta kár elbirálásánál az elhullott állatok száma ma nem tájékoztat, mert a veszteség az állatok értékcsökkenéséből, a gazdasági munka elmaradásából, tej és husveszteségből származik és oly nagy, hogy ezt kellőleg értékelni nem lehet, ugy hogy a többi ragadós állatbetegség, mely az állatok elhullásával jár, — együttesen nem okoz akkora kárt, mint az aránylag enyhén lefolyó száj- és körömfájás.

A vármegye területén sulyos veszteséget okoz a *lépfene*, mely 1911. évben 92 községben, 180 udvarban és 2 legelőn lépett fel, 200 drb. szarvasmarha és 1 ló elhullását okozta. A lépfene elleni védőojtás már évtizedeken át világszerte gyakorlatban bevált, de Hunyadvármegyében nem tud kellőleg elterjedni és a vármegyének áldozatkészsége, valamint egyes állatorvosok odaadó iparkodása eddig meddő fáradozásnak mondható csak. A kisgazdák fatalisticus gondolkozása mellett a legfőbb akadálya a védőojtások terjedésének az aránylag csekély és az ojtás után nagy ritkán beálló elhullások. Az emlitett okok mutatják az eljárást, melyen a lépfene okozta károk csökkentésére követni lehetne. A nagyméltóságu m. kir. földmivelésügyi miniszter ur 1912. évre kilátásba helyezte, hogy több

község részére ingyen ojtó annyagot bocsájt rendelkezésre, helyenkint az ojtási költségek is államsegélyből nyernek majd fedezetet. A lényegesebb momentum azonban az volna, hogy a gazdaközönség ojtási baleseteknél kárpótlást nyerjen, ezt pedig csak az *állatbiztositás terjesztésével* lehet majd elérni. Kezdeményezésemre megindult ez iránti mozgalom remélhetőleg minden illetékes és befolyással biró tényező kötelességszerü és tevékeny támogatására fog találni.

A serczegő üszőkre vonatkozólag pontos számadatok nem állanak jelenleg rendelkezésre, annyit azonban meg lehet állapitani, hogy a veszteségek a lépfene által okozott kár mögött nem maradnak el, inkább meghaladják azt. A betegség elleni védekezésre ugyanazon eszközök állanak rendelkezésre, mint a lépfenénél, — ugyanazon az akadályok, következésképen ugyanazon eljárás mutatkozik czélszerünek a betegség leküzdésére.

Ezekkel kapcsolatosan a *dögtereknek* vármegye szerte észlelt rendezetlen állapotára kell rámutatnom. A dögterek rendszerint a legelőkön, vagy a szántóföldek közt nyertek elhelyezést és keritésük — ha van, — olyan, hogy semmi nemü állatot a fertőzött területtől távol nem tarthat. Ily viszonyok közt szüséges volna a hullákat oly mélyen elásni, hogy azokat az 1888. évi VII. t.-cz. végrehajtására kiadott 40000/988. számu földmivelésügyi miniszter rendelet 66. §-a értelmében 2 méter magas földréteg takarja. Ez azonban sok helyen nem történik meg, a felületesen elásott hullák részeit kutyák a legelőkön és szántóföldeken elhurczolják, az ezáltal ez állatok fertőzésének esélyeit szaporitják. Mindazokon a helyeken, ahol a tüzelő anyag beszerzése nagyobb nehézségbe nem ütközik, olcsó *hullaégető*

berendezéseket kellene létesiteni, a dögtér területének felszabadulása, keritésének állandó jó karban tartása a hullaégető berendezés költségeit fedezné, megfelelő hullavermek ásásának költsége pedig a tüzelő anyag költségét.

A veszettség és veszettség gyanuja 29 községben állapittatott meg. Veszettség miatt kiirtatott 4 szarvasmarha, 5 sertés, 24 eb és 1 macska. Veszettség gyanuja miatt 8 eb. Veszettség fertőzésének gyanuja miatt 141 eb, 9 macska, 1 tyuk, továbbá 111 kóborló és gazdátlan kutya.

Sertésorbáncz 26 községben került észlelés alá, 60 udvarban megbetegedett 96 sertés, — ezek közül elhullott 74, — gyógyult 22 sertés.

Sertésvész a vármegye 15 községében lépett fel. 45 udvarban 97 sertés betegedett meg, melyek közül 67 elhullott, 23 gyógyult, 2 drb leöletett és 5 drb beteg maradt 1912. évre.

Bivalyvészben egy bivaly hullott el.

A rüh 5 község 4 udvarában és 2 legelőjén állapittatott meg. Megbetegedett 6 ló és 260 juh. Ezek közül egy ló kiirtatott, a többi állat meggyógyult.

A husvizsgálatot a vármegye területén 11 állatorvos, 3 emberorvos, 48 képesitett és 7 nem képesitett husvizsgáló látja el. *Közfogyasztásra levágatott:* 3836 szarvasmarha, 1934 borju, 192 bivaly, 114 bivalyborju, 10438 juh, 20798 bárány, 4075 kecske, 2440 gödölye, 9510 sertés, 153 malacz, *Kényszervágás* 164 esetben volt. Fogyasztástól elvonatott 37 egész állat és 33 sertés husa.

A husfogyasztás 1910. évhez képest csökkenést mutat, mely az egyes állatfajok árának alakulásához alkalmazkodik. 1911. évben 2051 szarvasmarhával, 756 juhval kevesebb vágatott le mint 1910. évben. Ezzel szemben

mutatkozó többlet 1911. év javára 48 borju, 82 bivaly, 4 bivalyborju, 6409 bárány, 1405 kecske, 344 gödölye, 1414 sertés és 43 malacz.

Az 1908. évi augusztus hó 1-én életbelépett 54300—908. számu m. kir. földmivelésügyi miniszteri rendelet, mely a húsfogyasztó közönség jogos érdekeit megvédeni hivatott, a vármegye területén még ma sincs kielégitő módon végrehajtva. A legtöbb *vágóhid és mészárszék* berendezése és tisztasága nem felel meg a közegészségügy követelményeinek, sőt a húsvizsgálat végrehajtása tekintetében is sok kielégitetlen kivánalom marad fenn.

IV. Állatbiztositás.

Közgazdasági állapotunk minden elfogulatlan szemlélője megnyugvással állapithatja meg, hogy állattenyésztésünk a közelebbi évek alatt örvendetes fejlődésnek indult, úgy, hogy vármegyénk állatállománya alacsony becslés szerint közel 37 millió korona értéket tesz ki, mely legnagyobbrészt kis existentiák létfentartásának alapját képezi.

Közigazgatásunk fontos feladata már most, hogy a gazdatársadalom ezen vagyonát megvédje, sőt állattenyésztésünk fejlesztésére, valamint állategészségügyünk fokozására irányuló czélszerű intézkedésekkel még fokozza azt.

Tudjuk jól, hogy az extensiv gazdálkodási mód következtében az állatok tartása és gondozása a legtöbb helyen sok kivánni valót hagy fenn, mely okból az állati elhullások okozta kár igen nagy.

Előfordul sok esetben, hogy egy-egy állat elhullásából eredő kár a károsult kisgazda anyagi romlását idézi elő.

Ezeknek hatása alatt az elhullásokból származható károsodások enyhitése végett indittatva éreztem magamat moz-

galmat inditani aziránt, hogy az állatbiztositás lehetőleg széles körben terjesztessék oly módon, hogy a közigazgatási, mezőgazdasági és társadalmi tényezők egymást támogatva, mezőgazdáink annak előnyeit mielőbb élvezzék.

Nem kétséges, hogy ezen intézmény, mely már a külföldön bevált, rohamosan terjed és mindenütt a kivánt eredménnyel működik, Hunyadvármegye területén is áldásosan be fog válni.

Ez irányban folytatott tanulmányaim arról győztek meg, hogy az egész országban a biztositási ügy eddig nem részesült a kellő támogatásban. 2000 millió kor. értékü állatállományból csak 30 millió érték van biztositva. Más államokban hatalmas szövetkezetek léteznek már évtizedek óta. Francziaországban például van 8000 szövetkezet 500000-nél több taggal, Bajorországban, mely $^1/_6$-oda országunknak, 1800 szövetkezet 190000 taggal.

Hazánkban csak nehány vármegye községeiben van az országos szövetkezet felügyelete alatt állatbiztositó szövetkezet.

Addig is, mig törvényhozási úton a kölcsönös kötelező állatbiztositás szabályoztatnék, a községi szövetkezeteknek kell nagyobb tért hóditani, társadalmi úton azt propagálni.

A szövetkezet tagja lehet mindenki, ha legalább 1 drb 4 koronás üzletrészt jegyez.

Megalakul, ha 20 tag lép be, kiknek együtt van 100 szarvasmarhájuk. Van igazgatója, felügyelő bizottsága és választmánya.

Minden szarvasmarha 3 hónapos kortól biztositandó.

Biztositási díj a szövetkezet igazgatója által megállapitott érték minden 100 koronája után 1 kor. Ennek

fejében kap ingyen orvosi kezelést, gyógyszert, elhullás esetén a biztositási összeg 80 %-át. Felelős azonban a biztositott összeg 5 %-áig.

A gyakorlat megmutatta, hogy az ily szövetkezeteknek egyes tagok károsodásának elháritásán kivül még más nemzetgazdasági fontosságú hatása is van.

A rendszeres felügyelet által ugyanis oly értékeket ment meg gyógykezelés, esetleg levágás útján való értékesités által, melyek különben a tulajdonosok tájékozatlansága folytán megsemmisültek volna.

Előterjesztésem folytán az állatbiztositásnak ily módon való bevezetésével és terjesztésével a vármegye közigazgatási bizottsága is foglalkozott és azt helyeslőleg tudomásul vette. Egyben utasitott, hogy a gazdasági egylet meghallgatásával a községi állatbiztositási szövetkezetek létesitése érdekében a további lépéseket tegyem meg.

A Hunyadvármegyei Gazdasági Egylet véleményét kikértem és ennek beérkezte után az eszme megvalósitására szükséges intézkedéseket a törvényhatósági közgyűlés jóváhagyása és támogatása reményében meg fogom tenni.

V. Vizjog.

A vizjogi törvény végrehajtása körül felmerült teendők az utóbbi időben nagy lendületet nyertek; mert mig első sorban a vizjogi engedélyezések a vizierők fokozottabb kihasználása s az olcsó vizierők igénybevétele folytán az e téren való mind gyakoribb vállalkozás által folyton szaporodnak, addig másodsorban örvendetes előrehaladás mutatkozik a vármegye területén annyira szunnyadó talajjavitási munkálatok, községi ivóvizvezetékek, csatornázások, legelőitató vizvezetékek létesitése körül.

A vizierők kihasználása a viz hajtóerejének elektromos energiává való átalakitásában, kisebb vizimalmok és fűrészek létesitésében s végül abban rejlik, hogy a vizek az erdő termékeinek szállitására, továbbitására fordittatnak, illetve használtatnak fel. Leginkább igénybe vett folyóvizeink a vármegyében a két Zsil, a Sebes patak, a Sztrigy, a Kudzsiri patak és a Nagypatak.

Folyóvizeink az erőkihasználás terén kiaknázva nincsenek s kivánatos lenne minél több nagyobbszabásu vizierő teleppel ezen kincseket érő erőtömeget kihasználni, a mi viszont ipartelepek létesitésére adna bő alkalmat, tekintve hogy vármegyénkben mérhetlen mennyiségü különféle nyers anyag vár feldolgozásra.

A talajjavitások terén főleg lecsapolások végeztetnek s e téren több terv is készült, melyek a közel jövőben kerülnek kivitelre. Nevezetesen Kalánfürdő összes területe 102 k. h. nagyságban, az alsófarkadini és tustyai kincstári telep 100 k. h-ban, a balomiri lecsapolás 800 k. h-ban folyamatban van, az alpestesi lecsapolás a község összes alsó határára kiterjedőleg, a vajdahunyadi csángótelep lecsapolása 70 k. h-ban, a ribiczei és bosoródi tagositással kapcsolatos összes vizrendezések és lecsapolások 2000 k. h-ban; lecsapolás tehát a közel jövőben 3200 k. h-don fog végeztetni. Öntözés kerül kivitelre Kalánfürdőn 102 k. h. és Szászvároson 60 k. h-don, Déván a csángótelepen 120 k. h-don. Nagyszabásu kenderáztató létesül Kalánfürdőn, ahol eddig is a környékből 45 község áztatta a kendert, ami a mű-kenderáztatóval előnyösen meg fog változni.

Vizvezeték és itatóvezeték létesitése küszöbön áll Vajdahunyadon, Déván, Petrozsényben és Szászvároson. Ezen a téren nagyobb lendület várható a közel jövőben, mert

sok oly községe van a vármegyének, melyekben egyáltalában nincs megfelelő ivóviz.

Ezen községek felhivandók lesznek közegészségi szempontból kifogástalan vizvezetékek létesitésére. A tervek és költségelőirányzatok a földmivelésügyi miniszter ur utasitására a nagyszebeni m. kir. kulturmérnöki hivatal által készittetnek el dijmentesen.

Csatornázás készül Petrozsényben s kilátás van arra, hogy Déva és Szászváros a közel jövőben csatornahálózatot nyernek, melynek szenyvizeivel való öntözési összes berendezést a földmivelésügyi miniszter teljes összegében magára vállalja, minél fogva kivánatos volna a városok csatornázásával kapcsolatosan az öntözéseket is elvégeztetni, ami a városi piaczok olcsóbbá tételére kiválóan alkalmas lenne.

Mint a vizjogi törvény keretén belül való elintézendők között egyetlen kifogásolható állapot a vizrendőri panaszok és eljárások különösen nagy számban való jelentkezése. Érthetetlen ezen vizrendőri panaszoknak szinte mesterségesen való felhajtása, minélfogva az elsőfoku vizrendőri hatóságok figyelme ezen körülményre felhivandó lesz, mert egészségtelen és nagyon kezdetleges állapotot jelent a járásokra nézve a tulgyakori vizrendőri kihágás.

Nem mulaszthatom el jelentésemben feleleveniteni ama régebb tapasztalt személyzeti hiányt, amely a kerületi kulturmérnöki hivatalnál tapasztalható s a mely hivatal 28 közigazgatási hatóságnál, 3 törvényhatóság területén 2 beosztott mérnökkel végzi az összes teendőket; ily csekély létszám mellett is a székhelyétől legtávolabb fekvő vármegyénkben is az utóbbi időben az eddigihez képest tetemesen nagyobb eredményt mutatott fel, ugy a vizjogi

törvény végrehajtása, mint a műszaki, talajjavitási s egyéb munkálatok tervezésénél és végrehajtásánál.

Tekintve a vármegyénkben szükséges nagyarányu talajjavitási munkálatokat s a vizjogi törvény végrehajtása körüli óriási szaporulatot, czélszerünek tartanám a földmivelésügyi miniszter urhoz oly irányu felterjesztéssel élni, hogy Déva székhelylyel egy uj kulturmérnöki hivatal állittassék fel, mert a nevezett hivatal közelsége nagy mértékben hozzájárul a viz és mezei gazdaságok fellendüléséhez, már pedig vármegyénk ez irányban nagyon alkalmas terrénummal rendelkezik.

A vármegye területén levő viziművek joggyakorlatának rendezése, illetve a régen fennálló, igazolt, de vizikönyvileg még nem nyilvántartott vizhasználatok, valamint uj ipari és erdőgazdasági czélt szolgáló viziművek engedélyezése, nemkülönben tulajdonjog átiratás tárgyában 1911. év folyamán 20 esetben állittatott ki engedélyokirat.

VI. Erdészet.

Hunyadvármegye területén fekvő erdők nyilvántartási törzskönyvének adatai 1911. évről a következő állapotot mutatják:

Összes erdőterület 626330.35 k. h. Ebből talajminőség szerint 71555.21 k. h. véderdő, 541830.70 k. h. feltétlen erdőtalaju erdő és 12950.44 k. h. nem feltétlen erdőtalaju erdő. Fanemek szerint elkülönitve van 117975.10 k. h. tölgyerdő, 406854.45 k. h. bükk és más lombfaerdő és 101506.74 k. h. fenyőerdő.

Az összes területben 325.74 k. h. apadás mutatkozik, ami területhelyesbités folytán állott be. A véderdőknél mutatkozó 4910.47 k. h. apadás onnan származik, hogy a

helyszinén eszközölt revizió alapján az eddig véderdőként szerepló, de a valóságban nem véderdő jellegü területek a véderdők sorából töröltettek s a feltétlen erdőtalaju erdők közé soroztattak, ami által a feltétlen erdő talaju területek ugyanily arányban gyarapodtak.

Erdőirtások az elmult évben alig számbavehető mérvben fordultak elő, s ahol ilyenek történtek is, a szükséges intézkedések azok meggátlása végett minden esetben megtétettek.

Az üzemtervek és érvényben levő rendeletek folytán erdősitendő volt a vármegyében 5693.07 k. h. erdőterület, amelyből tényleg csak 3845.48 k. h. erdősittetett be, a mulasztás oka a csemete és munkaerő hiányában keresendő, továbbá az a körülmény, hogy a magas hegységi erdőkben az erdősitési évad nagyon rövid.

A kihasznált erdők ujra erdősitése iránti ellenszenv hova tovább mindinkább szünőfélben van, mert a tulajdonosok kezdik belátni, hogy a csak erdőnek alkalmas, feltétlen erdőtalaju területek termőképessége csakis ugy van biztositva, ha azok ujra beerdősittetnek és a termőtalajnak elkopárosodásai megakadályoztatnak. Az erdőtelepités iránti ellenszenv főoka a legeltetés korlátozásában keresendő, amennyiben a lakosság nem hajlandó abba könnyen beletörődni, hogy a fiatal erdőben az erdősités sikerének biztositása czéljából ott a legeltetés nagyon káros s ennél fogva tiltva van.

A kopár és vizmosásos területek összeirása az 1911. évi 35203. F. M. rendelet értelmében fokozottabb mértékben történt. Összeiratott összesen 10180 k. h. beerdősitendő és megkötendő vizmosásos és kopár terület. Amint e számból is látható, a vármegye területén tulmagas a viz-

mosásos területek száma és terjedelme, tekintettel tehát arra, hogy e kopár és vizmosásos területek birtokosai oly szegények, hogy saját erejükből e nagyfontosságu közgazdasági feladatnak eleget tenni nem tudnak, a dévai m. kir. állami erdőhivatal e területek megkötésére és beerdősitésére mintegy 6 millió korona összegü költségvetést készitett s annak a jelzett czélra leendő kiutalását a földmivelésügyi miniszter urtól kérte. Ez alkalommal a szükséges csemete előállitása czéljából terjedelmes csemetekertek létesitése javasoltatott ugyancsak államköltségen.

Kopár területek beerdősitésére az elmult évben 69 erdőbirtokos kapott 19,055.100 drb ingyen csemetét s beerdősittetett ebből 418 k. h. kopár és vizmosásos terület. Állami pénzsegélyben 51 erdőbirtokos részesült 9672 kor. összegben. E birtokosok között magánerdő tulajdonosok nincsennek, hanem valamennyien közbirtokosságok.

Erdőégések az elmult év folyamán csekélyebb számban voltak, mint megelőzőleg. Káros rovarok pusztitása egyáltalában nem fordult elő.

Vizen való szállitásra egy új engedély adatott ki.

Üzemtervek és az érvényben levő rendeletek ellenére elkövetett cselekmények és mulasztások miatt az erdőrendészeti áthágás 14 esetben tétetett folyamatba s mind a 14 eset itélettel be is fejeztetett.

Az erdészeti ügyek intézésére és vezetésére hivatott szervek működését a mult év folyamán semmisem zavarta meg s igy azok békés és harmonikus intézkedései biztositva voltak.

Ezen szervek a mult évben a következők voltak:

1. Hunyadvármegye közigazgatási bizottságának erdészeti albizottsága. Elnöke Pogány Béla alispán. Tagjai:

Kendeffy Gábor és Róth Flóris, mint a bizottság által megválasztott tagok és Székely Mózes kir. erdőfelügyelő (akadályoztatása esetén Goró Ferencz kir. alerdőfelügyelő) és Bodnár Richard m. kir. erdőtanácsos, a dévai m. kir. áll. erdőhivatal vezetője, mint hivatalból való tagok. Jegyzője és előadója: Deésy János vm. aljzö volt. Az elnöki teendőket Pogány Béla alispán, majd felfüggesztése után Róth Flóris bizottsági tag látta el. A bizottság a mult év folyamán 10 ülést tartott s elintézett összesen 1800 ügyet. Ebből 700 drbot ülésen és 1100 drbot ülésen kivül.

2. *A dévai kir. erdőfelügyelőség.* Vezetője: Székely Mózes kir. erdőfelügyelő, helyettesse: Goró Ferencz kir. alerdőfelügyelő.

3. *A dévai m. kir. állami erdőhivatal.* Hivatalfőnök: Bodnár Richard m. kir. erdőtanácsos. A személyzet áll egy m. kir. segéd erdőmérnökből, három m. kir. erdőmérnök gyakornokból és két dijnokból.

Alája van rendelve 6 erdőgondnokság és pedig:

a) a brádi m. kir. járási erdőgondnokság, élén egy főerdőmérnök áll és hatásköre kiterjed a brádi és kőrösbányai járásokban levő erdők és kopár területek kezelésére;

b) a marosillyei járási erdőgondnokság, élén egy főerdőmérnökkel, a marosillyei járásban levő erdők és kopárterületek kezelésére;

c) a dévai m. kir. járási erdőgondnokság, élén egy erdőmérnökkel, a dévai járásban levő erdők kezelésére;

d) a szászvárosi m. kir. járási erdőgondnokság, élén egy főerdőmérnökkel, kezeli a szászvárosi és algyógyi járásokban levő erdőket és kopár területeket.

e) a hátszegi m. kir. járási erdőgondnokság, élén egy

erdőmérnökkel, kezeli a hátszegi és vajdahunyadi járásokban levő erdőket és kopár területeket.

f) a petrozsényi m. kir. járási erdőgondnokság, élén egy s. erdőmérnökkel, kezeli a petrozsényi és puji járásokban levő erdőket és kopár területeket.

1911. év folyamán intézkedés történt azirán t, hogy még két uj gondnokság szerveztessék, egy Vajdahunyadra és egy Pujra, s igy még csak az algyógyi és a kőrösbányai járásba kellene gondnokságot szervezni, hogy minden egyes járásnak külön gondnoksága legyen.

A dévai m. kir. áll. erdőhivatal s az alája rendelt 6 erdőgondnokság kezelésében volt az év folyamán 236030 k. h. kiterjedésü erdő, amely 329 község határára terjed ki s 1013 erdőbirtokot képez. Az erdőkezelésért 0·6 fill. volt kiróva holdanként.

Az erdővédelmet 35 kerületi erdőőr védte (3 állás betöltetlen volt) 7 központi erdőőr és 549 erdőszolga látta el. Az erdőőrök illetményeinek fedezésére erdőőrzési járulékok vettettek ki, holdanként 7·6 fillértől 31·1 fillérig terjedő nagyságban.

Itt tartom szükségesnek megemliteni azt, hogy ugy ezen erdőőrzési járulékok, valamint az erdőkezelési díjak felhajtása sok nehézségbe ütközött. E díjak u. i. a kellő szorgalmazás hiányában évről-évre szaporodtak, ugy, hogy például az erdőőrzési alap 1910. évi számadása 65.000 korona hátralékkal zárult. E hiányokat pótlandó, szigoruan intézkedtem a hátrálékos járulékok felhajtása iránt. Ezen intézkedésemnek az eredménye már most is érezhető, remélem azonban, hogy a hátralékok teljes elenyésztetése a felhajtás folytonos szorgalmazása következtében csak rövid idő kérdése.

Kiemelem végül azt, hogy az 1911. év folyamán ugy az erdő védelmére hivatott személyeknek, mint az erdészeti és közigazgatási hatóságoknak az erdei kihágók roppant sok nehézséget okoztak. Az erdei kihágások száma az adatok tanuságai szerint évről-évre szaporodik. Az év folyamán például mintegy 14,000 erdei kihágási esetet jelentettek be az illetékes elsőfoku rendőri büntető biráknak. Nyilvánvaló tehát, hogy e nagy számu kihágási esetek feljelentése, kezelése, tárgyalása s a hozott itéletek nyilvántartása és végrehajtása mily nagy munkát okoz az illetékes hatóságoknak.

Ettől eltekintve, e kihágások az erdők állagában is nagy kárt okoznak, ami közgazdasági szempontból igen hátrányos. A fentebb emlitett kihágási esetekben elkövetett kár értéke az érvényben levő erdei ár és értékszabályzat szerint kiszámitva mintegy 67000 koronát tett ki.

Látható tehát, hogy ezen erdei lopások az erdőbirtokosoknak mily tetemes kárt s a hatóságoknak mily sok felesleges munkát okoznak.

Nézetem szerint a lopások gyakorisága onnan származik, hogy az elsőfoku hatóságok eddig az erdei kihágásokat nem kezelték a kellő szigorral s a kihágási esetekben hozott itéleteket nem hajtották erélyesen és gyorsan végre.

Intézkedtem tehát az iránt, hogy az erdei kihágási panaszok az erdőtörvény intenciójának megfelelőleg gyorsan vétessenek tárgyalás alá s hogy a hozott itéletek minden esetben a lehető legnagyobb szigorral hajtassanak végre. Remélem ennélfogva, hogy ezen intézkedések a kivánt eredményt meg fogják hozni s a kihágók a szigoru büntetéstől való félelem miatt a kihágásoktól tartózkodni fognak.

VII. Gazdasági egylet.

Szervezete és működése.

A Hunyadmegyei Gazdasági Egylet mint ilyen 1882-ben alakult.

Az alakuláshoz az eszmét a Déván rendezett gazdasági vándorgyülés adta, melyet a vármegye akkor volt alispánja, Barcsay Kálmán oly lelkesen karolt fel.

Volt elnökei között ott találjuk gróf Kún Kocsárd algyógyi, cseszeliczki Szilvásy László oláhbrettyei, báró Bornemisza Tivadar marosillyei, gróf Bethlen Miklós, Barcsay Kálmán nagybarcsai, báró Szentkereszty György bokaji, Mara László demsusi, Szentiványi Gábor marossolymosi és báró Bornemisza Lipót marosillyei nagybirtokosokat, kik valamennyien lelkes úttörői és támogatói voltak itt a megyében minden gazdasági fellendülést czélzó törekvésnek.

A gazdasági egylet előbb csupán mint társadalmi szervezet működött, czéljául tüzvén ki Hunyadvármegyében a mező- és erdőgazdaság fejlődését előmozditani s azoknak lehető felvirágzását arra alkalmas iparágak vagy vállalatok létesitésével eszközölni.

Ez irányu aktiv működését 1890-ben kezdette meg, amidőn a megyei mezőgazdasági termények és termékek kollektiv kiállitásával az aradi országos kiállitáson résztvett. Pietsch Lajos akkori gazdasági egyleti titkár fáradságot nem ismerő és buzgó közreműködése mellett nagyobb szabásu tevékenységet fejtett ki 1896-ban, amidőn az ezredéves országos kiállitásnak mezőgazdasági, erdészeti és vadászati, valamint a néprajzi csoportjaiban impozáns módon rendezett gyüjteményes kiállitásokkal igyekezett a vármegyét méltó módon bemutatni.

Hogy mennyire lett ezirányu működése felsőbb helyen is honorálva, semmi se bizonyitja jobban; mint az, hogy a közreműködésével résztvettek közül mintegy 150-en nyertek különböző kitüntetést, maga az egylet pedig mind a három főcsoportnál a kiállitási nagy éremmel lett kitüntetve.

Az évenként rendezett állatdíjazásokon kivül két izben rendezett gyümölcs- és veteménykiállitást Déván és egy izben Petrozsényben 1903-ban az iparkiállitás alkalmával. Ezen kiállitások és díjazások az állattenyésztés fellenditését és a gyümölcsternelési kedvnek fokozását és terjesztését voltak hivatva előmozditani, melyeknek érdekében az egylet különösképen fejtett ki akcziót.

Az egylet forszirozására állapittatott meg a vármegyére nézve a piros-tarka tenyészkerület, melynek üdvös hatását tagadni nem lehet.

Az ő támogatásával alakult meg a „Transsylvania" konzervgyár és később az „Agrária" pálinkafőző és gyümölcsértékesitő szövetkezet. És ismét csak az ő teljes közreműködésével, a bányamunkásoknak élelmiczikkekkel való ellátása czéljából jött Petrozsényben létre az igen szép jövőnek néző „Zsilvölgyi Tejszövetkezet."

A vármegye kezdeményezésére 46682—909 VII—3. földmiv. miniszteri rendelettel jóváhagyott 428. kgy. sz. határozat alapján 1909-ben átvette a vármegyei mezőgazdasági bizottságnak szabályrendeletében körülírt teendőit is és azóta mint a vármegyei közigazgatásnak egyik organuma működik.

Ezen ráruházott teendőket minden hó 10-én tartandó igazgató választmányi ülésen végzi. A választmány szervezete szerint két szakosztályból áll, nevezetesen I. az állat-

tenyésztési és lótenyésztési; II. a növénytermelési, közgazdasági és ipari szakosztályból. Tagjai pedig: elnök, alelnök, igazgató, titkár, pénztárnok, ügyész, továbbá a közgyűlés által beválasztott 20 tag. Ezen kivül tanácskozási joggal biró tagjai még: az alispán, a m. főjegyző, tiszti főügyész, közgazdasági előadó és a járási mezőgazdasági bizottságok elnökei és a kerületi kir. erdőfelügyelő, kulturmérnöki hivatali főnök, méntelep osztály parancsnoka, gazdasági felügyelő, szőlészeti és borászati felügyelő, méhészeti felügyelő, tanfelügyelő, az algyógyi földmíves iskolai igazgató, a dévai tanitóképezdei szaktanár és a törvényhatósági állatorvos. Az egylet jelenlegi elnöke: csiktaplóczai Lázár László lapusnyaki birtokos, alelnöke: nagyklopotivai Pogány Béla, szakosztály elnöke: Báró Kemény József, lótenyésztési bizottsági elnök: báró Nopcsa Elek.

Igazgatója: Pietsch Lajos közgazdasági előadó, titkára: Kenderessy Károly, pénztárnoka: Török Géza, ügyésze: dr. Apáthy Árpád. Az egylet szervei: a közgyülés, a választmány, a szakosztályok, az elnökség, az egyleti tisztviselők, a járási mezőgazdasági bizottságok és a gazdakörök.

Az egyletnek van ez idő szerint: 22 alapitó tagja, 38 rendes személyi, 44 községi és 26 pártoló tagja.

Az egylet működése a lefolyt évben: tartott 9 választmányi és 2 szakosztályi ülést, 2 rendes és 1 rendkivüli közgyűlést.

Az egyszázat jóval meghaladó közérdekü határozatán kivül megemlittetnek:

1. az egylet sikeresebb működhetése czéljából anyagi helyzetének földmivelésügyi miniszter által tervbe vett állandó segélyezés által való feljavitása, mely rendszeres

segélyezés az egylet adminisztraczionalis költségeinek állandó fedezésére lenne hivatva szolgálni.

2. a községi legelő-ügynek a rendezése, különös tekintettel a havasi legelők karbantartására, berendezésére, esetleg szerzésére egy e czélra szolgáló legelőtörzskönyvnek a központban való felfektetésével;

3. az apaállatok tartására vonatkozó szabályrendelet tervbe vett módositása;

4. a ragadós száj- és körömfájás állati betegségnek csempészet útján történő behurczolás ellen való védekezés szempontjából a csempészet meggátlása és a marhatörzskönyvek vezetésének állami közegekre való bizása érdekében az egylet által meginditott országos mozgalom következtében az Országos Magyar Gazdasági Egyesület kiküldöttségét a helyszinen, illetve a vármegye területén tartott tanulmányútjában támogatva, ezen fontos kérdés mikénti megoldása érdekében Budapesten két ízben tartott országos értekezleten saját kiküldöttsége által részt vett;

5. tűzkárok elleni biztositás érdekében a gazdák biztositó szövetkezeténél a vármegye területére nézve olcsóbb díjtételeket eszközölvén ki, ezen biztositó szövetkezettel oly értelmü megállapodásra jutott, hogy a biztositó szövetkezet a vármegye területére kiterjedő működéssel a gazdasági egylet felügyelete és ellenőrzése alatt Déván egy főügynökséget szervez;

6. vármegyebeli gazdák és birtokosok részére 10.000 dbot meghaladó nemes gyümölcsoltványt 20 filléres kedvezményes áron eszközölt ki a nagyméltóságu földmivelésügyi m. kir. minisztertől;

7. földmivelésügyi miniszter támogatása mellett állat-

díjazásokat rendezett Kőrösbányán, Vajdahunyadon, Pujon, Várhelyen és Szászváros on;

8. gazdasági ismeretek terjesztése czéljából az algyógyi földmivesiskola tanárainak, kertésztanitóinak és a dévai tanitóképezdénél levő szaktanárnak e czélra történt felkérésével népies gazdasági előadásokat tartott és pedig: Alváczán, Czebén, Riskuliczán, Ribiczén, Brádon, Boiczán, Alsólunkojon, Kristyoron, Valisorán, Alsókajanelen, Veczelen, Szentandráson, Branyicskán, Guraszádán, Zámon, Dobrán, Nagyrápolton, Bábolnán, Balsán, Bózesen, Benczenczen, Alkenyéren, Tordoson, Paadon, Rákosdon, Alsóteleken, Felpestesen, Hosdáton, Russon, Óbrettyén, Nagypestényben, Demsuson, Pujon, Bajesden, Mezőlivádián és Ponoron, összesen 36 községben, 2089 hallgató előtt, mintegy 3000 példány népiesen megirt gazdasági füzetnek szétosztásával; végül pedig

9. különös métékben szorgalmazta a vértetü és általában a rovarok irtása iránt kiadott utasitásoknak szigoru végrehajtását.

Az egyletnek mult év folyamán tárgyalt 1910. évi zárszámadása szerint a bevétel:

Az 1909. évi pénzmaradvány .	30731 K 22 f
Különböző bevétel	2664 K 36 f
Összesen	33395 K 58 f
Kiadás: Személyi kiadások . .	2495 K 28 f
Dologi kiadások	353 K 24 f
Összesen	2848 K 52 f
Maradvány 1910. év végén .	30547 K 60 f

mely vagyon 4400 korona értékü Agrária részvényen kivül takarékpénztári betéti értékben állott.

Az 1912. évre egybeállitott költségvetés az alábbi tételeket foglalja magában:

Bevételek:	Kamatjövedelem . .	1000 K
	Tagdijak	600 „
	Államsegély . . .	2600 „
	Összesen	4200 K
Kiadások:	Tiszteletdijak . . .	3400 K
	Dologi kiadások . .	700 „
	Tagdijak	100 „
	Összesen	4200 K

Amint fenti számadásból és költségvetésből kitünik, az egylet csekély jövedelménél fogva nem volt még azon helyzetben, hogy vármegyénkben a mezőgazdaság emelésére nagyobb áldozatokat hozhatott volna, de most, hogy a vármegye és törvényhatóság mult évi október havában tartott közgyülésében a rendelkezési alapból gazdasági czélok megvalósitása érdekében a gazdasági egyletnek kiszolgáltatandó évi 2000 korona állandó segélyt szavazott meg, az egylet eredményes működése nagyban elő van mozditva. és biztositva.

Általában a gazdasági életnek megyeszerte való fellenditését lehet az ujabb törvényalkotásokkal is és ezek között különösen a gazdasági felügyelőknek a vármegyékhez történő beosztásáról szóló törvényczikktől várni. Ezzel a vármegye egy ujabb gazdasági organumot nyer, mely mind arra szolgál, hogy a vármegye termei a rendes közigazgatási ügyeken kivül gazdasági témákkal is töltessenek be.

H) Bányászat.

E téren a vármegye az összes többi megyék között az első helyen áll. Érczczel és egyéb bányatermékekkel dús hegyei vannak, amelyek a messze idegenből is idevonzották a tőkét, amely a munkával vállvetve bányaiparunkat virágzóvá tette.

A bányászat különösen és legfőképen vasércz, nemes fémek, réz és széntermeléssel foglalkozik.

A vasbányászat terén az első helyet foglalja el az állami kincstár tulajdonát képező gyalári vasbánya, amelynek évi termelése meghaladja a két millió métermázsát. A termelt nyersanyagot a govasdiai és vajdahunyadi kohókban dolgozzák fel.

Nagymértékü vasérczbányászattal foglalkozik még a kaláni bánya és kohómű részvénytársaság a tulajdonában levő alsóteleki és ploczkai bányatelepeken. Az 1911. évi nyerstermelés mennyisége kitett 210000 m. m.

Nemes fémek közül a vármegyében aranyat és ezüstöt bányásznak, még pedig nagyobb mennyiségben a nagyági m. kir. és társulati bányatelepen, az első erdélyi aranybányatársulat bányáiban, a rudai tizenkét apostol bányatársulat és a kisalmás—porkurai arany-ezüst bányatársulat bányatelepein.

A nagyági m. kir. és társulati bányamű a mult év folyamán 9 tisztet, 24 altisztet, 21 érczfejtőt, 294 szak-

munkást vagy vájárt, 55 zuzómunkást és 173 mellékmunkást foglalkoztatott és mintegy 80 kg. aranyat és mintegy 300 kg. ezüstöt termelt. Szervezete a mult év folyamán lényeges változáson ment keresztül, a mennyiben a m. kir. bányakincstár a 128 bányarészvény kizárólagos tulajdonosa lett s igy most van folyamatban az adminisztráczió átalakitása az egységes kincstári szolgálat elvei értelmében. Örvendetes tényként kell felemlitenem, hogy a pénzügyminiszter ur az 1906. évben beszüntetett bányaiskola ujból való megnyitását elrendelte.

Az első erdélyi aranybányatársulat birtokában levő aranybányák közül a mult esztendőben háromban dolgoztak: a hunyadboiczaiban, a füzesdtresztiaiban és a felsőkajaneliben. E három aranymű, amely ezelőtt három külömböző németországi társulat tulajdonában volt, 6,195,926 négyzetméter nagyságu, minélfogva a magyarorsági bányaművek között a legnagyobbak egyike.

A rudai tizenkét apostol bányatársulat bányái Bárza, Ruda, Valeanıáre, Valeaursului, Gurabárza, Brád, Czebe, Muszári és Felsőlunkoj községek határaiban feküsznek. A vállalat átlag 2050 férfit, 8 nőt és 189 gyermek munkást foglalkoztatott. A munkások átlagos napi keresete 3—5 korona között váltakozott. A bányatársulat az elmult évben sok nehézséggel küzdött, amennyiben a bányákban nagyarányu aranylopások fordultak elő

Rézbánya csupán két helyen, ugymint Déván és Almaselen van. A mult év folyamán azonban egyik sem volt üzemben.

Legkiterjedtebb a megyében a kőszénbányászat. A szénben gazdag Zsil völgye mint mindig, ugy a mult évben is szorgalmas tevékenységet fejtett ki. Nevezetesebb

bányái a petrozsényi állami szénbánya, a Salgótarjáni Kőszénbánya r. t. és az Urikány-Zsilvölgyi Magyar Kőszénbánya r. t.

A petrozsényi állami szénbánya mult évi eredményeiről szóló adatokat nem sikerülvén beszerezni, működését nem ismertethetem bővebben.

A Salgótarjáni Kőszénbánya Részvénytársaság bányái Petrozsény, Petrilla, Livazény, Alsóbarbatyényiszkrony, Zsilvajdejvulkán és Urikány községek határaiban feküsznek. A bányák mult évi termelése a társulat vezetése alatt álló Felsőzsilvölgyi Kőszénbánya termeléseivel együtt meghaladta a 11 millió mm. Bányáiban 7000-nél több munkás dolgozott s azok átlagos napi bére 3—5 korona volt.

Az Urikány-Zsilvölgyi Magyar Kőszénbánya Részvénytársaság lupényi bányáiban a mult esztendőben mintegy 506.000 tonna szenet termeltek, az ugyanottani kokszgyárban pedig 47000 tonna pirszenet, 3000 tonna kőszénkátrányt és 1200 tonna kénsavas ammoniákot állitottak elő. A vállalat mintegy 3500 munkást foglalkoztatott 3—5 korona átlagos napi keresettel.

Itt kell megemlitenem azt, hogy ugy ennél, mint az előbb emlitett részvénytársaságnál munkásmozgalmak nem voltak, erre különben a munkásoknak nem is lett volna okuk, mert a társulatok igazgatóságai a munkások jólétére sokat áldoznak s modern munkásházak épitésével és jóléti munkásintézmények létesitésével a munkások helyzetét kedvezővé tették.

A bányászattal kapcsolatosan a bányatermékek feldolgozásával foglalkozó gyárakról is megemlékezem.

E téren az első és a legnagyobb gyár a vajdahunyadi állami vasgyár, amely a gyalári kincstári bányatelepen ter-

melt vasérczet olvasztja ki. Ipari tevékenysége, hasonlóan a megelőző évekéhez, kizárólag nyers vas és vasöntvény termelésére szoritkozott. Termelt a lefolyt évben mintegy egy millió mm. nyers vasat és 75000 mm. vasöntvényt. Üzemben tartott 6 nagyolvasztót, még pedig Gyaláron egyet és Vajdahunyadon ötöt. Nyersvas terményeit az állami vasművek finomitóiban, ugymint Diósgyőrben, Zólyombrezóban, Kudzsiron s az államvasutak budapesti gépgyárában dolgozzák fel. A mult év folyamán mintegy 1500 munkást foglalkoztatott 4—6 korona átlagos napi keresettel.

Vasgyár van ezen kivül Kalánban és Kudzsiron.

Az előbbiben vaskályhákat, épitkezési, gép és vasuti öntvényeket, az utóbbiban vasszerszámokat (vasrudakat stb.) készitenek. Mindkettőnek gyártmányai elsőranguak és éppen czért nagyon keresettek.

Ezekben ismertettem a vármegye területén levő bányákat s a bányatermékeket feldolgozó gyárakat, amelyek a vármegye népességi, ipari, kereskedelmi és munkásviszonyaira oly nagy hatással vannak.

I) Hunyadvármegye pénzintézetei.

Megyénk területén összesen működött az 1911-dik évben 68 pénzintézet, ezekből 33 részvénytársasági alapon és 35 községi és magánszövetkezet.

A részvénytársasági alapon működő takarékpénztárak és bankok részvénytőkéje együttesen 7.071.833 korona, tartalékalapjuk 4.408.292 korona. Betétjük könyvecskékre és folyószámlára 30.150.997 korona. Visszleszámitolás útján forgalmukban tartottak 11.578.430 koronát. Ezen 33 pénzintézet tehát összesen 53.208.552 koronát bocsátott a hitelkeresők rendelkezésére, túlnyomó részben váltó s kisebb összegeket jelzálogos kötelezvények és személyes hitelü kötelezvények ellenében.

A hiteligények kielégitésében a súlyos pénzügyi viszonyok mellett erősen megnehezitette pénzintézeteink működését a Dévai Hitelbank Részvénytársaság válsága, mely még inkább tartózkodókká tette a visszleszámitoló nagybankokat, tetemes károsodást szenvedtek a részvényesek, egyes ipar és kereskedelmi vállalatok, sőt magánczégek is, melyek közül egyik legnagyobb kereskedő czégünk össze is omlott, mely ismét kisebb kereskedőknek idézte elő anyagi romlását. A szerencsétlenséget, főleg a dévai piaczon, alig elviselhető módon fokozták volna ezen bukások, ha a Dévai Takarékpénztár nem jön segitségül, mely a vármegye főispánjának közbenjárásával egy millió korona

állami olcsó kölcsönt kapott s így lehetővé tette, hogy a betevők megkapták azonnal betétjük 50 százalékát s a közpénzek jellegével biró betevők pedig betéteik teljes összegét. Úgy, hogy amint a helyzet most már látszik, a Dévai Takarékpénztár ezen vállalkozása nélkül több mint egy millió koronát vesztettek volna el a Dévai Hitelbank betevői is.

Daczára az országos nehéz pénzügyi konjunkturáknak, daczára a Dévai Hitelbank összeomlásának, elmondhatjuk, hogy pénzintézeteink derekasan állták ki a veszélyt és feleltek meg hivatásuknak közgazdasági hiteligények kielégitése tekintetében és kielégitő eredménnyel zárták le évi mérlegüket.

Örömmel láttuk, hogy nagyobb pénzintézeteink egyikemásika sulyt helyezett a megyei ipari, kereskedelmi vállalatok támogatására is, nemkülönben a parczellázások pénzügyi müveleteinek keresztül viteléné mutatott hathatós támogatást.

Sajnos, hogy nincs még egyetlen olyan pénzintézetünk sem, mely különösen földbirtokokra és vidéki házakra nyujthatna olcsó, annuitásos kölcsönöket, s igen szivesen látnók, ha egy a megye birtokosai és pénzintézeteink támogatásával alapitott jelzálog-hitelintézet jönne létre, mely a kibocsátandó jelzálog leveleivel a tőkének ujabb forgalmát hozná létre és nagy szolgálatára lehetne megyei birtokos osztályunknak.

Megyei vezető intézeteink között kettő van olyan, melyeknek részvény, tartalék alapjai és betétje az öt millió koronát meghaladja: az Ardeleana és Dévai Takarékpénztár. Három millió koronán felül állanak a Hunyadmegyei első, Szászvárosi Előlegezési Szövetkezet r.-t. Két millió koronán

felül a Petrozsényi, Szászvárosi és Vajdahunyadi takarékpénztár, a többiek két millió koronán alul állanak.

* * *

Midőn ezekben a közigazgatás mult évi állapotáról és vármegyénk nevezetesebb közintézményeiről beszámolni szerencsés vagyok, kérem a t. törvényhatósági bizottságot, hogy jelentésemet jóváhagyólag tudomásul venni méltóztassék.

Déva, 1912. évi április hó 20-án.

Csulay Lajos,
h. alispán.

TARTALOMJEGYZÉK:

	Lapszám
Bevezetés	1—5
A) **Belügyi igazgatás.**	6—155
I. Törvényhatósági bizottság	6—62
1. Szervezete	6—20
2. Működése	20—62
a) Marosillye és Dobra között létesitendő Maroshid	27—32
b) Szegényház épitési ügye	32—34
c) A marosillyei járási székház épitési ügye	34—37
d) Kőrösbányai kórház	37
e) Rendelkezési alap biztositása	37
f) Dévai Hitelbankban elhelyezett köz- és árvapénzek bizt.	38
g) Jog és áll. tudományi továbbképző tanfolyam	39—58
h) Közs. közig. tanfolyan létesitése	59—62
II. Törvh. bizottság albizottságai	62—66
1. Állandó választmány	62
2. Számonkérő szék	63
3. Igazoló választmány	63
4. Állandó biráló választmány	64
5. Várm. tisztviselők nyugdijválasztmánya	64
6. Központi választmány	64
7. Kórházi bizottság	65
III. A közigazgatási bizottság	66—68
1. Szervezete és működése	66
2. Albizottságai	67
a) Gyámügyi felebbviteli küldöttség	67
b) Fegyelmi választmány	68
c) Erdészeti bizottság	68. 223
IV. Belügyminiszteri vizsgálat	68—72
V. Egészségügy	72—90
1. Közegészségügyi állapot	72
2. Védhimlő oltás	74
3. Gyógyszertárak	75
4. Dévai közkórház	75

Lapszám

C) Közoktatásügy. 166

I. Népoktatás 166
1. Hunyadvármegyei kir. tanfelügyelőség 166
2. Brádi kir. tanfelügyelőségi kirendeltség 171
3. Dévai áll. tanitóképezde 174
II. Középiskolák 176
1. Dévai áll. főreáliskola 176
2. Petrozsényi áll. főgimnázium 178
3. Szászvárosi Kún-kollegium 178
4. Brádi g. kel. algimnázium 180

D) Pénzügy. 181

1. Szervezet 181
2. Pénzügyigazgatóság müködése 183

E) Honvédelem. 186

1. Szervezet 186
2. Fedeztetési állomások biztositása 190

F) Közlekedésügy. 192

I. Állami közutak 192
II. Törvényhatósági közutak 193
III. Viczinális közutak 195
IV. Községi közdülőutak 195
V. Vasuti állomáshoz vezető utak 195
VI. Vasuthálózat 198
VII. Posta és távirda 199
VIII. Iparügyek 200
IX. Munkásbiztositó Pénztár 207

G) Földmivelésügy. 210

I. A vármegye közgazdasági állapota 210
II. Állattenyésztés 211
III. Állategészségügy 212
IV. Állatbiztositás 216
V. Vizjog 218
VI. Erdészet 221
VII. Gazdasági egylet 227

H) Bányászat. 233

I) Hunyadmegye pénzintézetei. 237